

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**İNGİLİZ BASININDA İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ: BBC NEWS
ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Tuğba TAŞDEMİR

Danışman
Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Tuğba TAŞDEMİR tarafından, Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN danışmanlığında hazırlanan “İNGİLİZ BASININDA İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ: BBC NEWS ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 21.02.2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Nalan KIZILTAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE Ondokuz Mayıs Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Cüneyd AYDIN Sinop Üniversitesi Din Bilimleri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sema YILMAZ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Doktora tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

21 / 02 / 2024
Tuğba TAŞDEMİR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: İNGİLİZ BASININDA İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ: BBC NEWS
ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 02.01.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 9

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

21 / 02 / 2024
Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN

ÖZET

İNGİLİZ BASININDA İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ: BBC NEWS ÖRNEĞİ

Tuğba TAŞDEMİR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doktora, Ocak/2024
Danışman: Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN

İngiliz Basınında İslam'ın ve Müslümanların nasıl ele alındığı ile İslamofobi son yıllarda düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlarda birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Ancak bu araştırma BBC'nin çevrimiçi yazılı haber metinlerinde İslamofobinin nasıl ele alındığını analiz edecek olması bakımından yapılan ilk çalışmadır. Çalışma için gereken veriler BBC'nin kamuya açık olan çevrimiçi yazılı haber sitesi aracılığıyla toplanmıştır. Bir düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından yayınlanan "İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma" adlı raporun İslamofobinin en ayrıntılı, kapsamlı ve resmi tanımını yaptığı kabulüne dayalı olarak 1997 yılından başlayarak 2020 arasındaki haber metinleri "İslamofobi" anahtar terimi vasıtasıyla taranmıştır ve analize tabi tutulacak olan metinler kanıtsallığı içeren ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Çalışma söz konusu yöntem ile seçilen beş haber metni ile sınırlandırılmıştır. Belirlenen metinler Prof. Dr. Nalan KIZILTAN ve araştırmacı Tuğba TAŞDEMİR tarafından hazırlanan Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi kullanılarak çözümlenmiştir. Ayrıca nitel analiz, metinde en çok tekrar eden kelimelerin ve eşdizimliliğin taranması aracılığıyla nitel analize imkân veren ve web tabanlı bir metin analiz yazılımı olan Voyant Tools ile desteklenmiştir. Araştırmada 'seçilen metinler İslamofobiyi nasıl ele almaktadır', 'metinlerde hangi sözcükler yan yana kullanılmıştır' ve 'bu sözcüklerin kullanım sıklığı nedir' sorularına cevap aranmaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesi ile Stephen Toulmin'in Tartışma Modelinden yararlanılarak oluşturulan Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi ve Voyant Tools aracılığıyla haber metinlerinin nitel ve nicel analize imkân veren bir biçimde detaylı olarak değerlendirilmesi İslamofobinin anlatı içinde nasıl çerçevelendiğini ortaya koyacaktır. Çalışma İslam'ın ve Müslümanların nasıl çerçevelendiğine de ışık tutacak ve İslam ve Müslüman karşıtlığı çerçevesinde basına yöneltilen eleştirilere yeni bir bakış getirecektir.

Anahtar Sözcükler: BBC, İslamofobi, kültürel ırkçılık, eleştirel söylem çözümlemesi, uslamlama.

ABSTRACT

ISLAMOPHOBIA DISCOURSE IN THE BRITISH PRESS: THE CASE OF BBC NEWS

Tuğba TAŞDEMİR
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Philosophy and Religious Sciences
Ph.D., January/2024
Supervisor: Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN

How Islam and Muslims are covered in the British Press and Islamophobia have been analyzed by many researchers in think tanks, non-governmental organizations and academic institutions in recent years. However, this research is the first study to analyze how Islamophobia is handled in the BBC's online, written news texts. The data required for the research have been collected through the BBC's publicly available online, print news website. News texts from 1997 to 2020 were searched by using key term "Islamophobia", and the texts to be subjected to analysis were selected through a criterion sampling method involving evidence based on the assumption that the report published by the Runnymede Trust, a think tank, "Islamophobia: A Challenge to Us All" was considered to provide the most detailed, comprehensive and official definition of Islamophobia. The study is limited to five news texts selected by the aforementioned method. The selected texts were analyzed using the News Discourse Analysis Criteria Rubric prepared by Prof. Dr. Nalan KIZILTAN and researcher Tuğba TAŞDEMİR. Furthermore, the qualitative analysis was supported by Voyant Tools, a web-based text analysis software that allows for qualitative analysis through the scanning of the most repeated words and collocations in the text. The research seeks answers to the questions 'how the selected texts address Islamophobia', 'which words are collocated in the texts' and 'what is the frequency of use of these words'. The detailed evaluation of the news texts in a way that allows qualitative and quantitative analysis through the application of News Discourse Analysis Criteria Rubric based on Critical Discourse Analysis and Stephen Toulmin's Discussion Model and Voyant Tools will reveal how Islamophobia is framed within the narrative. The study will also shed light on how Islam and Muslims are framed and bring a new perspective to the criticisms directed at the press within the framework of anti-Islam and anti-Muslim sentiments.

Keywords: BBC, Islamophobia, cultural racism, critical discourse analysis, reasoning.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Vefatıyla derin bir üzüntü duyduğum, artık aramızda olmayan fakat gönül dünyamda her daim yeri olan Prof. Dr. Hüseyin PEKER'e,

Desteklerini üzerimde hissettiğim, sabrı ve anlayışıyla her daim yanımda olan danışman hocam Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN a,

Bilgisi ve tecrübesi ile bana çok şey öğreten, hiçbir zaman ilgisini ve yardımını benden esirgemeyen, en zor anlarımda yanımda olup bana destek veren ve ışığıyla yolumu aydınlatan sevgili hocam Prof. Dr. Nalan KIZILTAN'a

Bilgisini ve tecrübesini benimle paylaşan ve desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE'ye

Tez yazma sürecimde dünyaya gelerek beni dünyanın en mutlu annesi yapan kızım Aymıla Melis TAŞDEMİR'e

Her daim sevgi ve desteğini esirgemeyen annem Ayşegül BİLGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tuğba TAŞDEMİR

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırma Soruları.....	2
1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. İslamofobi	4
2.1.1. Dini Önyargı	5
2.1.2. Dini Ayrımcılık.....	6
2.1.3. Dışlama.....	8
2.1.4. Şiddet.....	12
2.2. Kültürel İrkçilik	14
2.2.1. Kültürel İrkçilik Biçimi Olarak İslamofobi	15
2.3. Söylem	19
2.3.1. Metinler ve Söylemlerarasılık	20
2.3.2. Yapılandırılmış Söylem Olarak Haber	20
2.3.2.1. Haber Şeması	21
2.3.2.2. Haber Anlatısı	23
2.3.2.3. Haber Kaynakları	24
2.3.2.4. Güvenilirlik	26
2.3.2.5. Gerçeklik	27
2.3.2.6. Haber Metninde Metinler ve Söylemlerarasılık	28
2.3.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi	33
2.3.3.1. Temel İlkeler	35
2.3.3.2. Norman Fairclough'un Eleştirel Söylem Çözümlemesi	38
2.3.4. Metinler ve Söylemlerarasılık.....	67
2.3.4.1. Tür	68
2.3.4.2. Biçim	70
2.3.4.3. Haber Metninde Biçim	70
2.3.5. Sosyo-Kültürel Analiz	78
2.3.5.1. Toplumsal Uygulama	78
2.3.5.2. Hegemonya	81
2.3.5.3. İdeoloji	84
2.3.5.4. Güç	88
2.4. İngiliz Basınında İslam	92
2.4.1. İngiliz Basınında Müslümanlar	94
2.4.2. Şarkiyatçılık	95
2.4.2.1. Şarkiyatçı Söylem	98
2.5. Stephen Toulmin'in Tartışma Modeli.....	101
2.5.1. Tartışma	101
2.5.1.1. Haber Metninde Yetke Yoluyla Uslamlama	105
2.5.2. Tartışma Unsurları	106

2.5.2.1. Veri	106
2.5.2.2. İddia	108
2.5.2.3. Gerekçe	108
2.5.2.4. Niteleyici	109
2.5.2.5. Destekleyici	111
2.5.2.6. Çürütücü	113
2.5.3. Diyalektik Uslamlama Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi	113
2.5.4. Tartışma Modelinin Söylem Çözümlemesine Katkısı	114
3. YÖNTEM	115
3.1. Araştırma Modeli	115
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	115
3.3. Veri Toplama Teknikleri	115
3.3.1. Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi	116
3.3.2. Voyant Tools	116
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	117
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	118
4.1. BBC Haber Metinlerinin Seçimi	118
4.2. Haber Metni 1	118
4.2.1. Veri Analizi 1	121
4.2.2. Metin Analizi 1	122
4.2.3. Söylem Süreci Analizi 1	126
4.2.4. Sosyo - Kültürel Analiz 1	129
4.3. Haber Metni 2	130
4.3.1. Veri Analizi 2	135
4.3.2. Metin Analizi 2	136
4.3.3. Söylem Süreci Analizi 2	139
4.3.4. Sosyo - Kültürel Analiz 2	141
4.4. Haber Metni 3	142
4.4.1. Veri Analizi 3	146
4.4.2. Metin Analizi 3	147
4.4.3. Söylem Süreci Analizi 3	151
4.4.4. Sosyo - Kültürel Analiz 3	152
4.5. Haber Metni 4	153
4.5.1. Veri Analizi 4	156
4.5.2. Metin Analizi 4	157
4.5.3. Söylem Süreci Analizi 4	160
4.5.4. Sosyo - Kültürel Analiz 4	162
4.6. Haber Metni 5	162
4.6.1. Veri Analizi 5	165
4.6.2. Metin Analizi 5	166
4.6.3. Söylem Süreci Analizi 5	168
4.6.4. Sosyo - Kültürel Analiz 5	170
4.7. Tartışma	170
5. SONUÇ	181
KAYNAKÇA	184
ÖZ GEÇMİŞ	194

SİMGELER VE KISALTMALAR

ACPO	: Association of chief police officers (Polis Yöneticileri Birliği)
AFP	: Agence France Presse (Fransız Basın Ajansı)
AIG	: The Armed Islamic Group (Silahlı İslami Grup)
BBC	: The British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kuruluşu)
EDL	: English Defence League (İngiliz Savunma Birliği)
EL	: Eleştirel Dilbilim
ESÇ	: Eleştirel Söylem Çözümlemesi
FBI	: Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
HnH	: Hope not Hate (Umut et Nefret Etme)
IHRC	: International Human Rights Commission (Uluslararası İnsan Hakları Komisyonu)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
Örn	: Örneğin
PA	: Press Association (Basın Birliği)
SARI	: Stand Against Racism and Inequality (İrkçilik ve Eşitsizliğe Karşı Duruş)
TMT	: Technology, Media, Telecommunications (Telekomünikasyon, Medya, Teknoloji)
TIWG	: Tackling Islamophobia Working Group (İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu)
UMPC	: Ultra Mobile Personal Computer (Ultra Taşınabilir Hususi Bilgisayar)
Vb	: Ve benzeri
VBIED	: Vehicle – Borne Improvised Explosive Device (Araca Yüklenmiş El Yapımı Patlayıcı)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler	110
Şekil 4.2. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler	110
Şekil 4.3. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler	122
Şekil 4.4. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler	123
Şekil 4.5. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler	133
Şekil 4.6. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler	134
Şekil 4.7. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler	142
Şekil 4.8. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler	143
Şekil 4.9. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler	155
Şekil 4.10. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler	188

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Haber Söylemi Kriterleri Çizelgesi.....	105

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

BBC'nin (İngiliz Yayın Kuruluşu) çevrimiçi yazılı haber metinlerinde yer alan İslamofobinin eleştirel söylem çözümlemesi aracılığıyla analiz edilmesidir. İslamofobi söyleminin çözümlenmesinde özellikle haber metinlerinin seçilmesinin nedeni, bilginin ve gör

üşlerin kamusal alana aktarılması ve yeniden üretimi açısından toplumda korkuya, güvensizliğe ve şüpheye yol açarak ayrımcılık ve şiddeti teşvik eden toplumsal uygulamaları oluşturabilme gücüne sahip olmasıdır. Ayrıca ulusal basına ait haber metinleri, toplumsal hafızanın hem belirleyicisi hem de yansıtıcısı olduğundan söyleme yön veren bilişsel, psikolojik ve sosyolojik unsurların açığa çıkarılmasında başat rol oynamaktadır. Buradan hareketle İslamofobinin İngiliz basınında ve BBC'nin çevrimiçi yazılı haber metinlerinde kendine nasıl yer edindiği söylem çözümlemesi aracılığıyla ele alınacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı BBC'nin çevrimiçi yazılı haber sitesinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilen beş metinde Prof. Dr. Nalan KIZILTAN ile araştırmacı Tuğba TAŞDEMİR tarafından hazırlanan Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi ve web tabanlı bir metin analiz yazılımı olan Voyant Tools kullanılarak İslamofobinin çözümlenmesidir. Genel anlamda İngiliz basınından özel anlamda BBC'nin çevrimiçi yazılı haber metinlerine geçerken söylemin ulusa özgü dinamiklerine bütüncül bir bakış açısıyla bakmak amaçlanmıştır. Basında yer alan haber metinleri, insanların bilgi ve fikir edinmek için başvurduğu temel araçlar olarak kabul edilmektedir.

Haberlerin bağımsız ve nesnel bilgilerin aktarıldığı araçlar olduğu kabulü, bir olaya, kişiye, gruba veya duruma ilişkin gerçeğin söylem aracılığıyla kurulduğunun göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Buna göre araştırma, özellikle İslam dininin mensuplarını temsil yoluyla ötekileştirme sürecinde dilde kendini dışa vuran dini önyargıyı, ayrımcılığı, dışlamayı ve şiddeti ele alacak ve söylemin bireyle, toplumla ve kültürle ilişkisinden hareketle bilişsel ve psiko-sosyal mekanizmalar araştırılacaktır. Bununla ilişkili olarak İslam'ın ve Müslümanların seçilen haber metinlerinde nasıl konumlandırıldıkları ve anlamlandırıldıkları ortaya koyulması amaçlanan bazı noktalardır.

Bu amaca ulaşmak için seçilen haber metnindeki ideoloji, güç ve hegemonyayı içeren söylemsel kaynaklar, metne özgü derin yapılar incelenecektir. Söz konusu yapıları ortaya koyabilmek için Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi ile Stephen Toulmin'in tartışma modeli kullanılacaktır. Ayrıca söylem odaklı yaklaşımlardan da yararlanılacaktır. Bu süreç gerçekte neyin haberleştirildiğini öykülerin nasıl çerçevelendiğini ve söylemler aracılığıyla İslama ve Müslümanlara dair kavrayışın ne şekilde üretildiğini ortaya koyacak ve seçilen haber metnlerini söylemsel araçlarla yapı söküne uğratacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir anlamda halk söylemini belirleyen haber metinleri üzerinden İslam ve Müslümanlarla ilgili konuların toplumsal temsillerini biçimlendirme noktasında basın, tartışılmaz bir otoritenin sahibi olmuştur. Dolayısıyla haber metnindeki dil ve söylemin toplumdaki güç, iktidar ve çıkar çatışmalarının yansıdığı bir mecra olduğu göz ardı edilmiştir. Basının haber metnindeki söylemde kendini dışa vuran toplumsal hafıza ile bilincini kontrol etme gücü, İngiliz basınında mevcut İslamofobi söyleminin analizini gerekli kılmaktadır.

Dikkat çekici diğer bir husus, yalnızca haber metnindeki söylemin değil ulusal basında kendine önemli bir yer edinmiş BBC'nin çevrimiçi yazılı haber sitesinde yer alan metnin analizine dair detaylı bir çözümlemeye yer verilmemiş olmasıdır. Bu nedenle, araştırma, BBC'nin çevrimiçi yazılı haber sitesinde yer alan metnin ilk kez detaylı bir analizini gerçekleştirecek olması noktasında alana artı bir değer katacaktır.

1.4. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın temel sorusu İslamofobinin BBC'nin çevrimiçi yazılı haber sitesinden seçilen beş metinde nasıl ele alındığıdır. Bu doğrultuda aşağıdaki iki soruya da yanıt aranacaktır:

1. Seçilen haber metnlerinde İslamofobi ile ilgili hangi sözcükler yan yana kullanılmıştır?

2. Seçilen haber metnlerinde sözcüklerin kullanım sıklığı nedir?

1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamı, Birleşik Krallık'ta yayın yapan, ulusal ve çevrimiçi yazılı basın olan BBC haber sitesidir. Analiz BBC haber sitesinden ölçüt örnekleme göre seçilen 5 haber metni ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İslamofobi

İslam ve fobi (phobia) sözcüklerinden oluşturulan İslamofobi, İslam'a karşı duyulan usdışı korku demektir (Dekker ve Van Der Noll, 2012, ss. 70-71). Kökenini kendisine tapınanların düşmanları arasında paniğe ve korkuya sebep olan bir Yunan Tanrı'sı olan Fobos'tan alan fobi sözcüğü, Yunanca'da kaçış, terör ve boğulma anlamlarına gelmektedir. Ancak günümüzde açıklanamaz veya atla yatkın bir şekilde çözümlenemeyen, usa aykırı korku anlamında kullanılmaktadır (Manual ve ark., 2008, s. x).

Başka bir anlatımla özellikle ani, yoğun, düzensiz ve gittikçe artan uyaranlar tarafından tetiklenen korku (Marks, 2001, s. 52), çok yoğun, kalıcı ve kuşatıcı hale geldiğinde ve bir kişinin işlevselliğini engellediğinde fobi olarak kabul edilir (Manual ve ark., 2008, s. xi). Gazeteciler, siyasetçiler, entelektüeller ve konuyla ilgili diğerleri tarafından tanınan İslamofobinin İslam ve Müslümanlara karşı yaygın bir korku (Shryock, 2010, s. 1) olduğu hususunda 'fobi' sözcüğünün bir tür zihinsel rahatsızlığı ifade etmediği açık olduğu için (Dekker ve Van Der Noll, 2012, ss. 112-113) etimolojik yapısıyla ele alınması gereken bir terim değildir (Dekker ve Van Der Noll, 2012, ss. 70-71). Maussen (2006)'dan aktarıldığına göre "İslamofobi, farklı söylem, konuşma ve eylem biçimlerini bir araya getiren ve hepsinin benzer bir özden kaynaklandığını öne süren indirgemeci bir terimdir" (Helbling, 2012, s. 1).

İslamofobi teriminin herkes tarafından kabul görmüş bir tanımının olmaması, birçokları tarafından, son derece farklı şekillerde kullanılması, anlamı ve ampirik geçerliliğinin tartışılmasına yol açmaktadır (Kayaoğlu, 2012, s. 609). Yine de 1997'de bir düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından yayınlanan "İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma" adlı raporun en ayrıntılı, kapsamlı ve resmi tanımı yaptığı kabul edilmektedir. Söz konusu kabul, terimin uluslararası geçerliliğini kazanmasını ve uluslararası izleme merkezleri tarafından benimsenmesini sağlamaktadır (Meer ve Modood, 2008, s. 45).

1. İslam tek bir bloktur, ilerleme/gelişme göstermez ve yeni gerçeklere tepkisizdir.

2. İslam farklı ve ötekidir – (a) diğer kültürlerle paylaştığı benzer gayeleri ya da değerleri yoktur (b) söz konusu kültürlerden etkilenmez (c) onları etkilemez.

3. İslam'ın Batı'dan daha alt bir nitelikte, ilkel, usa aykırı olduğu ve cinsiyet ayrımı yaptığı düşünülür.

4. İslam'ın şiddet içerdiği, saldırgan, tehdit edici olduğu, terörizmi desteklediği ve 'medeniyetler çatışması' ile ilgili olduğu düşünülür.

5. İslam'ın siyasi ya da askeri üstünlük için kullanılan siyasal bir ideoloji olduğu düşünülür.

6. İslam 'ın 'Batı'ya yönelik eleştirileri doğrudan reddedilir.

7. İslam'a karşı düşmanlık, Müslümanlara karşı uygulanan ayrımcı uygulamaları ve mevcut toplumdan dışlanmalarını haklı göstermek için kullanılmaktadır.

8. Müslüman-karşıtı düşmanlık doğal ve olağan kabul edilmektedir.

İslamofobi bu kapalı görüşlerin tekrar eden özellikleridir (Trust, 1997, s. 4). Komisyonun geliştirdiği kavramsal çerçeveye göre İslamofobi, **aynı** zamanda birbiriyle örtüşen ve birbirini pekiştiren önyargıdan, ayrımcılıktan, dışlamadan ve şiddetten oluşan bir olgudur (Trust, 1997, s. 11).

2.1.1. Dini Önyargı

Moosavi'nin (2011, s. 247) Keskin'den aktardığına göre günlük konuşma ile sözlü ve yazılı basında karşılaşılan İslamofobi, kayda değer biçimde uzun yıllardır süren, kökleşmiş bir önyargıdır. Gerçeğe dayalı bir tecrübeden önce veya böyle bir tecrübe olmaksızın bir kişiye veya herhangi bir şeye karşı duyulan olumlu ya da olumsuz bir duygu, hatalı ve değişmeyen bir genellemeye dayanan bir karşıt duygu ve yeterli gerekçe olmadan diğerleri hakkında kötü düşünmek olan önyargı kökleşmiş bir önyargı olarak dinidir (Kaya, 2015, ss. 451-452). Dini önyargı ya da dini açıdan harekete geçirilen önyargı ile kastedilen İslam'a ve Müslümanlara özgü kültüre dair kaygı ve klişelerdir (Kunst ve ark., 2016, ss. 250-251).

Klişeler, insanların ciddi hatalar yapmalarına neden olan, değişmeyen ve bozuk zihinsel yapılardır (McGarty ve ark., 2002, s. 4). Lippman'ın deyişiyle doğrudan ve kesin bilgiye dayanmayan, kişiye dair izlenimden edinilen ona dair zihinlerimizde yer alan görüntülerdir (Kite ve Whitley, 2016, s. 9). Hamilton ve Troiler da 'klişeyi' bir kişinin herhangi bir toplulukla ilgili bilgiyi, inançları ve beklentileri içeren bilişsel bir yapı olarak tanımlar (Fishbein, 2002, s. 9).

Bu noktada ‘klişe’, topluluk üyelerinin özelliklerine, niteliklerine ve davranışlarına dair inançları ve düşünceleri de içerir (Kite ve Whitley, 2016, s. 9). Bir grup insanın kişisel özelliklerine dair inançlar kümesi (Stroebe ve Insko, 1989, s. 5) ile eşdeğer olan klişe, Brown’a göre grubun özelliği ile ilgili paylaşılan bir anlayışken Milner’a göre grupla ilgili genellikle arzu edilmeyen aşırı genellemelerdir (Fishbein, 2002, s. 9).

Jones ve arkadaşları ise klişenin “bir özellik (grup üyeliği) ile diğer özellikler (örneğin bireysel ve fiziksel özellikler) arasında varsayılan bir ilişki” (Mccordic, 2012, s. 28) olduğunu ileri sürer. Aslında o, bir tür sınıflandırmaya dönüşür. Örneğin dış grubun tüm (veya çoğu) üyesinin nitelikleri bakımından benzer ama iç grup üyelerinin her birinin karmaşık bir birey olduğunun düşünülmesi gibi bir sınıflandırma, diğerlerini kavrama, hatırlama ve anlama biçimlerimizi etkiler. Böylece, kategorileri pekiştirir. Sonuç olarak kişiler, yeni ve muhtemel olarak çelişkiye neden olacak bir bilgiyle karşılaştığında, sınıflandırmayla tutarlı olabilsin diye farkında olmadan o bilgiyi çarpıtır (Fishbein, 2002, s. 13).

Etkin hale gelen damga durumunda ise bu süreç, belirli bir sosyal kimliğe özellikler atfetmeyi içerir. Bu süreçte bir sosyal kimlik diğer sosyal kimliklerden ayrılır. Ayırışma, “biz”in “onlar”dan nihai ayrımına işaret eder. Sonraki süreç, itibar kaybı, o sosyal grubun değerini kaybetmiş olan durumla ya da kimlikle olan ilişkisine atıfta bulunur. Bu süreç, belli bir sosyal kimliğe atfedilen itibar kaybının türünü belirlemeye yardımcı olan etiketlemenin, ayırıştırmanın ve klişeleştirmenin olduğu önceki süreçlerin sonucudur (Mccordic, 2012, s. 19).

Söz konusu etiketleme bireylerin grup üyeliğine göre tanımlanmasıdır (Mccordic, 2012, s. 19). McCordic’in Link and Phelan’dan aktardığına göre etiketleme bireylerin kimlikleri basitleştirildiğinde ve grup kimliklerine dönüştürüldüğünde gerçekleşir (Mccordic, 2012, s. 23). Son süreç olan ayrımcılık ise hedeflenen grubun yapısal veya bireysel açıdan ayrımcı bir davranışa maruz kaldığı, psiko-sosyal süreçlerin davranışsal bir sonucudur (Mccordic, 2012, s. 19).

2.1.2. Dini Ayrımcılık

Din gibi etnolojik/etnik damgalar, başka bir anlatımla, dini aidiyetlerle alakalı olarak damgalanmış olmak çoğu kez ayrımcı, öngörülebilir biçimlerde davranılmasına neden olur (Fishbein, 2002, s. 14; Goffman, 2014, s. 18).

Bireylerin ya da grupların arzu ettikleri eşit muameleyi reddeden herhangi bir davranış olarak ayrımcılık (Stroebe ve Insko, 1989, s. 10), kişilere sosyal bir gruba üyeliği nedeniyle farklı bir şekilde davranmayı içermektedir (Kite ve Whitley, 2016, s. 12). Bu İslam’a, Müslümanlara veya öyle olduğu düşünülen kimselere yönelmiş olan fark gözetmeyen olumsuz tutumlar ya da davranışlarla açığa çıkabilir (Kaya, 2015, ss. 451-452)

Damga sembolleri sürekli olarak algılanabilen bir niteliğe sahip olduğundan (Goffman, 2014, s. 146) dini inancı olmayan ya da dindar olmayan Müslüman da etnik-kültürel özelliklerinden ve uygulamalarından ötürü ayrımcılığa uğrayabilmektedir. O nedenle, Ramberg İslamofobiyi İslam’dan, Müslümanlardan ve onlarla ilgili hususlardan korku ya da onlara karşı önyargılı bakış açısı olarak tanımlarken Gottschalk and Greenberg, İslam’a ve Müslüman kültürlerine karşı sosyal bir kaygı olarak tanımlar (Kaya, 2015, s. 461). “Bazı düşünürler ve sivil toplum örgütleri ise İslamofobinin İslam’a ve Müslümanlara karşı ayrımcılık, önyargı ve kalıplaşmış söylemlerin dışavurumu olduğunu ileri sürer” (Türkan, 2015, s. 25).

Raporda ayrımcılığın özellikle istihdam, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde görüldüğü belirtilmektedir (Trust, 1997, s. 11). Uzun süreli işsizlik, düşük gelire, kötü yaşam kalitesine, yetersiz konuta ve sağlığın kaybına neden olduğundan sosyal dışlanmışlığın en ciddi türlerinden biridir (Nazroo ve Bécares, 2017, s. 34). Ulusal İstatistik Biriminin resmi internet sitesinde yer alan, İngiltere ve Galler’de 16-64 yaş aralığında herhangi bir dine inanmayan, Hristiyan, Budist, Hindu, Musevi, Sih ve diğer dinlere inananların da bulunduğu yıllık nüfus anketinin verilerine göre 2012 yılından 2018 yılına kadar olan süreçte Müslümanların en yüksek işsizlik oranına sahip olduğu görülmektedir (Office for National Statistics, 2020, Şubat 26).

Bu da Müslümanların işsizlik oranının toplam nüfusun üç katı (Open Society Institute, 2004, Kasım 22, s. 65) olduğunu göstermektedir. İş edinme sürecinde ise Müslümanların karşılaştığı ayrımcılık, 2017 yılında BBC tarafından yayınlanan, ‘Inside Out Programının’ yaptığı bir araştırmada ortaya koyulmuştur. Aynı özgeçmişler, Londra’daki reklam satış alanındaki yönetim kademesinde açılan 100 iş ilanına gönderildiğinde 2,5 ay sonra özgeçmişinde "Adam" ismi olan adaya “Muhammed” isimli adaydan üç kat daha fazla görüşme şansı verilmiştir (BBC News, 2017, Şubat 6).

Bristol Üniversitesi Etnisite ve Vatandaşlık Araştırma Merkezi tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre de aynı yaştaki ve aynı niteliklere sahip adaylardan Müslüman bir erkeğin işe alınmasının İngiliz, Beyaz ırktan bir erkeğe göre yüzde yetmiş altıya varan oranda daha az olduğu bulunmuştur (Kallis, 2018, s. 685). Üstelik (uzun süreli) işsizlik, Müslümanların sağlık durumlarını da etkilemektedir. Örneğin Britanya'daki Müslüman kadınların yüzde 16'sı ile erkeklerin yüzde 13'ü, toplam nüfusun yaklaşık yüzde 8'i karşılaştırıldığında sağlık durumlarını kötü olarak tanımlamıştır (Open Society Institute, 2004, Kasım 22, s. 65).

Ayrıca diğer etnik gruplarla karşılaştırıldığında Pakistanlı ve Bangladeşlilerin sağlık sonuçlarının daha kötü ve Müslüman Hintlilerin Hindu ve Hristiyan meslektaşlarından sağlık, uzun süren hastalık ve şeker hastalığı bakımından daha çok risk altında olduğu tespit edilmiştir (Nazroo ve Bécares, 2017, s. 31). Müslümanların durumunu değerlendirmede Pakistanlı ve Bangladeşlilerin belirleyici kabul edilmesindeki neden 27 Mart 2011'de gerçekleştirilen nüfus sayımının da doğruladığı üzere 1 milyon 830 bin 560 kişinin Müslüman olan etnik gruplar içinde en fazla sayıyı oluşturmasıdır (Office for National Statistics, 2014, Ocak 15). Başka bir anlatımla bu gruplar İngiliz Müslümanlarının yüzde 55'ine tekabül etmektedir (Elahi ve Khan, 2017, s. 8). Ayrımcılığın olduğu eğitim alanında ise 16-24 yaş aralığındaki Müslümanların 16 yaşında okuldan ayrılmalarının olası olduğu tespit edilmiştir (Hussain, 2017, s. 21). Aynı yaş aralığındaki Müslüman kadınların ise ailenin ve evin bakımını üstlenmesinin erkeklere göre iki kat fazla olduğu da belirtilmektedir (Hussain, 2017, s. 23). Yükseköğrenimdeki Müslümanlara gelince Müslüman olmayan yaşıtlarına göre okuldan daha önce ayrılma veya iyi derecelerle daha az mezun olma eğiliminde olduğu bulunmuştur (Social Mobility Commission, 2017, Eylül 7).

2.1.3. Dışlama

Ayrımcılık gibi davranış boyutunda ortaya çıkan dışlamaya yine iş edinmeyle birlikte yönetim, yönetişim ve siyasette rastlanmaktadır (Trust, 1997, s. 11). Sosyal Hareketlilik Komisyonuna göre toplam nüfusla karşılaştırıldığında Müslümanların sadece yüzde altısı idari, yönetsel ve profesyonel uğraşlara sahipken (Social Mobility Commission, 2017, Eylül 7) Açık Toplum Enstitüsüne göre vasıfsız işlerde çalışmaları yüksek ihtimaldir (Open Society Institute, 2004, Kasım 22).

Ayrıca, 16-64 yaş arası Müslümanların 2012 yılından itibaren 2018 yılına kadar olan süreçte, yüksek vasıflı işlerde çalışma oranının Hristiyan, Budist, Hindu, Musevi, Sih ve diğer dindeki çalışanlarla karşılaştırıldığında en düşük olduğu tespit edilmiştir (Office for National Statistics, 2020, Şubat 26).

Mensup oldukları din nedeniyle toplumsal dışlanmaya maruz kalan Müslümanların inançlarının tek tanımlanabilir bir “İslam” içinde daraltılması (Blumi, 2015, s. 46), onun gerçek İngiliz kimliğini ortadan kaldırmaya yarayan tehdit edici bir güç olarak algılanmasına da neden olmuştur. Söz konusu varsayım, Körfez Savaşı ve Rushdie olayı sırasında ortaya çıkmıştır (Shadid ve Van Koningsveld, 2002, s. 175) ve 7/7 Londra saldırılarının ardından daha da kötüleşmiştir. Özellikle 7 Temmuz 2005’te gerçekleşen bombalama eylemleri, Müslümanların İslam’ı stratejik, siyasi ve askeri üstünlük elde etmek için kullandıkları ve onu siyasi ya da ideolojik silah olarak kullanılacak bir araç olarak gördükleri inancını güçlendirmiştir (Allen, 2010, s. 72).

Dahası, terörle mücadele söylemi, ulusun bütünlüğü ile varlığını tehlikeye atan, içimizde yetişen “Müslüman Terörist” düşmanı yabancı bir tehdit şeklinde kurgulamış, bu yabancı tehdidin yerelleştirilmesi, ‘kötü’ İngiliz Müslümanlarına yeniden odaklanılmasına ve cihatçı doktrine karşı etkili bir anlatı sağlayacak bir İngiliz İslam’ının geliştirilmesinin vurgulanmasına yol açmıştır (Jackson, 2018, ss. 42-43).

Her ne kadar Müslümanların tek tanımlanabilir bir “İslam”a bağlı olduğu ya da oluşturulabilirse belli bir “İngiliz İslam”ına bağlı olabileceği düşünülse de Britanya’daki İngiliz Müslümanları, çeşitli kültürel, yöresel, etnik ve milli geleneklere bağlıdır ve İslami düşünce tarzları ile akımlardan etkilenmektedir (Trust, 1997, s. 13). 2021’de yapılan Yıllık Nüfus Sayımında sayıları 3.9 milyonu bulan (Office for National Statistics, 2022, Kasım 29) İngiliz Müslümanları, genelde Pakistanlı, Bangladeşli, Malezyalı, Hintli, Beyaz, Afrikalı, Asyalı, Arap, Bosnalı, Kosovalı, Somalili, Yemenli ve Afgan gibi çeşitli ırklardan oluşmaktadır (Helbling, 2012, s. 41; Miqdad Asaria ve ark., 2015; Office for National Statistics, 2011; Poole, 2002, ss. 19-20; Richardson, 2004, s. 28).

Güney Asyalıların arasında Sünnîlik daha yüksek oranda olsa da (Hussain, 2017, ss. 16-17) Şîîlik, İbâdilik ve Ahmedilik de bağlı olunan mezheplerdendir. Şîîler arasında çoğunlukta olanlar, İsnâ‘aşer’îyye (Onikiciler) mensubudur. İsmâîlîler azınlıktır; Zeydîler ise onlardan da az sayıdadır.

Sünnîler arasında itikatta, Eş'arîlik, Asarîlik ve Maturidîlik, fıkıhta Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî en çok bağılı olunan mezheplerdir fakat göçlerden ötürü Selefilik arttığı halde Hanefilik özellikle genç Müslümanlar arasında en yaygın görülen mezheptir (Ahmed, 2021,13 Eylül). Vehhâbîlik ya da Selefilik, İslam'ı güçlendirmeyi amaçlayan, mutlak tektanrıcılığa odaklanan ve Selefî fikirleri benimseyen yenilikçi bir harekettir (Marko, 2011, s. 15). Hakiki bir İslam'ı tekrar yaratmak için İslami gelenekler üzerinden (fıkıh ve diğer bilimler) dini metinlere (Kur'an'a, Siyer'e ve Hadislere) vurgu yapılmaktadır. Selefî ana fikrin kolaylığı ve dini metinlere olan vurgusu, onu, Batı eğitimi almış ve okur-yazar gençler arasında Britanya'daki en hızlı büyüyen İslami hareketlerden biri haline getirmiştir (Ahmed, 2021,13 Eylül).

Britanya'da görülen diğer İslami hareketler ise Deobandi, Berelvî, Fultoli, Teblîğî Cemâat (Teblîğ Cemaati), Hizb-ut-Tahrir (İslami Kurtuluş Partisi) ve İhvân-ı Müslimîn (Müslüman Kardeşler)'dir. Güney Asya Müslümanları arasında görülen Deobandi ve Berelvî, Hanefî mezhebine bağlıdır ve tasavvufa sahip çıkar. Yine de Berelvîler, Deobandilerin dini öğretilerin dışında kabul ettikleri batını ve sırri (tasavvufi) uygulamalara tutkulu bir bağlılık gösterir (Ahmed, 2021,13 Eylül). Birleşik Krallığa göç etmiş olan Bangladeşliler arasında egemen İslam anlatımı, bir gelenek olarak Fultoli (Ahmed ve Ali, 2019, s. 1), dini reform çağrılarının öncelik ve siyasi önem taşıdığı Raj yönetimi altındaki Hindistan'ın hareketli ve heyecan yaratan dini kamu alanından çıkmıştır (Ahmed, 2021,13 Eylül). Söz konusu akım, Hint alt kıtasında tasavvufun Sünnî, Hanefî bir yorumudur (Ahmed ve Ali, 2019, s. 6).

Son derece tartışmalı bir terim olan “İslamcı” terimi genellikle Teblîğî Cemâat, Hizb ut-Tahrir ve İhvân-ı Müslimîn'i tanımlamakta kullanılmaktadır (Ahmed, 2021,13 Eylül). İslamcılığın korkudan, hayal kırıklığından ve nefretten doğmuş olan karanlık bir ideoloji (Shryock, 2010, s. 5) ile Nazizm'e veya Stalinizm'e benzeyen yeni bir mutlakiyetçilik (Rigoni, 2007, s. 109) olduğu iddia edilmektedir. Sosyal düzenin adlandırılmış bir sistemi olarak söz konusu ideoloji (Elgamri, 2005, s. 120), İslami orduculuk (savaşçı siyaset) ya da kökten dincilik kavramları etrafında inşa edildiğinden aşırılıkçılığın ve terörizmin bir sonraki adımını belirlemektedir (Desislava, 2018, s. 127).

Dikkat edilmesi gereken husus, terörizm, aşırılıkçılık, köktendincilik ve İslamcılık gibi terimlerin son derece tartışmalı ve ilişkisel olmasıdır. Örneğin köktendincilik, aslında erken yirminci yüzyıl Amerikan Protestanlığı kökenlerinden

kaynaklanan çağrışımlardan ötürü kuşkusuz İslam ve Müslümanlar için kullanılmadığından özellikle yanıltıcıdır. Terimin tartışmalı doğasına rağmen İslami köktendincilik örneklerine dayanarak köktendincilik, ete kemiğe büründürülür, bu da onu genelde köktendincilik için bir deyim aktarması yapmaktadır (Meer ve Noorani, 2008, s. 205). İran devriminde yaşandığı gibi devletlerarası sistemde siyasi-dini (sapkın) tehdit olarak görülen bir inancı (dogma) benimseyen kişinin (Medovoi, 2012, s. 64); İslamcının da İslami köktendincilik yanlısı ya da destekçisi olduğu kabul edilmektedir (Desislava, 2018, s. 128).

Batı siyasi bilincinde ve söyleminde, İslamcılar teröristlerle ve “suçlularla” özdeş hale gelmiştir. Özellikle 11 Eylül ve ‘küresel terörle savaş’ın ardından Hizbullah, Hamas ve El-Kaide gibi başlıca fanatik gruplar, Batılı hayal gücünde İslamcılığı tanımlar olmuştur. Bu gruplar hakkındaki varsayılan gerçekler, daha genel olarak İslamcılığı nasıl anladığımızın simgesi haline gelmiştir (Strindberg ve Warn, 2011, ss. 5-7). Bir BBC çalışanının belirttiği gibi “İslamcı” sözcüğü, belirli bir bakış açısını benimseyen birini tanımlamanın kabul edilebilir bir yolu haline gelmiştir, ancak terör, köktendincilik, fanatizm vb. terimler yanıltıcıdır. Kendilerini İslamcı olarak tanımlayan ama bombalamayı hayal dahi etmeyenler de vardır (Meer ve Modood, 2010, s. 123).

Benzer olarak Amerika Birleşik Devletleri Haber Ajansı’nın biçem kitabında Müslüman savaşçıların, fanatiklerin, aşırılıkçıların ya da köktencilerin İslamcı ile eşanlamlı olarak kullanılmaması gerektiği belirtilmektedir. Aslında İslamcı, İslam tarafından belirlenen yasalara uygun olarak hükümeti ve toplumu yeniden düzenleme eğiliminde olan siyasi bir hareketin destekçisi ya da yanlısı olduğundan Kur’an’ı siyasi bir model olarak görenler, ana akım siyasetçilerden cihatçı olarak bilinen fanatiklere kadar geniş bir Müslüman yelpazesini kapsamaktadır (Ahmed, 2021, 13 Eylül).

Kişisel yenilenme ve manevi yükselişe vurgu yapan, Selefi, dini bir hareket olan Tebliğî Cemâat, Müslüman kitleleri, ideal bir yaşam biçimi olarak Hz. Muhammed’in hallerine (özüne) dönme konusunda teşvik etmektedir (Ali, 2003, s. 175). Muhammed peygamberin hayatının saflığı ve sadeliğini içeren kutsal zamanı (Asr-ı Saâdet) yeniden yaratılması ile takipçilerin huzura kavuşacağına ve kurtuluşa ereceğine inanılmaktadır (Ahmed, 2021, 13 Eylül). 17 Kasım 1952’de Doğu Kudüs’te Muhammed Takiyyuddîn en-Nebhânî’nin (Taqi al-Din al-Nabhani) kurduğu Hizb-ut Tahrir canlandırılmış bir Hilâfeti (Halifelik ya da İslam Devleti hedeflemesi açısından

Selefi hareketlerden ayrılmaktadır (McNeil-Willson, 2009, s. 222).

Başlangıçta İhvân-ı Müslimîn Filistinli üyelerinden oluşan hareket, odağını Filistinli Müslümanların birliğinden etnik köken gözetmeksizin İslam Birliği'nin yaratılmasına ve güçlendirilmesine doğru genişletmiştir (Horton, 2006, s. 73). Hasan el - Bennâ'nın kurucusu olduğu Müslüman Kardeşler, seçkinlerin iradesinin ve mezhepçiliğin hüküm sürdüğü Mısır toplumunda dini bir uyanışa öncülük etmiştir. Birlik, eşitlik vurgusu yaparak askeri diktatörlüğü dini ve sosyal reformun önünde bir engel olarak görmeye başlamış ve böylece hareketi siyasallaştırmıştır (Ahmed, 2021,13 Eylül). Hareket, 1930'lu yıllardan başlayarak 1940'lı ve 1950'li yılların sonuna kadar, cihad'ı şiddet (eylemi) şeklinde yorumladığı, sömürgecilik karşıtı ve zaman zaman düzen karşıtı olan milli mücadelenin kendine özgü bir anlayışını geliştirmiştir (Zalaf, 2022, s. 3). İhvân-ı Müslimîn'in ikinci lideri Hasan al-Hudaybi hareketi "İslam Ulus'unu savunma yeteneği kazandırmak için Müslüman bireyi hak yolda geliştirmekle görevlendirilmiş" bir örgüt olarak tanımlamıştır (Zalaf, 2022, s. 7).

2.1.4. Şiddet

İslam'ın İhvân-ı Müslimîn Hareketi'nden anlaşılacağı gibi cihatla veya 2017'de Westminster ve Londra Köprüsü'nde, Ariana Grande konserinde ve Borough Market yakınlarında gerçekleştirilen ve birçok kişinin ölümüyle sonuçlanan çeşitli eylemlerde olduğu gibi terör ve köktendincilikle ilişkilendirilmesi etnik kökenlerinden bağımsız olarak görünürde Müslüman olanlara yönelik şiddete sebep olmaktadır (Kallis, 2018, ss. 677-678). Şiddet, nefret suçları gibi yalnızca fiziksel saldırıları ya da tacizi değil, aynı zamanda bir grup üyesini küçük düşürmek, aşağılamak veya damgalamak niyetiyle yapılan taciz, tehdit veya alay etmeyi de içermektedir (Choudhury, 2007, s. 91). Ulusal ve Avrupa genelinde, güvenilir, etkili izleme sistemleri olmadığından Müslümanlara yöneltilen şiddetin gerçek doğasını ve boyutunu tespit etmek zor olsa da Britanya'ya ait suç veri analizleri ile kamuoyu araştırmaları, karşılaşılan duruma ilişkin fikir vermektedir (Allen, 2007, s. 158).

2002'den bu yana on farklı kamuoyu yoklamasında İngiltere'deki Müslümanlara düşmanlık ve ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur. Müslümanların yaklaşık %30'u (gerçek rakamlar %20 ile %38 arasında değişmektedir) sürekli olarak kendilerine yönelik birtakım düşmanlık yaşadıklarını bildirmiştir (Choudhury, 2007, s. 92). Kraliyet Savcılık Servisi'nin (CPS) yayımladığı

bilgilere göre, 2003 ve 2004'te nefret suçları kapsamında yöneticiye bildirilen 44 vakadan 22'sinde (yüzde 50) mağdurun Müslüman olduğu, 2004 ve 2005 yıllarında ise 34 vakadan 23'ünde (%67), mağdurun Müslüman olduğu ya da öyle olduğuna inanıldığı açıklanmıştır (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), 2006, ss. 84-85).

2009 yılındaki resmi polis tutanaklarına göre fiziksel şiddet, sözlü taciz, tehdit, ırkçı yayım ve söylemi de içeren toplam 203 vakada, Müslümanların (20 olay) Romanlarla (83 olay) ve Yahudilerle (13 olay) birlikte en çok mağdur olan gruplardan biri olduğu belirtilmiştir (Türkan, 2015, s. 52). Teesside Üniversitesi tarafından doğrulanan verilere göre 1 Nisan 2012 ile 30 Nisan 2013 tarihleri arasında 584 İslamofobik vaka kayda geçmiştir (Allen, 2014, s. 142). İngiltere merkezli İslam karşıtı eylemlerle mücadele kuruluşu olan Tell Mama'nın (Measuring Anti-Muslim Attacks) 2013 yılında yayımladığı "Anti-Muslim Hate Crime and The Far Right" (Müslüman-Karşıtı Nefret Suçları ve Aşırı Sağ) başlıklı raporda, İslam karşıtı aşırı sağ bir grup olan English Defence League (EDL)'in (İngiliz Savunma Ligi) pek çok şiddet içeren gösteri ve eylem organize ettiği belirtilmiştir (Nefret, İslamofobi ve Irkçılık, 2015, s. 49).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) tarafından yayınlanan Müslüman-Karşıtı Nefret Suçları raporunda, terör saldırılarından sonra ve bu saldırıların yıldönümlerinde Müslümanlara yönelik nefret suçlarının genellikle artış gösterdiği tespit edilmiştir (Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 2018). Britanya'daki 7 Temmuz saldırıları sonrasında da bir artış yaşanmıştır. Metropolitan Polisi tarafından kaydedilen dini nefret suçlarının sayısı, bir önceki yılın aynı döneminde kaydedilen sayının beş katına ulaşarak iki hafta içinde sekiz yüze ulaşmıştır (Ahmad, 2010, s. 249).

Temmuz 2015'te Müslümanlarla yapılan bir anket, %14'ünün sözlü tacize uğradığını, %3'ünün fiziksel şiddet gördüğünü, %5'inin polis tarafından durdurulup arandığını, %32'sinin düşmanlık gördüğünü ve %42'sinin şüpheli olarak görüldüğünü ortaya çıkarmıştır (Choudhury, 2007, s. 92). İslam İnsan Hakları Kurulu tarafından Müslümanlarla yapılan bir anketin sonuçlarına göre de katılımcıların %74.5'i İslam hakkında düşmanca tutum ve davranışlara, %53.6'sı doğrudan sözlü tacize maruz kaldığını ve %41.9'u etnik ve dini kimliğinden ötürü alay konusu olduğunu ifade etmiştir (Nefret, İslamofobi ve Irkçılık, 2015, s. 32).

İngiltere’de, 2016 yılında dini nedenlerden ötürü işlenen nefret suçu %35’e ulaşmıştır ve bunların ezici çoğunluğu İslam-karşıtı olaylarla ilgilidir (Kallis, 2018, s. 674). Kasım ayında Tell MAMA tarafından yayımlanan 2016 verilerine göre, Müslüman-karşıtı nefret suçlarının %54’ü sözlü ve sözlü olmayan tehdit edici davranışları, %7’si yıkıcı ve tehdit edici davranışları ve %19’u fiziksel saldırıyı içermektedir. 2017 yılında görülen en ciddi İslamofobik saldırılar, ibadethanelerle ilişkilidir. Mart ve Temmuz döneminde (Londra ve Manchester’da gerçekleştirilen terör olaylarıyla örtüşen dönem) 110 cami saldırıya uğramıştır (Kallis, 2018, ss. 692-693).

2017 ile 2018 yılları arasında emniyet güçleri tarafından kayda geçirilen din kaynaklı nefret suçlarının sayısı, Budistlerde 19, Hristiyanlarda 264, Hindularda 58, Musevilerde 672, Müslümanlarda 2,965, Sihlerde 117 ve diğer dinlerde 311’dir (Home Office, 2018). Müslümanlara yönelik nefret suçları, düzenli bir artış izlemiş, 2018 ve 2019 yıllarında 3,530’a, 2019 ve 2020 yıllarında 3,089’a, 2020 ve 2021 yıllarında 2,703’e ve 2021 ile 2022 yıllarında 3,459’a yükselmiştir (Statista, 2022). İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda ve İskoçya’nın ceza adaleti kurumları tarafından düzenli olarak yayımlanan emniyet ve hukuk güçlerine dair verilere göre, 2021 yılında bildirilen nefret suçları, toplamda 158,018, Müslüman-karşıtı nefret suçları 3459’tur. Bunlardan kişiye yönelik saldırılar 35, şiddetli saldırılar 18 ve tehdit 17’dir (OSCE - ODIHR Hate Crime Reporting, 2021).

2.2. Kültürel İrkçilik

Nazi Almanyası’nın yenilgisi sömürge karşıtı mücadeleler ve Batı İmparatorlukları içerisindeki sömürgeye ait azınlıkların insan hakları hareketleri, biyolojik ırkçılıktan kültürel ırkçılığa geçiş için tarihsel ve siyasi koşulları yaratmıştır. Böylece “ırk” sözcüğünün bile geçmediği bir ırkçılık biçimi, kültürel ırkçılık ortaya çıkmıştır (Grosfoguel, 2012, s. 13; Hafez, 2016, s. 26). Kültürel ırkçılık, alt kültürde olan insanların kültürünü özelleştirmesi bakımından biyolojik ırkçılığa yakındır (Grosfoguel, 2012, s. 13).

Biyolojik ırkçılığın çoğu klişesini kullanır fakat ırk, kan ve biyoloji yerine grupların ve bireylerin kültürel mirasına odaklanır. Irktan nadiren bahsedilse de kültürün özcülüğü, böyle bir söylemde aynı işlevi yerine getirir (Jackson, 2018, s. 149). Bu noktada bir tür organik madde gibi temel ve değiştirilemez olduğu düşünülen

“farklı etnik kökenler” veya “kültürel farklılıklar”, “alt kültürde olan ırklar” söyleminin yerini almıştır (Rasmussen, 2012, ss. 44-45). Dolayısıyla, bu ‘yeni ırkçılık’, kültürün içkin ve kaçınılmaz rolüne vurgu yapan bir söylem değişikliğine işaret etmektedir. Kültürel ırkçılık, biyolojik veya genetik ırka özgü dilin yerini insan davranışlarının ve eğilimlerinin belirli kültürlerle aidiyeti tarafından belirlendiğini iddia eden belli bir sözde-biyolojik anlayışı getirmiştir (Jackson, 2018, s. 14). Söz konusu anlayış, kültürel sınırların neredeyse değişmez olduklarını ima ederek genellikle sınırları doğallaştıran bir biçimde kültürel farklılıkları yarattığı varsayımına atıfta bulunmaktadır (Meer ve Noorani, 2008, s. 198).

Biyolojik kalıtımın değil, kültürel farklılıkların indirgenemezliğinin baskın tema olduğu yeni ırkçılığın kültüre ilişkin genel anlayışı, onun çok derinlerde gömülü, geleneklere sıkı- sıkıya bağlı olduğudur. Öyle ki kültür, bir sosyal grup için neredeyse ‘içkin’ ve ‘doğal’dır (Desislava, 2018, s. 40). Ayrıca farklılaştırıcı olarak da tanımlanan yeni ırkçılıkta kültürel farklılıklar sadece indirgenemez değildir, aynı zamanda aşılamazdır (Meer ve Noorani, 2008, s. 198).

Bir grubun inançları, alışkanlıkları, davranışları ve değerleri bakımından belirleyici ve kaçınıl(a)maz kültürüne odaklanma, bireylerin yeteneklerini, niteliklerini ve psikolojilerini düzenleyen üst veya daha alt olan kültürlerin öznelere olarak doğallaştırıldıkları hiyerarşik bir anlayış oluşturur (Jackson, 2018, s. 149). Kısaca, kültürel görecelik söylemi yoluyla üretilen, gruplara ait özcü bir inşa (Poole, 2002, s. 269) meydana gelir. Bilhassa Batı Avrupa’da “ırkçı” ırkçılığın yerini alan (Rasmussen, 2012, s. 44) bu yeni (neo) ırkçılık, ilk bakışta belirli grupların veya halkların üstünlüğüne işaret etmiyor gibi görünse de (Mondon ve Winter, 2017, s. 2159) odak noktası, bir grubun üstünlüğünün, egemenliğinin ve çağdaşlığının diğerinin daha alt bir nitelikte olmasıyla, boyun eğiciliğiyle ve geri kalmışlığıyla anlaşılmasıdır (Desislava, 2018, s. 43).

2.2.1. Kültürel ırkçılık Biçimi Olarak İslamofobi

Din karşıtlığından ırkçılığa geçiş, İspanya’nın fethinden sonra Yahudilerin ve Müslümanların Hristiyan olmaya zorlandığı ya da sürgün edildiği sırada olmuştur. Hristiyan olmayan azınlıklara karşı Avrupa’ya özgü dinsel ve ırksal düşmanlığın bu aşamasındaki baskı, dinle ilgilidir (Meer ve Noorani, 2008, s. 215).

Baskıya dayalı din değiştirmelerinden kısa bir süre sonra, Yahudilerin, Müslümanların ve onların zürriyetlerinin gerçek bir Hristiyan olmadıklarından şüphelenilmeye başlanmıştır. Bazı İspanyollar tarafından geliştirilen doktrine göre gerçek bir inanan olmalarını mümkün kılmayan şey, önceki dinlerinin kanlarında mevcut olmasıdır (Meer ve Modood, 2008, s. 37). Fredrickson'un (2002, s. 170) belirttiği gibi eğer dininden dönme veya benzeşme gerçek bir olasılıksa orada dini ya da kültürel hoşgörüsüzlükten bahsedebiliriz ancak ırkçılıktan söz edemeyiz. Yüzyıllar sonra ırkla ilgili bu görüşler, dinle bağını koparmıştır ve Nazi ideolojisinde ve onunla ilintili doktrinlerde tamamen bilimsel-biyolojik bir eğilim kazanarak modern ırkçılığın tipik ve aşırı bir biçimini oluşturmuştur (Meer ve Noorani, 2008, s. 215).

İrksal özelliklere dayalı bu ırkçılık açıkça devam etse de daha geleneksel ve belli başlı özelliklerinin bir kısmının yerini daha yeni ve yaygın olanların almış olduğu bir değişim meydana getirmiştir (Saeed, 2007, s. 456). İrkçılığın en belirgin özelliklerinden renk ya da kökenlerden ziyade din ve kültür olduğu bir ırkçılık biçimi, kültürel ırkçılık ortaya çıkmıştır (Jackson, 2018, s. 456; Saeed, 2007, s. 456). Söz konusu ırkçılık anlayışında “genetiksel-biyolojik özelliklerden ziyade kültürel ve etnik-dini” özellikler temel belirleyici olmaktadır (Hıdır, 2019, s. 23).

İslamofobi de açık bir biçimde dini kökenli bir önyargı gibi görünse de ırk ve ırkçılık kavramının kapalı bir ifadesi olarak tanımlanabilir (Mondon ve Winter, 2017, s. 2155). Başka bir anlatımla İslamofobi, değer sisteminde herhangi bir farklılığa yer vermediğine inanılan etnik bir grubun, kültürün veya dinin yekpare doğasına ilişkin görüşlerden kaynaklanan kültürel ırkçılıktır (Desislava, 2018, s. 59). Kültürlerin artık irksal olarak değil, dinsel olarak daha alt bir nitelikte olduğu (Desislava, 2018, 63) kabul edildiği için söz konusu olan, dine özgü doktrinler değil, etnik-dini kimliğe yönelmiş olan Müslüman-karşıtı düşmanlıktır (Allen, 2007, s. 15; Desislava, 2018, s. 59).

Müslüman kimliği, inanç ya da dinin temel ilkeleri değil de etnik köken esas alınarak tanımlandığından tıpkı Yahudiler gibi bir ırksallaştırma sürecine tabi olmaktadır (Bravo López, 2011, s. 558; Desislava, 2018, s. 41; Meer ve Noorani, 2008, s. 198). Bu durumda, İslamofobi, tarihsel ‘Yahudi Karşıtlığı’ nı çağrıştırmaktadır. Hristiyan olmayan, farklı ancak tek tanrılı olan Müslümanlar, ırk ve din üzerinden kültürel ırkçılığa maruz kalmaktadır (Asghar ve ark., 2018, s. 153; Bravo López, 2011, s. 559; Meer ve Modood, 2008, s. 36; Uzun, 2012, s. 111). Hristiyan olmayan dini

azınlıklardan biri olarak Müslümanların karşılaştığı bu ırkçılık, özellikle Avrupalı insanların Müslümanların Avrupalı olmadığına dair tarihsel ve çağdaş algılarına dayanan kültürel ve ırksal ötekilikle ilişkilidir.

Bu algıların açık bir biçimde dini ve kültürel bir boyutu olduğu gibi soytürel (phenotypical) bir içeriği de vardır (Lorente, 2010, s. 119; Meer ve Modood, 2012, s. 39). Bosnalı Müslümanlar, soytürel (fenotipik), dilsel ve kültürel olarak kendileriyle aynı olan insanlar tarafından ‘ırksal’ bir grup olarak tanımlandıkları için ‘etnik temizliğe’ uğramıştır. Etnik temizleyici, bir Engizitörden farklı olarak bu insanların neye inandığını, inanıyorlarsa da ne sıklıkla camiye gittiklerini vb. öğrenmekle vakit kaybetmemiştir:

Kurbanları ırksal açıdan Müslüman olarak tanımlanmıştır (Meer ve Modood, 2012, s. 39). Buna göre Müslümanlara yönelik ırkçılık - ayrımcılık “etnisiteden dine - inanca” doğru bir seyir izlemektedir (Hıdır, 2019, s. 30). Yahudi Karşıtı söylemin yerini alan söz konusu Müslüman karşıtlığı özelleştirilmiş ve kültürel olarak belirlenmiş bir Müslüman fikrini dayatır (Allen, 2010, s. 155). “Müslüman ne itaatkâr bir köle ne de gizlenmiş bir tehdittir. Aksine, dürüst, ahlaken üstün, açıkça saldırgan, diğer kültürlerin geçerliliğini inkâr eden, tamamen farklı bir insan bedeninde şeytandır (folk devil)” (Meer ve Modood, 2008, ss. 36-37).

Aynı şekilde anti-semitist söylemin yerini alan İslamın da Engizitör arketipini ya da insan bedeninde şeytanı akla getirdiği ileri sürülmektedir. Werbner (2005)’den aktarıldığına göre “İslam’la ilgili korkutucu olan, gerici bir Hıristiyanlık endişesini, manevi bir haclı seferini, Avrupa mezhep savaşlarını, Haçlıları, Engizisyon Mahkemesini ve hoşgörülü bir topluma saldırıyı çağrıştırmasıdır” (Bravo López, 2011, s. 557). Dolayısıyla, bu insan bedeninde şeytanın kötülük yetisi, kişiyi duygusal bir şekilde etkileyen dinsel bir dünya görüşünün kültürel bir özelliği olarak algılanır.

Bu yolla kültürel farklılıkla belirtilen bir tür kötülük sabitlenir ve toplumsal kargaşa tehdidiyle ilişkilendirilir (Noble, 2012, ss. 225-227). Kültürel yabancılık ve dış bir güçten gelen haksız etkiyle birleştirilen dindar bir ilkel ya da sofı olan insan bedeninde şeytan, dinsel ve ırksal nefret (antipathy) arasındaki etkileşim dinin ırksallaşmasının temelini oluşturduğundan Reconquista İspanya’sının engizisyon mahkemesi başkanından daha çok Elizabeth çağındaki Cizvitlere benzetilebilir (Meer ve Modood, 2008, s. 37).

Günümüzde bu insan bedeninde şeytanın Batı'nın muhalif ötekisi olarak kurgulanan tikelci bir kültürün taşıyıcısı olduğuna inanılmaktadır (Jackson, 2018, s. 171). Ötekinin tikelci kültürü, Avrupa'nın milli kimliğini korumak için uzak durulması gerekendir (Allen, 2010, s. 154). Kendisiyle sınırlı ve değişmez bir öz ile tanımlanan ulusal kimlik, yabancı bir kültürün saldırısına ya da tehdidine maruz kalabilir. Yabancı, bir öze sahip olan (din, dil, milli duygu ve tarih) milli kültüre ya da kimliğe kaçınılmaz bir şekilde olası bir tehdittir. Ulusal kimlik, ya da Balibar'ın "kurgusal etnisite" şeklinde adlandırdığı şey, "doğal" akrabalık bağlarıyla bir araya gelen egemen grup tarafından paylaşılabılır. Bir yabancı, asla bu gruba ait olamaz ve yabancı bir kültür doğal milli kültürün ve bütünlüğünün kirletilmesini ve milli kimliğin tahrip edilmesini simgeler (Rasmussen, 2012, s. 45).

Yabancı bir öze sahip olan Müslümanlara duyulan milli benliğe dair bu korkuyu Avrupalı olmayan insanlara karşı olan ırkçılıktan tamamen ayırmak imkânsızdır. Müslümanların beyaz ırktan oluşan toplumların zihinlerinde Batı İmparatorluklarının sömürgesi altındaki tebaa ile ilişkilendirilmesi, modern/sömürgeci, kapitalist/ataerkil dünya sisteminin özünde vardır. Bu durum, İslamofobiyi, Birleşik Krallık'ta olduğu gibi günümüzde hâlâ devam etmekte olan eski sömürgeciliğe ait (Siyahi, Arap ve Asyalı karşıtı) ırkçılıkla birleştirir. Müslümanlar, eski İngiliz kolonilerinin sömürgesi altındaki tebaalar olan Mısırlılar, Pakistanlılar ve Bangladeşlilerle bağdaştırılır (Grosfoguel, 2012, s. 14). Birleşik Krallık'ta İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ve eski sömürgeciliğe ait biyolojik ırkçılığa dayanan söz konusu kültürel ırkçılık, bir söylem geliştirir. Bu söylem biyolojik ırkçılık mağduru olan grupları kötülemek, ötekileştirmek veya kültürel benzeşme (kültürel asimilasyon) talep etmek için kullanılır (Meer ve Modood, 2012, ss. 39-40).

Söz konusu anlayışa göre (Müslüman) Siyahiler, Araplar ve Asyalılar alt kültürde olan insanlar değildir. Ancak toplumsal dayanışma aynı kabileye veya ulusal topluluğa mensup olanlar arasında mümkün olduğundan Birleşik Krallık gibi beyaz Batı Avrupalı bir ulusun içine karışamazlar (Rasmussen, 2012, s. 45). Anlaşılabacağı gibi ırkı, ulusçuluğu, dini, kültürü ve tarihi unsurları birleştiren bu yeni ırkçılık Batılı güçlerin beyaz ırkın üstünlüğü ideolojisini sürdürme arzusudur (Lorente, 2010, ss. 118-119; Saeed, 2007, s. 457).

2.3. Söylem

Etimolojik olarak söylem (discursus) terimi, Ortaçağ Latincesinde, “hararetli tartışma”, “karşılıklı iletişim” ve “görüşme” anlamına gelmektedir (Sözen, 2020, s. 17). 1559 yılında Shorter Oxford İngilizce Sözlüğü’nde söylem “düşüncenin iletimi, konuşma ve sohbet” anlamında kullanılmıştır. Uzun yıllar boyunca sadece sözlü iletişimi belirtmek için kullanılan terim, günümüzde çoğunlukla yazılı iletişimi de içerecek şekilde kullanılmaktadır (Bloor ve Bloor, 2007, ss. 6-7).

Fairclough’un ifadesiyle söylem öncelikle sözlü veya yazılı dilin kullanımına atıfta bulunmaktadır (Fairclough, 1995a, s. 131). Sözlü veya yazılı dil kullanımı ile belirli bir metin kastedilmektedir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 7). Bir metin yazılı bir metinde görsel materyali, elektronik bir metinde de müziği içerebilen elektronik veya yazılı bir kayıttır. En geniş anlamıyla söylem, konuşmayı veya yazı dilini ya da görsel anlatım yoluyla sembolik etkileşimin ve insanlar arasındaki iletişimin tüm olgularını ifade etmektedir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 6). Eleştirel söylem çözümlemesinde ise bir metin tarafından iletilen daha kapsamlı fikirler, “söylemler” olarak adlandırılmaktadır. Bu söylemler dünyaya dair modeller olarak düşünülebilir (Machin ve Mayr, 2012, s. 20). Başka bir anlatımla söylem, fiziksel, sosyal ve psikolojik dünyayı belli bir şekilde temsil etme biçimidir.

Dolayısıyla, her bir söylem, sosyal olayların sunulma biçimi, dahil edilen ve dışarıda bırakılanın ne olduğu, ne ölçüde soyut ve somut olarak betimlendiği ve özellikle süreçlerin, ilişkilerin, sosyal aktörlerin, olayların geçtiği yerlerin ve zamanın yansıtılma biçimi açısından farklılık göstermektedir (Fairclough, 2003, s. 17). Doğaları gereği söylemler çeşitli konumlarda bulunan toplumsal aktörlerin toplumsal yaşamı başka biçimlerde algıladığı ve ifade ettiği çeşitli temsillerdir. Örneğin yoksul ve dezavantajlı insanların hayatı, hükümet, siyaset, tıp ve sosyal bilimlerin toplumsal uygulamalarında ve her biri söz konusu aktörlerin konumlarına karşılık gelecek şekilde farklı söylemlerle yansıtılmaktadır (Fairclough, 2003, s. 206).

Anlaşılabacağı üzere sosyal, siyasi, kültürel vb. alanlarda yansıtılan söylem belli bir alanla ilgili olası birtakım ifadeler sağlar ve bir konunun, nesnenin veya sürecin nasıl konuşulacağını düzenler ve yapılandırır (Coulthard ve Coulthard, 1996, s. 7). Bazen, söylem daha genel anlamda özgürlükçü, muhafazakâr, köktenci ya da dini söylem gibi bir söylem türünü ya da söylem türlerini belirtmek için kullanılmaktadır

(Dijk, 1999, s. 146). Ancak o, deneyimlerimizi yansıtan veya açıklayan basit bir sözce değildir (Elgamri, 2005, ss. 102-103). Aslında söylem, dil kullanıcılarının cinsiyet, yaş, iş, uzmanlık, etnik köken vb. sosyal kategorilerin üyeleri olarak metinde ve konuşmada yer almaları nedeniyle sosyal bir uygulamadır (Elgamri, 2005, s. 119).

Kısaca toplumsal bağlamda sözlü ve yazılı dilin kullanılması anlamına gelen söylem, kendiliğinden gerçekleşen ve yapılandırılmış olmak üzere ikiye ayrılabilir. Kendiliğinden gerçekleşen söylem, adından da anlaşılacağı gibi hızlı bir şekilde ve pek fazla düşünmeden meydana gelir. Öte yandan eksik bir şeylerin olmadığını gösteren yapılandırılmış söylemde dilbilgisi hatası ya azdır ya da hiç yoktur, daha az anlamı belirsiz sözcük vardır ve daha az düzeltme vardır (Sutherland, 2016, ss. 116-117).

2.3.1. Metinler ve Söylemlerarasılık

Yapılandırılmış söylem olarak her metin, kendinden önceki benzer metinlerin bir yansımasıdır (Özer, 2012, s. 182). Başka bir anlatımla “bir metni başka metinlerle, bilinçli ya da bilinçsiz olarak ilişkiye sokan her şey, metinlerarasıdır” (Şerefoğlu, 2013, s. 311). Metinlerarasılık, bir metnin önceki ya da diğer metinlere biçim ve kaynak açısından dayalı olması ve bu metinlerin kendi içinde yer almasıdır (Fairclough, 1995b, s. 7).

Açık veya örtük göndermelerle, parodi gibi dönüştürmelerle, tekrarlamalarla oluşturulabildiği gibi doğrudan yazarı ya da metni belirterek ya da alıntıyla (Bulut, 2018, s. 6), yarı alıntıyla, biçimsel dönüştürmeyle, aktarılan konuşmayla, açıklamayla (başka sözcüklerle anlatma), ya da bir metnin “başka bir metinde yer almasıyla” da yapılabilir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 175). Şerefoğlu’nun Bakhtin’den aktardığına göre yazınsal metin içerisinde söylemsel çeşitlilik de vardır. “Nesneye olan tüm yollar üzerinde, tüm yönlerde söylem ‘ayrışık’, bir başka söyleme rastlar ve onunla yoğun ve canlı bir etkileşime girmekten kendini kurtaramaz” (Şerefoğlu, 2013, s. 308). Sözen’e göre de söylemler, doğrudan yahut dolaylı bir biçimde diğer söylemlerden etkilenir (Sözen, 2020, ss. 21-22). Bahsedildiği gibi söylemlerin birbiriyle olan etkileşimi ile metinler üzerinde nasıl yerleştirildiği söylemlerarasılıktır (Kökpınar Kaya ve Yağlı, 2018, s. 113).

2.3.2. Yapılandırılmış Söylem Olarak Haber

Haberi bir söylem olarak ele alan van Dijk’a göre basında yer alan haberler yazılı ya da sabit ve yapılandırılmış söylemin bir türüdür (Dijk, 1988a, s. 8).

Bir metin ya da söylem olarak basında yer alan haber; radyo ve televizyondaki haberlerle ya da başyazılar ve reklamlar gibi gazetede ki diğer söylem türleri ile ilişkilendirilebilen belirli bir kitle iletişim (medya) söylemi türüdür. Günlük kullanımda medya haberleri, belirtilen kavramları içermektedir (Dijk, 1988b, s. 4):

1. Olaylar, durum/ilişkiler veya kişiler hakkında yeni bilgi.
2. Haberin sunulduğu bir program türü (televizyon ya da radyo).
3. Bir haber veya haber metni. Başka bir deyişle radyoda, televizyonda veya son olaylar hakkında yeni bilgilerin verildiği gazetede yer alan bir metin ya da söylem.

2.3.2.1. Haber Şeması

Herhangi bir gazetede yer alan haber metninin özet (haber başlığı ve açılış paragrafı), ana olaylar, arda lan bilgisi (önceki olaylar, bağlam, tarihçe), sonuçlar (sözel tepkiler) ve yorumlar (değerlendirme ve tahminler) gibi bölümlerden oluştuğu bilinen şematik bir yapısı vardır (Dijk, 1988b, s. 54; 1999, s. 152). Adından da anlaşılacağı gibi özet, haber metninin ana fikrini ya da metinde yer alan olayı belirtmekte ve özetlemektedir (Dijk, 1991, s. 118; Fairclough, 1995b, s. 86; 2003, s. 17). Özetle yer alan açılış paragrafı, anlatılan olaya ilişkin belirli bir görüş sezdirerek olaya haber değeri olan bir yön (ayrıntılar) kazandırmaktadır (Pan ve Kosicki, 1993, ss. 59-60)

Ana olay, haber metninin asıl, zorunlu bir bölümüdür ve haberin yapılmasına yol açan son olayla ilgili bilgiyi düzenlemektedir. Her haber metni, en azından bir Özet ve bir Ana Olay'dan oluşmaktadır. Ancak daha uzun olan haber metnlerinde ve özellikle nitelikli basında son olay çoğunlukla belirli bir ardalana dayalı olarak anlatılmaktadır. Arda lan bilgisi; güncel bağlamına ve son olayların örgüsüne ilişkin bilgiler içermektedir (Dijk, 1991, s. 118).

Bağlam, genellikle “sırasında”, “esnasında” gibi ifadelerle ya da eşzamanlılığa dair benzer anlatımlarla belirtilir ve birçok durumda diğer ya da önceki haberdeki ana olaydır (Dijk, 1988b, s. 54). Van Dijk’a göre bu önceki olaylar (bağlamsal ve tarihsel arda lanlar), mevcut metin için hatırlatma işlevini görmekte ve son olayların daha iyi anlaşılmasını sağlayan bilgiyi vermektedir (Dijk, 1991, s. 119). Gerçek ya da olası sonuçları tartışmak ise haber olaylarına nedensel tutarlılık sağlayabilmektedir (Dijk, 1988b, s. 54).

Sonuçlar bölümüne özgü olan sözel tepkiler, haber söyleminin sonuna doğru genellikle ana olaylar, bağlam ve ardalan bilgisinden sonra gelmektedir; fakat önemli (sözel) tepkiler, ilgili sıralama kısıtlaması altında metnin daha öncesinde de yer alabilir (Dijk, 1988b, s. 56). Sözel tepkiler, ana olaylar hakkında belli başlı haber aktörlerinin görüşlerini içermektedir. Aslında, haber metnlerinin büyük bir kısmı katılımcıların, görgü tanıklarının, yetkili makam ve kurumların, olayların ciddi olması durumunda devlet başkanının açıklamaları (beyanname) gibi söylem olayları hakkında haberlerden oluşmaktadır. Muhabir (raportör), olayı özetlemenin yanında insanların olayla ilgili ne söylediğine odaklanmaktadır çünkü bu, sorular sorarak, haber aktörleri ile görüşme yaparak, öteki basın organlarında yer alan diğer bilgileri okuyarak ya da haberleri özetleyerek kontrol edebileceği türden haber bilgileridir (Dijk, 1991, s. 120).

Ayrıca, bu türden bilgiler, muhabirlerin zaruri olarak öznel ve muhtemelen tartışmalı kişisel değerlendirmelerde bulunması gerekmeden olaylarla ilgili yorumlarını ve görüşlerini ifade etmelerine olanak vermektedir (Dijk, 1991, s. 120). Özetlemek gerekirse kaynakların ya da haber aktörlerinin beyan ettiği görüşler, muhabirlerin haber metnlerine konu ile alakalı görüşlerini yerleştirmesini sağlasa bile kendi başlarına olgu / olay oldukları için muhabirler sorumlu tutulamaz (Dijk, 1991, s. 152). Son olarak, bir haber söylemi (metni), örneğin ana olayların bir değerlendirmesi ya da sonrasında ne olabileceğine dair tahminler ve beklentiler gibi gazetecinin kendine ait düşüncelerinin veya gazeteye ait görüşlerin ve değerlendirmelerin yer aldığı yorumlar bölümünü içermektedir.

Yorumlar bölümü, değerlendirme ve tahminler olmak üzere iki temel alt bölümden oluşmaktadır. Değerlendirme, haber olayları hakkında yargı belirten görüşleri içermektedir; tahminler ise gerçek olayların ve durumun olası siyasi veya diğer sonuçlarını kesin ve açık olarak belirtmektedir (Dijk, 1988b, s. 56; 1991, s. 120). Aslında başlık ve ana olaylar en azından iyi oluşturulmuş bir haber söyleminde zorunludur. Ardalan bilgisi, sözel tepkiler ve yorumlar gibi bölümler isteğe bağlıdır. Dolayısıyla, bu şema, kuramsal bir yapıdır. Uygulamada bazı bölümler eksik olabilir ve sıralama çoğu kez farklı olabilmektedir.

Örneğin özellikle önemli bilgiler ya da görüşler içerdiklerinde sözel tepkiler ya da yorumlar haber metnlerinde ilk sırada olabilmektedir. Kısaca bir haber metninin düzenini, tarihsel sıralama veya nedensellik ilişkileri belirlemez (Dijk, 1991, ss. 120-121).

2.3.2.2. Haber Anlatısı

Çağımızın profesyonel öykü anlatıcıları olarak gazetecilerin işi hikâyelerin edinilmesi ve yazılması üzerine odaklanmıştır (Richardson, 2007, s. 71). Öykü, yaratılan içerik ile fabulanın (mantıksal ve zamansal olarak ilişkili olaylar silsilesi) ‘belirli bir çerçevede’ sunulmasıdır. Bu, örneğin olayların gerçek tarih sırasından farklı bir sırayla düzenlenebilmesini, gerçek olaylardaki toplumsal aktörlere onları ‘karakterlere’ dönüştüren ‘belirgin özellikleri’ vermeyi ve öyküyü belli bir ‘bakış açısı’ ile sınırlamayı içermektedir (Fairclough, 2003, 83).

Aynı öykü, konuşmada geçen bir hikâye, bir radyo ve televizyon haber hikâyesi, belgesel ya da film öyküsü gibi belirli bir ortamda anlatıcının hikâyeyi anlattığı birçok anlatı metninde görülebilir. Basında yer alan haber hikâyesinde ise anlatı metni, anlatıcının bir gazeteci olduğu yazılı bir metindir. Bu haber anlatılarının kurgusal anlatılarla aynı olduğu anlamına gelmez; tarihi anlatılar gibi haber anlatıları da onları öykü ve gerçek olaylar arasındaki ilişkiyle ilgili gerçeğe dair sorulara açık hale getiren göndergesel ve açıklayıcı bir niyet taşır (Fairclough, 2003, 83-85).

Richardson’a göre ciddi haber (hard news) anlatıları, genellikle yer, olay ve sonucun olduğu bir öykü etrafında yapılandırılmıştır (Richardson, 2007, s. 71). Başka bir anlatımla ciddi haber hikâyesinin kendine özgü bir yapısı vardır. Bu yapı, başlık ile tüm öykünün ana fikrini veren bir giriş paragrafından oluşan bir ‘öz’den, öykünün çeşitli yönlerini detaylandıran bir dizi irili ufaklı paragraftan (satellites) ve öykünün çözüldüğü duygusunu veren ya da bir tür çözüm sunan öykü toparlayıcı paragraftan (wrap-up) oluşmaktadır (Fairclough, 1995b, ss. 83-85; 2003, s. 17; Schiffin ve ark., 2001, s. 46).

Söz konusu yapı, sabit veya kısmen sabit bir sırayla gerçekleşen, tamamen zorunlu veya bazılarının zorunlu ve bazılarının isteğe bağlı olduğu bir yapıdır. Başlığın, giriş paragrafının, detaylandıran paragrafların ve öykü toparlayıcı paragrafın yer aldığı sıra sabitken detaylandıran paragraflar yeniden sıralanabilir ve alt başlıklarla bölünebilir. İsteğe bağlı olan tek paragraf ise sonuçtur (Fairclough, 1995b, ss. 85-86).

Bu tür bir üstyapı, özel bir doğrusal sıra’dan, ayrıca aşamalı bir düzenden oluşmaktadır (Dijk, 1991, s. 118). Bu kendine özgü sıra ve düzende, ciddi haber metinleri, en önemli bilgilerin ana başlıkta en üstte yer aldığı ve yönlendirme (giriş) paragrafının ‘Kim?, Ne?, Neden? Nerede? ve Ne Zaman?’ sorularını yanıtlamak için

kullanıldığı tersine çevrilmiş bir piramit gibi yapılandırılmıştır (Çığ, 2010, s. 2; Richardson, 2004, s. 71). Ters piramit, başlıktan, yönlendirme paragrafından, olaylar zincirinden, ardaan bilgisinden ve bir sondan oluşan yapısal unsurların ardışık bir düzenlemesidir (Pan ve Kosicki, 1993, s. 60).

Ciddi haberin başat yazım tekniği olan ters piramitte haber metni; başlık, flaş, gövde ve detay yapısını izlemektedir. Giriş cümlesi (flaş), temel olayı ya da olayları özetler ve önem sırasına göre (haber değerine göre) en önemli, yeni ve enteresan olayları zaman kaybetmeden aktarır (Çığ, 2010, s. 30). Anlaşılacağı üzere ters piramit metaforu şu fikri izlemektedir: Haberin en önemli kısmı – en şaşırtıcı veya somut olgu (fact) – önce gelmelidir (Çığ, 2010, s. 27).

Daha önemli unsurlar hikâyenin en üstünde yer aldığından ciddi haber nadiren zaman dizinsel bir biçim almaktadır (Richardson, 2007, s. 71). Giriş cümlesi ve gövdede haberin temel bilgileri aktarılır (5N+1K yöntemi). Gövde kısmında giriş cümlesi ayrıntılandırılır, varsa ek bilgi verilir ve kaynak gösterilir. Kaynak; bilgi, belge veya alıntı olabilir. En son, ardaan bilgisi (geçmiş bilgiler) ya da detaylar verilir. “Gazetecinin ya da gazetenin olay ya da olgudan bağımsız olarak kendi düşüncesi olduğu izlenimini veren sıfat kullanımı, benzetmeler, deyimler, dilbilgisel kipler (-ebilmek, -meli, -malı gibi) vb. kesinlikle kullanılmaz; haber olabildiğince kısa, öz ve yalın olarak yazılır.” (Çığ, 2010, s. 30).

2.3.2.3. Haber Kaynakları

Gazeteciler haber yapmak için kullanılabilecek, sürekli bilgi veren kaynakları sağlamak durumundadır. Bu kaynaklar, hükümet, devlet kurumları, meclis, kent konseyi, büyük şirketler, siyasi partiler, sendikalar, emniyet güçleri (Kuzey İrlanda’da ordu), mahkemeler (mahkeme jürisi) veya üniversiteler gibi yetkili veya seçkin kurumlardır (Dijk, 1988a, s. 155; Fowler, 1991, s. 21). Birleşik Krallık’ta söz konusu kaynaklardan hükümet, kent konseyi, emniyet güçleri ve mahkemeler, gazeteciler tarafından düzenli kullanılmaktadır.

Acil durum hizmetleri, kraliyet (ailesi üyeleri), günlük olaylar, hava alanları ve diğer haber yayın organları da düzenli kaynaklar arasındadır. Şirketler, sendikalar, siyasi partiler, kamu hizmetleri grupları, baskı grupları ve ‘uzmanlar’ gibi diğerleri, basında daha az düzenli olarak yer almaktadır, vatandaşlar ise üçüncü sırada gelmektedir (Richardson, 2006, s. 103; 2007, s. 88). Ayrıca alışlagelmiş bir biçimde

açıklamalarda bulunan ve basın toplantısı düzenleyen kaynaklar; bakanlıklar, yerel yönetim birimleri, kamu hizmetleri (trafik müdürlüğü, elektrik şirketleri vb.), şirketler, sendikalar, ticari olmayan örgütler (baskı grupları, yardım kuruluşları vb.), siyasi partiler, ordu, deniz kuvvetleri ve hava kuvvetleridir. Demeç veren ya da açıklama yapan kişiler ise seçkinler/ünlüler (piskoposlar ve sinema yıldızları) ile vatandaşlardır (Fowler, 1991, ss. 21-22).

Kısacası gazete söylemi, ‘basın malzemeleri üretmek, basın toplantıları düzenlemek ve ilgi çekmek için yeterince güçlü ve örgütlü olan toplumun unsurları’ tarafından şekillenme eğilimindedir. Kamu kuruluşlarının, siyasetçilerin ve açıklamalarının yer aldığı bu kuvvetli eğilim, tarafsız habercilikte otoriter kaynaklara olan doğrudan ihtiyacın sonucudur (Richardson, 2007, s. 88). Dolayısıyla, gazeteciler için en uygun kaynakların resmi yetkisi ve/veya mali gücü olan kurumlar ve kişiler olduğu kabul edilir.

Ancak tarafsız gazetecilik standartları, işlevi yerleşik siyasi veya mali çıkarları olan temsilcilerin yetkili bilen kimseler olarak hizmet verebilmeleri için gereken güveni veren politika enstitülerinin ve düşünce kuruluşlarının tam bir endüstrisine yol açmıştır. Bu tarz güvenceler, bu uzmanların basına erişimini sağlar (Richardson, 2007, s. 88). Erişilen sesler (accessed voices); politikacılar, memurlar, yöneticiler, çeşitli biçimlerde uzmanlar (doktorlar, mimarlar, muhasebeciler, profesörler), kraliyet ailesi ve soylular ile sinema yıldızları vb. ayrıcalıklı bir gruptur (Fowler, 1991, s. 21).

Gazeteciler bu seçkinlerin sınıfsal çıkarlarını kısmen paylaşır ve haber üretim rutinleri, onların eylemlerinin, görüşlerinin ve nihayetinde ideolojilerinin temsiline uygun şekilde yapılır (Dijk, 1988a, s. 155). Söz konusu durum, vatandaşların gazetelerde sürekli yetersiz temsil edilmesine yol açar. Vatandaşlar için görünmez olma ile fazlasıyla görünür olma stratejileri söz konusudur. İşçi sınıfı, temizlik görevlisi ya da kat görevlisi gibi “değersiz kimse” olarak görünmez kılınmakta, tanınmaya değmez hale getirilmekte ya da taşralılar, fakir beyaz çöp (kenar mahallelerde yaşayan Beyazlar) ve dilenenler (welfare recipients) gibi alay etmenin, aşağılamanın ve/veya alt sınıf, çeteler gibi korkunun sembolü olarak etiketlenmektedir (Richardson, 2007, s. 137).

2.3.2.4. Güvenilirlik

Haberlerin çoğu doğrudan gözleme ya da görgü tanıklarının açıklamalarına imkân vermeyen olaylar hakkındadır. Muhabirler diğer basın organından, haber ajanslarından veya diğerlerinin haber metinlerinden bilgi edinmektedir. Esas kaynaklar gerçeklerin açıklanmasında görgü tanıkları olarak birinci dereceden katılımcılardır. Ancak tüm kaynaklar eşit derecede güvenilir kabul edilmez (Dijk, 1988b, s. 87). Seçkin kaynaklar, gözlemciler olarak daha güvenilirdir. Glasgow Üniversitesi Medya Grubunun belirttiği gibi grevle ilgili bir haber metninde bir firmadaki yönetici ve sendika başkanı, grev yapan birinden genellikle daha fazla alıntılanacaktır. Benzer şekilde çoğu toplumsal çatışmada üst düzey siyasetçiler, uzmanlar ya da polis memurları gibi yetkililerden gerçeklerin açıklanması ve değerlendirilmesi konusunda görüşleri alınmaktadır (Dijk, 1988b, s. 87).

Basın, hukuki meselelerin dâhil olduğu hikâyelerin kısmen siyasi ve kurumsal bağlamından ötürü resmi, bilhassa hükümete ait söylemlerin doğruluğuna güvenmektedir. Bu doğruluğu kabul edilmiş kaynak yönelimi, olayların ‘resmi açıklamalarıyla’ sonuçlanan iddialara güvenilirlik ve gerçeklik kazandırdığı için büyük ölçüde kabul görmüştür. Resmi kaynaklar, kurumsallaşmış mevcut durumun (status quo) anlayışını taşıdıklarından bir gazeteci için birincil tanımlayıcıdır (Poole, 2002, ss. 175-176).

Bu tarafsızlık görüntüsü, diğerlerine nazaran bazı insanların sesine öncelik tanınmasında (Way, 2013, s. 28) olduğu gibi değişimi engelleyen yetke farklılıklarını gizlemektedir (Poole, 2002, s. 176). Başka bir anlatımla haber yapım sürecinde yer alan unsurlar arasında başka sesleri ötekileştirmeye yönelik seçkin ve kurumsal haber kaynaklarına öncelik tanınması yer almaktadır (Poole, 2002, s. 52). Konuşmacılara yönelik bu yanlılığın birkaç yapısal ve bilişsel nedeni vardır.

İlki, Batı Avrupa’daki azınlıkların daha az örgütlü olması ve bu sebepten dolayı basın toplantıları, açıklamaları veya seçilmiş sözcüler aracılığıyla basına erişimlerinin daha az düzenli olmasıdır. İkincisi, aynı örgütsel nedenlerden ötürü gazetecilerin azınlık grubu kaynaklarını aramaya veya dinlemeye daha az istekli olmasıdır. Üçüncüsü bu kaynaklar daha az nesnel olarak algılanır ve bu nedenle daha az güvenilirdir (Dijk, 1988a, s. 191).

Öyle ki konuşmalarına izin verildiğinde tırnak işareti kullanımı belirgindir ve şüphe ile mesafeyi gösteren sözcüklerin kullanımı baskındır. Çoğu güvenilir kaynak - yetkililer, siyasetçiler, eğitimciler, profesyoneller veya bilim insanları ve kurumlar beyaz olduğundan kaynak olarak kullanılmaları daha olasıdır (Dijk, 1988a, ss. 191-192). Bir araştırma sonucuna göre siyahi Afrika liderleri gibi azınlık grup üyeleri, kendileriyle doğrudan ilgili olayların değerlendirilmesinde bile beyaz sözcülerden daha az alıntılanmaktadır. Benzer şekilde Dijk'ın gerçekleştirdiği çalışma, her ne kadar azınlıklar haber metinlerinin çoğunda (%61) esas aktörler olsa da azınlık haberlerindeki tüm konuşmacıların %70'nin beyaz, yerli Hollandalılar (siyasetçiler gibi çoğunlukla kurumsal sözcüler) olduğunu ortaya koymuştur (Dijk, 1988a, s. 191). Dolayısıyla, daha olumlu veya dengeli azınlık seslerinin beyaz resmi kaynakların ya da aktörlerin olaylara ilişkin yaptığı ilk açıklamaları izlemeleri olasıdır (Poole, 2002, s. 177).

2.3.2.5. Gerçeklik

Gazetecilerin profesyonelliğinin esasi bir göstergesi, gözlemlerini ve yorumlarını gerçekler olarak (as facts) azami düzeye çıkarmak ya da haberin geçerliliğini artırmak için çeşitli araçlar kullanmaktır (Pan ve Kosicki, 1993). Van Dijk'ın ifade ettiği gibi olayların gerçek(ler)e dayanan doğasını vurgulamak için güvenilir kaynaklardan (yetkililer, saygın kimseler, uzmanlar) alınan kanıtlardan yararlanılmakta ve eğer fikir beyan edilmişse kaynakların kendisinden doğrudan alıntılar kullanılmaktadır (Dijk, 1988b, s. 85). Haberde yer alan beyanların yetkili kaynaklara dayandırılması, sesler arasındaki karmaşık ilişkilerin inşası bakımından haber metinlerinin yapılandırılmasını derinden etkileyen gerçeklik (factuality) söyleminin belli başlı özelliğidir (Fairclough, 1995b, s. 93).

Haberin gerçek ve tarafsız olduğuna dair doğası, gerçeğe dayalı bilgi vermesinden ötürü epistemolojik saygınlığına ve gerçeğin bir aynası olması noktasında otoritesini tesis etmesine katkıda bulunmaktadır. Bu tür bir retorik iddia, gazeteciler makalelerini oluştururken net bir şekilde kullanılır. Örneğin New York Times, gazetecilerin görüşlerini ve yorumlarını içeren haber çözümlemelerini belirgin biçimde ayırır (Pan ve Kosicki, 1993, s. 62). Bu, gerçek olmaları açısından diğer makalelerin meşruiyetini ve otoritesini güçlendirir. Böyle yaparak haber söylemine ait çerçevelerin gerçeklik değerinde olduğu gibi kabul edilme olasılığı da artar (Pan ve Kosicki, 1993, s. 62).

Olayların gerçekliği ise çeşitli sosyal çevrelerden ya da ideolojilerden görüşlerin alıntılanması ile artırılır. Ancak genelde görüşlerinin alındığı kaynaklar hususunda ideolojik olarak yakın olanlar dinlenmektedir (Dijk, 1988b, s. 85). Başka bir anlatımla haberlerde ya da haberler aracılığıyla yansıtılan gerçeklik, hükümet ya da sendika liderleri gibi gazetecilerin güvendiği (yetkili) kaynakların tanımlamalarına dayandığından ideolojik bir kurgudur (Dijk, 1988b, s. 11). Bu nedenle hangi seslerin baskın olduğu, kimin konuşmasına izin verildiği, ötekileştirildiği ya da sessiz bırakıldığı kaynak seçimindeki güç ilişkilerini anlamak ve egemen ideolojileri sorgulamak açısından önem taşımaktadır (Richardson, 2006, s. 103). Anlaşılabacağı gibi basın toplumsal olayların tarafsız, gerçekçi ya da ussal aracısı değildir aksine önceden belirlenmiş ideolojileri tekrarlamaya katkıda bulunmaktadır (Dijk, 1988b, s. 11).

2.3.2.6. Haber Metninde Metinler ve Söylemlerarasılık

Metinlerarasılık kavramının merkezinde metin yer almaktadır. Her metin, bir diğerinin özümsemesi ve dönüştürülmesiyle oluşan bir alıntılar mozaigi olarak yapılandırılmaktadır. (Hodges, 2018, ss. 42-43). Haber metinlerinde de bu metinlerarasılık vardır. Haber yapımı, çok sayıda kaynak metnin kullanılmasına dayanmaktadır. Tanık ifadeleri, basın toplantıları ve basın açıklamaları, denizaşırı ülkelerde bulunan bir gazetede yayınlanan (diğer) haber metinleri, haber ajansından aktarılan veriler, kişisel görüşmeler, telefon görüşmeleri, el notları, resmi raporlar ve belgeler, akademik çalışmalar, kitaplar ya da kitap eleştirisi, bir filminden veya herkesçe bilinen bir konuşmadan alıntı vb. birçok 'kaynak metin' türü, gazetecilerin haber metinlerini yazmak için kullandıkları söylemsel bilgi türleridir (Baker ve ark., 2013, s. 21; Dijk, 1991, s. 151; 1999, s. 154).

Haber ajansından aktarılan verilerle ilgili olarak Reuters, Press Association (PA), Agence France Presse (AFP) vb. haber ajanslarının gazetelere hali hazırda oluşturulmuş haber metinlerini (standart şematik yapı, olay, aktörler, sözlü ve fiziksel eylem ve art alan bilgisi) (Richardson, 2007, ss. 106-108) sattıklarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kristeva (1980)'dan aktarıldığına göre dikey eksen (metin-bağlam), yazılı bir metnin gömülü olduğu daha kapsamlı ve kültürel bağlam yönelimi ile ilgilidir. Dikey metinlerarasılık, söylem çözümleyicileri tarafından bir metnin daha geniş bir metin kategorisinin bir ögesi olarak diğerleriyle (dikey olarak) ilişki kurma biçimine atıfta bulunmaktadır. Haber metinlerindeki bu metinlerarasılık, Fairclough'un Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESC) modeli'nin ileri sürdüğü

metinlerin asla tek başına anlaşılamayacağı ya da çözümlenemeyeceği ilkesine dayanır ve bu ilkeyi destekler. Söz konusu ilke, birbiriyle ilişkili iç ve dış metinlerarasılık ile anlaşılabilir hale gelmektedir (Hodges, 2018, s. 45; Richardson, 2007, s. 100).

Dış Metinlerarasılık

Metinler ancak diğer metinler ve diğer toplumsal uygulamalarla ilgili olarak uygun bir bağlama yerleştirildiğinde ve 'okunduğunda' tamamen anlaşılır. Daha doğrusu, ayrıntılı, tüm anlamı ortaya çıkar. Richardson'ın Blommaert'den aktardığı gibi "Her metin önceki metinleri içerir, onları yeniden düzenler, yeniden yorumlar ya da yeniden okur." Bunun gazetecilere özgü bir örneği, sürmekte olan öyküdür. Sürmekte olan öykü; günler, aylar hatta yıllara yayılan, sözlü ve yazılı basında yer alan yeni gelişmeleri ya da yeni olayları oluşturan haber olarak tanımlanmaktadır (Richardson, 2007, ss. 100-101).

Sürmekte olan bir öykünün en son bölümünü okuduğumuzda bunun en son bölüm olduğunu bilerek okuruz. Başka bir anlatımla metnin bir zincirin halkası olduğunun farkındayızdır. Filistinliler ve İsraililer barış yolunda yeni bir adım atıyor (Daily Telegraph, 18 Mart 2005) manşetinde 'yeni' niteleyicisinin kullanılmasının barış yolunda daha önce de adımlar atıldığını gösterdiği gibi önsayıltısal metinsel zincirin varlığı, başka, daha, ek gibi söylem belirleyicilerinin ve yeni gibi niteleyen sözcüklerin kullanımıyla ortaya çıkar. Dış metinlerarasılık 'Wh-soruları' -Ne (What), Niçin (Why), Ne Zaman (When), Kim (Who), Kimin (Whose), Hangi (Which), Nerede (Where), Nasıl (How)- kullanılarak da sağlanabilir. Örneğin Delikanlı Jacko: Niçin Yalan Söyledim- "Jacko Boy- Why I Lied" - (Daily Mirror, 16 Mart 2005) manşeti, Jacko'nun yalan söylediğini varsaymaktadır (Richardson, 2007, s. 101).

Görüldüğü gibi dış metinlerarasılığın görüldüğü metinler, kaçınılmaz olarak varsayımlarda bulunmaktadır. Metinlerarasılıkta olduğu gibi varsayımlar da bir metni diğer metinlere, deyim yerindeyse 'metinler dünyasına' bağlar. Hem metinlerarasılık hem de varsayım, 'yazarın iddiaları' açısından görülebilir - aktarılan şeyin gerçekten söylendiği, varsayılan şeyin aslında başka bir yerde söylendiği veya yazıldığı, muhataplarının gerçekten başka bir yerde duyduğu veya okuduğu iddiası. Bu tür iddialar, doğrulanabilir ya da doğrulanmayabilir, insanlar sehven, aldatıcı ya da çıkarıcı bir biçimde bu tür örtük iddialarda bulunabilir.

Örneğin anlatımlar, manipülatif bir şekilde varsayım olarak aktarılabilir, sehven ya da aldatıcı bir biçimde başkalarına atfedilebilir (Fairclough, 2003, s. 40). Bununla birlikte, metinlerarasılık ve varsayım arasındaki en ayırt edici özelliklerden biri, ilkinin bir metne ‘başka sesler’ getirerek farklılığı kapsamlı bir biçimde görünür kılmasıdır. Varsayım ise ortak bir görüş olduğunu varsayarak farklılığı azaltır. Başka bir anlatımla birincisi bir metnin yazarı ile diğer sesler arasındaki diyalogu (diyalojikliğini) daha da belirginleştirirken ikincisi bunu azaltır. Ayrıca varsayım, genellikle belirli bir metne atfedilmez veya atfedilemez. Daha ziyade, bu metin ile başka bir yerde söylenen, yazılan ya da düşünülen şey arasında bir ilişki söz konusudur ve 'başka bir yer' belirsiz bırakılır (Fairclough, 2003, ss. 40-41).

İç Metinlerarasılık/Söylemlerarasılık

Aslında tüm metinler, önceki metinlerin bölümlerinden oluşur veya bunlardan meydana gelir. Dolayısıyla bir metnin içinde başka metinlere ait gerçek unsurlar, alıntılar bulunur. Bu durum özellikle başkalarının eylem ve görüşlerini yeniden oluşturmak zorunda olan habercilik için geçerlidir.

Burada geleneksel karakterler ve türlerle ilişkili üslup, sesler kaynaklar, biçimler ya da olay örgüleri, yeni metinler oluşturmak için (yeniden) yapılandırılabilir. Authier-R’evuz (1982) ve Maingueneau (1987)’dan aktarıldığına göre metin üretimine katkıda bulunan bu söylem uygulamalarının bir araya gelmesi, kurucu metinlerarasılık olarak adlandırılır. Fairclough ise bu tür metinlerarasılığa bilhassa söylemlerarasılık demeyi tercih etmektedir (Fairclough, 2003, s. 39; Hodges, 2018, s. 45; Richardson, 2007, ss. 101-102).

Bir haber metni de bir basın bildirisinin unsurlarını, haber konusu eyleme/olaya dahil olan (bilgi) veya onunla ilgili yorum yapan (değerlendirme) bir kaynaktan alıntıyı, gazetenin kupür arşivinden alınan ardaan bilgisini ya da bu metin türlerinin hepsini birden içerebilir. Bu durumda bir haber metni çok sayıda metin, söylem ve türden oluşmakta, hatta birden fazla yazı tarzını -nitelikli haber, siyasi retorik vb- tek metinde bir araya getirebilmektedir. Bu metin biçimlerinden sadece birini, dolaylı anlatımı ele aldığımızda başkalarına ait konuşmaların kullanılma biçiminin haberciliğin karmaşık bir yönü olduğu netlik kazanmaktadır (Baker ve ark., 2013, s. 21; Richardson, 2007, s. 102).

Dolaylı Anlatım

İster bir siyasetçinin resmi açıklamasını ister bir hâkimin verdiği hukuki bir hükmü ya da bir araştırmamanın bulgularını yayınlıyor olsun herhangi bir gazetede ki günlük haberlerin büyük bir kısmı bu tür söz eylemlere yanıt olarak yazılır. Bir kaynağın önceki görüş metni, mevcut metne çeşitli şekillerde dâhil edilebilir. İlki, kullanılan sözcüklerin tırnak işareti içinde verildiği doğrudan alıntıdır. Gerçekte söyleneni ya da yazılanı aktardığı için nettir, ancak muhabirin kullanmayı seçtiği haber cümlesi tarafından çerçevelenmektedir ve bazı yerlerde tartışma konusu olan kişileri doğrudan metne dâhil etmenin bir yoludur (Richardson, 2007, s. 102).

Söylenenlerin doğrudan alıntılanması ile muhabir ve (tartışma konusu olan) aktarılan kişinin sesi arasındaki sınırlar korunmaktadır (Fairclough, 1995b, s. 79). İkincisi, dolaylı anlatımın stratejik alıntı yoluyla haberciliğe dâhil edilmesidir; ‘scare quotes’ olarak bilinen alıntılarda genellikle başkalarının düşünceleri, yazıları ya da konuşmaları, tartışma konusu olan durumu belirtmek için tırnak işareti içine alınır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 57; Richardson, 2007, s. 102). Üçüncüsü, dolaylı anlatımın dolaylı alıntı yoluyla haberciliğe dâhil edilmesidir; muhabir, gerçekte söylenen sözcükleri değil söylenenin ya da yazılanın içeriğinin bir özetini verir. Söylenenin önermesel içeriğinin net olması beklense de tekrar üretilebildiğinden, değiştirilebildiğinden ya da muhabirin sesiyle daha uyumlu söylemlere çevrilebileceğinden söylenen sözcükler konusunda değişkendir (Fairclough, 1995b, s. 79).

Ayrıca -göz ardı edilen seçenekler düşünüldüğünde- aktarılan konuşmayı belirtmek için seçilen fiil, okuyucunun aktarılan olaya ilişkin anlayışını çerçeveler ve bazı durumlarda ideolojik olabilir (Fairclough, 2003, s. 39; Richardson, 2007, s. 103). Dördüncüsü, dolaylı anlatımın aktarılmış dolaylı alıntı yoluyla haberciliğe dâhil edilmesidir; dolaylı alıntıda olduğu gibi tırnak işaretleri kullanılmaz, söyledi’, ‘suçladı’, ‘iddia etti’ vb. haber cümleleri çıkarılır ve bunların yerine düz anlatımda yer alan söz eylem, uygun eylemler (keşfetti, ortaya çıkardı vb.) ya da zihinsel süreçlerle ilgili eylemler (inanıyor vb.) kullanılır.

Zaman zaman, dolaylı anlatım, gazetenin gündemine aykırı düşmemek için değiştirilir. Beşincisi, dolaylı anlatımın görünürde doğrudan alıntı yoluyla haberciliğe dâhil edilmesidir; doğrudan alıntı yapılır, ancak aktarılan, kaynağın ifadelerinden

farklıdır (Richardson, 2007, ss. 104-105). Alıntıların yazılı söylemde tırnak işaretleri ile “açıkça” belirgin hale getirildiği bu tarz durumlar, açık metinlerarasılık olarak adlandırılmaktadır (Hodges, 2018, s. 45).

Alıntı

Alıntıların birtakım haber işlevi vardır. İlk olarak alıntılar önemli haber aktörlerinin görüşlerini ya da yorumlarını belirttikleri için seçkin haber aktörlerinin açıklamaları, kendi başlarına haber niteliği taşıyabilir. İkinci olarak kendine özgü bir anlatı işlevi olan bir haber öyküsü, haber katılımcılarından zaman zaman alıntı yaparak daha etkili hale gelebilir (Dijk, 1991, s. 152).

Alıntılar haberi sadece daha etkili kılmakla kalmaz aynı zamanda gerçekte ne söylendiğinin de doğrudan göstergesidir, söz eylem olarak doğrudur (Claridge, 2010, s. 611; Dijk, 1988b, s. 87). Esas itibarıyla bir gazetecinin olayların gerçeklere dayalı doğasını verebilmek (tarafsız olabilmek) adına metnin doğruluk iddialarıyla arasına mesafe koyması gerekmektedir (Dijk, 1988b, s. 85; Richardson, 2004, ss. 44-45). Bu sebeple çoğu alıntı biçimi ya dolaylıdır ya da doğrudan ve dolaylı konuşmanın bir karışımıdır. Bu, alıntı ile gerçekte söylenmiş olan arasındaki çeşitli derecelerdeki mesafeye olanak sağlamaktadır (Dijk, 1991, s. 152).

Bu noktada alıntılar ya da yarı-alıntılar (özellikle görüşler söz konusu olduğunda), muhabirin olay betimlemelerinden gerçeğe daha yakın ve daha güvenilirdir (Claridge, 2010, s. 611; Dijk, 1988b, s. 87). Alıntı ile asıl (aktarılan) olay arasındaki ilişkiyi göz ardı etmemek gerekir. Aktarılan konuşma doğrudan alıntıdan ne kadar uzaklaşırsa muhabirin yorumlayıcı etkisi veya yanlış beyan ihtimali de o kadar artar. Bu ilişkinin farkında olmak, güçlü kişi ve grupların haber gündemlerini yönlendirme gücü ve İngiliz gazetelerinin felsefelerine ait taraflı (yandaş) doğası dikkate alındığında özellikle önemlidir (Dijk, 1988b, s. 85; Richardson, 2007, s. 106). Üçüncü olarak alıntılar, güvenilir haber katılımcılarının olaylar hakkında ne söylediğini gösterdiğinden haber öyküsünün inandırıcılığını artırır. İnandırıcılık, muhabirin haber aktörüne doğrudan ulaşmış olması gerektiği düşüncesiyle de artmaktadır. Dördüncü olarak alıntılar, yalnızca son haber olaylarının yorumlanmasına değil, aynı zamanda gelecek olaylara ilişkin tahminlere ve haber aktörlerinin gelecekteki eylemlerine ilişkin planlara da olanak sağlar (Dijk, 1991, s. 152).

Son olarak ve en önemlisi, alıntılar, gerçeklerin görüşlerden ayrılmasını gerektiren ideolojik kuralı ihlal etmeden güncel haber olayları hakkında öznel yorumların, açıklamaların veya görüşlerin eklenmesine imkân verir. Alıntılar, muhabirlerin sorumlu tutulamayacakları görüş beyanının haber metnine eklenmesine imkân tanısa bile kaynakların ya da haber aktörlerinin görüşleri kendi başına gerçektir. Dolayısıyla alıntı muhabirin iftira ve karalamaya karşı korumasıdır ve buradaki retorik doğruluk yanılsaması, sosyal ve yasal karşılığını beyanın doğruluğunda bulur. Özetle alıntıların haber metinlerini daha inandırıcı kılan çeşitli işlevleri vardır (Dijk, 1988b, s. 87; 1991, s. 152).

2.3.3. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel Dilbilim ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi her ne kadar birbirlerinin yerine kullanılsa da son zamanlarda ESÇ teriminin tercih edildiği ve daha önce EL - Eleştirel Dilbilim - olarak tanımlanan teoriyi belirtmek için kullanıldığı görülmektedir (Wodak, 2001, s. 1). ESÇ - Eleştirel Söylem Çözümlemesi - 80'li yılların sonuna doğru gelişmeye başlayan bir uygulamadır ve eleştirel dilbilimsel yaklaşımı kullanarak söylemi/metni analiz etmeye çalışır (Özer, 2012, s. 15). Ancak toplumsal olguları açıklamaya çalıştığı için disiplinlerarası ya da çok-disiplinli bir yaklaşımı benimsemektedir (Özer, 2012, s. 169).

Dolayısıyla sosyal bilimlerdeki herhangi bir yaklaşım ve her biri kendi teorilerine, tanımlayıcı araçlarına veya araştırma yöntemlerine sahip birçok alt disiplinle yürütülebilmektedir (Dijk, 2001b, ss. 96-98; Fairclough, 2003, s. 6; Wodak, 2002, s. 14). ESÇ, çeşitli türlerdeki politik ekonomik ve sosyolojik analizlerle etkili bir şekilde eklemlenebilir. Aslında şu anda pek çok disiplinde ESÇ'yi diğer teorik ve analitik kaynaklarla birleştirmeye çalışan pek çok araştırmacı vardır. ESÇ bir anlamda bir analiz yöntemi oluştursa da ESÇ'den yararlanan herhangi bir araştırmada kullanılan yöntemler ESÇ ve diğer yöntemlerin bir bileşimi olacaktır (Fairclough, 2003, ss. 210-211). Eleştirel söylem analistlerinin belirttiği gibi ESÇ'nin tek ve homojen bir versiyonu yoktur. Daha ziyade ESÇ olarak sınıflandırılabilir bir dizi eleştirel yaklaşımla karşılaşırız (Machin ve Mayr, 2012, s. 4; Wodak, 2002, s. 14).

ESÇ, çeşitli amaçlar ve yaklaşımlarla genişleyen bu çerçevesi ile dilbilimin çok yönlü ve belki de en geniş kapsamlı inceleme alanı olarak tanımlanabilir (Özer, 2012, s. 163). Yöntemini analitik-tümden gelimci gelenekten ziyade hermeneutik geleneğe

yerleştiren ESÇ daha çok Halliday'in Dizgeci-İşlevsel Dilbilgisi modelinin ilkelerine dayanır. Bu durum, Halliday'in dilbilgisinin temel iddialarının ve dilbilimsel analize yaklaşımının ESÇ'nin doğru bir şekilde anlaşılmasında gerekli olduğunu göstermektedir (Meyer, 2001, s. 25; Wodak, 2002, s. 16). Halliday'in dilbilgisi modeline göre sınırlı sayıdaki szdzimsel yapılar kapalı alt-dizgelerdir. Yeni kavram ve anlam yükleriyle değişime ve gelişime açık olan sözcükler ise açık alt-dizgesel birimlerdir. Bu kapalı ve açık alt-dizgelerle somutlaşan dil, başlıca cc (meta-functions) stlenir (zer, 2012, s. 173):

a. Düşünsel işlev:

Gerçekliği/dünyayı nasıl ve hangi biçimlerde kurguladığımızla zihindeki düşünsel süreçlerle ilgilidir. Ad, sıfat, eylem ve belirteçler içerik sözcükleri (content words) olarak diğer dilbilgisel işlev sözcüklerinden (function words) daha fazla göstergesel değere sahiptir. Bu içerik sözcükleri kapsamındaki seçimler dil ve düşünsellik arasındaki bağlantıyı yansıtır.

Süreçler (processes), katılımcılar (participants) ve koşullar (circumstances) dşnselliğin diğer yansımalarıdır (zer, 2012, ss. 173-174). Sürecin eylemsel olması (vurmak, yürümek, okumak vb. gibi), sözel olması (konuşmak, ifade etmek, dile getirmek, anlatmak vb, gibi), duyuşsal olması (düşünmek,özetlemek, sevmek, nefret etmek vb. gibi), ya da ilişkisel olması (vermek-almak, gcl-gcsz, işveren-çalışan, beyaz-siyah vb.) söylemdeki seçimlere bağlı olarak göstergesel anlamlar içerir. Diğer yandan düşünsel işlev, kiplik (modality) seçimleri,örneğin zorunluluk (-meli, -malı), yeterlik, olasılık (-ebil, -abil) varsayımsallık kullanımı vb. ile de ortaya konulabilmektedir (zer, 2012, s. 174).

b. Kişilerarası/Sosyal işlev:

Katılımcılar arasındaki ilişkileri oluşturan kişilerarası işlevdir. Bireyin karmaşık ve çeşitlilik gösteren toplumsal ilişkileri ile ortaya çıkar. Konuşan ya da yazan - söylemi üreten- kişinin/grubun tutumu, rolü, kimliği, gücü ve iletişimde bulunduğu diğer bireylere göre statüsü, onlarla eşit/eşit olmayan konumu, bireylerin birbirlerine mesafeli ya da yakın ilişkileri, ne gibi söz-eylemler (speech acts) kullandıkları vb. dilin bireylerarası işlevine yönelik göstergeler olarak ele alınır (Bloor ve Bloor, 2018, s. 155; zer, 2012, s. 174).

c. Metinsel işlev:

Metnin/söylemin nasıl yapılandırıldığı, iletişim gücü, bağlaşıklık ve bağdaşıklık özellikleri, yan tümceler ile ana tümce arasındaki mantıksal ilişkiler, sözcük seçimleri ve kimi sözcüklerin - biçimsel olarak farklı olsalar da - aynı/yakın anlamları vurguluyor olmaları, bunların kullanım sıklıkları, metinlerarasılık özellikleri, adlaştırma, kesit dil kullanımı vb. bağlamında ortaya çıkan işlevdir. Kısaca metinlerde tutarlılık ve bütünlük oluşturan metinsel işlevdir (Bloor ve Bloor, 2018, s. 155; Özer, 2012, s. 174; Wodak, 2002, s. 16). Halliday (1985)'den aktarıldığına göre, dünyaya ilişkin algı ve deneyimlerimiz, süreci, katılımcıları ve koşulları içeren “Geçişlilik Dizgesi” kapsamında dilsel olarak kodlanmaktadır.

Bu noktada geçişlilik, geçissizlik, kiplik, etken, edilgen yapılar ve öznenin açık ya da örtük biçimde konumlandırılması gibi özellikler de Dizgeci-İşlevsel Dilbilgisi modelinde önem taşımaktadır (Özer, 2012, s. 175).

2.3.3.1. Temel İlkeler

Norman Fairclough ile Ruth Wodak tarafından ana hatları çizilen EŞÇ'nin temel ilkeleri aşağıdaki sekiz maddede özetlenebilir (Dijk, 2001a, s. 353; Sözen, 2020, ss. 140-142):

1. EŞÇ, belirli dilbilimsel özelliklere odaklanmaktan ziyade sorun odaklıdır. Toplumsal sorunları ele alır. Bu sorunlar, “ırkçılık, kimlik, sosyal değişim” gibi çok çeşitli açılardan çalışılan ve çalışılabilecek olan araştırma konularıdır. EŞÇ boyutu, söylem ve metin analizi, pek çok olası yaklaşımdan biridir (Dijk, 2001a, s. 353; Sözen, 2020, s. 140; Wodak, 2002, s. 14).

2. Güç ilişkileri söylemseldir. Başka bir deyişle, güç ilişkileri, farklı söylemlerin kurumlarla olan bağlantıları aracılığıyla güç ilişkilerini yeniden üretir. Bu kısmen, güç ilişkilerinin bir söylemde nasıl uygulandığı ve ele alındığı meselesidir. Hem belirli söylem olaylarının ‘hemen şimdi’nde gücün kullanımı hem de gücün uzun-vadeli biçimlendirme süreçleri ele alınır (Elgamri, 2005, s. 120; Sözen, 2020, s. 140).

EŞÇ, gücün kötüye kullanılmasında veya tahakkümün üretilmesi ve yeniden üretilmesinde söylemin rolünü merkeze almaktadır (Dijk, 2001b, s. 96). Söylemsel uygulamalar nesneleri belirtme ve insanları konumlandırma biçimleri yoluyla (örneğin) sosyal sınıflar, erkekler ve kadınlar ile azınlıklar ve etnik/kültürel çoğunluklar arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin üretilmesine -toplumsal

statükonun sürdürülmesine- ve yeniden üretilmesine yardımcı olabilir (Wodak, 2002, s. 8). Bu durum ESÇ'nin neden mağdur olan kişilerin bakış açısını seçtiğini ve eşitsizliklerin meydana gelmesinden sorumlu, şartları iyileştirme imkânı ve araçları olan iktidar sahiplerinin dil kullanımını eleştirel bir şekilde çözümlediğini açıklar (Wodak, 2002, s. 10).

3. Söylem, dilin her durumunun toplumu ve kültürü yeniden üretmesi ya da onlara meydan okumasında olduğu gibi onlar tarafından da oluşturulur (Elgamri, 2005, s. 120). Başka bir ifadeyle, bu ilişki, işteş (diyalektik) bir ilişkidir. Çağdaş toplumsal süreçlerde ve güç ilişkilerinde toplumu ve kültürü inşa eden söylemler belirlenerek söyleme odaklanılır (Sözen, 2020, s. 141).

4. Söylem ideolojik olarak çalışır. İdeolojiler, eşit olmayan güç ilişkileri, tahakküm ve sömürü ilişkileri üreten toplumları inşa etmenin ve temsil etmenin tikel yollarıdır. Fairclough (1989)'tan aktarıldığına göre söylem, düşünce sistemleri olarak ideolojiler tarafından harekete geçirilir. İdeolojiler, İslamcılık, Kapitalizm ve Marksizm gibi adlandırılmış sosyal düzen sistemleri, Militarizm gibi kavramlar etrafında inşa edilen yapılar veya İslamofobi gibi duygu yapıları ile ilgili olabilir.

İdeoloji hem gerçekliğin belirli temsillerini hem de belirli dünya görüşlerini meşrulaştırmak ve tahakküm türlerini desteklemek için belirli kimlik kurgularını yansıtabilir. Dolayısıyla söylem çözümlemesi yapılırken önce söylemler sonra da onları destekleyen ideolojiler aranır (Elgamri, 2005, s. 120; Sözen, 2020, s. 141). Bu noktada ESÇ ideolojileri ve güç ilişkilerini açığa çıkarmaya yönelik - belirli dil olaylarının (sözcük seçimi, deyim aktarması, önerme, usamlama stratejisi vb.) nasıl kullanılabileceğini göstermek için- metinlerdeki dilin derinlemesine incelenmesini gerektirir (Baker ve ark., 2013, s. 20; Wodak, 2002, s. 8).

5. Söylem hem zaman hem de mekânda konumlanması bakımından tarihseldir. Söylemin tahakküm tarafından yapılandırıldığı, her söylemin tarihsel olarak üretildiği ve yorumlandığı; başka bir anlatımla zaman ve mekânda konumlandığı ve tahakküm yapılarının güçlü grupların ideolojileri tarafından meşrulaştırıldığı görüşleri dikkate alınır. Bu görüşe göre egemen yapılar teamülleri (eşit olmayan güç ilişkilerini) sabit hale getirir ve doğallaştırır, bu teamüller 'verili' olarak kabul edilir (Elgamri, 2005, s. 120; Sözen, 2020, s. 141; Wodak, 2001, s. 3).

6. Metin ve toplum, birbirini tamamlar. ESÇ, bir yandan kültürel ve toplumsal yapılar öte yandan metinler arasında bağlantılar kurar, ancak bu bağlantılar o kadar karmaşıktır ki hiçbir zaman doğrudan görülemez, söylem yoluyla anlaşılabilir. Söylemi aracı kılarak oluşturulan bu bağ, metin ve toplum arasında söylemsel düzenin oluşturduğu bağıdır (Sözen, 2020, s. 142).

7. Söylem çözümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır. Metin(ler), karmaşık (hybrid) ve belirsizdir. Bu sebeple ESÇ’de metnin anlaşılması ve açıklanması için gerekli olan teoriler ve yöntemler birleştirilmiştir, yöntemler de eklektiktir (Sözen, 2020, s. 142; Wodak, 2002, s. 14). Ayrıca, metinlerin kurgusu açılır ve metinler ile söylemler arası ilişkiler araştırılır; bir metin, söylemsel uygulamaların yerleşik olduğu tüm sosyo-politik ve tarihsel bağlamın (context) açılımını gerektirir. Bu yaklaşım, aynı zamanda eleştirel söylem çözümlemesi yaparken disiplinlerarasılığın neden gerekli olduğunu da açıklar (Wodak, 2002, s. 12).

8. Söylem bir sosyal eylem biçimidir. ESÇ, dili sosyal bir uygulama olarak görür ve dilin kullanıldığı bağlamın çok önemli olduğunu düşünür (Wodak, 2001, s. 1; 2002, s. 7): “ESÇ, söylemi -konuşma ve yazmada kullanılan dil, bir ‘toplumsal uygulama’ biçimi olarak görür. Söylemi toplumsal uygulama olarak tanımlamak, belirli bir söylemsel olay (bir mülakat, bilimsel bir makale, bir sohbet vb.) ile onu çerçeveleyen (framing) durum(lar), kurum(lar) ve sosyal yapı(lar) arasında karşılıklı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir (Fairclough, 1995a, s. 23; Wodak, 2002, ss. 7-8). Her söylemsel olayın üç boyutu ya da yönü vardır. Bunlar; sözlü veya yazılı bir metin, metnin üretimini ve yorumlanmasını içeren bir söylem uygulaması ile sosyal (durumsal, kurumsal ve toplumsal) uygulamadır (Fairclough, 1995a, s. 133). Kısaca söylemsel bir olay, aynı anda hem metin, hem söylem pratiği hem de toplumsal bir uygulamadır.

Van Leeuwen (1996)’dan aktarıldığına göre söylemler ve toplumsal uygulamalar arasında iki tür ilişki vardır. İlki, toplumsal uygulama olarak söylemin kendisi, bir eylem biçimi, insanların birbirlerine, birbirleri için ya da birbirleriyle yaptıkları bir şey olarak söylem. İkincisi, Foucaultyen anlamdaki söylemdir; toplumsal uygulama(lar)ı ifade etmenin bir yolu, bir bilgi biçimi, insanların toplumsal uygulama(lar) hakkında söyledikleri şeyler olarak söylem (Wodak, 2002, s. 19). O halde söylem; durumları, bilgi nesnelerini, insanların ve grupların sosyal kimliklerini ve aralarındaki ilişkileri oluşturur (Elgamri, 2005, s. 119). Özetle ESÇ, “hem güç ve

kontrol hem de gerçekliğin toplumsal oluşum aracı olarak söylemle ilgilenir ya da ilgilenmelidir” (Wodak, 2002, ss. 19-20) ve analiz sonucu, farklı alanlardaki uzmanların kullanımına sunularak belirli söylemsel ve toplumsal uygulamaları değiştirmek amacıyla uygulanmalıdır (Wodak, 2002, s. 15).

2.3.3.2. Norman Fairclough’un Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Fairclough, toplumsal bir söylem kuramı oluşturmuş ve uygulamada eleştirel söylem analizi için daha anlaşılabilir bir yöntem sunmuştur (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 448). Söz konusu yöntemle göre eleştirel söylem analizi, (sözlü veya yazılı) dil metinlerinin analizi, söylemsel uygulamanın analizi (metnin üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri) ve sosyo-kültürel uygulama örnekleri olarak söylemsel olayların analizinden oluşmaktadır (Fairclough, 1992, s. 62; 1995a, s. 2; Machin ve Mayr, 2012, s. 212; Özer, 2011, s. 56; Richardson, 2007, s. 37; Sabir ve Kanwal, 2018, s. 89). Bir söyleşi, bilimsel bir makale veya bir konuşma gibi herhangi bir söylemsel olay, sözlü veya yazılı bir dil metni, metnin üretimini ve yorumlanmasını içeren bir söylem uygulaması ve toplumsal uygulama örneğidir (Fairclough, 1992, s. 4; 1995a, s. 133; Sözen, 2020, s. 33).

Söylenileni ve yazılanı içermesi noktasında ‘metin’, dilbilimsel analiz için kullanılan bir veri biçimidir (Fairclough, 1992, s. 4; Hewings ve North, 2010, s. 60). Dilbilimsel analiz metnin biçimsel özelliklerinin dilbilimsel açıklamasına dayanmaktadır (Fairclough, 2003, s. 12; Sabir ve Kanwal, 2018, s. 90).

Fairclough’un modelinde bir kişiyi, bir eylemi ya da bir süreci tanımlama, bir cümleyi kurma veya belli bir olguya, görüşe ya da sava (argument) yer verme vb. seçimlerin analizi, sözcük ve anlambilim, cümle ve daha küçük birimlerin dilbilgisi, ses sistemi ('fonoloji') ve yazı sisteminden oluşan dilbilimsel analizin geleneksel biçimlerini kapsamaktadır (Elgamri, 2005, s. 121; Richardson, 2007, s. 38; Sabir ve Kanwal, 2018, s. 57).

Metinlerin Dilbilimsel Analizi

Dilbilimin metin analizine katkısı büyüktür. Bu nedenle söylem analizine dahil edilecek metinsel unsurlar, ayırıcı olması noktasında oldukça seçimseldir (Richardson, 2007, s. 46). Metin çözümlemesinde ayırıcı metinsel unsurların sözcük (vocabulary) ve dilbilgisi (grammar), cümle yapısı ve türü, sözbilim (rhetorical tropes), adlaştırma, gönderim ile alıntılama eylemleri olduğu söylenebilir.

Sözcüksel Analiz

Sözcüksel üslup (lexical style), sözcüklerin seçimi ile ilgili bir kavramdır (Dijk, 1991, s. 210). Dil kullanıcıları, sosyal ve kurumsal düzeyde dinleyiciyi ikna etmek amacıyla söylemi oluşturmak için belirli sözcüksel öğeleri, yapıları ve üslubu tercih eder (Soomro ve Kazemian, 2015). Sözcüğün seçimi, çözümleyene tarafsız görünme eğiliminde olabilir. Ancak yapılan seçimlerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi yazarın bir durumu anlatmak ya da açıklamak için birçok olası seçenek arasından nasıl bir seçim yaptığını ortaya çıkarmasını sağlar (Machin ve Mayr, 2012, s. 47). Bu durumda (öncelikle) metin yazarının kullandığı temel sözcük seçimi analiz edilebilir (Machin ve Mayr, 2012, s. 32).

Düzanlam ve Yananlam

Sözcükler, metinde kavranan olası bir anlam taşır. Filozoflar, dilbilimciler ve edebiyat eleştirmenleri iki tür anlam ayırımı yapmıştır: Düzanlam ve yananlam. Düzanlam, sözlük anlamı olarak düşünebileceğimiz dar anlamdır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 129). Örnek verecek olursak child ve kid, her ikisi de “çocuk” anlamına geldiğinden eşanlamlı oldukları düşünülebilir.

Çocuk iki sözcüğün de düzanlamı veya gerçek anlamıdır. Ancak çoğu eş anlamlı sözcük gibi bu sözcükler de her yönden aynı değildir. Başka bir ifadeyle, sözcük seçimi anlamı etkilediğinden temelde aynı anlama gelen sözcükler arasında bile belirgin farklılıklar vardır. Child, bahsedilen kişinin masumiyeti ve saflığı hakkında olumlu bir şekilde düşünmemizi ya da hissetmemizi sağlayabilir. Oysaki Kid’in her zaman olmasa da bahsedilen kişinin gürültülü, hiperaktif ve sorunlu bir çocuk olduğunu düşünmemize neden olan olumsuz çağrışımları vardır (Sutherland, 2016, s. 24; Toulmin ve ark., 1984, s. 205).

Kısaca yananlam (çağrıştırdığı anlam) sözcüğün duygulara dayanan yüküyle ilgilidir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 129). Bazı çağrışımlar kişisel ve bireyin kendine özgü olabilir; bir zamanlar kartal vurmuş bir kişi kartal sözcüğünü suçluluk duygusuyla ilişkilendirebilir, fakat İsviçre’ye aittir anlamına gelen Swiss sözcüğünün güvenilirliği ve geleneği çağrıştırmada olduğu gibi çoğu çağrışım yaygın hale gelmiştir ve uzlaşımaldır/alışıl gelmiştir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 129; Sutherland, 2016, s. 60).

Dolayısıyla, sözcük seçimi ‘özgür’ ya da ‘keyfi’ değildir, daha ziyade metnin yapılandırılmasında bağlamın oynadığı rolün olumsal bir parçası olarak kabul edilmelidir (Toulmin ve ark., 1984, s. 95). Dil kullanıcıları, herhangi bir bağlamsal unsura (yaş, cinsiyet, ırk, sınıf, statü, güç, sosyal ilişki vb.) bağlı olarak şeyler, insanlar, eylemler veya olaylar hakkında konuşmak için farklı sözcükler seçebilir. Bireysel ve gruba ait görüşler, katılımcıların fikirleri ve ideolojileri önemli bir bağlamsal kısıtlamadır ve bu nedenle sözcüksel çeşitliliğin ana kaynağıdır (Dijk, 1998, s. 205; Machin ve Mayr, 2012, s. 35). Belirli bir bağlamda ve söylemde kullanılan sözcüklere dair tüm imaları (sezdirim) basitçe açıklamak, genellikle birçok ideolojik anlamı –gizli görüşleri – ortaya çıkarır.

Uygulamalı bir yöntem olarak bir sözcüğün başka bir sözcükle değiştirilmesi - göstericiye karşı eşkıya, özgürlük savaşçısına ya da gerillaya karşı terörist, göstericilere karşı holigan, kargaşaya karşı ayaklanma, mütedeyyine karşı bağınaz ve cesura karşı acımasız vb. bu tür bir değişimin çeşitli anlamsal (semantic) ve ideolojik ‘etkilerini’ çabucak gösterir (Dijk, 1988b, s. 177; 1998, s. 205; Richardson, 2004, s. 55). Kuramsal olarak bu, sözcüksel öğelerin çeşitliliğinin (sözcüksel üslup) söylemde ideolojik dışavurumun önemli bir aracı olduğu anlamına gelir (Dijk, 1998, s. 205). Sözcük seçiminin bariz ideolojiye dayalı imaları (saklı olan anlam) göz önüne alındığında dil kullanıcılarının genellikle bu üsluplarının farkında oldukları ve dolayısıyla bunu kısmen kontrol edebildikleri, böylelikle ‘gerçek’ ideolojik görüşlerini vurgulayabildikleri veya tam olarak gizleyebildikleri söylenebilir (Dijk, 1998, s. 205).

Haber Metninde Sözcük Seçimi

Bir gazete metninde kullanılan belirli sözcüklerin analizi, nerdeyse her zaman herhangi bir metin veya söylem analizinin ilk aşamasıdır. Bu sözcükler, fakat özellikle isimler, sıfatlar, fiiller ve zarflar, ifade edilen anlamların (düz anlam) yanı sıra yan anlamlar da taşır (Richardson, 2007, s. 47). Bu nedenle sözcük seçimleri, haber yapımının esasi bir yönünü oluşturur ve genellikle yapısal kurallara uygun olarak yapılır (Pan ve Kosicki, 1993, s. 62). Gazetelerin sözcüksel yapısı hem anlaşılabilirlik hem de üslupsal izlenimle ilgilidir, bu durum az ya da çok ilginç ve keyifli bir okuma sağlar. Çok okunan gazeteler, genel olarak daha kısa sözcükler kullanma eğilimindedir; söz konusu eğilim on sekizinci yüzyılda oldukça belirgindir, on dokuzuncu yüzyılda pek görülmez, fakat yirminci yüzyılda çok açıktır. Bu kısmen mizanpaj nedeniyle olabilir ancak üslupla ilgili bir kararı da gösterir.

Uzun sözcüklerin kullanımı, on sekizinci ve on dokuzuncu yıllarda hem nitelikli hem de çok okunan gazeteler için oldukça benzerdir, fakat yirminci yüzyılda nitelikli gazetelerin giderek daha fazla, çok okunan gazetelerin ise giderek daha az uzun sözcük kullanmasıyla belirgin bir fark ortaya çıkmıştır (Claridge, 2010, ss. 613-614). Gazetecilerin okuyucuya hitap ederken kullandıkları dil - kullanılan üslup ise sohbet tarzında ya da daha resmi olabilir; 'muntazam' (correct) ya da daha gündelik dile ait olabilir; özel terimler, argo ya da cezai kovuşturma anlamına gelen 'bonk', 'stunna' veya 'rap' gibi magazine özgü (tabloides) sözcükler kullanılabilir. Bu üslup tercihleri, gazeteci ile okuyucu arasında samimiyet ya da mesafeye, yakınlığa ya da resmîyete, eşitler ilişkisine ya da gazetecinin daha çok pedagojik bir rol üstlenmesi açısından bir ilişkiye işaret etmektedir (Richardson, 2007, s. 96). Dolayısıyla, sözcük seçimi kontrolün kimde olduğunu ve yazarlar ile okuyucular ya da hakkında yazdıkları kişiler arasındaki ilişkilerin ne olduğunu ortaya koyacaktır (Dijk, 1991, s. 211).

Resmî üslup, sıkça yapılan metin içi eklemelerle (embeddings) uzun ve bi(r)leşik cümlelerle, teknik sözcükleri belirten kesit dille, jargonla ve genel itibarıyla gazetelerde ana haber aktörleri olan seçkinlerin dilleri ile ilişkilidir (Dijk, 1988b, s. 76). O nedenle haber metinlerinde bir eylemin ya da açıklamanın güvenilirliğini belirtmek için "kaynaklar" ya da "yönetim" gibi belirteçler kullanılır (Pan ve Kosicki, 1993, s. 62). Gazete muhabirlerinin aralarından seçim yapabilecekleri bir belirteç dağarcığı vardır. Bu repertuardan akla yatkın belirteçler arasından seçim yapmak, gazetecilikle ilgili mesleki kaygılar, haber rutinleri ve organizasyonel süreçleri içeren pek çok unsurun bir işlevidir (Pan ve Kosicki, 1993, s. 63).

Özellikle basın söyleminde muhabirin ya da editörün belirli bir dilsel biçimi kullanma kararı tesadüfî değildir, aksine bir seçim meselesidir. Anlaşıldığı gibi muhabir ya da editörün belirli bir ideolojik-söylemsel yapısını benimsemesi, belli başlı teknikleri gerektiren belli bir söylem otoritesini ve ideolojik bir sistemin değerlerini içeren belirli bir söylem otoritesini içerir (Elgamri, 2005, s. 116). Gazetenin aynı kişiyi ifade etmek için terörist ya da özgürlük savaşçısı sözcüğünü seçmesi bir anlam(bilim) meselesi olmaktan çok - sözcüğün anlamına eklenen ilgili değerlerin yüklenildiği - kastedilenin dolaylı bir ifadesidir (Dijk, 1988b, s. 81). Örneğin bir haber metninde hükümet karşıtı isyancılar "özgürlük savaşçıları" olarak adlandırıldığında belirgin bir ideolojik yönelim ortaya konur.

Bu durumda belirli bir belirteç seçmek, altta yatan bir çerçeveye işaret eden net ve bazen güçlü bir işarettir (Pan ve Kosicki, 1993, s. 63). Özgürlük savaşçıları seçiminde olduğu gibi çağrışımlar, olayları belirli bir referans çerçevesinin veya söylemin içerisine yerleştirmesine hizmet eder (Machin ve Mayr, 2012, s. 32). Başka bir ifadeyle, bir metindeki sözcüklerin seçimi, anlatılanı - bir kişi, bir grup, bir olay, bir süreç, bir eylem, bir durum ya da zihinsel veya sözlü bir süreç - ‘çerçeveleyebilir’ (Richardson, 2004, s. 55). Gazete manşetlerindeki sözcükler de durumu çerçeveler, fakat aynı zamanda gazetenin olaylarla ilgili toplumsal ya da siyasi görüşlerine de işaret eder (Dijk, 1991, s. 53).

Örnek vermek gerekirse aynı gazetede bile bir manşette geçen “PC”, “policeman” (or “policewoman”), “bobby (aynasız)”, “copper (aynasız)” ya da “cop” arasında bir çeşitlilik bulabiliriz. Söz konusu kullanımlar, polise yönelik farklı tutumları belirtebilir: “Bobby” açıkça polisle çatışma içinde olan gençlerin bir ifadesi olarak zaman zaman alıntılanan “pig” gibi basın dışı sözcüklerden daha olumlu olan “cop”tan daha dostçadır (Dijk, 1991, s. 210). Haber yayın organlarında ideolojiye dayalı sözcüksel çeşitliliğin bu standart örneğinin yanı sıra birçoğu daha güç algılansa da bu tür görüş/kanı kontrollü sözcük seçimleri çok sayıda bulunmaktadır (Dijk, 1988b, s. 81). Buradan hareketle manşetlerin sözcüksel üslubunun ideolojik imaları olduğu söylenebilir (Dijk, 1991, s. 53).

Haber Metninde Yeni Sözcük

Neolojizm, yeni bir sözcük veya yeni bir anlam yüklenmiş yerleşik bir sözcük; yeni sözcükler veya mevcut sözcükler için yeni anlamların kullanılması ya da oluşturulmasıdır (Lina, 2016, s. 292; Richardson, 2007, s. 69). Bilim, teknoloji ve ekonominin hızla gelişmesiyle birlikte yeni kavramlar ve şeyler ortaya çıkmakta, bu durum yeni değişiklikleri izah etmeyi ya da tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda Haber İngilizcesinde (News English) yeni sözcükler oluşturulmaktadır (Lina, 2016, s. 292).

Başka bir anlatımla haber söylemi, yeni gelişmeleri ifade etmek için yeni sözcüklerle veya eski meselelere bakmanın yeni yollarıyla doludur (Dijk, 1988b, s. 76). Ancak değişiklikler ya da yenilikler ne kadar mühim olursa olsun yeni sözcüklerin oluşumu, geleneksel sözcük oluşturma kurallarına bağlı kalır.

Bunlar; kısaltma, birleştirme, türetme, aktarma sözcükler (başka dilden geçmiş sözcük), örneksme ve anlam aktarımıdır (Lina, 2016, s. 292). Kısaltma (abbreviation); bir sözcük veya sözcük grubunun kısaltılmış bir biçimidir. Sözcük veya sözcük grubundan alınan harflerden oluşur. Haber okuyucularının ihtiyaç duydukları şey, kısa haberlere hızlıca bir göz atmaktır. Bu amaçla Haber İngilizcesi, haberleri daha anlaşılır ve zaman kazandırıcı hale getirmek için basit sözcükler kullanır (Lina, 2016, ss. 292-293; Moldonalieva, 2022b, s. 74). Kısa ve basit oldukları için anlamları anlaşılır biçimde ifade edebilir, kolaylıkla hatırlanabilir ve aynı zamanda insanların ilgisini çekebilir (Edwards, 2005, s. 326; Lina, 2016, s. 293). Ayrıca yer kısıtlamasından dolayı haber metinleri kısa ve öz yazılmak zorundadır.

Bu durum haber yazımında çok daha fazla kısaltılmış yeni sözcükle sonuçlanan bir trendle sonuçlanmıştır. Haber yazımında kısaltılmış yeni sözcük; sözcüklerin baş harflerinden oluşan sözcük (acronym), sözcük kırpımı (clipping) ve kaynaştırma (blending) olarak sınıflandırılabilir (Lina, 2016, s. 293). Birkaç sözcükten oluşan bir sözcük grubunun baş harflerinin tek bir sözcükte birleştirilmesiyle oluşan akronim, tamamlanmış bir sözcük grubundan daha çok dikkat çeker, daha ilginçtir ve bir sözcük grubuna kıyasla daha fazla yer kazandırır. Genellikle AIIB (Asian Infrastructure Investment Bank - Asya Altyapı Yatırım Bankası) ve FBI (Federal Bureau of Investigation - Federal Soruşturma Bürosu) gibi sıklıkla atıfta bulunulan, yazımı uzun kurum ve kuruluşların adlarını kısaltmak için kullanılır (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 229).

Ayrıca TMT (Technology, Media, Telecommunications-Telekomünikasyon, Medya, Teknoloji), UMPC (Ultra Mobile Personal Computer-Ultra Taşınabilir Hususi Bilgisayar) ve VBIED (Vehicle – Borne Improvised Explosive Device- Araca Yüklenmiş El Yapımı Patlayıcı) gibi yeni kavramlar ve buluşlar, daha kısa olan yeni sözcük gerektirdiğinden bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi, akronimin kullanımında bir başka itici güçtür (Lina, 2016, s. 293). Sözcük kırpımı (clipping), bir sözcüğün içinde geçenlerden birine dönüştürülmesinden oluşan sözcük oluşturma sürecidir. En çok karşılaşılan tür; techie (technician-teknisyen) ve decaf (decaffeinated-kafeinsiz) gibi bir prototipin baş kısmının korunduğu son ses düşmesidir (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 229). Son kısmın kırılmasında ya da ön ses düşmesinde varsity (university-üniversite), phone (telephone) ve net'te (Internet) olduğu gibi prototipin son kısmı korunur. İç ses düşmesinde ise maths (mathematics) ve specs (spectacles -

gözlük) sözcüklerindeki gibi sözcüğün orta kısmı atılır. Kaynaştırma’da iki sözcüğün parçaları birleştirilir (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 229). Başka bir ifadeyle, yeni bir sözcük türetmek için sözcük birimler birleştirilir. Örneğin Chindia (ekonomik ve stratejik bir güç olarak Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan), China (Çin Halk Cumhuriyeti) ve India’nın (Hindistan) bir kaynaşımıdır (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 229).

Bu bazen portmanteau; iki sözcüğün ve anlamlarının karışımından türetilen yeni bir sözcük olarak adlandırılır ve gazeteler arasında yalnızca tabloitler (magazin haberleri veren gazeteler) bu şekilde yeni sözcükler türetme eğilimindedir (Dijk, 1988b, s. 69). Sözcük birleştirmede mevcut iki veya daha fazla sözcük basitçe birleştirilir. Bu türde bir sözcük oluşturma süreci sayıca en fazla olandır ve giderek artmaktadır. Bir bileşik sözcüğün ana bileşenleri birkaç ana türe ayrılabilir: isim, fiil ve sıfat. İnci çayı (bubble tea), zeytin yeşili (olive green), mükemmeliyetçi anne (alpha mom), ekonomik gerileme (economic downturn), oturma eylemi (sit-in), redneck (cahil) ve korkuluk (scarecrow) bilinen örnekler arasındadır (Lina, 2016, s. 294; Trask, 1999, s. 229).

Türetme; mevcut bir sözcüğe bağlı olarak yeni bir sözcük oluşturmak için sözcüğe ‘un-, dis- vb.’ ön ek ya da ‘-ness’ gibi son ek eklenmesidir. Son zamanlarda locavore (yerel meyve sebze yiyen), planktivore (planktonobur) ve piscivore (balıkobur) gibi vore (yiyen anlamında) son ekini içeren yeni sözcükler çok sayıda bulunmaktadır (Lina, 2016, s. 294). Gazetecilik söyleminde türetmenin belki de en yaygın örneği, bir skandalı belirtmek için son ek olarak -gate’ in kullanılmasıdır (Richardson, 2007, s. 69).

Aktarma sözcükler (başka dilden geçmiş/alınmış sözcük), kaynak bir dilden alınan ve çevirmeden alıcı bir dile dâhil edilen bir sözcüktür (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 116). Yapılan araştırmalara göre, modern İngilizceye özgü sözcüklerin %29’u Fransızcadan, %29’u Latince, %26’sı Almandan, %6’sı Yunancadan alınmıştır ve geri kalan dillerin toplam yüzdesi %6’dır. Bir sözcüğü başka bir dilden almanın en basit nedeni, alan kişiler için tamamıyla yeni bir şeyin adı olmasıdır (Lina, 2016, s. 293; Trask, 1999, s. 117). Diğer bir anlatımla, alıcı dilin konuşanları ya öncesinde o şeyle karşılaşmamış, o şeyi görmemiş, deneyimlememiş ya da kullanmamıştır. Örnek vermek gerekirse İngilizce viskiyi İskoç Galcesinden, yoğurdu Türkçe’den ve kanguruyu Avustralya’nın Guugu Yimithirr dilinden almıştır (Lina, 2016, s. 293;

Trask, 1999, s. 117).

Haber İngilizcesi ise genellikle dünyadan haberleri bildirir ve başka dilden alınmış sözcüğün kullanımı - Fransızca'dan *touché* (tartışmada kaybeden taraf), Japonca'dan *tsunami*, Rusça'dan *intelligentsia* (aydınlar) ve İspanyolca'dan alınan *plaza* (meydan) vb. sözcükler - İngilizceyi canlı, anlatımsal ve üretken kıldığından okuyucunun yalnızca dikkatini çekmez, aynı zamanda ona doğrudan yabancı bilgi sağlamış olur (Lina, 2016, ss. 293-294). Örnekseme (analogy), bilgiyi veya anlamı belirli bir kaynaktan diğer bir nesneye aktaran bilişsel bir süreçtir ya da böyle bir sürece karşılık gelen dilsel bir ifadedir. Yeni sözcükler, mevcut sözcüklerle oluşturulabilir.

Örneğin film-kolik (movie-holic), surgiholic (cerrahkolik) ve aşkkolik (loveholic) vb. sözcükler işkolikten (workaholic) örneksenerek oluşturulmuştur. Diğer örnek yeni sözcükler, (hizmet sektöründe çalışan) orta sınıf (new collar), pembe-yakalı (pink-collar), yeşil yakalı (green-collar) vb. renk örneksemeleri; 3I [inflation (enflasyon), interest rate (faiz oranı) ve impeachment (maddi kayıp)] ve 3R [okuma, yazma ve aritmetik] gibi sayı örneksemeleri; beyin göçünden (brain drain) türetilen beyin transferi (brain gain) ve pahalı ve kaliteli (upmarket) türetilen düşük nitelikli (down market) gibi zıt anlam örneksemeleri ile manzaradan türetilen ay manzarası (moonscape), deniz manzarası (waterscape) ve sokak manzarasıdır. Sonuç olarak, örnekseme yoluyla oluşturulan yeni sözcükler çok sayıda bulunur (Lina, 2016, s. 294).

Anlam aktarımında (meaning transfer) yeni kavramlar, anlam aktarımı aracılığıyla aktarılabilir. "Bail out", uçaktan atlamak anlamına gelen Fransızca *baille*'den gelir. Ancak zaman geçtikçe insanlar, bu sözcüğü başı dertte olan kişilere mali destek vermek ve onları bu dertten kurtarmak anlamında kullanmaktadır (Lina, 2016, s. 295). Bir arama motoru olarak Google'ın, Google'da arama yapmak anlamında kullanılması gibi bir sözcüğün dilbilgisel işlevi (isim yerine fiil olarak kullanılması) de değişebilmektedir (Richardson, 2007, s. 69).

Sözcüğün anlam değişimi, yeni bir örtmece anlam geliştirilerek de oluşturulabilir. Bu tür yeni sözcük örnekleri özellikle savaş haberciliğinde çok sayıdadır. 'Öldürmek' yerine 'işgal etmek' (engage), 'imha etmek' (take out), 'etkisiz hale getirmek' (neutralise), 'kendi ordunuz tarafından öldürülmek' yerine 'dost ateşi' (friendly fire) ve 'sivillerin planlanmamış ancak amacına uygun bir şekilde

öldürülmesi' yerine kullanılan 'sivil zayıat' (collateral damage) gibi örtmeceler savaşların insanları öldürdüğüne dair rahatsız edici gerçeği arka plana atmak için harp zamanında bilinçli bir şekilde kullanılır (Richardson, 2007, s. 69).

Sözbilim (Retorik)

Güzel Adlandırma (Örtmece)

"Euphemism" (güzel adlandırma) etimolojik olarak Yunanca'da iyi anlamına gelen eu- ön eki ile konuşma, söyleyiş anlamlarına gelen -phemism eklerinden oluşmakta ve birlikte güzel sözcüklerle ya da güzel bir biçimde konuşma, bir şey hakkında güzel, iyi söz eyleme anlamı taşımaktadır. Arapçada 'tevriye', 'taltif el-kelam', Türkçe sözlüklerde 'edeb-i kelim' veya 'örtmece' ifadeleri kullanılmaktadır (Demirci, 2008, s. 22; Hong, 2019, s. 1184; Sari, 2020, s. 11; Zhao, 2016, s. 263). İngiliz yazar Blunt'ın tanımından aktarıldığına göre güzel adlandırma, kötü bir sözcüğün iyi veya güzel bir yorumudur (Hong, 2019, s. 1184).

Başka bir anlatımla örtmece, hakaret edici olarak varsayılabilecek kaba, utandırıcı veya zor durumda bırakacağı düşünülen bir ifadenin yerini alacak incelikli bir ifadedir (Demirci, 2008, s. 22; Munfaati, 2008, s. 19; Rabiyeve, 2022, s. 62; Sari, 2020, s. 11). Aslında örtmece, tabudan gelen dilsel bir olgudur. Tabuların derin bir biçimde üretiminden ve uygulanmasından çıkar. Bir kişinin sağır olduğunu açıkça belirtmek kırıcı bir davranış olduğundan insanların bunun yerine kulağa daha az kaba ve daha latif gelen "işitme engelli", öldü yerine vefat etti ifadesini kullanma eğiliminde olduğu gibi hastalık, yaşlılık, ölüm vb. tabuların örtüsü olma işlevini görür (Demirci, 2008, s. 28; Hong, 2019, s. 1186; Zhao, 2016, s. 263).

Ölüm tabusuna ilişkin 'beka âlemine göçmek', 'ebedi istirahatgâhına uğurlanmak', 'hakkın rahmetine kavuşmak', 'rahmet-i rahmana vasıl olmak' gibi ifadeler ölümün korkulacak bir şey olmadığı kanısını vermeye yöneliktir. İngilizcede de 'die'(ölmek) yerine 'pass away' (vefat etmek) bu mantıkla kullanılır (Demirci, 2008, s. 27). Cinayetin veya tecavüzün yerine eylem (deed), cinsiyetin yerine (sex) toplumsal cinsiyet (gender), gaddarın yerine güçlü, aşırılıkçının yerine mütebedeyyin/dindar, çok kilolu insanlar için şişman yerine fazladan birkaç kilosu olan, garson yerine restoran çalışanı, intihar etmek yerine depresyona yenik düşmek, hastalanmak yerine kendini iyi hissetmemek (Baker ve ark., 2013, s. 172; Bloor ve Bloor, 2007, s. 81; Demirci, 2008, s. 3; Fairclough, 1989, s. 117; Hong, 2019, s. 1185;

Kendall ve Tannen, 2001, s. 561; Sari, 2020, ss. 16-17; Zhao, 2016, s. 264) vb. sözcüklerin ve eylem öbeklerinin kullanımı, arıksayış olarak örtmeceye verilebilecek diğer örneklerden bazılarıdır.

Dolayısıyla örtmeceli sözcükler ya da eylem öbekleri; yalnızca hastalığa, ölüme ya da suça dair rahatsız edici şeyler hakkında konuşmamıza, bunları gizlemememize/değiştirmemize veya bunların etkisini yok etmemize (neutralize) imkân tanımaz, aynı zamanda biraz daha cazip kılmak amacıyla hoşla gitmeyen görevleri ve işleri etiketlememize olanak sağlar (Zhao, 2016, s. 265). Örneğin Batı ülkelerinde yaşayan vatandaşlar nezaket kuralları gereği çöp toplayıcısına temizlik mühendisi, bahçivana peyzaj mimarı ve kuaföre güzellik uzmanı vb. olarak hitap etme eğilimindedir (Hong, 2019, s. 1185).

Anlaşılaçağı üzere örtmecede sözcükler bir şekilde değıştirilip yeni ve farklı bir tarzda söylenir. Uygunsuz, sert, patavatsız ifadeler; daha müphem, yumuşak ve dolambaçlı olanlarıyla değıştirildiğinden (Demirci, 2008, s. 22; Hong, 2019, s. 1190) kavramın, nesnenin veya olayın kabulünü kolaylaştırmaktadır (Aytan ve ark., 2021, s. 744; Demirci, 2008, s. 22). Kısaca örtmece, anlam değışmediğı halde algılamayı değıştirmeye yönelik bir anlatım tarzıdır (Demirci, 2008, s. 22).

Haber Metninde Güzel Adlandırma

Güzel adlandırma muğlak ve dolaylı olma özelliklerinden ötürü haber metinlerinde kendine özgü ve önemli bir rol oynar. Temel işlevinden biri yazarı saldırganlığın her türünden korumaktır. Bir diğeri gazeteler ve haber yayınları, hükümet ve karar alma süreçleri hakkında bilgiyi aktarmanın en etkili yolu olduğundan politikacıların ve hükümetin çıkarlarını muhafaza etmektir (Hong, 2019, s. 1188; Zhao, 2016, s. 262).

Siyasi söylem politik doğruculuğı gerçekleştirme araçlarını – örtmeceleri - kullanma olasılığını artırır (Aytan ve ark., 2021, s. 742). Aktüel İngiliz haberlerinde ve yayın organlarında siyasi örtmecelerin kullanılması, siyasi doğruculuğı, sosyal istikrara büyük katkıda bulunur ve bu nedenle politik örtmecelerin işlevi tamamen inkâr edilemez. Gazetelerde bazı eyalet valileri, halkın korku ve paniğini kısa süreliğine azaltmak amacıyla yaygın yerel suçları tanımlamada genellikle “izinsiz girme ve haneye tecavüz eylemlerini” kullanırken etnik isyan ve toplumsal huzursuzlukları, kitleleri bir dereceye kadar yatıştırabilecek “geçici iç yangın” veya

“ulustaki yangın” olarak tanımlar (Aytan ve ark., 2021, s. 750; Hong, 2019, s. 1185).

Bir devlet adamı devletlerarasındaki çatışma durumlarını veya siyasetçiler arasındaki ilişkilerdeki anlaşmazlıkları gizlemek için örtmece kullanabilir. Örnek vermek gerekirse İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunun yanlışlıkla müttefik kuvvetlerine ateş açması sonrasında söz konusu gerilimli durum İngiliz basınında “dost ateşi (friendly fire)” olarak nitelendirilmiştir (Hong, 2019, s. 1185). Bu durumda örtmece toplumsal huzursuzluk riskini azaltmak için çatışmanın tırmanmasını önlemeye katkıda bulunur (Aytan ve ark., 2021, ss. 749-750).

Ayrıca bu örtmecelerin yerinde kullanılması, metnin yanlış anlaşılmasından kaynaklanan birçok çatışmayı ve ihtilafı çözebilmektedir (Hong, 2019, s. 1185). Öte yandan bilhassa siyasi alandaki örtmeceler; gerçek olaylar veya olgularla ilgili bilgiyi gizlemek veya kasıtlı olarak (acı) gerçeği çarpıtmak, kamuoyunu yanıltmak ve hoş olmayan bir şeyi daha usulüne uygun bir biçimde ifade etmede kullanılan dil araçlarıdır. Başka bir anlatımla örtmece gerçek anlamı değiştirir. Örneğin IMF desteği (IMF’den alınan kredi) ve nihai çözüm (Hitler tarafından 6.000.000 kişinin öldürülmesi) yanıltıcı bir örtmecedir (Aytan ve ark., 2021, s. 744; Munfaati, 2008, ss. 19-20). Ölümün ipuçlarını başarılı bir biçimde gizlemesinde veya en aza indirmesinde olduğu gibi (istenilmeyen) sonuçları meşrulaştırma ve gizleme yönünde açık bir eğilim vardır (Aytan ve ark., 2021, s. 750).

Kötü Adlandırma

Etimolojik olarak dysphemism (kötü adlandırma) sözcüğü hiç, kötü, anormal, olmayan ya da eksik anlamlarına gelen Yunanca ‘dys’- öneki ile konuşma, ses, söz ve itibar anlamlarına gelen ‘pheme’ den türetilmiştir (Demirci, 2008, s. 30; Maulana ve ark., 2020; Rabiyeve, 2022, s. 61). Disfemizm olgusu, ilk kez 1927 yılında Albert Camus tarafından kayda geçilmiş ve Camus, bu olguyu bir alay, kaba bir ifade olarak tanımlamıştır (Rabiyeve, 2022, s. 61).

Kötü adlandırmanın birçok tanımı bulunmakla birlikte çoğunlukla bir kişi, şey, eylem, durum vb. hakkında sert, kaba, uygunsuz veya küfürlü sözcükler kullanmak (Aytan ve ark., 2021, s. 745; Rabiyeve, 2022, s. 64) veya bir şeyi gerçekte olduğundan daha kötü ya da ciddi gösterme işlevi gören bir ifade anlamındadır (Maulana ve ark., 2020, s. 467). Söz konusu tanımlardan yola çıkarak kötü adlandırmanın kaba veya tabu değeri taşıyan ya da çirkin, müstehcen bir konuşma türü veya küfür içeren cümleler,

önyargılı, incitici ve saldırgan ifadeler, kaba, duygulara dayanan, işiten kişilerin olumsuz duygularını harekete geçiren sözcükler olduğu söylenebilir (Maulana ve ark., 2020, ss. 468-469). Başka bir anlatımla kötü adlandırma, güzel adlandırmanın yananlamsal (çağrışımsal) ve anlamsal olarak karşıtı olarak değerlendirilmektedir (Rabiyeva, 2022, s. 62). Bu noktada güzel adlandırmayı örtmece kabul ettiğimizde kötü adlandırmayı da örtmece kabul etmek gerekir (Demirci, 2008, s. 30). Warren (1992)'dan aktarıldığına göre kötü adlandırmanın türleri şunlardır (Maulana ve ark., 2020, ss. 469-470):

1. Fiziksel Özelliklere İlişkin Disfemistik Nitemler

Şişko!, Kel!, Dört Göz' ve Bodur! vb. bazı hakaretler, anomaliymiş gibi davranılan fiziksel özellikleri hedef alan disfemistik sıfatlardır. Bu türde, birisinin veya bir şeyin fiziksel özelliğini aşağılamak için kötü adlandırma kullanılır.

2. Hakaret veya Kabalık İçeren Terimler

Hakaret, kaba veya küçümseyici bir ifade veya sözdür. Hakaret, sözlü ya da yazılı olarak algılanan, deneyimlenen, yapılandırılan ve zaman zaman küçük düşürücü ya da onur kırıcı olan söylemleri de içerir. Hakaretler kasti veya istemeden olabilir. Gerçeklere dayalı olabilir fakat aynı zamanda "doğuştan" sözcüğü gibi küçük düşürücü de olabilir.

3. Hayvanlarla İnsanların Karşılaştırılması

Karşılaştırma, bir yazarın iki kişiyi, yeri, şeyi veya fikri karşılaştırdığı veya mukayese ettiği retorik veya edebi bir araçtır. Birinin "salyangoz kadar tembel" olduğunu söylediğimizde, benzerliği göstermek için iki farklı varlığı karşılaştırırsınız, örneğin birinin tembelliği ile bir salyangozun yavaş temposu. Birine kibar olmadığı için 'domuz', kurnaz ya da güvenilmez olduğu için 'yılan', kadınların duygularıyla oynadığı için 'timsah', ahmak olduğu için 'eşek', tembel olduğu için 'sığır' denmesinde olduğu gibi insanların hayvanlarla karşılaştırılmasında onlara geleneksel olarak belirli davranışlar atfedilir ve bu insanların olumsuz davranışlara sahip oldukları düşünülür (Maulana ve ark., 2020, s. 470).

4. Hakaret Olarak Kullanılan Tabu Terimler

Tabu terimler incitmek, alay etmek, lakap takmak ya da lanetlemek, şehvete neden olan ya da idrar ve dışkılama için kullanılan organ, bu organı içeren faaliyetler,

organların ürettiği madde, ölüm, hastalık, yiyecek ve koku, lakap ya da selamlama (Uluhiyet, akrabalık, hayvan) için kullanılır. Hastalık adlarına ilişkin kanser yerine kötü hastalık, kolera yerine kirli paçavra ve ishal yerine tersi bozuk örnek verilebilir (Demirci, 2008, s. 30). Batı kültüründe tabu terimleri genellikle din, fiziksel ve zihinsel engellilik, seks işçiliği, uyuşturucular ve suç gibi şeylerden elde edilir. Ayrıca, tabu genellikle "tarif edilemeyecek kadar kutsal" veya "ağza alınmayacak kadar mide bulandırıcı" olması anlamında "bahsedilemez" olan bir şeyi tanımlamak için kullanılır.

5. Nitemler (Sıfatlar) ve Küfürler

Nitem, bir kişinin bir şeyle ilgili bir özelliği veya özel bir nitelik. Nitem, bir kişinin veya bir şeyin belirli bir özelliğini veya niteliğini belirten bir gönderim, birini eleştirmek ya da methetmek için kullanılan bir sıfat ya da kısa bir ifadedir.

6. Kutsala Küfür ve Lanet Okuma

Küfür, diğer kötü adlandırma türlerini de kullanan, küfür nesnesini aşağılamak ve küçümsemek için kullanılan bir şeydir. Küfür, başkalarını kaba sözlerle alay etmeyi ve aşağılamayı amaçlayan bir şeydir.

7. Hakaret Olarak Kötü Adlandırma

Hakaret disfemistiktir. Hakaret, onur kırıcı ya da aşağılayıcı bir sözle saldırmak; aşağılamak; küçük düşürmek ve belki de belirgin bir küstahlık, küçümseme, hor görme ya da küstahlık yoluyla zorbalıktır (Maulana ve ark., 2020, s. 471).

8. Örtmeceli Kötü Adlandırma

Örtmeceli kötü adlandırma, alay ya da saygısızlık ifade eden ve kaybedenler ya da şirretler gibi hedef alınan kişinin karakterini küçümseyici bir ton kullanan ifadedir. İnsanlar, farklı iletişim durumlarında çeşitli koşullara duygusal yönden bağlıdır ve tatlı dile özgü sözlerle daha kırıcı nitelikte olan sözler arasında bir seçim yapma eğilimindedir ya da koşullar elverdiğince tarafsız kalır. Kötü adlandırma sürecinde kavram başlangıçta toplumun aşağılayıcı bir söz olarak değerlendirdiği olumsuz veya nötr bir (göndermede bulunulan) nesne olabilir (Aytan ve ark., 2021, s. 745; Maulana ve ark., 2020, s. 471). Bu tür kavramlar arasında ölüm, hastalık ve insanların olumsuz tarafları vb. yer alır. Burada kötü adlandırma, rahatsız edici çağrışımları olan bir ifadedir ve sırf bu nedenle nötr ya da örtmece bir ifadenin yerine kullanılır. Özellikle, politik kötü adlandırmaya has kavramlar, bireylerin milliyetinin, bazı devlet

kurumlarının adlarının, görevlerin veya mesleklerin, vücut bölümlerinin ve günlük kullarımdaki birçok öğenin nötr tanımlarına atıfta bulunur (Aytan ve ark., 2021, s. 745; Maulana ve ark., 2020, ss. 470-471).

Anlaşılaçağı üzere ister sözlü ister yazılı olsun kötü adlandırmanın da kendine özgü işlevleri vardır. Bunlar; başkalarını küçük düşürmek, bir grubun kimliğini nitelemek, öfkeyi göstermek, bir şeyi veya bir durumu vurgulamak, çok kötü bir şeyi veya durumu belirtmek ve ifade etmek, arkadaşlıkta yakınlığı ve şaşkınlığı ya da hayreti göstermektir. Kötü adlandırmanın ilk işlevi başkalarını küçük düşürmektir. Küçük düşürmek, birini aşağılamak anlamına gelir (Maulana ve ark., 2020, ss. 471-472).

İkinci işlevi, bir grubun kimliğini nitelemektir. İnsanlar herhangi bir niyet ya da özel bir amaç olmaksızın kötü adlandırmaya başvurur. Üçüncü işlev, öfkeyi göstermektir. Öfke yalnızca davranış ya da eylem biçiminde değil, aynı zamanda konuşma ve yazma tarzında (üslup) da ifade edilebilir. Dördüncü işlev bir şeyi ya da bir durumu vurgulamaktır. Bir şeye ya da bir duruma vurgu yapmak için kötü adlandırmanın kullanılması bir zarfın kullanımına benzer. Genellikle bir isim tarafından izlenir çünkü işlevi ismi değiştirmektir. Mahkûmlar gibi kişiler sıklıkla zarf olarak kötü adlandırma kullanır çünkü kötü sözler söylemeleri olağandır (Maulana ve ark., 2020, s. 472).

Bir sonraki işlev çok kötü bir şeyi veya durumu belirtmek ve ifade etmektir. Burada kötü adlandırma, bir isim ve sıfat olarak kullanılır. Kötü adlandırmanın altıncı işlevi, arkadaşlıkta yakınlığı göstermektedir. Sadece başkalarını ya da seilmeyen birini küçük düşürmek için değil, yakın bir arkadaşla dostça bir seslenme olarak da kullanılabilir. Ancak bu işlevde kötü adlandırmanın kullanımına nadir rastlanır. Sonuncusu, şaşkınlığı ya da hayreti göstermektir. Kötü adlandırma sadece kötü bir amacı veya tabu olan şeyleri ifade etmek için kullanılmaz, aynı zamanda bir şey karşısında şaşkınlığı veya hayreti göstermek gibi iyi bir şeyi ifade etmek için de kullanılabilir (Maulana ve ark., 2020, s. 472).

Laili (2015) 'den aktarıldığına göreyse kötü adlandırmanın kullanım işlevi şu şekilde ayırt edilebilir: Hedef alınan kişiyi incitmek, suçlamak veya dava etmek, birini veya bir şeyi reddetmek veya inkâr etmek, ant içmek veya yemin etmek, eleştirmek, soru sormak, kınamak veya lanetlemek, ikna etmek ve kayıtsızlığı ve saygısızlığı dışa

vurmak. Yapılan açıklamalar, kötü adlandırmanın hem olumlu hem de olumsuz işlevleri olduğunu ortaya koymaktadır. Kötü adlandırma, bir kişinin dikkatini çekmek için kullandığında olumlu bir işlev görürken saygısızlığı, saldırganlığı göstermek, insanlara küfretmek veya onları rencide etmek veya kışkırtıcılık yapmak için kullanıldığında işlevi olumsuz hale gelir (Maulana ve ark., 2020, ss. 472-473).

Haber Metninde Kötü Adlandırma

Bir strateji olarak birçok kitle iletişim aracı, okuyucunun dikkatini çekmek için uğraşır. Bu noktada dilin özgün kullanımı basında, özellikle de gazetecilik sektöründe önemli bir rol oynamaktadır. Dilin bu özgün kullanımı beraberinde çeşitli dilsel seçimlerin olduğu birbirinden farklı dil tarzlarını -sözcük veya diğer dilsel yapılar- getirir (Maulana ve ark., 2020, ss. 466-467).

Gazetelerde sıklıkla kullanılan dil biçemlerinden biri de kötü adlandırmadır. Gazetelerde kötü adlandırma kullanmanın özü, polis yerine hafiyenin kullanmasında olduğu gibi olumlu ya da nötr olan sözcüklerin yerine kaba ya da olumsuz bir etkisi olduğu düşünülen başka sözcükleri koyma çabasıdır (Aytan ve ark., 2021, s. 745; Maulana ve ark., 2020, s. 467). Özellikle politik söylemin dilsel bir aracı olarak gazetecilik biçiminde çok sık kullanılan kötü adlandırma, okuyucu kitlesinin belirli sorunlara dikkatini çekmeyi veya belirli bir fikir edinmelerini sağlamayı amaçlar (Aytan ve ark., 2021, s. 743). Siyasi söylem kendi alt dilleri (söz dağarcığı, anlatım biçimi) olan - mesleğe ait belirli bir işaretler sistemi kullanan - ve dinleyicileri sunulan bilgilerin doğruluğu ve önemi konusunda ikna etmeyi amaçlayan kurumsal bir söylem biçimidir. Politikacıların konuşmaları ele alındığında ana 'silahın' esas işlevini yerine getiren sözcükler - manipülasyon olduğu açıktır (Aytan ve ark., 2021, ss. 741-742).

Siyasi konuşmalarda bir manipülasyon aracı olarak kötü adlandırma çoğunlukla olumsuz duyguların ifade edilmesinin bir yoludur. Kötü adlandırmanın küçük düşürücü yan anlamları (çağrışımları) politik konuşmalarda olumsuz duyguları ve değerlendirmeleri, reddetmeyi ve aşağılamayı açığa vurur (Aytan ve ark., 2021, s. 743). Bununla birlikte konuşmacının hassas (ırk, yaş, nüfusun belirli kesimlerinin düşük yaşam standardı) ve askeri yönü olan konulara (silahlar, terör eylemleri, göç, düşmanlıklar) değinen sözcükleri kullanırken özellikle dikkatli olması gerekir (Aytan ve ark., 2021, ss. 741-742).

İnsanları istikrar, zenginlik ve refah vaatleriyle teşvik eden siyasi liderler, konuşmalarında olumsuz gerçekleri, görmezden gelinemeyecek olguları gizleyerek gerçeği süsler, böylelikle gerçeklerin ve söz konusu olgulara odaklanabilecek dikkatin önüne geçebilir ve önemini azaltabilir. Dolayısıyla, siyasi meseleleri ele alan gazete metinlerinde kötü adlandırma örtbas etme ve itibarsızlaştırma stratejilerinin dilsel bir uygulamasıdır. Kısaca, siyasi söylem bir yandan diğer kültürlerle, fikirlere, özlemlere karşı hoşgörülü bir tutuma ihtiyaç duyduğundan siyasi doğruluğu gerçekleştirme araçlarının - örtmecelerin - kullanılma olasılığının artmasından diğer yandan saldırganlıktan, sert bir tutum ile güç kazanma ve sürdürme kararlılığından ve kötü adlandırmanın kullanılmasının ön koşulu olacak güven verici ve destekleyici bir ortam yaratmak için bireysel hedef hırsından bahsedilmesine olanak tanımaktadır (Aytan ve ark., 2021, s. 742).

Benzetme (Deyim Aktarması)

Değişmeceli dil, hem bilinçli hem de bilinçsiz olarak herkes tarafından kullanılır. Değişmeceli dilin en yaygın türünün dili zenginleştirmek veya soyut bir şeyi daha anlaşılır terimlerle anlamak için kullanılan benzetme (mecaz) olduğu söylenebilir (Schultz, 2012, s. 1). Yunanca metapherein, 'taşımak' anlamına gelen benzetme, "algılanan bir benzerlik ilişkisine" dayalıdır. Bu nedenle benzerliğe dayalı bir mecaz olarak tanımlanır (Bredin, 1984, ss. 46-47; van Aertselaer, 2002, s. 92). Lakoff ve Johnson (1980) mecazi oluşum sürecini 'kaynak alan' ve 'hedef alan' açısından tanımlar. Bunlar aşağıdaki gibi açıklanabilir (Machin ve Mayr, 2012, ss. 165-166):

Hedef Alan: Benzetme aracılığıyla anlatmak istediğimiz konu veya kavram.

Kaynak Alan: Benzetme yapmak için kullandığımız kavram. Genellikle daha somut ve belirli bir yapıya sahip olan kaynak alan aracılığıyla daha soyut ve belirsiz bir yapıya sahip olan hedef alan anlaşılmaktadır. Bu durumu örneklendirmek için 'yaşam' hedef alanının 'yolculuk' kaynak alanıyla anlaşıldığı "YAŞAM YOLCULUKTUR" mecazı kullanılabilir (Çiçekler ve Aydın, 2019, s. 3).

Öte yandan mecazda nesneler tarafından paylaşılan açık bir özellik, altında toplandıkları kesin bir kavram yoktur (Bredin, 1984, s. 56). Bir örnek vermek gerekirse "İnsan bir kurttur" sözünün doğru olduğunu kabul etsek bile insanların kurtlarla paylaştığı söylenen özelliklerin tam olarak ne olduğunu söyleyemeyiz. Düşünce kavramlara dönüşmemiştir, kavramlar alanının dışında kalan bir yerde hareket eder

(Bredin, 1984, ss. 56-57).

Ayrıca mecazi olarak tanımlanan anlatımların birçoğu o kadar uzlaşımsal ve köklüdür ki hiçbir biçimde onların mecaz olduğunun farkına varılmaz. Öyle ki bir şey yapmak için zaman harcadığımızı söylediğimizde bunun ‘Vakit Nakittir’ mecazını açıklamanın bir yolu olduğunu kavrayamayabiliriz. Bununla birlikte işlevi bakımından kavramakta güçlük çekmeyiz (Schultz, 2012, s. 1). George Lakoff ve Mark Johnson’ın kavramsal eğretileme kuramına göre benzetme işlevi bakımından yapısal, yönelim ve ontolojik olmak üzere üçe ayrılır (Çiçekler ve Aydın, 2019; Schultz, 2012, s. 5):

İlki bir kavramı başka bir kavram açısından mecazi olarak yapılandırdığımız durumlardır (Schultz, 2012, s. 5). Bu, iki kavram arasında bir aktarım veya 'çakıştırma' içeren bir süreç aracılığıyla bir kavramı başka bir kavram açısından anlamamızın yoludur (Machin ve Mayr, 2012, s. 221). Mecazi oluşum sürecini anlatmada örnek verilen YAŞAM YOLCULUKTUR (Life is a journey) mecazi işlev açısından yapısal benzetmedir (Çiçekler ve Aydın, 2019, s. 21; Machin ve Mayr, 2012, s. 221). “Yapısal metaforlarda kaynak alan, hedef alan hakkında hayli zengin bir bilgi yapısı sunmaktadır.” Başka bir anlatımla hedef alan (YAŞAM) kaynak alanın (YOLCULUK) bilgisiyle yapısal olarak çerçevelenmektedir (Çiçekler ve Aydın, 2019, s. 21). Yönelim benzetmesi bütün bir kavramlar sistemini birbirlerine göre düzenlediğinden daha kapsamlıdır. Bu tür benzetmeler; aşağı-yukarı ve içeri-dışarı, ön-arka, iç-dış, merkez-çevre, derin-sığ gibi uzamsal yönelimlerle ilgilidir. Mesela aşağı - yukarı ilişkisi dâhilinde tepesine çık-, üste çık-, küçük düş-, laf altında kal-, tuzağa düş- birleşik fiillerinde KONTROL – GÜÇ SAHİBİ YUKARIDA, KONTROLE – GÜCE MARUZ KALAN AŞAĞIDADIR benzetmesi mevcuttur (Çiçekler ve Aydın, 2019, ss. 21-22; Schultz, 2012, s. 5).

Ontolojik benzetme deneyimlerimizi varlıklar ve şeyler açısından anlamakla ilgilidir. Bu tür bir benzetme deneyimlerimizin parçalarını sabit varlıklar veya maddeler olarak ele almamızı sağlar. Söz konusu durum, onlara atıfta bulunabileceğimiz, onları ölçebileceğimiz, sınıflandırabileceğimiz ve onlar hakkında akıl yürütebileceğimiz anlamına gelir. Örneğin “Eline geçen her fırsatı kaçırdı” cümlesinde FIRSAT kavram alanı, ele geçebilecek bir maddeymiş gibi algılanmaktadır (Çiçekler ve Aydın, 2019, s. 21; Schultz, 2012, s. 5). Böylece aslında soyut bir kavram olan FIRSAT, MADDE gibi sunulurken yeni bir ontolojik statüye kavuşmaktadır (Çiçekler ve Aydın, 2019, s. 21). Ayrıca en bariz ontolojik

benzetmelerin fiziksel bir maddeyi/nesneyi kişi olarak belirttiğimiz; insan olmayan bir şeyi insan olarak gördüğümüz durumlar olduğu ileri sürülmektedir. Buna kişileştirme denilmektedir.

Örneğin ‘Bu gerçek standart teorilere karşı çıkmaktadır’ (This fact argues against the standard theories) anlatımında insani bir nitelik, tartışma yeteneği, insani olmayan bir olguya, bir gerçeğe yüklenmiştir (Schultz, 2012, s. 6). Her ne kadar farklılık gösterse de benzetmenin tüm türlerinin ortak bir işlevi vardır. Bu işlev “bir şeyi - varlığı başka bir şey-varlık üzerinden anlamak ve deneyimlemektir” (Fairclough, 1989, s. 119; Machin ve Mayr, 2012, s. 165; Schultz, 2012, s. 6). Lakoff, Johnson (1980) ve Arnheim (1969)’dan aktarıldığına göre dünyayı yaygın kültüre göre belirlenmiş bir benzetmeler ağı aracılığıyla anlarız ve deneyimleriz (Machin ve Mayr, 2012, s. 164). Benzetme insanın dünyayı kavrayışını oluşturan etkili, bilişsel bir araçtır. Bu bağlamda mecazi düşünce, dünya hakkındaki tüm anlatımlarımızın temelini oluşturur. Kısaca, benzetme gerçekliği kavramamızda ve deneyimlerimizi düzenlemede temel bir araçtır (Guliyeva, 2021, s. 3003; Machin ve Mayr, 2012, ss. 163-164).

Haber Metninde İşlevi

İlk işlevinin okuyucu ya da dinleyici için anlaşılması zor ya da soyut bir şeyi daha anlaşılır ve somut bir şeyle açıklamak olduğu söylenebilir (Schultz, 2012, s. 6). Bu durum, ister sözlü ister yazılı bir metin olsun bunların daha iyi bir biçimde anlaşıldığını ve daha kolay bir biçimde ele alındığını hissettirmesi noktasında yararı olabilir (Machin ve Mayr, 2012, s. 165). Bir sonraki işlevi, sık rastlanan ve sıradan bir şeyi daha canlı bir biçimde anlatmasıdır (Schultz, 2012, s. 6).

Sonuncu işlevi ise gerçekte ne olduğunu gizlemesidir (Machin ve Mayr, 2012, s. 167). Benzetme kullanıldığında deneyimin bir yönü vurgulanırken diğer yönleri gizlenebilir (Machin ve Mayr, 2012, s. 164). Başka bir anlatımla bazı şeyler ön plana çıkarılırken diğerleri gizlenir. Örneğin siyasi konuşmalarda yapıya dair benzetmeler, aslında ne olduğundan bahsetmeden bir ilerleme, birlikte bir şeyler inşa etme duygusunu aktarır (Machin ve Mayr, 2012, s. 169).

Ad Aktarması (Metonimi)

Ad aktarması, bir sözcüğün genellikle gösterdiği varlıkla ilişkili olan bir şeye atıfta bulunmasının bir yoludur (Bloor ve Bloor, 2007, s. 72; Bredin, 1984, s. 46;

Machin ve Mayr, 2012, s. 171; Schultz, 2012, s. 6). Başka bir anlatımla ad aktarması, asıl ve isteğe bağlı anlam arasında kast edilen, anlamlı ilişkiye dayanan bir değişmecedir (Guliyeva, 2021, s. 3002; Richardson, 2007, s. 67; Sari, 2020, s. 15). Ad aktarması, söz konusu ilişkiyi önceden varsayar. Bu yüzden asla yeni bir kavrayışı belirtmez, zorunlu olarak uzlaşımşaldır (Bredin, 1984, s. 57).

Bir kavramın aynı kavramsal alana ait başka bir kavramın ya da bir bütün olarak tüm alanın yerini alabilmesini belirleyen temel bilişsel bir mekanizma olarak kavramsal ad aktarımında yerine geçen unsur taşıyıcı olarak adlandırılır. Bilişsel dilbilimde ad aktarımı, bir taşıyıcı ya da araç olarak görülen bir kavramsal bütünlüğün, idealleştirilen bilişsel bir model içinde başka bir kavramsal bütünlüğe, bir amaca zihinsel erişim sağladığı bilişsel bir süreçtir. Kavram - taşıyıcı, bütünü - kavram-ereği-belirtmede bir parça olarak kabul edilir. Geleneksel olarak bu tür ad aktarımları, "bütün yerine parça", "parça yerine bütün", "içeriği yerine kap", "ondan yapılmış bir nesne yerine malzeme", "kullanıcı yerine kullanılan nesne", "ürün yerine üreten", "sonuç yerine neden", "kurum yerine yer", "bir olay yerine yer" vb. olarak ayırt edilir (Bredin, 1984, s. 45; Guliyeva, 2021, ss. 3003-3004). Temel türleri şunlardır (Guliyeva, 2021, s. 3004):

1. Bütün yerine parça

Bu tür ad aktarımında, Tüm şişeyi içti sözcük grubunda olduğu gibi su yerine şişe sözcüğü kullanılmıştır. Bu durumda şişeyi değil şişedeki suyu içtiği anlaşılır (Schultz, 2012, s. 7).

2. Ürün yerine üreten

Çalışma odasında bir Picasso var sözcük grubunda üretenin yerini ürün almıştır.

3. Kullanıcı yerine kullanılan nesne

Otobüsler grevde sözcük grubunda kullanıcının (sürücü) yerini kullanılan nesne almıştır.

4. Kontrol eden yerine kontrol edilen

Bir Mercedes bana arkadan çarptı sözcük grubunda kontrol sahibi sürücünün yerini araba almıştır.

5. Sorumlu kişi(ler) yerine kurum

Beyaz Saray (the White House) toplama kampında şiddetin tırmandığını açıkladı sözcük grubunda Beyaz Saray, ABD Başkanına, ekibine, bu kurumda çalışan insanlara atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 72; Richardson, 2007, s. 68; Schultz, 2012, s. 7).

6. Kurum yerine yer

Kremlin/Downing Street'in bugün söyledi, magazine özgü gazeteler öyküyü taşıdı sözcük grubunda Kremlin ve Downing Street, Rus ve İngiliz hükümetlerinin yerini almıştır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 72; Machin ve Mayr, 2012, s. 171).

Haber Metninde Ad Aktarması

Ad aktarmasının incelenmesi söylem analizinin yalnızca bir aşamasıdır (van Aertselaer, 2002, ss. 102-103). Söylem çözümlemesi açısından bakıldığında ad aktarmasının önemi tüm değişmecelerde olduğu gibi bir metindeki kullanımına değil kullanılma biçimlerine bağlıdır. Haber söyleminde bazen sorumlu aktörlerin kim olduğu bilinmediğinden kullanılır (Richardson, 2007, s. 68).

“Kamyon İngiltere büyükelçiliğine çarptı.” - “Truck crashes into UK embassy.” - (Independent, 1 Nisan 2003) manşetinde bir nesnenin kullanıcısının yerini kullanılan nesnesinin alması muhtemelen bir ölçüde sürücünün ölmüş olması ve alternatiflerinden daha etkili bir başlık olduğu içindir, örneğin ‘Adam kamyonu Birleşik Krallık elçiliğine sürdü.’). Öte yandan metonimiler konuşmacıların ya da yazarların sorumlu, ilgili ya da etkilenen aktörleri (ister mağdur ister fail olsun) aklından uzaklaştırmasını ya da onları anlamsal ardalanda tutmasını sağlayabilir. Aynı gazeteden alınan “Dicle nehrinin dışında başka bir nehir kuzeye gıda, yakıt ve silah taşıyor.” - “Beside the Tigris, another river carries food, fuel and arms North.” - manşetinde toplumsal aktörün (ordu) yerini vasıta (bu eylemin gerçekleştiği nehir) alır; metin bu malzemelerin aslında nehrin değil nehirdeki tekneleri kullanan ordu tarafından taşındığını açığa çıkarır.

Nehrin eyleyen aktör olarak aktarılması ve Dicle nehrinin oldukça şairane çağrışımı - olayın gerçekte olduğundan- ordunun Iraklıları daha etkili bir şekilde öldürmek için malzeme taşıyor olması - çok daha romantik görünmesini sağlar. Bu tür bir ad aktarımı ‘Rachel Corrie bir İsrail buldozeri tarafından öldürüldü’ manşetiyle karşılaştırılabilir. Burada İsrail ordusunun arkasındaki gerçek kişileri ve onların eylemlerini gizlemek için kullanılmıştır (Machin ve Mayr, 2012, s. 171; Richardson,

2007, s. 68). Anlaşılabacağı gibi düzdeğişmecelerde keyfi bir seçim vardır ve sorgulanmasına gerek kalmadan gerçek statüsüne sahip olur. Gerçekliğin bilinmeyen geri kalanı bu seçim üzerinden inşa edilir. Başka bir anlatımla düzdeğişmecenin seçimi, olayla ilgili inşa edilecek fotoğrafın geri kalanını belirler (Özer, 2011, ss. 67-68).

Dilbilgisi

Söylemler, yalnızca sözcük ve değinenlerle değil aynı zamanda dilbilgisel özellikleriyle de farklılaşmıştır. Söylemler, toplumsal olayların unsurlarının (süreçler, insanlar, nesneler, araçlar, zamanlar, yerler) nasıl anlatıldığına göre farklılık gösterir ve bu farklılıklar sözcüksel (sözcük dağarcığı) olabileceği gibi dilbilgisel de olabilir. Bir adlaştırma ile bir eylem arasındaki, geçişli ve geçişsiz eylemler arasındaki ya da genel ve özel isim tamlaması arasındaki (örneğin "bu polis" şeklindeki belirli bir gönderim yerine, "polis" şeklindeki genel ve kapsayıcı bir gönderim) arasındaki fark, dilbilgisel bir farktır. Bunlar, söylemlerin toplumsal olayların anlatımında farklılaştığı yollardan bazılarıdır (Fairclough, 2003, s. 133).

Adlaştırma (Dilbilgisel Eğretileme)

Adlaştırma prototip bir eylem tümcesinin - ya tam bir tümcenin (özne dahil) ya da bir eylem öbeğinin (özne hariç) bir isim öbeğine dönüştürüldüğü dilbilgisel (bütünüyle sözcüksel değil) süreçler olarak tanımlanır (Pérez de Ayala Becerril, 2002, ss. 55-56). Başka bir anlatımla geçişlilik işlevlerinin yapısının bazı edimsel veya metinsel nedenlerle değiştiği geçişlilik eğretilemesidir. Adlaştırma yalnızca süreci bir ad biçiminde aktararak onu durağanlaştırmakla kalmaz aynı zamanda olaydaki Eyleyen katılımcının kodlanmamasına da olanak sağlar. Bu durumlarda geçişlilik süreci, eyleyenin gizemli hale gelmesine yol açabilir (Pérez de Ayala Becerril, 2002, s. 56). Eyleyeni gizemli hale getirme araçları olarak adlaştırmaların en etkili olduğu durumlar, eyleyenin yalnızca adlaştırmanın kendinde değil, cümle ile bağlamda da tamamen yok olduğu ve konuyla ilgili paylaşılan bilgi yoluyla erişilmesinin mümkün olmadığı durumlardır (Pérez de Ayala Becerril, 2002, s. 63).

Haber Metninde Adlaştırma

Adlaştırmanın yaygın sonuçlarından biri, süreçleri başlatan ya da diğer insanlar veya nesneler üzerinde eylemde bulunan kişilerin metinlerde yer almamasıdır (Fairclough, 2003, s. 13). Fairclough'un anlatımıyla adlaştırma, süreçlerdeki insan

ediminin ve sorumluluğunun çıkarılmasına katkı sağlar (Fairclough, 2003, s. 13). Kimin tam olarak ne yaptığını gizleyen bu süreci aşağıda yer alan örnekler üzerinden anlayabiliriz (Machin ve Mayr, 2012, s. 141):

Artan öğrenim harçlarına karşı ana bina önünde gerçekleşen gösteri derslerin aksamasına neden oldu (A demonstration against increased tuition fees took place in front of the main building caused disruption to classes.). Bu tümce aşağıdaki biçimde de yazılmış olabilirdi:

Ana bina önünde artan harç ücretlerini protesto eden öğrenciler derslerin aksamasına neden oldu (Students demonstrating against increased tuition fees in front of the main building caused disruption to classes.). İlk tümcede tam anlamıyla bir ‘gösteri’ vardır. Eyleyenleri öğrencilerin kendilerini de dâhil ettiğimizde derslere katılmak yerine protesto etmeye karar verenler derslerden yararlananların kendileri olduğundan aksaklığın doğasını değiştirmiş oluruz. Söz konusu örnekte olduğu gibi gazeteciler eyleyeni gizemli hale getirmek için adlaştırmaları kullanabilir ve bunu farklı derecelerde yapabilir.

Eyleyenin gizemli hale getirilme seviyesi, adla ilgili unsurun sözcükleştirme derecesi, aktörün (tamamen) yokluğu ve bağlamdan kurtarılabirlik derecesi gibi birçok farklı faktöre bağlı olacaktır. Bazı adlaştırmalar diğerlerine göre daha sık görülür. Bu nedenle sözcükleştirme sürecine maruz kalırlar. Tartışma, görüşme, müzakere ya da tasarı gibi adla ilgili unsurlar hem İngilizce hem de İspanyolca haber metinlerinde kısa ve öz bir biçimde, çoğu kez açıklama aracı (encapsulating devices) olarak kullanılır ve bunun sonucunda sürece dair içeriğin çoğunu korumazlar (Pérez de Ayala Becerril, 2002, s. 62).

Adlaştırmanın diğer bir gücü, şeyleştirir/nesneleştirir. Süreçler ve nitelikler şeylerin durumuna bürünür: Kişidişi, cansız, sermaye gibi biriktirilip sayılabilen, servet gibi sergilenebilen (Fowler, 1991, s. 80). Bu tür yapılarda adlaştırma olayı bir gerçek gibi aktarır ve eylemsel bileşeni gizler (Pérez de Ayala Becerril, 2002, s. 55). Süreci arka plana atarken aynı zamanda eylemliliği ve nedenselliği, değişime kimin ya da neyin neden olduğu sorularını da geri plana atar (Machin ve Mayr, 2012, s. 138). Tony Blair Afganistan'daki askeri saldırılar sırasında İngiliz güçlerinin moralini yükseltmek ve koalisyon desteğini güçlendirmek amacıyla üç günlük bir Orta Doğu ziyaretinde. Umman'ın başkenti Maskat'a varan Blair, “Gece boyu süren

gelişmeler en başından beri söylediklerimizi doğruluyor. Bin Ladin'i ve terör ağını durdurmadığımız sürece uçak kaçırmaya ve masum insanları öldürmeye devam edecekler.” dedi (“Arriving in Muscat, the capital of Oman, Mr Blair said: “Developments overnight simply confirm what we have been saying all the way through, which is unless we stop bin Laden and his terrorist network, they will continue to hijack, to kill innocent people.”). Bir gazeteden alınan bu haber metninde “gelişme (development)” sözcüğüne dönüşen “gelişmek (develop)” eylemi hem geçişli hem de geçissiz bir biçimde kullanılabilir. Bu doğrultuda terör eyleminin gelişmesinde açıkça bir neden olmakla beraber incelikli bir şekilde neden(sel) olmayan bir biçimde (in anticausative way) kullanılmış gibi görünmektedir. Nedenin olmadığı kullanım geçişlilik yapısına zorluk katmaktadır. Geçici bir şekilde de olsa bu gibi örneklerin nedenin kullanılmadığı eylemlerin adlaştırmalarının basit geçişli eylemlerin adlaştırmalarından daha belirsiz olduğunu ve hem olaya hem de eyleyene mesafe kattığını gösterdiği söylenebilir (Pérez de Ayala Becerril, 2002, s. 67).

Söz Dizimi ve Geçişlilik

Söz dizimi, başından beri ideolojik analizle ilgilenen (eleştirel) dilbilimcilerin dikkatini çekmiştir. Tümce ve cümle yapılarının sıralanışındaki farklılık, anlam boyutlarının yanı sıra altta yatan diğer anlamsal ve edimsel işlevlerin de iyi bilinen bir ifadesidir. Dolayısıyla, düzen ve sıra düzensel yerleştirme, anlamların önemine ve uygunluğuna işaret edebilir ve böylece sırasıyla tercih edilen veya edilmeyen anlamların gizlenmesinde veya vurgulanmasında rol oynayabilir. Sözcük sırasının yanı sıra eylemler için temsil ve sorumluluk da benzer biçimde, örneğin etken veya edilgen cümleler ve açık veya örtük özneler ile vurgulanabilir ya da vurgu kaldırılabilir (Dijk, 1988b, s. 11; 1998, ss. 202-203).

Tümcelerın sıralanışı, dil kullanıcılarının neyi bilmesi ya da bilmemesi gerektiğiyle ve bu nedenle bilgiyi açığa çıkarma ya da gizlemenin ideolojik söylemsel işlevleriyle yakından ilgili olan sezdirimlere ve ön sayılıtlara işaret edebilir. Burada anlatılmak istenen şey, belirli bir söylemde sözdizimsel biçimin olası yapıları arasından yapılan belirli, birtakım seçimlerin genellikle o söylemin (sözdizimsel) biçimi olduğudur (Dijk, 1998, s. 203). Geçişlilik ise "kim (ya da ne) kime (ya da neye) ne yapıyor?" sorusuyla ilgilidir. Seçilen eylem sürecinin etken veya edilgen bir çatıyla oluşturulup oluşturulmadığıdır (Richardson, 2007, s. 243).

Geçişlilik yapıları, özellikle dilbilgisel düzeyde eylemliliğin yönlendirilmesinde dil ve iktidar bakımından anlamlı olabilir. Örneğin ‘Bir sivil güvenlik güçleri tarafından öldürüldü’ (“One civilian was killed by security forces.”) tümcesine yerine ‘Bir sivil öldürüldü’ tümcesi kullanıldığında aktör bütünüyle çıkarıldığından tek katılanın olduğu bir sürece dönüşür. Böylece eylem emniyet güçleri tarafından gerçekleştirilmemiş gibi görünür (Machin ve Mayr, 2012, ss. 110-111).

Etken ve Edilgen Çatı

Geçişliliğin bir başka yolu, bir tümcede yer alan katılımcıların ya da toplumsal aktörlerin etken ya da edilgen hale getirilebilmesidir. Etkin hale getirilmiş toplumsal aktörler 'bir faaliyetteki etken, dinamik güçler' olarak ifade edilir. Söz konusu aktörler, bir şeyler yapan ve bir şeylerin olmasını sağlayanlardır. Bu görüşe göre etkin olmak, temsilin önemli ve genellikle olumlu bir yönüdür. Etkinleştirilmiş bir aktörün 'eylem yetkisi/gücü - bir şeyleri gerçekleştirme, başkalarını kontrol etme ve benzeri'-vurgulanır (Machin ve Mayr, 2012, s. 111).

Ayrıca geçişlilik, belirli bir grubun üyelerini, sürmekte olan söylemin iletişimsel ihtiyaçlarına bağlı olarak tutarlı bir şekilde özne veya nesne konumuna yerleştirme ve bir topluluğun üyeleri arasında asimetrik güç ilişkilerini yeniden üretme yeteneği açısından merkezi bir öneme sahiptir (Fowler, 1991, s. 95). Karakteristik olarak otorite sahibi kişiler özne (anlamsal olarak eyleyen) olarak ele alınırken daha az güce sahip olanlar nesne (etkilenen) olarak ortaya çıkar (Fowler, 1991, s. 98).

Örneğin 'yoksullar' sürekli olarak edilgenleştiriliyorsa (başkalarının eylemine tabi olarak yansıtılıyorsa) sezdirimi yoksulların eylem gücünden yoksun olduğudur (Fairclough, 2003, s. 222; Machin ve Mayr, 2012, s. 111).

Haber Metninde Söz Dizimi ve Geçişlilik

Simpson (1993)'dan aktarıldığına göre herhangi bir süreçte değiştirilebilecek üç unsur vardır (Richardson, 2007, s. 54):

1. Sürece dahil olan katılımcılar. Bu roller, genellikle tümcedeki isim tamlamaları tarafından gerçekleştirilir.
2. Bir tümcede eylem dizilimi tarafından anlatılacak olan sürecin kendisi.
3. Süreçle ilişkili koşullar, çoğunlukla zarf ve ilgeç öbekleriyle anlatılır.

İngilizce'de dört temel eylem türü ve bu nedenle bir tümcenin kullanabileceği dört farklı işlem türü vardır. İlki, konuşma, haykırma ya da söylemek gibi sözel süreçler, ikincisi düşünmek, düşlemek ya da karar vermek gibi zihinsel süreçler, üçüncüsü sahip olmak, görünmek ve olmak gibi, bir eyleyen ile niteleyiciyi içeren ilişkisel süreç ('Sen x'sin', 'Ben y'e sahibim') ve iki ya da daha fazla katılımcıyı içeren geçişli eylemler – eyleyen ve eylemin nesnesi (örneğin 'Ona tekme attı', 'Seni ittim') ve sadece bir katılımcının olduğu geçişsiz eylemler (örneğin 'Koştı', 'Aristo uçtu' vb.) olarak ayrılabilen maddi süreçlerdir (Richardson, 2007, ss. 54-55).

Bu hususta, metnin neyi aktardığı ve neyi dışladığı - ya da metinsel anlamın tümce temelinden ziyade varlık ve yokluk ilişkileri yoluyla nasıl iletildiği – önemlidir. Örneğin Cenin çatışmaları - İsrail güçlerinin Batı Şeria'daki Cenin'e girmesinin ardından beş İsrail askeri ve bir Filistinli yaralandı (5 Ocak 2003) ("Jenin clashes - Five Israeli soldiers and a Palestinian were wounded after Israeli forces entered Jenin on the West Bank.") olayının tam açıklamasını aktaran söz konusu alıntıda geçişli bir eylem süreci olan 'yaralamak' eylemi bir eyleyen olmaksızın edilgen bir yapı olarak ifade edilmektedir. Bu tür geçişli bir seçim, her zaman bir dereceye kadar belirsizlik/bulanıklık içerir, ancak bu durumda o kadar keskin bir belirsizlikle /bulanıklıkla sonuçlanır ki cümle neredeyse etkisiz hale gelir. Bu tümce kabul edilebilir gazetecilik olarak başarısızdır çünkü geçişli bir eylem sürecinin (her zaman en az iki taraf içerir) sadece bir yarısı metinden elde edilebilir: Bize bildirilen olayın eyleyen özneleri değil, sadece etkilenen özneleri hakkında bilgi verilir (Richardson, 2007, s. 58).

'Beş İsrail askeri ve bir Filistinlinin' tek bir eylem sonucunda mı yoksa birden fazla eylem sonucunda mı yaralandığından bile emin değiliz. 'İsrail güçleri Cenin'e girdi' eylem cümlesi daha ideolojiktir – yanıltıcıdır. Öncelikle İsrail güçlerinin silahlı Filistinli gruplardan önemli bir direniş görmeden 'Cenin'e girmesi' pek muhtemel değildir, ancak muhabir, olayı Filistinli halkına karşı hareket etmek yerine İsraililerin Cenin'e girmesi olarak göstermeyi tercih etmiştir. İkinci olarak, yazar 'işgal etti', 'geçti' veya 'saldırıda bulundu' gibi önemli ölçüde farklı yan anlamlar üreten çok sayıda seçenek yerine oldukça iyi niyetli 'girmek' eylemini kullanmayı seçmiştir. Yerine geçebilen bu geçişli süreçler, haberleştirilen eylemin şiddet içeren doğasını 'girmek' eyleminin yapmadığı şekilde sağlayabilirdi (Richardson, 2007, ss. 58-59).

Ayrıca, bir olayı geçişli bir eylem süreci olarak (örneğin 'IMF uluslararası ekonomik düzeni değiştiriyor') veya ilişkisel bir süreç olarak (örneğin 'uluslararası ekonomik düzen değişim halindedir') anlatmayı seçebiliriz. Bu seçeneklerin her biri, önemli yan anlamlar taşır. Gerçekten de gazetecilik üzerine yapılan çalışmalar, söz konusu seçeneklerin genellikle toplumsal ya da ideolojik bir önem taşıdığını göstermiştir (Richardson, 2007, ss. 55-56). Ayrıca, eyleyeni silme işlemi, yalnızca geçişli eylem süreçlerinde gerçekleşmez; eyleyen, sözel bir süreci ('iddia etti' – 'iddialarda bulunuldu') veya zihinsel bir süreci ('teklifi değerlendirdi' - 'teklif değerlendirildi') ifade ederken de kolaylıkla silinebilir. Bu türden herhangi bir dönüşüm, tümceden özgünlük ve kesinlik hissini ortadan kaldırır (Richardson, 2007, s. 55).

Alıntı Aktarma Eylemleri

Alıntı aktarma eylemleri, bir alıntılama tümcesinin en önemli unsurlarıdır ve çoğu alıntılama cümlesinde yer alır. Alıntı aktarma eylemleri başkalarının sözünü aktarmak için kullanılan eylemlerdir (Ruminda, 2016, s. 22). Alıntı aktarma eylemlerinin kullanımına ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

(1) Başkan, 'Kongre'nin yeni vergileri onaylamaması daha büyük bütçe açıklarına, daha yüksek faiz oranlarına ve daha yüksek işsizliğe yol açacaktır' dedi.

(2) Smith, bu durgunluk sırasında okul bütçelerinde herhangi bir azalma olmayacağını iddia etti.

(1) ve (2)'deki tümcelerde alıntı aktarma eylemleri olarak demek ve iddia etmek kullanılmıştır.

Demek eylemi en belirtisiz alıntı aktarma eylemi olarak düşünülür çünkü bu eylemin kullanımı konuşmacının fikrini belirtmez. Başka bir anlatımla başka birinin ne söylediğine dair açık bir değerlendirme içermez (Harry, 2014, s. 1046). Aynı zamanda iddia etmek eylemi sözcüksel olarak söylemekten daha belirgin bir anlam taşır. İddia etmek bir şeyi kanıtlamadan gerçek olarak belirtmek veya beyan etmek anlamına gelir.

Bu durumda iddia kelimesi daha fazla şüphe uyandıracaktır çünkü gerçeği kanıtlayacak bir olgu yoktur (Ruminda, 2016, ss. 23-24). Alıntıların çerçevelendiği alıntı çerçevesi, alıntı aktarma eylemi ve diğer dilsel belirteçlerin yanı sıra kaynak hakkında bilgi de verir; bunların tümü bir yazarın atfedilen kaynağı ve alıntıyı nasıl

değerlendirdiğine katkıda bulunabilir. Bir yazarın alıntıya ve kaynağa yakınlığı, “X dedi ki; X inanıyor; X’e göre; X’in görüşüne göre” gibi onları ‘bildiren’ veya “X şunu gösterdi ki...; X’in gösterdiği gibi....” gibi anlatımlar kullanarak onları 'onaylamaya' daha fazla değer veren alıntı aktarma eylemlerinin kullanımında görülebilir. Bu son alıntı aktarma eylemleri, alıntının önermesinin geçerli olduğunu belirtir ve yazarı alıntının atfedildiği kaynakla aynı hizada konumlandırır. Öte yandan bir yazarın alıntıya ve kaynağa olan mesafesi yazarı alıntının önermesine ve alıntılanan kaynağa karşı veya belirsiz olarak konumlandırma eğiliminde olan “X iddia ediyor ki, söylentiye göre” gibi alıntı aktarma eylemlerinin kullanımında görülebilir. Dolayısıyla alıntı çerçevesi, bir yazarın alıntılanan bir kaynağı destekleyip desteklemediğini ve sonuç olarak yazarın kendisini atfedilen kaynak ve alıntı karşısında metinlerarası olarak nasıl konumlandığını yorumlamada önemli bir unsur olabilir (Cope, 2020, ss. 139-140).

Haber Metninde Alıntı Aktarma Eylemleri

Tüm biçimleriyle gazetecilik etkili bir kamusal alan kurumu olduğundan ve amacı, haber makalesinin alt jenerik durumunda haber aktörlerinin haber değeri taşıyan bir olay veya konuya ilişkin sözde doğru görüşlerini derlemek ve paylaşmak olduğundan gazeteci haberi çeşitli diğer kamusal ve özel alan kurumlarının eylemsel mantığı ve buna eşlik eden retorik konum içinde çoğu zaman resmi olarak onaylanmış bir dizi kaynağın görüşlerini aktararak tanımlamalı ve oluşturmalıdır (Harry, 2014, ss. 2-3). Ancak gazete haberciliği bir nesnellik normunu “siyasi tarafsızlık rolünü üstlenmeyi, hikâyeleri ‘paketlemek’ için standart biçimler kullanmayı ve karşıt görüşleri dengelemeyi içeren” bir takım rutin ve yazılı olmayan kuralı da izler (Harry, 2014, s. 15).

Bu, nesnellik gibi habercilik ‘ritüelleri’ ve mesleki normlar tarafından düzenlenen olgusal, nesnel hikâye anlatımının başka bir meslek alanı içindeki gazetecilerin aynı zamanda belli bir yorumlayıcı topluluğun üyeleri olarak görülebilmesinin bir yoludur (Harry, 2014, ss. 2-3). Gazeteciler başkalarının söylediklerini yinlemek ya da yeniden oluşturmak için doğrudan alıntıyı ve başkalarının söylediklerini özetlemek, açıklamak, belirtmek ya da yansıtmak için dolaylı alıntının çeşitli türlerini kullanır. Hem doğrudan hem de dolaylı alıntılar, bir yeniden dile getirmedir.

Gazetecilere özgü alıntı, yalnızca olgusal - ve büyük olasılıkla gerçeğe uygun – anlatımlarla sınırlıdır, ancak yine de oldukça yorumlayıcı bir kompozisyon etkinliğidir. Gerçek olduğu varsayılan bilgileri aktarmanın bir yolu olarak alıntı, haber 'hikâyesi' olarak adlandırılan çok sesli anlatıyı yaratmanın temel bileşimsel aracıdır (Harry, 2014, ss. 1-2). Özellikle gazete haberlerinde farklı kaynaklardan yapılan alıntılar, birbirini tamamlayan ve karşıt seslerin iç içe geçtiği bir dizi olarak temel gazetecilik anlatısını oluşturur. Alıntı bu anlamda temeldir çünkü çoğu haber nispeten az gözlemsel betimleme içerir. Bunun yerine çoğunlukla başkalarının (kaynakların) daha önce söylediklerini hazırlıklı veya hazırlıksız yapılan röportajlar yoluyla tekrarlamaya odaklanır. Dolaylı alıntı kullanan gazeteciler doğrudan alıntı durumunda olduğu gibi bir senaryoya bağlı kalan stenograflardan ziyade yaratıcı çizgi film ressamı gibi davranır. Bu bakımdan muhabir, tarafsızlığın mesleki sınırları içinde hareket eder ve yeniden iddiaların doğruluğu konusunda yalnızca sınırlı bir sorumluluğu vardır (Harry, 2014, s. 2).

Sınırlı bir sorumluluğu olmakla birlikte alıntı aktarma eylemleri, bir yazarın aktarılan şeye yönelik kendi değerlendirmesini belirtmesini sağlar. Alıntı aktarma eylemleri, yalnızca değerlendirme işlevine değil kanıtsallığa da daha derin bir anlam kazandırdıkları için tartışılması gereken bir önem kazanır. Birçok gazete makalesi, alıntı aktarma eylemlerinin çok fazla olduğu anlamına gelen %90'a varan oranda dolaylı anlatım cümlelerinden oluşur. Bir cümle yapısında bir alıntı aktarma eylemi, diğer eylem türleriyle aynı şekilde eylem konumundadır. Onu diğer eylemlerden farklı kılan şey, sahip olduğu anlamdır, kısaca haber vermektir (Ruminda, 2016, s. 22).

Haber veren bu alıntı aktarma eylemleri, ister doğrudan ister dolaylı anlatımda olsun ortaya çıktıklarında büyük olasılıkla çoğu gazetecinin amaçladığı tarafsızlıktan ötürü haber söyleminde diğer söylem türlerine göre daha az çeşitlilik gösterir. Genelde gazeteci bir roman yazarının aksine o sırada konuşmacının aklından neler geçtiğini bilmez ve muhtemelen umursamadığından 'düşündü', 'kafa yordu' ve tefekkür etti' gibi düşünce süreçlerini yansıtan alıntı aktarma eylemlerinin tamamen yokluğu söz konusudur, ancak 'düşünülmektedir' ve 'inanılmaktadır' gibi çok sayıda kişisel olmayan anlatıma da rastlanır (Floyd, 2000, s. 45). Bu hususta herhangi bir anlatıda muhabirin konuşmacıya karşı tutumuna dair bir kılavuz görevi gören belirli söylem belirleyicileri olduğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse "tekrarlamak" ve

“yinelemek” gibi bazı eylemler görünürde tarafsız alıntılama eylemleridir. Ancak ister doğrudan ister dolaylı anlatımda olsun konuşmacının söylediklerinin içinde en azından biraz gerçek olduğunu ima eder (Floyd, 2000, ss. 45-46).

Söylemek alıntı aktarma eylemi, en sık kullanılan eylemdir ve anlamsal olarak bu sözcük konuşmacının bağlamı fark etmeksizin her durumda kullanılabildiği için tarafsız bir kelime olma eğilimindedir (Cope, 2020, s. 27). ‘Açıklamak’ alıntı aktarma eylemi ise bazen tarafsızdır, ancak bazı durumlarda daha tarafsız olan ‘söz vermekten’ daha taraflıdır. Bir “açıklama” resmi kaynaklardan geldiğinde bu kelime genellikle bunu ima eder, doğru olarak görülme eğilimindedir. ‘Doğrulamak’ alıntılama eylemi de sıklıkla kullanılır ve diğer özelliklerinin yanı sıra sözcüklerin gerçekte söylenenlerin sadece bir özeti olduğu çağrışımını da içerir (Floyd, 2000, ss. 45-46). Tercih edilmeyen bir alıntı aktarma eyleminin en açık örneğinin ise ‘iddia etmek’ olduğu söylenebilir. Bir şeyi kanıtlamayadan gerçek olarak belirtmek veya beyan etmek anlamına geldiğinden okuyucuda söylenenlerin doğruluğu ile ilgili şüphe uyandırır (Cope, 2020, s. 29; Floyd, 2000, ss. 49-50).

"Söylemek" ve "iddia etmek" eylemlerinin seçimi, kimin doğruyu söylediğini göstermenin bilinçli bir yolu (Floyd, 2000, s. 50) da olduğundan söylemek ile iddia etmek arasındaki durum, bir gazete makalesinde alıntı aktarma eylemlerinin seçiminin sözcüksel anlamından daha fazlasını göstereceğini ve bu eylemlerin anlamsal kategorisinin okuyucunun eylemlerde bulunan anlam içeriğini anlamasına yardımcı olacağını göstermektedir (Ruminda, 2016, s. 24). Alıntısız söz edimlerine uygulandığında bu, birincil iddia sahibinin - bir haber kaynağının - önermesel iddia oluşturma konusunda tam sorumluluğa sahip olduğu, gazetecinin ise önermesel yeniden iddia sahibi olarak yalnızca sınırlı bir sorumluluğa sahip olduğu ve önceki konuşmacının yorumunu alıntı yoluyla doğru bir şekilde yansıtmaya yönelik iyi niyetli çabayla sınırlı olduğu anlamına gelir. Ayrıca, uyarmak, reddetmek, suçlamak, kınamak ve yakınmak gibi birtakım belirtili alıntı aktarma eylemlerini kullanan muhabir, bilinçli olarak yorumsal ya da ‘öznelleştirilmiş’ bir anlam yükler (Harry, 2014, s. 6).

Gönderim

Gönderim, “bir metindeki sözcükler, nesneler, olaylar ve durumlar arasındaki ilişki ve bir unsurun aynı metin dünyasında başka bir unsura bağlı olarak

anlaşılabilir” (Nazmi, 2022, s. 2). Diğer bir anlatımla bir kelime ile bu kelimenin gerçek dünyada işaret ettiği varlık arasındaki ilişkidir. De Swart (1998)’dan aktarıldığına göre gönderim, dünyadaki “eşya, bireylerin mülkleri, bireyler arasındaki ilişkiler, olaylar ve durumlar” gibi tüm her şeye atıfta bulunan kelimelerdir (Barut ve Odacıoğlu, 2018, s. 930). Halliday ve Hasan (1976)’dan aktarıldığına göre gönderim türleri; dış (exophora), art (anaphora) ve öngönderimdir (cataphora) (Nazmi, 2022, s. 3). Söz konusu türlerden art ve öngönderim, metinsel bağdaşıklığı sağlar ve metne özgü tutarlılık oluşturur (Brown ve Yule, 1983, s. 192; Ünsal, 2019, s. 271).

Dış, Ön ve Art Gönderim

Gönderimde bulunan varlık, nesne vb. metnin ya da söylemin dışındaki bir şey ise dış gönderimdir. Dış gönderim, yalnızca durumdan anlaşılabilir (Nazmi, 2022, s. 3). “Yakında burada olacaklar.” tümcesinde gizli öznenin onların metnin dışındaki kişilere atıfta bulunması dış gönderime örnek olarak verilebilir. Öngönderim, metnin ya da söylemin içerisinde başta verilmeyen ancak daha sonra verilen ögeye yapılan gönderim ile gerçekleşir (Ünsal, 2019, s. 279). Neye atıfta bulunulduğunu anlayabilmek için metinde ileriye bakmak gerekir (Brown ve Yule, 1983, s. 192). “O, hızla batıyor, güneş.” tümcesinde ‘o’ adılı ile ön gönderim yapılmıştır (Brown ve Yule, 1983, s. 193).

Art gönderim ise bir ekin, sözcüğün ya da anlatımın bir sözcük, ek veya ifadenin metin içinde kendinden önce söylenmiş başka sözcük ve anlatımları işaret etmesidir (Nazmi, 2022, s. 3). Başka bir anlatımla daha önce kullanılmış bir biçime daha sonra gelen bir öge aracılığıyla gönderme” yapılmasını sağlayan dilsel ögedir (Ünsal, 2019, s. 273). Neye atıfta bulunulduğunu anlayabilmek için metinde geriye bakmak gerekir (Brown ve Yule, 1983, s. 192). “Güneşe bak. O, hızla batıyor.” tümcesinde ‘o’ adılı, güneşe geri gönderme yapar (Brown ve Yule, 1983, s. 193). Kısaca, dış gönderim, okuyucuya/dinleyiciye neye gönderme yapıldığını bulmak için metnin dışına, art ve ön gönderim ise metnin içine bakmasını söyler. Söz konusu gönderimler metinden anlaşılabilir (Brown ve Yule, 1983, s. 199; Nazmi, 2022, s. 3).

2.3.4. Metinler ve Söylemlerarasılık

Erken dönemde eleştirel dilbilim metinlerarası metin çözümlemesine ağırlık vermemiştir. Ayrıca bu döneme ait eleştirel dilbilimin (dilbilimsel) çözümlemesi, tüm metinlerin daha üst düzey özelliklerine fazla dikkat etmeden tümcelere çok fazla bağlı

kalmıştır (Sabir ve Kanwal, 2018, s. 84). Bu hususta metin çözümlemesi, sadece dilbilimsel çözümleme olarak görülmez; aynı zamanda söylemler arası çözümleme olarak adlandırılan şeyi – [aynı olaylar dizisi içinde yer alan ya da aynı toplumsal uygulamalar ağıyla ilişkili olan ve dünyanın genel olarak aynı yönlerini ifade eden muhtelif metinler, kullanılan söylemler bakımından farklılık gösterdiğinden] söylemler, türler (genres) ve biçimler (styles) açısından anlamayı - ve metinlerarasılığı içerir (Fairclough, 1995a, s. 134; 2003, s. 127).

Metinlerarasılık, geçmiş - mevcut eğilimleri veya önceki metinleri - bugüne dönüştüren metinlerin tarihsel bir görünümünü vurgular (Fairclough, 1995a, s. 134). Metinlerarasılıkta metinler her zaman - geçmiş ve mevcut - diğer metinlerle metinlerarası ilişkiler içinde var olduğundan bir metin ile diğer ‘dış’ metinler arasındaki ilişkilerin, diğer metinlerin unsurlarının ‘metinlerarası’ olarak nasıl dâhil edildiği; diğer metinlere nasıl atıfta bulunulduğu, varsayıldığı, onlarla nasıl diyalog kurulduğu (söyleşme) ve ‘başkalarının’ metinleri olabileceğinden başkalarının seslerinin nasıl dâhil edildiği vb. analiz edilmektedir (Fairclough, 1989; 2003, s. 36).

Söylemlerarasılıkta ise metinde kısmen hangi söylemlerin kullanıldığı ve bu söylemlerin nasıl bir araya getirildiği belirlenir (Fairclough, 2003, s. 128). Ancak belirlemede karşılaşılan zorluklardan biri genellik düzeyi en düşük olan, en özgün ve yerleşik söylemler düzeyi dışında söylemlerin kendilerinin de belirli yollarla bir araya getirilmiş diğer söylemlerin birleşimi olarak görülebilmesidir (Fairclough, 2003, s. 126). Örneğin daha az genel ancak yine de çok genel bir düzeyde siyaset alanında bir liberalizm söylemi ve ekonomik alanda ‘Taylorist’ bir yönetim söylemi tanımlanabilir. Söylemlerarasılık tür ile biçimi de içermektedir (Fairclough, 2003, ss. 124-125).

2.3.4.1. Tür

Eylemler genellikle “katılımcı rolleri” içerir. Örneğin kovboy western türünde iyi adamların (beyaz şapkalılar) ve kötü adamların (siyah şapkalılar) bu rollerdeki bireylerin yerine getirmesi beklenen belirli özellikleri vardır (örneğin kahraman adaleti temsil eder). Tekrarlayan eylemlere ya da "eylem türlerine" örnek olarak "günlük konuşma, bir mağazadan mal satın almak, bir iş görüşmesi, bir televizyon belgeseli, bir şiir ya da bilimsel bir makale" verilebilir ve bunların hepsi de eylemi yönlendiren bir dizi kuralla ilişkilidir. Kısaca tür; kültürel açıdan bilinen, toplumsal açıdan kabul görmüş yapılara az ya da çok uyan bir söylem biçimidir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8).

Söylemi "çerçeveleme" işlevi gören "belirleyici çerçeveler, yorumlayıcı süreçler ve beklenti dizisi" sağlayarak sürecin nasıl gelişmesi ve yorumlanması gerektiğine dair gelenekselleştirilmiş beklentiler sağlar (Hodges, 2018, s. 46).

Sahnelenen bir tiyatro prodüksiyonundaki bir monolog, kültürel olarak tanınan bu söylem türleriyle ilişkili "tür bilgisi"nden ötürü televizyonun en çok izlendiği saatlerde yayınlanan bir siyasi konuşmadan başka biçimde bir bağlama yerleştirilir (Hodges, 2018, s. 46). Romanlar, şiirler, üniversitede verilen dersler, mektuplar ya da tiyatro eleştirileri edebi veya dilsel türlere örnek olarak verilebilir. Türler, kabataslak veya daha büyük bir özenle sınıflandırılabilir – dolayısıyla mektup türü, her birinin kendine ait biçiminin ve üslubunun olduğu ticari yazışma, editöre mektup, aşk mektubu gibi alt kategorilere ayrılabilir. Basın ile ilgili kabataslak bir sınıflandırma yapılacak olursa bunlar; haber metinleri, bir gazetede yer alan, editörün yorumunu içeren baş makaleler (editorials), mülakatlar ya da reklamlardır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8).

Türler karışabilir, melezleşebilir ve yeni türler oluşturabilir. Bu nedenle türler "yeniliğe, manipülasyona ve değişime açıktır." Fairclough bu noktayı resmi kamusal hitap biçimlerinin daha kişisel sohbete dayalı olanlarla karıştığı haber programlarının "söyleşileşmesi" olarak adlandırdığı tartışması üzerinden anlatmaktadır. Fairclough bunun "kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırların büyük ölçüde yeniden yapılandırılmasının bir parçası" olduğunu iddia etmektedir. Melezleşmiş türe bir başka örnek de kurgusal ve mizahi bir içeriğe sahip belgesel biçimini kullanan "sahte belgesel"dir (Fairclough, 1992, s. 204; Hodges, 2018, s. 46).

'Tür' bazen komite toplantısı gibi düzenli dilsel ve söylemsel kalıplar kullanan toplumsal olaylara yönelik bir terim olarak kullanılır ve bu yüzden bir dereceye kadar toplumsal uygulama terimiyle örtüşebilir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8). Aslında türün genellikle belirli söylem ve bağlam yapılarıyla belirlenen bir tür söylemsel toplumsal uygulama olduğu söylenebilir. Örneğin bir parlamento tartışması, siyasi bir görüşü destekleyen tartışmalı yapılarla ve resmi konuşma üsluplarıyla yasa tasarılarını savunmak ya da tasarılar karşı çıkmak amacıyla parlamento kurumunda, siyaset alanında yasama eyleminin bir parçası olarak siyasi parti üyeleri ve seçim bölgesindeki temsilcilerin, milletvekillerinin - konuşmacıların - gerçekleştirdiği, düzenlenmiş konuşmacı değişimi ve belirli bağlamsal zaman kısıtlamaları altında sözlü etkileşimin (konuşma) belirli biçimleri ile belirli bir üslup üzerinden belirlenen bir söylem türüdür

(Dijk, 1999, s. 150). Anlaşılabacağı üzere tür sosyal eylemin belirli türlerinde belirli etkinlik kategorileri için gelenekselleştirilmiştir ve değişime uğradıkları ve geliştirildikleri kurumlar açısından da görülebilmektedir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8; Wodak, 2002, s. 14).

2.3.4.2. Biçem

Biçem, göstergesel yönüyle (semiotic) 'olma biçimidir' - örneğin son zamanlardaki moda ya uygun bir biçimde iş dünyasında ya da üniversitede bir idareci olmak kısmen doğru göstergesel tarzı geliştirme meselesidir (Gee ve Handford, 2012, s. 11). Benzer olarak basın da kendine özgü bir biçemi vardır. Özellikle, gazetelerde kullanılan biçem, işe yönelik ya da akademik dilde kullanılan biçemden oldukça farklıdır (Timuçin, 2010, s. 105).

2.3.4.3. Haber Metninde Biçem

On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren özet, giriş paragrafı ve başlık gibi yazım biçimleri, araştırma raporu ve mülakat gibi türleri ve uzman muhabirlik gibi uygulamaları ile gerçek merkezli Anglo-Amerikan haber biçemi, demokratik toplumlardaki gazeteler için başat model haline gelmiştir ve nihayetinde Avrupa gazeteleri tarafından da benimsenmiştir (Broersma, 1880, s. xi).

Bu model, yüksek tirajlı basının ilk profesyonelleşmesidir ve ayrıcalığı, tarafsız ve ticari (kar odaklı) olmasıdır (Broersma, 1880, s. xvii). Bahsedildiği gibi gazetecilik ayrı bir meslek haline geldiğinde, hızlı ve güvenilir üretimi kolaylaştıran uygulamalar, rutinler ve gelenekler standart bir hale getirilmiştir (Broersma, 1880, s. xiv). Dolayısıyla, bir gazetenin içeriği her gün değişse de biçemi sabit kalır - gazetenin okuyucuya ulaşmasını kolaylaştırır (Broersma, 1880, s. xxix).

Her ne kadar biçem sabit kalsa da söylemsel (discursive) ve anlatıma dayalı (narrative) olması gibi bir ayrım yapılabilmektedir. Anlatı biçemi, 'bir olay ya da olaylar silsilesinin' anlatımına odaklanır. Haber öyküleri, röportajlar ve hatta bilgi toplama - görüşmeyi açıkladıkları ölçüde - bu nedenle anlatı olarak tanımlanır. Sonuçta, en sıradan ve kısa haber makalesi bile bir olay ve eylemde yer alan karakterler hakkında bir hikâye anlatır. Söylemsel bir üslup, haber olaylarını yansıtan ya da daha doğrusu bu haber olgularını içeren anlatıları yansıtan türlerin kullanımını vurgular (Broersma, 1880, s. xiv). Bir örnek verecek olursak baş yazılar (makaleler) veya ardalı bilgisi veren makaleler, olanı tanımlar, açıklar, analiz eder ve haberler

hakkında yorum yapar (Broersma, 1880, s. xv). Bununla birlikte, haber metninde söylemsel ya da anlatıma dayalı olanı da içerebilen, biçime özgü temel unsurlar da vardır. Bunlar; başlık, giriş paragrafı, öykü ve cümle yapısı, kelime seçimi, adlar, alıntılar ve atıftır (Fang, 1991, s. 14).

Başlık

Fotoğraflar, çizimler, grafikler ile başlıkların boyutları gibi grafik unsurların kullanımı, bir gazetenin kimliğinin inşası bakımından nasıl görülmek istediğini ifade eder (Broersma, 1880, s. xxiv). Bu noktada İngiliz nitelikli gazeteler çarpıcı biçemi, orta büyüklükteki başlıkları ve küçük ölçekli görselleriyle ayırt edilmektedir. Buna karşılık çok okunan gazetelerin başlıkları, kısa mesajları, renkli tonları ve görselleriyle birbirinden çok farklıdır (Nosirovna ve Salimboy, 2022, s. 285).

Giriş Paragrafı

Kimin dahil olduğunu, ne olduğunu, nerede, neden ve nasıl olduğunu anlatan bir giriş paragrafının ideal uzunluğu 35 kelimedir ya da daha azdır. Tarih ve olay yerini belirten satır, giriş cümlesinden önce gelir. Yerel bir öyküde tarih bilgisi bulunmaz, öykünün giriş paragrafında genellikle nerede olduğu belirtilir; il genelinde belirli bir mahallede veya banliyöde ya da bir caddede. Olay, süregelmekte olan bir durum bağlamında aktarılır ve tarihsel bir çerçevenin içine yerleştirilmeye çalışılır.

Öykü, bilinmedik bir isimle başlayabilir, yaş, adres ve ardından ayrıntılar verilir (Fang, 1991, ss. 17-18). Gecikmeli giriş paragrafı çok iyi biçimlendirilmiş bir öyküyle, çoğunlukla olağandışı bir hikâye ile başlar. Bu tür bir paragraf kasten ana unsuru gizler. Gömülü giriş (buried lead) paragrafında en mühim bilgi öykünün ortasında verildiğinden kullanmaktan kaçınılması gerekmektedir. Bir olayın ne zaman gerçekleştiği öykünün bir parçasıdır, mümkün olan her yerde giriş paragrafında yer almalıdır (Fang, 1991, ss. 20-21).

Ciddi haber öykülerinde giriş paragrafında soru tümceleri bulunmaz. Zaman zaman okuyucu için fazla çaba gerektirmeyen esas öykülerde kullanıldığında ise okuyucuyu hemen öyküye dâhil eder. Genellikle bu öyküler çok okunan ya da sansasyonel olarak etiketlenen haber metinlerinde yer alır. Alıntının olduğu bir giriş paragrafına eskiden olduğundan daha az rastlanır. Bir alıntı yalnızca alıntı hikâyesinin en önemli unsuru olduğunda yazılır (Fang, 1991, ss. 21-22).

Öykü Yapısı

Ters piramit en önemli bilgiyle başlar. Sonraki paragraflar giderek daha az önemli olan ayrıntıları içerir. Bir ya da birkaç giriş cümlesinin ardından bazı olaylar en yerinde tarih sırası gözetilerek anlatılabilir. Haberde geçen olayı anlamak için gereken ardaan bilgisi verilmelidir. Kısaca, haber metni ilgili her olguyu içermeli ve bir öykünün okuyucu için taşıdığı anlam belirgin hale getirilmelidir (Fang, 1991, s. 23).

Cümle Yapısı

Bildirme tümcesi en sık yazılandır, ancak bir cümlede başında yer alan bağımlı tümcecikler oldukça uygundur. Sade bir açıklayıcı biçim (bildirme) ideal olmalıdır, ancak cümlede gramer kurallarına uygun olması koşuluyla özne ve eylem arasındaki mesafe her bir cümle için gerekli bir husus değildir (Fang, 1991, ss. 25-26). Genel bir kural olarak kısa cümleler uzun cümlelerden daha uygundur, ancak bir haber öyküsünü anlamak için gereken olguları, dilbilgisi kurallarına uygun bir biçimde doğru bir biçimle bir araya getirmek daha önemlidir. Geçmiş olayları anlatmak için geçmiş ya da görülen geçmiş zaman kullanılır (Fang, 1991, ss. 26-27).

Sözcük Seçimi

Sıfatlar ve zarflar anlaşılabilirliği artırır. Bununla birlikte muhabir tanımlayıcıların haber öyküsünü çarpıtmamasına dikkat etmelidir. Mizah, hiciv ve hatta parodinin ciddi haber metinlerinde olmasa da sansasyonel öykü yazımında yeri vardır (Fang, 1991, s. 29).

Çok okunan gazeteler, okuyucunun duygularına hitap etmeyi amaçlayan sansasyonelizm şeklinde nitelendirilen, duygusal bağ kuran bir biçim (emotionally - involving style) kullanma eğilimindedir (Broersma, 1880, s. xvi). Sansasyonel öykü yazımı, aşırı kullanılmadığı takdirde ses yinelenmesi ve incelikli dil oyunları için nadiren de olsa fırsat sunar. En iyi seçim genellikle akla gelen en basit kelime ya da ifadedir. Doğru kelimenin seçimi doğruluk ile neredeyse doğruluk arasındaki fark anlamına gelir. Alışılmadık terimler kullanılabilir, ancak bu terimler tanımlanmalıdır (Fang, 1991, ss. 29-30).

Sansasyonel gazetelerin öyküyü anlatırken kullandığı dil (büyük sayfaya basılan) nitelikli gazetede (broadsheet) kullanılan dilden bariz bir biçimde farklıdır. Çok okunan gazetelerin kullandığı dil London Daily Express ya da The Sun

gazetelerindeki bir yazarın sarışın kadınları tanımlarken nefes kesici (stunning) ya da tümüyle çekici (attractive), tutkulu (sizzling), kızıl saçlılar için şen şakrak (vivacious) ve esmer kadınlar için kuzguni saçlı sözcüklerini kullanmasında olduğu gibi yaygın kullanım (popspeak) olarak adlandırılır. Benzer bir biçimde, The Times ya da The Daily Mirror'da çalışan iki spor muhabirinin kullandığı dil, belirli bir kesit dil oluşturur ve belirgin farklılık gösterir (Timuçin, 2010, s. 107):

Birinde olay tarafsız bir biçimde açıklanır, diğerinde ise kişisel bir görüş/fikir ortaya konur. Her iki yazar da golün atıldığı an üzerinde anlaşabilir, fakat bu golün muhteşem, nefes kesici, akıllıca düşünülmüş, sıradan vb. bir gol olup olmadığı konusunda fikir ayrılığına düşebilir. Üzerinde anlaşılan kısım, nesnel yorumla ilgiliyken ikincisi öznel yorumla ilgilidir. Dolayısıyla son derece tarafsız olan ile oldukça yanlı olan bir metni anlamak mümkün hale gelmektedir (Timuçin, 2010, ss. 107-108).

Biçem gazetelerin yayınlandığı dile ve ülkeye göre de değişiklik göstermektedir. Her ülkenin yalnızca ana metinlerinde kullanılan ayrı bir jargonuyla kendine özgü bir terminolojisi vardır. Söz konusu jargonlara verilebilecek en iyi örnek Birleşik Krallık'taki politik terimlerdir. Örnek verecek olursak “olumlayıcı eylem (affirmative-positive action)” güncel olayları takip eden herhangi birine atıfta bulunur (Nosirovna ve Salimboy, 2022, ss. 285-286).

Ayrıca, gazetelerde birçok klişe (cliches) de kullanılır. Klişe, basmakalıp sözdür, sıfır hoşgörü (zero tolerance), acil önem taşıyan mesele (pressing problem), kamuoyu (public opinion) ve serbest pazar (free market) gibi herkesin aşına olduğu sık söylenen sözcük grubudur (Nosirovna ve Salimboy, 2022, s. 286). Özetlemek gerekirse biçem açısından gazeteciler, evrensel olarak kabul edilen ve yaygın olarak kullanılan haber teamüllerine ve rutinlerine bağlı olsa da bir gazetede basılan veya bir (aynı) gazeteci tarafından yazılan hiçbir şey dilsel olarak homojen olmayacaktır. Bunun nedeni, bir gerçek olarak aynı şeyi söylemenin çeşitli yolları olduğundan bir gazetenin üslup açısından daima çok eklektik olmasıdır (Timuçin, 2010, ss. 105-106).

Adlar, Alıntılar ve Atıflar

Bir haber metninde yer alan adlara, alıntılara ve atıflara dair temel ilkeler aşağıdaki on yedi maddede özetlenebilir (Fang, 1991, ss. 31-36):

1. Tüm görüşler kaynaklarına atfedilmelidir.

2. Doğrudan veya dolaylı alıntılarının kaynağı belirtilmelidir.
3. Anlatım kaynakla ilgili olduğunda tanımlama (kimlik tespiti) gereklidir; örneğin eyalet valisi yeniden seçilmek için aday olmadığını söyledi.
4. Bir uzmanın bilgisine dayanan durumlarda kaynak belirtilmelidir. Örneğin akciğer kanserinden ölümler azalırsa ya da bir uzay uçuşu ertelenirse ister adı geçen bir kişi ister bir kuruluş olsun bu durumun kaynağı da bilinmelidir.
5. Herhangi bir tartışmaya bağlanabilecek durumlarda kaynak belirtilmelidir. Örneğin hırsızlığın yüzdesi artıyorsa veya verilen silah ruhsatının sayısı azalıyorsa bu durumun kaynağı söylenmelidir.
6. Herhangi bir suçlamayı ima eden her türlü anlatımda kaynak belirtilmelidir. Suçlamayı içeren her cümlede veya iftira olarak değerlendirilebilecek her türlü anlatımda kaynağın kimliği tekrarlanmalıdır.
7. Bilgilendirilmiş kaynaklar ya da Eyalet valisine yakın kaynaklar gibi belirsiz tanımlayıcıların kullanımı yayın politikasına bağlıdır. Bazı haber kuruluşları bunlara yalnızca çok sınırlı durumlarda izin verirken diğer haber kuruluşları bunu önemsememektedir.
8. İlk tanımlamada kişinin unvanı, varsa adı ve soyadı verilir. Sonraki tanımlamalar soyadı veya unvanla sınırlı olabilir veya her ikisini de içerebilir (Şef Wilson). Din adamları, her seferinde isimle ya da isimsiz olarak (Kardinal Cooke veya Kardinal) ünvanla tanımlanır. Ölüm ilanlarında saygı duygusu daha resmi bir kimlik tanımlama tarzına yol açar ve genellikle başka bir unvanı olmadığı sürece bir kişiye Bay olarak atıfta bulunulur. Bazen, özellikle yayıncılıkta, son cümlede hem ad hem de soyadı tekrarlanır: Robert Brown 65 yaşındaydı (Fang, 1991, s. 31).
9. Doğrudan alıntılar yaygındır. Alıntı yapılan kişi, alıntının başında, ortasında ya da sonunda belirtilebilir: Pine City Belediye Başkanı Sarah Wilkinson dün Kiwanis Kulübü'nün öğle yemeğinde yaptığı konuşmada “Kanalizasyon tahvili girişimi başarısız olursa istifa etmekten başka seçeneğim kalmayacağını anlıyorum” dedi
10. Atıf anlatımdan önce gelebilir, sonra gelebilir ya da anlatımın ortasında olabilir. Genellikle anlatımdan sonra gelir: Pine City itfaiye şefi Richard Battle'ın dün bildirdiğine göre, kundakçılıkla suçlanan yangınların sayısı 1989'a kıyasla 1990'da yüzde 50 artmıştır (Fang, 1991, s. 32).

11. Alıntı daha ilgi çekici bir unsurdur, bu nedenle genellikle atıftan önce gelir. Anlatım geçmiş zamanda atfedilir. Söylüyor değil söyledi. Belirtti, beyan etti, açıkladı, ekledi, yorumladı, kabul etti ve reddetti (stated, declared, revealed, added, commented, admitted, denied) de uygun eylemlerdir.

12. Kısa bir iş unvanı, örneğin İtfaiye Şefi genellikle bir isimden önce gelir. İsminden ardından daha uzun bir unvan ya da başka tür bir tanımlama gelir: Pine City College'da kimya mühendisliği profesörü olan Nancy Smithers açıkladı (Fang, 1991, s. 33).

13. Bir kaynağın unvanı, işi, yaşı, adresi ya da başka herhangi bir özelliğine ilişkin kimlik bilgileri dikkatli bir şekilde yazılmalı, ancak aynı zamanda açıklamaya ya da habere uygun olarak eksiksiz olmalıdır. Açıkçası belediye başkanı şehir bütçesi hakkında alıntı yapılabilecek bir şey söylediye ne yaşını ne de adresini yazmak uygun değildir. Buna karşın bir çocuğu kurtarmak için yanan bir binaya doğru koşmuş olan birinden alıntı yaparken hem yaşı hem de adresi uygundur (Fang, 1991, ss. 33-34): Altı aylık bir bebek dün Pine City'de yanan bir apartmandan, ikinci kat penceresinden duman çıktığını gören bir lise öğrencisi tarafından kurtarıldı. Annie Smith, 17, 2453 Oak Street, North Pine City, “Ön kapı kilitli değildi, yatak odasına koştum ve küçük bir çocuğun ağladığını duydum, onu kucakladım ve çok hızlı koştum.” dedi (Fang, 1991, s. 34).

14. Doğrudan alıntılar tırnak işareti ve atıf gerektirir. İkinci bir atıfta sadece soy ismini kullanmak daha uygundur. Dışişleri Bakanı James Baker'dan ikinci kez bahsedildiğinde sadece Baker kullanılır (Fang, 1991, ss. 34-35).

15. İki ya da üç cümleyi harfiyen alıntılar yapmak bazen okuyuculara konuşmacının anlatmak istediği hususu anlamalarını sağlamanın en uygun yoludur. Doğrudan alıntı yapmanın temel nedeni kesinliktir. Tam bir doğrudan alıntı, bir kişinin bilgi ve tutumunu eksiksiz bir biçimde iletir (Fang, 1991, s. 35).

16. Olaylar için daima kaynak belirtilmelidir. Halkın bilginin nereden geldiğini bilmeye hakkı vardır. Bir kaza ya da yangın ile detaylar için kaynak, genellikle gazetecilere konuşan polis, itfaiye teşkilatı ya da bir hastane sözcüsü olabilir.

17. Bir alıntının giriş kısmı, kesin ve açık olmalıdır: Belediye Başkanı Jones, "Meclisin bir karara varma zamanı geldi" dedi. Atıf, bir haber öyküsüne işe yarar bilgi ekler. Bir kişiye yapılan ek atıflar, kişinin (metinle ilgili olan) geçmişine dair ek

ayrıntıları ortaya çıkarabilir (Fang, 1991, s. 36).

Değerlendirme Cümlesi

Kaynak metinlerde yalnızca olayların ve eylemlerin açıklamaları, yorumları veya duyuruları değil aynı zamanda değerlendirme cümlesi de yer alır (Dijk, 1991, ss. 151-152). Değerlendirme cümleleri, istenilebilirlik ve istenilmezlik, neyin iyi neyin kötü olduğu ile ilgili anlatımlardır (örneğin ‘bu iyi bir kitap’, ‘bu kötü bir kitap’, ‘bu kitap harika’, ‘bu kitap berbat’). ‘İyi’, ‘kötü’, ‘harika’, ‘korkunç’ gibi kelimeler dâhilinde istenilebilirlik oldukça açıktır. Buna karşın, değerlendirme cümleleri, istenilebilirliğin varsayıldığı önem, kullanışlılık ve benzeri açılardan da değerlendirme yapar (Fairclough, 2003, s. 172).

Dolayısıyla ‘bu önemli bir kitap’, ‘bu yararsız bir kitap’ gibi değerlendirme cümleleri kitabın istenilen ya da istenilmeyen olduğunu ima eder - genellikle ‘önemli’ ya da ‘yararlı’ olanın istenilir olduğu kabul edilir. Değerlendirme cümleleri değerlendirilen unsurun eylem olduğu diğer süreçler olarak gerçekleştirilebilir - bir ‘korkaktı’ demek yerine ‘tırstı’ denebilir. Değerlendirmeler genellikle açıklamada bulunmaktan ziyade cümlelerin içine yerleştirilir (örneğin ‘Bu berbat kitap bir servete mal oluyor’). (Fairclough, 2003, s. 172).

‘Bu berbat kitap’ cümlesinin ‘bu kitap berbat’ değerlendirici ifadesini varsaydığı söylenebilir. Değerlendirme bir yoğunluk ölçeğinde ortaya çıkar. Değeri gösteren sıfatlar ve zarfların yanı sıra ‘duygusal’ zihinsel süreç eylemleri, düşük yoğunluktan yüksek yoğunluğa kadar değişen anlamsal terim kümelerinde kümelenir. Örneğin ‘Bu kitabı beğeniyorum, seviyorum, kitaba bayılıyorum, bu kitap iyi, harika, olağanüstü; kötü, korkunç, kötü yazılmış. Aynı durum eylemlerin diğer türlerinde de geçerlidir – ‘askerler köylüleri öldürdü, kılıçtan geçirdi, katletti, vahşice, gözünü kırpmadan öldürdü’. Bu tür bariz durumlardan uzaklaştığımızda değerlendirme cümleleri hızla söylemle ilişkili hale gelir - örneğin ‘O bir komünisttir’ değerlendirici bir anlatım olabilir, ancak yalnızca belirli bir söyleme bağlı olarak (Fairclough, 2003, ss. 172-173).

Haber Metninde Değerlendirme Cümleleri

(Dolaylı) konuşmanın dâhil edilmesi, bir haberi güçlü bir şekilde daha canlı kıldığı ve haberin gerçekliğini de artırdığından haberin güvenilirlik derecesi üzerinde bir etkisi vardır. Bir haberin kesinlik derecesi veya gerçek olma ihtimali, kaynağın

değerlendirilmesiyle yapılabilir. Değerlendirme, aktarılan olaya [betrübte Nachrichten 'sad news' (kötü haber)] ya da kaynağa yönelik olabilir; ilkine 1700'den itibaren, ikincisine ise sadece 1770'den sonra rastlanır (Claridge, 2010, s. 611).

Haberlerin güvenilirliğini teyid etme veya göreceleştirme geleneği 1700'den sonra yaygın hale gelmiştir ve sıkça kullanılan sicher, versichern, confirmieren ('kesin, onaylamak, teyit etmek') ve confirmation (ispat/delil) gibi kelimelerle fark edilebilir. On yedinci yüzyılın sonlarından itibaren gelişen bir başka tür ise ana önermeyi bir olay /gerçek durum yerine bir fikir olarak belirtir; çoğunlukla glauben 'inanmak' eylemi ve semantik olarak benzer eylemlerle gösterilir. Son tür olan spekülasyon 1700'den sonra kaynak atfı ile güvenilirlik belgisinin bir kaynaşımı olarak ortaya çıkmıştır ve örneğin vermuthen, muthmassen, vermuthlich, unvermuthet, Muthmassung ('sanmak, varsaymak, muhtemelen, beklenmedik, varsayım') gibi sözcüklerin kullanımıyla öne çıkar (Claridge, 2010, s. 611).

Alıntılı Konuşma ve Metinlerarasılık

Metinlerarasılık, anlatılan olay ve metinlere neyin dâhil edilip neyin hariç tutulacağı konusunda kaçınılmaz olarak seçicidir, fakat seçicilik tür ile ilgilidir. Bir şeyin nasıl söylendiğinin bir romandaki konuşmanın anlatımında verilmesi (örneğin 'Yukarı çıkın ve kendiniz görün,' dedim sesimdeki acıyı bastırmaya çalışarak. Raymond Chandler, Farewell my Lovely), odak noktasının özellikle insanların söylediklerinin (anlatıma dayalı) içeriği olması muhtemel bir haber metnine göre çok daha olasıdır (Fairclough, 2003, s. 55). Alıntılı konuşma, haber anlatılarında ve meclis (toplantı) tutanaklarının aktarımında bulunduğu ve her ikisini de daha çarpıcı hale getirebildiğinde çoğu kez resmi konuşmadır ve biçem (deyiş) olarak yazılı söylemden pek de farklı değildir (Claridge, 2010, s. 612).

Burada temel soru, nasıl alıntı yapıldığı ile ilgilidir. Asıl bildirim, kendi içinde önemlidir. Bu türden aktarım, doğrudan alıntı yapılmaksızın söz eylemin anlatıma dayalı açıklamasını içerir - örneğin Papa Saluzzo Piskoposu'na çağrı yaptı - ve bildirimin kaynak(lar)ını dâhil edebilir (Claridge, 2010, ss. 611-612). Bununla birlikte bir kişiden ne kadar doğrudan ve kelimesi kelimesine alıntı yapılırsa okuyucuların beğenisini kazanma olasılığı da o kadar artar (Claridge, 2010, s. 612). Dolayısıyla, aktarılan konuşma, yazı veya düşünce söz konusu olduğunda ele alınması gereken birbirine bağlı iki konu vardır: (A) aktarım ile aslı (aktarılan olay) arasındaki ilişki; (b)

aktarım ile içinde yer aldığı metnin geri kalanı arasındaki ilişki - aktarımın metinde nasıl yer aldığı, aktarımın metinde ne işe yaradığıdır (Fairclough, 2003, s. 55).

2.3.5. Sosyo-Kültürel Analiz

Metinlerin iç ve dış bağlantılarını birbirinden ayırabiliriz. Dış bağlantıların bir boyutu, metinlerarasılık, öteki boyutu ise metinlerin 'dış' bağlantılarının analizi, toplumsal olayların diğer unsurlarının (toplumsal koşullar - ekonomik ve siyasi olanlar dahil -) ve daha soyut olarak toplumsal uygulamalar ve sosyal yapılarla olan ilişkilerinin analizidir (Fairclough, 2003, s. 36). Dolayısıyla, söylemin tam anlamıyla "eleştirel" bir açıklaması, hem bir metnin üretimine yol açan sosyal süreçlerin ve yapıların hem de toplumsal - tarihsel özneler olarak bireylerin veya grupların metinlerle etkileşimlerinde anlamlar yarattığı sosyal yapıların ve süreçlerin (sosyo-kültürel ve tarihsel) tanımlanmasını gerektirecektir. Bu noktada üç kavram tüm EŞÇ'lerde mecburi olarak yer alır: Güç, tarih ve ideoloji (bilgi ve inanç sistemleri).(Fairclough, 1995b, s. 204; Wodak, 2002, s. 12).

Söylem tarihtir. Dolayısıyla ancak tarihsel bağlamından hareketle anlaşılabilir. Buna uygun olarak EŞÇ, kültür, toplum ve ideoloji gibi dilbilimin alanı dışında olan unsurlara tarihsel terimlerle atıfta bulunur (Fairclough, 1989, s. 152; Wang, 2006, ss. 61-62). Benzer bir anlayışla Fairclough, eleştirel söylem çözümlemeni (EŞÇ) ilk olarak söylemsel uygulamaları, olayları ve metinleri; ikinci olarak daha geniş kültürel ve sosyal yapıları, ilişkileri ve süreçleri, üçüncü olarak bu uygulamaların, olayların ve metinlerin nasıl ortaya çıktığını, güç ilişkileri ve güç üzerinden verilen mücadeleler tarafından ideolojik olarak nasıl geliştiğini araştırmak ve toplum ile söylem arasındaki bu ilişkilerin belirsizliğinin nasıl gücü ve hegemonyayı gizleyen bir etmen olduğunu bulmak amacıyla yapılan söylem analizi olarak tanımlar. Ayrıca söylem ve toplum arasındaki bu ilişkilerin gizliliğinin güç ve hegemonyanın sağlanmasında nasıl bir rol oynadığını irdelemek için de kullanılır. Başka bir deyişle EŞÇ, söylem uygulamaları, toplumsal uygulamalar ve toplumsal yapılar arasındaki bağlantıları ve ilişkileri açıklığa kavuşturmaya çalışır (Elgamri, 2005, s. 114; Fairclough, 1989, s. 162; 1995a, ss. 132-133).

2.3.5.1. Toplumsal Uygulama

Belirli alanlardaki insanlar toplumsal uygulamalarda bulunur. Bilimsel açıdan bu kişiler genellikle aktör olarak adlandırılır. Toplumsal uygulamalar aktörlerin bir

dereceye kadar bireysel özgürlüğe ve özgün davranış olanağına sahip olduğu, toplumsal olarak belirlenmiş belirli teamüllere (kurallara) uymayı içeren insan davranışlarıdır. Fairclough, toplumsal uygulama ile nispeten sabit bir sosyal etkinlik biçimini kasteder. Toplumsal uygulamalara örnek olarak iş toplantıları, dini törenler, doğum günü partileri, aile yemekleri, tıbbi danışma vb. verilebilir. Her uygulama, her zaman söylemi de içeren nispeten sabit bir durum kapsamında çeşitli toplumsal öğelerin eklemlenmesidir. Her uygulama aşağıdaki şu unsurları içermektedir: Etkinlikler, özneler ve sosyal ilişkileri, araçlar, nesneler, zaman ve yer, bilinç yapıları, değerler ve söylem. Bu unsurlar karşılıklı olarak ilişkilidir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8; Fairclough, 2003, s. 205).

Çoğu toplumsal uygulama, dilsel ve söylemsel kuralların tamamen ya da kısmen bilinmesini gerektirir. Örneğin dini bir ayinde kişinin nerede duracağını, diz çökeceğini veya oturacağını bilmesinin yanı sıra sözel kurallara (örneğin dualar) dair bir şeyler bilmesi gerekebilir. Toplumsal uygulamalara katılmak için gereken bilgi ve beceriler toplumsal olarak paylaşılan bilginin bir parçasıdır. Bunlar deneyim veya diğer aktörlerle iletişim yoluyla 'edinilmiş' olabileceği gibi ev ortamında veya eğitim ya da öğretimin bir parçası olarak belirli bir eğitim yoluyla da öğrenilmiş olabilir. Toplumsal uygulamalar genellikle belirli bir kültür içinde iyice yerleşmiş ve kalıcı olsa da nadiren 'donmuş' ve değişmezdir (Bloor ve Bloor, 2007, s. 8).

Toplumsal Uygulama Olarak Dil

ESÇ "dili sosyal bir uygulama" olarak görür (Blackledge, 2013, s. 617; Fairclough, 1995a, s. 131; Machin ve Mayr, 2012, s. 2; Wodak, 2002, s. 7). Dil kullanımına sosyal bir uygulama olarak bakmak, öncelikle onun bir eylem biçimi olduğunu ve ikinci olarak her zaman toplumsal ve tarihsel olarak yerleşik bir eylem biçimi olduğunu belirtir. Ayrıca, toplumsal süreçlerin bir parçası olarak düzenleyici ya da kurucudur (Fairclough, 1995a, s. 131; Machin ve Mayr, 2012, s. 35). Dilin toplumsal bir uygulama olarak görülmesi beraberinde sadece metinlerin ya da sadece üretim ve yorumlama süreçlerinin analiz edilmesini değil aynı zamanda metinlerin, süreçlerin ve toplumsal koşulların hem durumsal bağlamının doğrudan koşullarının hem de kurumsal ve toplumsal yapıların daha dolaylı koşullarının arasındaki ilişkinin çözümlenmesini getirir (Fairclough, 1989, s. 26).

Toplumsal Uygulama Olarak Söylem

Söylem, her şeyden önce sözlü ya da yazılı dil kullanımını - kullanılan dili - ifade eder (Fairclough, 1995a, s. 131; Richardson, 2007, s. 29). Bu hususta ESÇ, söylemi toplumsal işlevin ve yapıların belirlediği (belli bir) sosyal uygulamanın (belirli) bir biçimi olarak görür (Fairclough, 1989, s. 17; 1995b, s. 76; Meyer, 2001, s. 22; Richardson, 2007, s. 29; Varol, 2019, s. 181; Wang, 2006, s. 60; Wodak, 2001, s. 1; 2002, s. 7). Toplumsal uygulama olarak söylem, söylemin kendisi, bir eylem biçimi olarak söylem, insanların birbirlerine, birbirleri için ya da birbirleriyle yaptıkları bir şey olarak söylemdir. Söylem, bir uygulama içindeki sosyal etkinliğin bir parçası olarak ortaya çıkar. Örneğin bir işi yapmanın bir parçası - mağaza görevlisi olmak - dili belirli bir biçimde kullanmaktır; aynı şekilde bir ülkeyi yönetmenin de bir parçasıdır (Fairclough, 2003, s. 206; Wodak, 2001, s. 9).

Söylemi toplumsal uygulama olarak tanımlamak, belirli bir söylemsel olay - herhangi bir söylem/dil kullanım örneği - ile onu çerçeveleyen durum(lar) - durumsal bağlam - , kurum(lar) - kurumsal bağlam - ve toplumsal yapı(lar) - toplumsal bağlam ya da kültür bağlamı - arasında karşılıklı bir ilişki olduğu anlamına gelir (Fairclough, 1995a, s. 134; Richardson, 2007, s. 29; Wodak, 2002, ss. 7-8). Her söylemsel olayın üç boyutu veya yönü vardır; Sözlü veya yazılı bir dil metnidir, metnin üretimini ve yorumlanmasını içeren bir söylem uygulaması örneğidir ve durumsal, kurumsal ve sosyal uygulamayı içeren toplumsal uygulamanın bir parçasıdır (Fairclough, 1989, s. 22; 1992, s. 4; 1995a, s. 133; Wang, 2006, s. 65; Wodak, 2002, s. 2). 'Metin' boyutu, metinlerin dil analiziyle ilgilenir. 'Söylemsel uygulama' boyutu, metin üretimi ve yorumlama süreçlerinin doğasını, örneğin hangi söylem türlerinden (daha toplumsal - kuramsal anlamda 'söylemler' dâhil) yararlanıldığını ve bunların nasıl bir araya getirildiğini belirtir. 'Toplumsal uygulama' boyutu, söylemsel olayın kurumsal ve örgütsel durumları, bunun söylemsel uygulamanın doğasını nasıl şekillendirdiği ve söylemin kurucu/yapıcı etkileri gibi toplumsal analizin ilgi alanına giren konularla ilgilenir (Fairclough, 1992, s. 4).

Metin ve toplumsal uygulama arasındaki ilişki söylemsel uygulama tarafından sağlanan aracılık üzerinden anlaşılır. Bir yandan metin üretimi ve yorumlama süreçleri toplumsal uygulamanın doğası tarafından şekillendirilir (ve şekillenmesine yardımcı olur), öte yandan üretim süreci metni şekillendirir (ve metinde 'izler' bırakır) ve yorumlama süreci metindeki 'ipuçları' üzerinde etkin hale gelir (Fairclough, 1995a, s.

133). Kısaca Fairclough ile ilişkili yaklaşımda analitik çerçeve, yalnızca metin olarak değil aynı zamanda söylemsel ve toplumsal uygulama olarak da analiz edilen bir dil kullanım örneği olan söylemsel bir olayın üzerinde yoğunlaşır (Flowerdew, 2012, s. 178).

2.3.5.2. Hegemonya

Hegemonya kavramı, söylem için hem bir matris - söylemin ait olduğu toplumsal uygulamayı güç ilişkileri, mevcut hegemonyaları yeniden üretip üretmediği, yeniden yapılandırıp yapılandırmadığı veya bunlara karşı çıkıp çıkmadığı yönünden çözümlemenin bir yolu - hem de bir model - mevcut söylem düzenlerini (çeşitli söylem, tür ve biçimin oluşturduğu bir ağ biçimi) yeniden üreten, yeniden yapılandıran veya bunları sorgulayan bir hegemonik mücadele biçimi olarak söylem uygulamasının kendini analiz etmesinin bir yolu - sağlar (Fairclough, 1992, s. 95; 2003, s. 24). Hükmedilenlerin rızasıyla sürdürülen hegemonik güçle ilgilenen Fairclough'un toplumsal uygulama boyutundaki çözümlemesinde hegemonya, ittifaklara, alt grupların katılımına ve rızanın üretilmesine dayanan bir tahakküm biçimi anlamında kullanılır (Fairclough, 1992, s. 9). Hegemonya ittifaklar kurarak ve rıza yoluyla sınıfları ve grupları birleştirerek elde edilen güçle ilgilidir (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 449). Güç ilişkileri, hem söylem uygulamasındaki üretkenliği ve yaratıcılığı kısıtlar ve kontrol eder hem de söylem uygulamalarının nispeten sabit belirli bir biçiminde ('söylem düzeni') bir hegemonya alanı oluşturur (Fairclough, 1995a, s. 2).

Bu nedenle, "söylem düzenlerinin eklemlenmesi ve yeniden eklemlenmesi, hegemonik mücadelede güce karşılık gelen bir şeydir" (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 449). Bir söylem düzeni, semiyotik farklılığın sosyal bir yapılanmasıdır, farklı söylemler, türler ve tarzlar arasındaki ilişkilerin belirli bir sosyal düzenidir. Bu düzenin bir yönü tahakkümdür: Bazı anlam kazandırma biçimleri baskın ya da ana akımdır, diğerleri ise aykırı (marginal), muhalif ya da ötekidir (Fairclough, 2003, s. 206). Göstergesel (semiotic) farklılığın belirli bir sosyal yapılanması hegemonik hale gelebilir, tahakküm ilişkilerini sürdüren meşrulaştırıcı ortak aklın bir parçası olabilir, ancak tahakküm her zaman hegemonik mücadele içinde az ya da çok tartışmaya açık olacaktır. Bir söylem düzeni, kapalı ya da katı bir sistem değil gerçek etkileşimlerde olup bitenler tarafından riske atılan açık bir sistemdir (Fairclough, 2001, s. 124; 2003, s. 207).

Hegemonyalar değişir ve bu, metinlerarasılık açısından bakıldığında söylemsel değişimde görülebilir (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 449). Belirli bir durumda (belirli bir 'söylemsel olay') hangi önceki metinlerden ve metin türlerinden yararlanıldığı ve bunların nasıl birleştirildiği, söylemsel olayın hegemonyalar ve hegemonik mücadelelerle nasıl bir ilişki içinde durduğuna bağlıdır - örneğin mevcut hegemonik uygulamalara ve ilişkilere itiraz edip etmediği veya tam tersine bunları verili olarak alıp almadığı (Fairclough, 1992, s. 10). Ayrıca, söylemsel uygulama, metinlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimi (metinlerin yorumlanması da içeren), hegemonik mücadelenin sadece mevcut söylem düzeninin değil (rneğin önceki metinlerin ve teamüllerin metin üretiminde birleştirilmeleri yoluyla) aynı zamanda mevcut sosyal ve iktidar ilişkilerinin de yeniden üretilmesine veya dönüştürülmesine değişen derecelerde katkıda bulunan bir yönüdür (Fairclough, 1992, s. 93).

Özetle söylemin temsil edilme, yeniden söylenme ya da yeniden yazılma biçimi, yeni söylem düzenlerinin ortaya çıkışına, kurala uygunluk mücadelelerine, kontrol girişimlerine ve iktidardaki rejimlere karşı direnişe ışık tutar (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 449).

Haber Metninde Hegemonya

Hegemonya kavramı iş, eğitim ya da boş zaman etkinlikleri gibi sivil toplumun çeşitli alanlarında belirli ilişkiler ile ideolojileri doğallaştıran ve büyük lde söylemsel olan uygulamaların gelişimi anlamına gelir. Belirli bir söylem kuralları dizisi (basın röportajları yapmak veya gazetelerde suç metinleri yazmak için) dolaylı olarak belirli ideolojileri içerir - belirli bilgi ve inançlar, bu uygulamaya katılan toplumsal özne türleri için belirli 'konumlar' ve katılımcı kategorileri arasındaki belirli ilişkiler. Kurallar ya da eğilimler doğallaştığı ve yaygınlaştığı lde bu ideolojik n kabuller de doğallaşır. Doğallaştırılmış söylem kuralları, hegemonyanın kültürel ve ideolojik boyutlarını sürdürmek ve yeniden üretmek için en etkili mekanizmadır (Moldonalieva, 2022b, s. 27).

Söylemin hegemonya ile olan ikili ilişkisinin başka bir yönü, söylemin kendisinin de bir kültürel hegemonya alanı olmasıdır. Baskın bir sınıf ya da grubun (kültürel) hegemonyasının bir parçası da söylem düzeni içindeki hegemonyadır - söylem türlerinin i ve dış yönetimi üzerindeki kontrol, başka bir deyişle, türlerin ve söylemlerin söylem türlerini oluşturmak üzere nasıl bir araya getirildiği ve söylem

düzenleri içindeki söylem türleri arasındaki sınırlar ve ilişkiler (Bloor ve Bloor, 2007, s. 78). Bu doğrultuda, bir sınıf ya da grubun tüm toplum ya da toplumun belirli kesimleri üzerindeki hegemonyası, kısmen söylemsel uygulamaları ve söylem düzenini biçimlendirme kapasitesinin bir göstergesidir (Moldonalieva, 2022b, s. 27). Haberler, güncel olaylar ve belgesel alanındaki basın çıktılarının çoğu, çoğunlukla kamusal yaşamın çeşitli alanlarındaki önde gelen kişilerin - politikacılar, polis ve avukatlar, birçok uzman kategorisi vb. konuşma ya da yazılarının aracılığından oluşmaktadır. Bu kişiler bazen kendi adlarına konuşur - gazetelerde makaleler yazabilir, televizyonda kendileriyle röportaj yapılabilir ya da filme alınıp kendileriyle röportaj yapılabilir. Bazen de söylemleri haber sunucuları ya da muhabirler tarafından aktarılır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 79).

Söylemin hegemonya ile ilişkisinin yukarıda ayırt edilen iki yönü, söylem düzenlerinin hegemonik yapılanmasının somut söylemsel uygulama içinde üretilmesi, yeniden üretilmesi, meydan okunması ve dönüştürülmesi bakımından birbirleriyle yakından bağlantılıdır. Bir sınıf ya da grubun bir söylem düzeni üzerindeki hegemonyası, hegemonik mücadele sırasında yeniden yapılandırılmaya açık olabilen kurucu söylemsel uygulamalar arasındaki az ya da çok istikrarsız bir denge tarafından oluşturulur.

Hegemonik mücadele, baskın güçlerin söylem alanındaki hegemonyalarını korumak ya da yeniden yapılandırmak ve yenilemek için verdikleri mücadelenin yanı sıra baskın grupların verdikleri mücadeleyi de içerir (Moldonalieva, 2022b, ss. 28-29). Bu noktada hegemonik mücadelenin dikkate değer bir amacı, mevcut eğilimlerin doğal olmaktan çıkarılması ve yerlerine başkalarının konulmasıdır (Moldonalieva, 2022b, s. 27).

Örnek vermek gerekirse sohbet (chat), kişisel söylemsel uygulamanın, kurumsallaşmış bir uyarlaması olan söyleşinin bir eğlence biçimine dönüştüğü bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Siyasetin medyatikleşmesi, basının yalnızca başka yerlerde meydana gelen ve doğası özerk bir şekilde belirlenen siyasi olayları aktarmasından basının kendi siyasi olaylarını (röportajlar, tartışmalar, Gece Yarısı Özel gibi programlar) üretmesine ve başka yerlerde meydana gelen siyasi olayların medyatik değerini artırmak için yeniden düzenlenmesine doğru bir değişimi gerektirmiştir. Buna bağlı olarak Fairclough'un belirttiği üzere; "Muhtemelen siyasi pratik ve siyasi söylem alanında Geceyarısı Özel programının sergilediği sohbet tarzında, konuşmalı,

eğlenceli siyasi söylemi, yayınlanmış siyasi söylem ve daha genel olarak siyasi söylem düzeninde giderek baskın bir konuma yerleştiren bir hegemonyanın yeniden yapılanmasını görebiliriz” (Fairclough, 1995a, s. 179).

2.3.5.3. İdeoloji

İdeoloji en az görünür olduğunda en etkilidir. Görünmezlik bir yandan metin üreticisini dünyayı belirli bir biçimde ‘metinselleştirmeye’ diğer yandan yorumcuyu metni belirli bir şekilde yorumlamaya yönlendiren ardaan varsayımları olarak söyleme getirildiğinde elde edilir. Metinler yorumcuyu ipuçları aracılığıyla öyle konumlandırırlar ki yorumcu metinlerin yorumuna ideolojileri getirir ve bu süreçte onları yeniden üretir. Burada çıkarımsal bir çaba olmadan kendiliğinden boşluk doldurma ile ardışık tutarlılık için gereken ‘eksik bağlantıların’ sağlanması ve metnin dünyaya kendiliğinden uygunluğu meydana gelir. Tutarlı yorumların oluşumunda ideolojik bir varsayımın işleyişi ne kadar kendiliğinden olursa bilinçli farkındalığın odağı haline gelme ihtimali o kadar az olur ve dolayısıyla ideolojik statüsü o kadar sağlam olur - bu aynı zamanda söylemden yararlanılarak daha etkili bir şekilde yeniden üretildiği anlamına gelir (Fairclough, 1989, ss. 85-86).

Bu noktada ideolojinin işleyişi metin yorumcularına ve metin üreticilerine genellikle ikisi de farkında olmadan sürekli ve kümülatif olarak ‘varsayımlar dayatan’ metin inşa etme yolları açısından görülebilir (Fairclough, 1989, s. 84).

‘Örtük bir dünya görüşü’ olarak ideolojinin bu şekilde kavranması, arka plana atılması ve kanıksanması onu ‘ortak akıl’a bağlar (Fairclough, 1989, s. 84). İdeoloji söylemsel ortak akıl statüsüne ulaştığında diğer bir anlatımla gizlendiğinde etkili olur. Bununla birlikte ideolojilerin bu istikrarlı ve yerleşik özelliği abartılmamalıdır; çünkü ‘değişim’ söylemsel uygulamanın bir boyutu olarak ideolojik mücadeleye, tahakküm ilişkilerinin yeniden yapılandırılması veya dönüştürülmesi bağlamında söylemsel uygulamaları ve bunların içine yerleştirilmiş ideolojileri yeniden şekillendirme mücadelesine işaret etmektedir (Fairclough, 1992, ss. 87-88). Ayrıca eleştirel yönelimi olan bir söylem analizi, ideolojinin eleştirisini sistematik hale getirebilir (Fairclough, 1995a, s. 82). Bu hususta analiz daha sonra metnin çoğunlukla sıradan okuyucu için açık olmayan özelliklerini ortaya çıkaracaktır ya da çıkarmalıdır. Metinde gömülü olan ya da bir şekilde gizlenen ideoloji açık hale gelecektir (Machin ve Mayr, 2012, s. 207).

Metinlerde gömülü olan söylemleri ortaya çıkarma süreci ile ilgili olarak ideolojik olanın 'anlamlar' ve özellikle de sözcük anlamları (bazen 'biçim' yerine 'içerik' olarak belirtilir) olduğudur. Sözcük anlamları önemlidir, ancak önsayıtlar, benzetmeler ve tutarlılık gibi anlamın diğer yönleri de önemlidir. 'İçerik' ya da 'anlam' ile 'biçim' arasında katı bir karşıtlık yanıltıcıdır çünkü metinlerin anlamları metinlerin biçimleriyle iç içedir ve metinlerin çeşitli düzeylerdeki biçimsel özellikleri ideolojik olabilir (Fairclough, 1992, ss. 89-90). Fairclough (2003, s. 218) dünyanın güç, tahakküm ve sömür ilişkilerinin kurulmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunan ideolojinin türlerde ve biçimlerde de hayata geçirilebilir olduğunu iddia etmiştir. Örnek vermek gerekirse demokratikleşme, metalaşma ve teknolojikleşme gibi geniş kapsamlı hegemonik süreçleri metin türlerinin ve biçimlerinin heteroglosik inşalarına dayanarak tanımlamaktadır (Blommaert ve Bulcaen, 2000, s. 449).

'İdeolojiler'in temelini oluşturan *hakikat iddialarının ve anlatıların* yayılması ise metinlerarasılık ile ilişkilidir. Metinlerarasılığa odaklanmak, birbiriyle bağlantılı bir dizi söylem karşılaşması yoluyla soyutlanmış hakikat iddialarının veya anlatımlarının daha büyük anlatılara ve paylaşılan kültürel anlayışlara dönüştüğünü ortaya koyar. Örneğin Phillips (1996), İngiliz toplumunda Thatcherizm söylemini yaymak için konuşmalarda, röportajlarda ve basın haberlerinde anahtar kelimelerin ve kalıplaşmış ifadelerin metinlerarası olarak nasıl ilişkilendirildiğini incelemiştir. Thatcher'dan yana olan söylem toplumun yapılandırılmasına ilişkin bir dizi varsayım ve açıklama ileri sürmüştü, klasik anlamda liberal olan serbest piyasa taahhüdünü geleneksel anlamda tutucu olan düzen ve güçlü bir savunma taahhüdüyle birleştirmiştir. Phillips (1996) tarafından araştırılan anahtar sözcüklerden biri "seçim", "seçim özgürlüğü" ve "seçme hakkı" gibi eşdizimli sözcüklerdir.

Phillips anahtar kelimenin yalnızca Thatcherizm söylemini yeniden üreten şekillerde değil, aynı zamanda söylemi dönüştüren ve söyleme direnen şekillerde de kullanıldığını iddia etmektedir. Dolayısıyla eylem halindeki metinlerarasılık yalnızca hegemonik söylemlerin yayılmasına katkıda bulunmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal değişim süreçlerini anlamamanın anahtarını da elinde tutar (Hodges, 2018, s. 54).

Haber Metninde İdeoloji

Tüm araştırmalar, basında en çok öne çıkan ideolojilerin herhangi bir muhalif ya da hükmedilen grubun değil büyük ölçüde seçkin kişilerin ideolojileri olduğunu göstermektedir. Muhalif ideolojilerin (feminist ya da çevreci ideolojiler gibi) ana akım medyaya erişiminin olduğu yerlerde bu ideolojiler, egemen elitlerin önemli ‘kesimlerinin’ ideolojileriyle tutarlıdır. Ayrıca bu, sembolik basın elitlerinin (kıdemli editörler, önde gelen muhabirler ve köşe yazarları olarak tanımlanan), belirli konular bir yana, örneğin siyasi, ticari veya akademik tutum ve ideolojilerle her zaman tam olarak hemfikir olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak temel konularda bir mutabakat söz konusudur. Dolayısıyla, ne ana akım Batı basını ne de diğer iktidar seçkinleri (bugün) kapitalizm karşıtı, sosyalist, feminist, barış yanlısı ya da ırkçılık karşıtıdır (Dijk, 1998, s. 180). Hiçbir nitelikli gazete de örneğin piyasanın ortadan kaldırılmasını, tüm silahların ve orduların lağvedilmesini, tüm toplumsal cinsiyet rollerinin tamamen tersine çevrilmesini, kitle iletişim araçlarının doğruluğunu, kalitesini ve toplumsal cinsiyet, sınıf, etnik veya diğer önyargıların tamamen bulunmayışını değerlendirecek bağımsız izleme kuruluşları tarafından kontrol edilmesini savunmaz (Dijk, 1998, ss. 188-189).

Eğer seçkinlerin ideolojileri hükmedilen grupların görece güçlü ve bilinen ideolojileriyle büyük ölçüde uyumsuzsa seçkinler, örneğin hükmedilen grupların çıkarlarıyla daha az uyumsuz olan ideolojik çıkarımları vurgulayarak ya da milliyetçilik, militarizm ve özellikle yeni-liberalizm ve yeni-muhafazakârlık gibi bu çıkarlarla uyumsuz olanların önemini azaltarak bilgi ve görüşleri yönlendirmeye yönelik söylemsel stratejileri oluştururlar (Dijk, 1998, s. 185). Söylemsel stratejiler, önemli olayların (daha doğrusu görgü tanıklığı, basın açıklamaları, basın konferansları, kamu açıklamaları, bilimsel raporlar gibi kaynak metinlerin) seçilmesi ve özetlenmesinden daha fazlasını içerir. Haber metinlerinin belirli bir şematik biçimi, sözcüksel üslubu ve kendine has bir dil kullanma biçimi (rhetoric) vardır (Dijk, 1988, s. 154).

Cümlelerin sözdiziminde olduğu gibi ‘söylem sözdizimi’ de değişebilir ve dolayısıyla ideolojik konumları ‘kodlayabilir’. Örneğin bir başlıkta hangi bilginin yer aldığı, bir sonuçta neyin vurgulandığı veya hangi olay açıklamalarının bir hikâyenin karmaşıklığı veya çözümü olarak sayıldığı, olayların yorumlanma biçimlerine ve dolayısıyla ideolojik olarak değişen durumlara bağlıdır. Açıkçası bu kategorilerden

bazıları zorunludur (haber metnlerinin başlıklarında olduğu gibi), ancak diğerleri zorunlu değildir (örneğin haber metnlerindeki aralan bilgileri) ve kategoriler farklı durumlarda görünebilir. Dolayısıyla, selamlaşma ve vedalaşma genellikle zorunlu konuşma kategorileridir. Hitap ve nezaket gibi etkileşimsel işlevlerinin yanı sıra yokluklarının ideolojik temelli bir aşağılama olarak planlanması gibi ideolojik işlevleri de olabilir. Benzer biçimde, bir haberde sözlü tepkiler ön planda yer alıyorsa bu tür tepkilerin kaynağının tıpkı görüşleri gibi önemli bulunduğunu biliriz. Bu da açıkça ideolojik çıkarımları olan yapısal bir özelliktir (Dijk, 1998, ss. 207-208).

Fiske (2003)'den aktarıldığına göre haberin söylemsel stratejilerini açıklığa kavuşturmaya ve nesnellik ile hakikat ideolojisini gözden düşürmeye ihtiyaç vardır. Haberlerin iddia ettiği denge ve nesnellik kavramları, ancak toplumda uzlaşmayla kabul edilen ortak aklın varsayımlarıyla ilişkili olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla izleyicilerin kendi gerçekliklerini algıladıkları ortak akla dayalı bir düşünce iklimi inşa etme sürecine katkıda bulunur (Ameli ve ark., 2007, s. 20).

Ancak bu görüşler bir noktada doğallaştırılmış ideolojik konumlar ve normlar haline geldiğinden 'hakikat' değil kültürel yapılarıdır. Haberler tartışılır şekilde 'dünyaya açılan bir pencere' olsa da bu pencere gerçekliği hangi yönünün aktarılacağını seçilmiş olduğu bir çerçeveye yerleştirir (Ameli ve ark., 2007, s. 308). Bundan başka basının artan kurumsal kontrolü, bir "demokrasi krizi" oluşturmaktadır ve haber üretiminin kontrolü, daha az sayıda, daha güçlü kişi ve kuruluşların elindedir. Haberler, sadece şirket ve hükümet elitlerinin hegemonik pozisyonuna doğru eğilmekle kalmamakta aynı zamanda tartışmalar tutucu söylemin de hâkim olduğunu göstermektedir.

Kurumsal kontrol, muhalif seslerin topluma duyurduğu tartışmayı kısıtlar ve engeller. Söz konusu kontrol dengelyi sürdürme amacıyla güç sahibi yapımcılar tarafından belirlenen bir çerçeve içinde yapılır. Tartışmanın tüm çerçevesi, önceden belirlenmiştir ve herhangi bir karşıt veya alternatif görüş parçalanmış olarak görünür ve ussal alternatif açıklamalar olarak araştırılmaz (Ameli ve ark., 2007, s. 20). Gazeteciler kimin otorite olarak görülmesi gerektiğine dair ortak akla dayalı kavramları içselleştirerek resmi makamlar tarafından olaylara dayatılan çerçeveleri kabul etmekte ve egemen elit çevrelerin dışında kalan meşru sesleri ötekileştirmektedir (Richardson, 2007, s. 36).

2.3.5.4. Güç

ESÇ, ilk olarak söylemsel uygulamalar, metinler ve olaylar; ikinci olarak daha geniş kültürel ve sosyal yapılar, ilişkiler ve süreçler arasındaki örtük belirlenim ve nedensellik ilişkilerini sistematik olarak araştırmak, bu tür olayların, uygulamaların ve metinlerin nasıl ortaya çıktığını ve güç ilişkileri ve çatışma tarafından ideolojik olarak nasıl ifade edildiğini araştırmak için yapılan söylem analizidir. Ayrıca söylem ve toplum arasındaki bu ilişkilerin belirsizliğinin güç ve hegemonyanın sağlanmasında nasıl bir rol oynadığını incelemek için de kullanılır. Başka bir anlatımla ESÇ, söylem uygulamaları, toplumsal uygulamalar ve toplumsal yapılar arasındaki bağlantıları ve ilişkileri açıklığa kavuşturmaya çalışır (Elgamri, 2005, s. 114).

Söz konusu yaklaşımda toplumsal uygulamalar, kurumlar vb. söylemin ürünüdür. Moldonalieva, Laclau ve Mouffe'nin söylemsel olan ile olmayan arasında bir ayrım yapmadığını iddia eder. Tüm toplumsal ilişkiler, iktidar açısından güç ilişkileridir. Söylemin hakkında konuşmak için bir dil sağlayan bir grup anlatım - belirli bir tarihsel anda belirli bir konu hakkındaki bilgiyi aktarmanın bir yolu anlamına geldiği düşünülür (Moldonalieva, 2022, ss. 29-30). Söylemin bu tanımı, söylemin 'tüm zaman boyunca depolanan bilgi akışı ve/veya tüm toplumsal bilgi' olarak görülmesiyle daha da açıklanabilir; bu bilgi akışı, toplumu şekillendiren bireysel ve toplumsal eylemi ve/veya oluşumsal eylemi belirler ve böylece güç uygular (Jäger, 2001, s. 34).

Aynı zamanda dil kavramlarının kullanımını nasıl uyguladığımız konusunda net olmak gerekir. Örnek vermek gerekirse dilin hem bir ideolojik çatışma aracı hem de ideolojinin üretildiği ve dönüştürüldüğü bir araç olarak işlev gördüğünü ileri sürer; ideoloji alanı içinde kelimeler ve güç kesişir. Söylemler serbestçe hareket etmez; kurumların içine gömülüdür ve kurumlar içlerindeki güç ilişkilerinin yapılandırılmasında önemli bir rol oynar. Sadece bilgi güç değildir, daha da önemlisi, güç bilgidir. Güç, neyin bilgi sayılacağını, ne tür bir yorumun hâkim yorum olarak otorite kazanacağını belirler. Güç, kendi amacını destekleyen bilgiyi sağlarken kendisine hizmet etmeyen bilgiyi görmezden gelir ya da bastırır (Moldonalieva, 2022, s. 30).

Gücün başarısı kendi yöntemlerini gizleme becerisiyle orantılıdır. Kendisine tabi olanlara zorla hükmetmez; onları da dâhil eder ve kendi ihtiyaçlarına uyacak şekilde yönlendirir. Söz konusu anlayış, söylem ve dilin modern toplumun toplumsal

süreçlerinde merkezi bir öneme sahip olduğunu gösterir. Bu nedenle kurum ve kuruluşları güç açısından analiz etmek onların söylemsel uygulamalarını anlamayı ve analiz etmeyi gerektirir.

Ancak sadece toplumsal analizde söyleme daha fazla dikkat etmek değil aynı zamanda söylem analizinde güce daha fazla dikkat etmek de gerekir (Fairclough, 1992, s. 50): ‘Her toplumda, söylemin üretimi; işlevi söylemin gücünü ve yetki alanını engellemek, tesadüfî olaylar üzerinde hâkimiyet kazanmak, sıkıcı, zorlu, gerekliliğinden kaçınmak olan belirli sayıda kural tarafından kontrol edilir, seçilir, düzenlenir ve yeniden oluşur.’ Kurallar arasında neyin, kim tarafından ve hangi durumlarda söylenebileceğine dair kısıtlamalar; doğru ve yanlış söylemler arasındaki karşıtlıklar, belirli metinlere kabul edilmiş ya da doğal statü atfedilmesi ile belirli söylemsel uygulamalara erişim üzerindeki toplumsal kısıtlamalar yer almaktadır. “Söylem aslında mücadeleleri ya da tahakküm yapılarını aktaran şey değildir, uğrunda ve uğruna mücadele edilen şeydir, söylem ele geçirilmesi gereken güçtür.” (Fairclough, 1992, s. 51).

Söylem ve Güç

Norman Fairclough ile Ruth Wodak tarafından ana hatları çizilen eleştirel söylem analizinin temel ilkelerinden biri olan güç ilişkileri hatırlanabileceği gibi söylemseldir. ESÇ, öncelikle toplumsal güç istismarı, tahakküm ve eşitsizliğin sosyal ve politik bağlamda metin ve konuşma yoluyla nasıl gerçekleştirildiğini, nasıl yeniden üretildiğini ve söz konusu durumlara nasıl direnildiğini inceleyen bir söylem analitik araştırma türüdür. Daha belirgin bir biçimde ESÇ, söylem yapılarının toplumdaki *güç* ve *hâkimiyet* ilişkilerini harekete geçirme, pekiştirme, meşrulaştırma, yeniden üretme veya bunlara meydan okuma biçimlerine odaklanır. Söylem üzerine yapılan eleştirel çalışmaların çoğunda merkezi bir kavram olan güç, özellikle grupların veya kurumların sosyal gücüdür (Dijk, 2001, ss. 353-354).

Gruplar diğer grupları az ya da çok kontrol edebilir ya da sadece belirli durumlarda veya sosyal alanlarda kontrol edebilir. Ayrıca, hükmedilen gruplar bu güce az ya da çok direnebilir, kabul edebilir, göz yumabilir, uyabilir ya da meşru görebilir ve hatta bunu “doğal” bulabilir. Hâkim grupların gücü yasalara, kurallara, normlara, alışkanlıklara ve hatta oldukça genel bir konsensüse entegre edilebilir ve böylece Gramsci'nin “hegemonya” olarak adlandırdığı biçimi alabilir. Bu noktada insanların

zihinlerini, mesela bilgilerini veya görüşlerini etkileyebilirsek ikna ve manipölasyondan bildiğimiz gibi dolaylı olarak eylemlerini (bazılarını) kontrol edebiliriz (Dijk, 2001, s. 355).

Kontrol ve Güç

Bir grubun veya kurumun güç tabanını tanımlayan diğerk pek çok kaynak arasında kamusal söylem, bu söyleme erişim, bu söylemin üzerindeki kontrol ve iletişim, önemli bir sembolik kaynaktır. Farklı güç türleri, bu gücü kullanmak için kullanılan çeşitli kaynaklara göre ayırt edilebilir. Ordunun zorlayıcı gücü daha ziyade askeri kuvvete dayanırken gazetecilerin gücü az ya da çok bilgi, haber veya otoriteye dayanabilir (Dijk, 2001, s. 3). Bundan başka daha erk sahibi toplumsal gruplar ve üyeleri, özellikle liderleri (seçkinler), bir ya da daha fazla kamusal söylem türüne az ya da çok münhasır erişime ve bu türler üzerinde kontrole sahiptir (Dijk, 2001, s. 356).

En çok gücü elinde tutan, yaşam biçimimizi kontrol eden ve düşünme biçimimizi etkileyen yüksek düzeyde yapılandırılmış kuruluşlara baktığımızda söylemin bu kontrolün ayrılmaz bir parçası olduğunu görebiliriz (Bloor ve Bloor, 2007, s. 5). Dolayısıyla profesörler akademik söylemi, öğretmenler eğitim söylemini, gazeteciler basın söylemini, avukatlar hukuki söylemi, politikacılar ise politika ve diğerk kamusal siyasi söylemi kontrol eder. Kısaca, daha fazla - ve daha etkili - söylem (ve daha fazla söylem özelliği) üzerinde daha fazla kontrole sahip olanlar aynı zamanda daha güçlüdür (Dijk, 2001, s. 356). Buradan hareketle statükoya yönelik her türlü karşı çıkış gücü elinde tutanlara meydan okumaktadır (Bloor ve Bloor, 2007, s. 4).

Haber Metninde Güç

Basın söyleminde mevcut olan güç ilişkilerinin doğası genellikle açık değildir, gizli güç ilişkilerini içerir. Örnek vermek gerekirse İngiliz basınında kaynakların, bakış açılarının ve ideolojinin dengesi ezici bir çoğunlukla mevcut güç sahiplerinin lehinedir. Durumun böyle olduğu yerlerde basındaki güç ilişkilerini güç sahipleri ile halk kitleleri arasındaki dolaylı ilişkiler olarak görebiliriz. Bu dolaylı güç ilişkileri, en temel ilişki olan sınıf ilişkisini de içerir; her tür ihtiyat ve sınırlamayla birlikte yine de basın, egemen sınıf ve grubun iktidarının anlatımı ve yeniden üretimi için bir araç olarak kullanılır (Fairclough, 1989, ss. 50-51).

Dolayısıyla sıradan insanlar her ne kadar haber medyasını kullansalar da genellikle haber içeriği üzerinde doğrudan bir etkileri yoktur ve haber metnlerinin

asıl/ana aktörleri değildir. Öte yandan, seçkin kurumlar ya da grupların - önde gelen politikacıların, yöneticilerin, akademisyenlerin veya diğer profesyonellerin - toplantılar, raporlar, basın toplantıları veya basın açıklaması gibi birçok farklı metin ve konuşma biçimine az çok kontrollü erişimi vardır. Bu durum özellikle haber söylemine erişimleri için geçerlidir. Gazeteciler onlarla röportaj yapmaya, onların görüşlerine başvurmaya ve böylece onları haber metinlerinde ana haber aktörleri ya da konuşmacılar olarak tanıtmaya çalışacaktır. Eğer bu tür seçkinler basına erişim biçimlerini kontrol edebiliyorsa doğası gereği basından daha güçlüdür (Dijk, 1995, s. 12).

Söyleme ve iletim olaylarına erişim birçok farklı biçimde olabilir. Daha erk sahibi toplumsal aktörler; zaman ve mekân, katılımcılar, izleyiciler, olası söz edimleri (komutlar veya talepler gibi), gündemler, konular, dil seçimi, biçem, nezaket veya saygı stratejileri ile metin ve konuşmanın diğer birçok özelliğini belirleyerek veya seçerek söylemi kontrol edebilir (Dijk, 1995, s. 12). Bu hususta gücün kullanımıyla ilişkili olarak başlıca üç tür kısıtlama gerçekleşir. Bunlar; içerik, özne ve ilişkiler üzerindeki kısıtlamalardır. İçerik bakımından resmi bir durumdaki söylem, uygunluk ve az ya da çok sabit etkileşimli rutinler açısından istisnai kısıtlamalara tabidir. Özneler açısından resmi durumların söylemlerinde özne konumlarını işgal etmeye ehil olanların sosyal kimlikleri, alışlagelenden daha katı bir şekilde kamusal konumlar veya statüler açısından tanımlanır (Fairclough, 1989, ss. 65-66).

Resmiyetin dil biçimleri üzerindeki kendine özgü etkileri, bu vurgulanmış kısıtlamalardan kaynaklanır. Örneğin katılımcılarla konuşurken sıraların paylaştırılması bir formülle düzenlenebilir (katılımcılar mevkisine göre konuşmalıdır vb.) ya da cümlelere özgü dilbilgisi ile ilgili olabilir - oldukça karmaşık yapılar tercih edilebilir. Dil biçimlerinin tutarlılığı için genel bir gereklilik olması muhtemeldir, bu da örneğin kelime dağarcığının baştan sona kısıtlı bir gruptan seçilmesi gerektiği anlamına gelecektir. Ayrıca, genellikle “resmi” olarak adlandırılan bir dizi kelime de dâhil olmak üzere “doğru” dilbilgisi ve kelime dağarcığını kullanmaya özen gösterilmesine neden olan yüksek bir öz bilinç/kişisel farkındalık vardır (Fairclough, 1989, s. 66).

İlişkiler açısından ise resmi durumlar konum, statü ve 'yüz'e istisnai bir yönelim ile belirtilir; güç ve sosyal mesafe açıktır ve sonuç olarak inceliğe doğru güçlü bir eğilim vardır. İncelik, güç farklılıklarının, sosyal mesafe derecelerinin ve benzerlerinin

tanınmasına dayanır ve bunların değiştirilmeden yeniden üretilmesine yöneliktir. Başka bir anlatımla ilişkiler sorusu söz konusu olduğunda özne konumlarına hangi güç ilişkilerinin, sosyal mesafenin vb. kurulduğu ve hayata geçirildiği açısından bakılır. Örneğin bir emniyet mensubu ile vatandaş arasındaki ilişkilerin doğası ile ilgili olarak bir tanığın prosedür açısından yönlendirilmesi görüşmeyi yapan emniyet mensubu için şiddet içeren bir suça yeni tanık olmuş birine empatiyle yaklaşımdan daha acil görünmektedir (Fairclough, 1989, s. 148).

Bu hususta bir grubun veya kurumun (ve üyelerinin) sosyal gücünün kontrol ettikleri söylem türlerinin ve söylem özelliklerinin miktarı ile orantılı olduğu varsayılmaktadır. Seçkin grupların ve kurumların söylem ve iletişime imtiyazlı erişimleri ile tanımlanan sosyal gücü, ancak bu tür söylemlerin önemli veya etkili olduğu varsayılırsa etkilidir (Dijk, 1995, s. 12).

Dolayısıyla hükümet oturumları, yönetim kurulu toplantıları veya mahkeme duruşmalarındaki söylemlere erişimi kontrol etmek ve bu tür söylem ve kararların sonuç doğurması birçok insanın hayatını ciddi şekilde etkileyebilmesinden ötürü bir güç göstergesidir (Dijk, 1995, s. 12). Basında yer alan haber metinlerinin analizi için bu, diğer şeylerin yanı sıra toplumsal ya da siyasi yapıların haberlerin anlamlarında ya da düzenlenişinde nasıl tezahür ettiğini ve bu tür haberlerin elitlerin gücünün yeniden üretimine ya da meşrulaştırılmasına nasıl katkıda bulunabileceğini göstermemiz anlamına gelir (Dijk, 1991, s. 45).

2.4. İngiliz Basınında İslam

Runnymede Trust (1997) raporunda belirtildiği gibi İslam monolitik, durağan ve otoriter, ‘Batı’dan tamamen ayrı ve karşı, daha alt nitelikte ve ilkel, saldırgan bir düşmandır. Başka bir anlatımla İslam yeni fikirlere karşı tepkisizdir; ayrı ve “Öteki”dir, diğer kültürlerle ortak amaçları veya değerleri yoktur ve onlardan etkilenmez veya onları etkilemez; barbar, mantıksız ve cinsiyetçi; şiddet yanlısı, tehditkâr, terörizmi destekleyen ve medeniyetler çatışmasına dâhil olan bir din, askeri ya da siyasi avantaj sağlamak için kullanılan siyasi bir ideoloji olarak düşünülür (Elgamri, 2005, s. 3). Benzer biçimde Edward Said, 1981 tarihinde yayınlanan *Medyada İslam* adlı kitabında basının İslam’ı baskıcı, günün şartlarına uymayan, gerici, kısıtlayıcı, radikal, geri kalmış, tehlikeli ve çatışmaya neden olan bir din olarak gösterdiğini iddia etmektedir (Allen, 2014, s. 16; Baker ve ark., 2013, s. 17).

Anlaşılabacağı gibi İngiliz basınında İslam'a ilişkin kavramsal çerçeve tarihsel olarak koşullandırılmış şarkiyatçı söylemlerin bir sonucu olarak Batılı toplumsal imgelemde yerleşik bir dizi tarihsel temelli algı ve kalıp yargıya dayanmaktadır (Elgamri, 2005, ss. 43-44). *(Mis)Representing Islam: The Racism and Rhetoric of British Broadsheet Newspapers* adlı kitabında Richardson (2004), İslam'ın haberleştirilmesiyle ilgili dört ortak tartışma teması bulmuştur. Bunlar aşağıdaki gibidir (s. 232):

1. Askeri bir tehdit
2. Teröristlerle/aşırı uçlarla ilişkili
3. Demokrasiye bir tehdit
4. Cinsiyetçi ya da toplumsal bir tehdit

Basında sıkça karşılaşılan söz konusu temalarda İslam, terör, şiddet, uygarlığın olmayışı ve ilerlemeden ziyade gerileme ile sıkı sıkıya bağlıdır (Meyer, 2012, s. 189).

Basında İslam'ın Müslüman militan grupların gerçekleştirdiği şiddet eylemleriyle birleştirilmesi belirli bir İslam görüntüsü oluşturmak ve İslam'ı terör, şiddet, aşırıcılık ve Batı'ya karşı nefret ile ilişkilendirmek için kullanılmaktadır (Elgamri, 2005, s. 3). Bu noktada İran Devrimi ve İran'ın terörizmi desteklediği iddiası, 1979'dan bu yana İngiliz basınında İslam imgesinin etrafında oluşturulduğu ana temalar olarak kullanılmaktadır (Elgamri, 2005, s. 5). Bunlar; özellikle El Kaide, Cezayir “İslami Silahlı Grup (IAG)”, Mısır “İslami Grup” ve Cihat Örgütü, Filistin Hamas ve Cihat hareketleri ile Afganistan'daki Taliban yönetimi gibi hareketlerin gerçekleştirdiği şiddet eylemleri ve aşırı eylemlerdir. Bu tür olaylara örnek olarak Ayetullah Humeyni'nin 1989'da roman yazarı Selman Rüşdi'ye yönelik ölüm tehdidi, 1996'daki Paris Metrosu bombalamaları, Usame Bin Ladin'in 1998'de Kenya ve Tanzanya'daki ABD elçiliklerinin eşzamanlı olarak bombalanmasıyla sonuçlanan, dünyanın dört bir yanındaki Batı'ya ve Amerikan çıkarlarına yönelik tekrarlanan tehditleri, Ekim 2000'de Eden limanında ABD muhribi “USS Cole” a, 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar verilebilir (Elgamri, 2005, ss. 5-6).

Son yıllarda ise 2004 yılında El Kaide'nin gerçekleştirdiği Madrid ve 2005 yılındaki Londra saldırıları, 2015 yılında Charlie Hebdo dergisine yönelik saldırı ve 2017 yılında gerçekleştirilen Manchester Arena saldırısı basında kendine yer

bulmaktadır. Ayrıca, İngiliz basını İslam'ı Batı'ya ve modern dünyanın evrensel özgürlükçü değerlerine ve ilkelerine karşı bir tehdit olarak göstermektedir (Elgamri, 2005, s. 3). Bu hususta Poole (2002), *Reporting Islam: Media Representations of British Muslims* adlı kitabında Aydınlanmanın insan haklarına yönelik özgürlükçü yaklaşımının 'İslam'a ait' uygulamaları usdışı ve uygarlaşmamış resmettiğini belirtir (Poole, 2002, s. 248). Donnan'dan (2002) aktarıldığı gibi İslam'a alaycı gözlerle bakmaya devam eden ve Batı'nın dünyada modern, ilerici ve iyi olan her şeyi İslam'ın ise bunun tam tersini temsil ettiği varsayımına dayanan muhafazakâr yeni-Oryantalistlerin hâkim bakış açısına karşı gerçek bir girişim olmadığı sürece İslam'a ait politikaları genel olarak radikal, terörle ilişkili ve uluslararası düzene tehdit oluşturan bir biçimde temsil eden ana akım haber medyasının kitlesel etkisi büyük olasılıkla hâkim olmaya devam edecektir (Elgamri, 2005, ss. 269-270).

2.4.1. İngiliz Basınında Müslümanlar

Basında Müslümanlar çıkarıcı, sinsî ve tepeden bakan bir biçimde kurgulanır (Baker ve ark., 2013, s. 24; Noble, 2012, s. 215) ve onlara daha alt nitelikte, ahlaksız, katı, kısıtlayıcı, hoşgörüsüz, kadın düşmanı, fanatik, acımasız ve tehditkar olarak atıfta bulunulur (Poole, 2002, ss. 138-139). Söz konusu Öteki, barbar, zorba, kadercî, itaatkâr, medeniyetsiz, insanlık dışı ve kötülüğün 'özü' olarak tasvir edilir (Ameli ve ark., 2007, s. 52; Noble, 2012, s. 218). Herhangi bir Müslümanın İngiltere'nin demokratik ve ilerici, diğer bir anlatımla, laik bir ülke olarak işaretlediği 'biz'e uyduğunu görmeyen zor olduğu düşünülür (Meyer, 2012, s. 189).

Bu noktada yeni halk şeytanı da suça meyilli olduğu ve 'toplumla bütünleşemediği', toplumsal açıdan sorunlu olduğu için günah keçisi ilan edilen Müslüman aşırılıkçılarıdır (Massey ve Tatla, 2012, s. 161). Aşırılık yanlısı 'timsahların' içinde yüzdüğü 'bataklık' olarak adlandırılan 'Müslüman toplumunun' ötekileştirilmesi ve patolojik hale getirilmesine ilişkin bu çerçeve Müslüman toplumunu homojen, Britanyalılığın dışında ve ona karşıt olarak konumlandırmış ve bu toplum yoksulluk ve alt sınıf, suçluluk, kadın düşmanlığı, kültürel ve kuşak çatışması, kimlik krizi ve medeniyetler çatışması klişeleri üzerinden anlaşılmıştır (Elahi ve Khan, 2017, s. 14). Bu temalar İngiliz Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu (Runnymede Trust, 1997) tarafından geliştirilen sınıflandırmaların temelini oluşturmaktadır (Elgamri, 2005, s. 263).

Poole, İngiliz Müslümanların sıklıkla mantıksız ve çağdışı, liberal değerleri ve demokrasiyi tehdit eden, yolsuzluk ve suça karışmış, aşırılık yanlısı, fanatik ve Birleşik Krallık dışındaki Müslümanlardan siyasi olarak etkilenen kişiler olarak tanımlandığını tespit etmiştir. Richardson da İngiliz gazetelerinin ayrıştırma, farklılaştırma ve olumsuzlaştırma olmak üzere üç sürece dahil olduğu ve ‘ağırlıklı olarak Müslüman kültürel farklılığını kültürel sapma ve giderek artan bir şekilde kültürel tehdit olarak yeniden çerçevelediği’ sonucuna varmaktadır (Baker ve ark., 2013, s. 18). Bununla birlikte Esposito (1992), Halliday (1992) ve Hassan (1997) gibi bazı medya temsili eleştirilerinde “yanlış tanıtımlara” karşı çıkmak için eşitliğe inanan ve itaatkâr ya da mağdur edilmiş “gerçek” Müslümanlardan örnekler sunulmaktadır. Gruplar genellikle kendilerinin ve ait oldukları grupların basındaki tasvirlerini geçersiz kılmak için kendi kimliklerinin özelliklerine, ‘deneyimledikleri gerçekliğe’ bakar (Poole, 2002, s. 252).

Bu yer değiştirme, ‘çarpıtılmış’ olanın yerini alabilecek tarafsız bir imgenin var olduğunu varsaymaktadır. Burada tanımlanan imgelerin yerine başka bir birleştirilmiş imge koymak da aynı derecede yetersiz olacaktır, tek bir doğru imge yoktur. Haberler bahsedildiği gibi Müslümanları ‘yanlış tanıtmaz’, ancak yaşamın zengin çeşitliliğini, günümüze ait siyasi şartlar içinde dönüştürülen ‘Batılı kültürel kalıtlar’ın sağladığı bilgi doğrultusunda basitleştirilmiş sınırlı bir çerçeveye indirger. Haberin kamusal alanı sınırlama eğilimi olsa da İslam etrafında gelişen indirgeyici ve sınırlı haber çerçevesinin haber süreçlerine ve gazetecilik pratiklerine etki eden kültürel önyargıya dayalı tamamlayıcı, seçici bir belirginliği vardır.

Bu nedenle Britanya'daki diğer etnik azınlıkların haberleştirilmesinde olduğu gibi Müslümanlar, egemen çoğunluk için bir sorun kaynağı olduğunda haber değeri daha yüksektir (Poole, 2002, s. 252). Her ne kadar azınlık grupları sorunsallaştırılmaya devam edilse de mevcut siyasi dönemde açık düşmanlık, Müslümanlara yönelmiştir (Poole, 2002, ss. 251-252).

2.4.2. Şarkiyatçılık

Şarkiyatçılık en iyi şekilde, bir tarafta Batı ve Batılı toplumlar, diğer tarafta Doğu ve Doğulular arasındaki karşıtlık üzerine kurulu bir farklılık söylemi olarak görülebilir. Şarkiyatçılık, daha alt nitelikte olan ve durağan Doğulu karşısında Batının üstünlüğüne ve ilerlemesine dayanan bir hâkimiyet söylemidir. Batı kültürünün Avrupalı olmayan diğer kültürler üzerindeki üstünlüğüne dayanan bir hegemonya

söylemidir. Batı ile Doğu arasında ayırım yapmaya yönelik bu özel eğilim, Şarkiyatçılık söyleminin sağladığı bilgiden etkilenen ve hala da etkilenmekte olan Doğu kültürlerine yönelik yaklaşım ve davranışların, biz onlara karşıyız tutum ve zihniyetinin yaratılmasına yol açmıştır (Elgamri, 2005, s. 43).

Said'in (1995) öne sürdüğü gibi Doğu'yu bir bilgi nesnesi olarak oluşturan ve üreten söylemler ve kurumlar; sözde Doğu'yu temsil eden birikmiş bir bilgi arşivinden yararlanarak yapılandırır (Elgamri, 2005, ss. 45-46). Bilgi arşivi ile ilgili olarak Doğu'ya dair erken dönem Avrupa bilgisinin çoğu klasik bilgilerden, dini ve İncil kaynaklarından, mitolojiden ve seyyah masallarından alınmıştır (Elgamri, 2005, ss. 35-36). Bu noktada Said, şarkiyatçılığın dört ana tema etrafında düzenlenmiş Doğu anlatıları sunduğunu ileri sürmüştür. İlki, Batı ile Doğu arasında 'mutlak ve sistematik bir fark' olduğudur. İkincisi, Doğu'nun temsillerinin modern Doğu gerçekliklerinden ziyade metinsel tefsirlere dayanmış olduğudur. Üçüncüsü, Şark'ın değişmez, tek tip ve kendini tanımlamaktan aciz olduğudur. Dördüncüsü, Doğu'nun korkulacak ya da hâkim olunacak bir yer olduğudur. Tüm bu anlatılar, Doğu'nun (ve İslam'ın) ontolojik olarak Batı'dan farklı olduğu varsayımına dayanmaktadır (Richardson, 2004, s. 6).

Şarkiyatçı ontolojik şemaya göre 'Doğu' ayrı, farklı, muhafazakâr ya da arkaik veya barbar (eleştirinin şiddetine bağlı olarak), şehvetli ve uysaldır. Buna göre 'Doğu' despotizme yönelir ve gelişmeden uzaktır; dahası ilerlemesi 'ikinci derecede olan Öteki' konumunu örtük ve bazen de açık bir şekilde sürdüren 'Batı' ile karşılaştırılarak ölçülür (Richardson, 2004, ss. 5-6). Şeytanlaştırılmış bir Doğulu/Müslüman 'öteki', normal(leştirilmiş) Doğulu/Müslüman 'öteki' olarak anlaşılır (Ameli ve ark., 2007, ss. 23-24). Tek bir 'Doğu' ya da uyumlu bir bütün olarak kullanılabilecek tek bir Müslüman 'Ortadoğu' tasviri, 'kendi' ilkel, kültürel olarak belirli inanç ve uygulamalarında değişmeyen, arketipik (genellikle erkek) bir 'Doğulu' imgesini özelleştirmeye çalışır (Richardson, 2004, s. 6).

Diğer bir anlatımla Müslümanlar, geri kalmış, usdışı, değişmez, köktendinci, kadın düşmanı, tehditkâr, inançlarını siyasi ve kişisel çıkarları için kullanma konusunda çıkarıcı ve siyasi olarak istikrarsız hükümet ve hareketleri olan kişiler şeklinde homojenleştirilmektedir (Poole, 2002, s. 18). Said (1979)'den aktarıldığına göre "Doğulu", dünyasının üstün bir medeniyet tarafından yenilgiye uğratıldığını hisseder; ancak hareketleri, özgürlük, siyasi bağımsızlık ya da kendi kendine kültürel başarı için olumlu bir arzudan değil kin ve hasetten kaynaklanır (Strindberg ve Warn,

2011, s. 11). Kısaca şarkiyatçılık, Müslüman toplumlara değişmezlik atfetmekte ve günümüzün çağdaş Müslüman toplumlarını anlatmak için parçadan bütüne türünde örnekler ve genellemeler kullanmaktadır (Desislava, 2018, s. 50).

Yaygın olarak kullanılan sekiz Oryantalist tema vardır. Bu temalar aşağıdaki gibidir (Desislava, 2018, ss. 52-53):

1. Doğuluların güvenilmezliği; onların doğaları gereği dürüst olmadıkları ve bu nedenle güvenilmemeleri gerektiği inancının altını çizer.
2. Tehdit olarak İslam; Doğuluların İslami bir ideolojiye bağlılıkları nedeniyle tehdit edici olduklarını ileri sürer.
3. Doğulunun daha aşağı bir nitelikte olması; Batılıya kıyasla Doğulunun temel insanlığını sorgular.
4. Doğu'nun geri kalmışlığı; “geri kalmış” Doğu'nun “gelişmiş” Batı'nın karşısı olduğu savını ortaya atar.
5. Doğu'nun usdışılığı; Doğu'nun mistik ve usdışı doğasını vurgular.
6. Doğulu'nun boyun eğiciliği; Doğulunun doğası gereği boyun eğme konumunda olduğunu savunur.
7. Araplara (veya Müslümanlara) karşı Yahudiler, Filistin-İsrail çatışması açısından tanımlandığında işler.
8. Doğulu tuhaflığı, normal bir Batı standardıyla karşılaştırıldığında Doğulu bireylerin tuhaflıklarını vurgular.

İslam'ın bu biçimde yansıtılması, bilginin Oryantalist söylemler tarafından oluşturulan ve üretilen (önceden var olan) külliyattan yararlanarak belirli bir İslam imgesini tasvir etmek için söylemsel uygulamalar aracılığıyla nasıl harekete geçirildiğini yansıtmaktadır (Elgamri, 2005, s. 89). Kendilerinden önceki geleneksel Oryantalistler gibi yeni Oryantalistler de İslam'ı (dini), onu yaratan ilk günahattan sonra masum nesillerin hayatlarını felce uğratarak yaşamaya devam eden bir tür aile laneti olarak tasvir etmektedir. Onlara göre İslam özü tarihsel etkilerle değişime uğramayan toplumsal bir varlıktır (Rejwan, 2000, s. 75).

Bu nedenle Batı ile İslam da dâhil olmak üzere dünyanın geri kalanı arasında kültür ve medeniyet farkı olduğuna inanılmaktadır. Farklı inanç ve değer sistemlerinden ötürü İslam, Huntington (1997) tarafından Batı kültürü ve medeniyeti ile çelişkili olarak algılanmaktadır. Ayrıca bu farklılıkların iki taraf arasında giderek

artan bir çatışma ve gerilim yarattığını savunmaktadır. Bilim, uççuluk ve faydacılığın dinin ayrılmaz unsurları olarak hurafeleri ve mantıksızlıkları ortadan kaldırdığı Batı'nın aksine bazı Müslüman toplumların kişisel, toplumsal ve kamusal davranışları yeniden şekillendirme yoluna gittiklerine ve böylece kültürlerini ve kimliklerini İslam'ın temel ilkelerine dayalı olarak güçlendirdiklerine inanılmaktadır (Desislava, 2018, s. 53; Elgamri, 2005, ss. 70-71).

Yeni Oryantalistlerin İslami dirilişin ortaya çıkışına ilişkin temel varsayımları temelde İslam ve Batı arasındaki (varsayılan) ontolojik farka dayanmaktadır. Medeniyetler çatışması tezine ve İslam'ın sözde değişemeyeceğine yapılan vurgu, Müslümanların Batı paradigmasını reddetmesinin politik-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlerini göz ardı etme ve Öteki'nin bu durumda Doğu'nun farklılığını pekiştirmek yoluyla Batı'nın kimliğini tesis etmeye yönelik asırlık Oryantalist eğilimini güçlendirmektedir (Elgamri, 2005, ss. 71-72). Anlaşılabileceği gibi Şarkiyatçılık, Batı'nın öteki-beni (alter ego) olarak kurgulanmıştır ve İslam “sonsuz dek Oryantalistin özgün kültürel küstahlık arketipi (ya da türü) olarak kalmıştır” (Desislava, 2018, s. 50).

2.4.2.1. Şarkiyatçı Söylem

Şarkiyatçı söylemin Doğuların belirli bir imajını kurgulamak için kullanılan ortak fikir ve değerlerle birbirine bağlı bir arşivi olduğu da iddia edilebilir. Ayrıca, şarkiyatçı söylem, Avrupa kültürünün ve kimliğinin gücünü, onu Doğu ile karşılaştırarak ve dengeleyerek mümkün kılmıştır. “Batı ve Geri Kalanlar” söylemi üstünkörü, basite indirgenmiş ayrımlar kullanır ve aşırı basitleştirilmiş bir farklılık anlayışı oluşturur: “Bir temsil sistemi olarak söylem, dünyayı basit bir ikili karşıtlığa göre bölünmüş olarak açıklar- “Batı ve Geri Kalanlar” Batı genellikle ilerleme ve ussallık ile “Geri Kalanlar” ise geri kalmışlık ve batıl itikatla özdeşleştirilir (Elgamri, 2005, ss. 48-49).

Gramsci'nin “hegemonya” kavramından ve totaliter olmayan her toplumda belirli kültürel biçimlerin diğerlerine üstün geldiği savından hareketle Said, söylemsel bir oluşum olarak Şarkiyatçılığın sürekliliğini ve gücünü Şarkiyatçı söylemlerin ürettiği bir kurgu olan Şark karşısında kültürel hegemonya yoluyla kazandığını ileri sürer. Hegemonya kavramı, sivil toplumun çeşitli alanlarında belirli ilişkileri ve ideolojileri doğallaştıran uygulamaların geliştirilmesini içerdiğinden hegemonik uygulama, söylemsel uygulama biçimini alır.

Bu tür belirli ilişkilerin ve ideolojilerin - Batı'nın Doğu'nun geri kalmışlığı olarak algıladığı şeye karşı varsayılan Avrupa üstünlüğü - büyük ölçüde söylemsel bir doğası vardır (Elgamri, 2005, ss. 111-112). Şarkiyatçı söylemin bahsedildiği gibi belirli bir Doğu imgesi yaratmadaki amacı, kontrol altına alınması gereken değişmez, ebedi ve korkutucu bir Öteki karşısında Batı'nın üstünlüğünü ve mutlak farklılığını tanımlamak için Öteki'ni oluşturmak ve ayırt etmektir (Elgamri, 2005, s. 62). Doğu'nun bir otokrasi sembolü ve modern bir topluma dönüşmek için gerekli önkoşullardan yoksun bir eksiklikler sistemi olarak görülmesi de Doğu toplumunda eksik olduğu varsayılan yönlerle ilişkin olarak Batı toplumunun üstünlüğünü vurgulamak için farklılığa odaklanan şarkiyatçı söylem stratejisini açıkça yansıtmaktadır (Elgamri, 2005, s. 53). Ayrıca, günümüzde karşıt taraflar *özcü* bir söylemi ve tarihsel çatışma ilişkisini belirli eylemleri haklı çıkarmak, 'meşrulaştırmak, yanıltmak, susturmak ve harekete geçirmek' için kullanmaktadır (Poole, 2002, s. 41).

Şarkiyatçı Söylemde İslam ve Müslümanlar

Şarkiyatçı söylem, İslam'ı sürekli olarak olumsuz ve karşıt terimlerle tanımlamaktadır. Hristiyanlık, İslam'ı Öteki olarak tanımlamaya dayanan Avrupa fikrinin merkezinde yer almıştır; ancak Müslüman Doğuya (Islamic orient) ilişkin yeni bir anlayış kazanıldıktan sonra bile İslam ve Doğu yabancı (dışarıdakiler) olarak görülmeye devam etmiştir (Elgamri, 2005, s. 11). Söz konusu söylem, İslam'ın tutarlı, uluslar ötesi yekpare bir güç olarak tarih boyunca Batı ile doğrusal olmayan bir çatışma ilişkisi içinde olduğu inancını sürdürmektedir. Tarihin bu *özcü* okuması, iki kutuplaşmış taraf arasında içkin bir düşmanlık mitinin sürdürülmesini sağlar (Poole, 2002, s. 32).

İslam'ın dini hasımdan emperyal hasıma ve rakip süper güce çaba gerektirmeyen dönüşümü, onu herhangi bir tarihsel anın sosyal gerçeklerini ve gerekliliklerini karşılamak için değiştirilebilen ve çarpıtılabilen daimi bir düşman-yabancı haline getirmiştir. Savaşla bölünmüş bir Ortaçağ Avrupa'sında Muhammed karşıtlığı birleştirici bir rol oynarken İslam'ın temsil ettiği dini tehdit on beşinci yüzyılda jeopolitik tehlikeye dönüşmüştür. İslam'a yüklenen anlamlar ve değerler 'İslam' göstereninin olmadığı durumlarda bile düşmanı şeytana dönüştürmek için yeniden üretilmektedir. Tarihsel olarak Müslümanları Batılı öznelerin karşıtı, öteki olarak kurgulayan ve birincilerin ikinciler üzerindeki tahakkümünü meşrulaştıran emperyal, sömürgeci ve şarkiyatçı söylemler, içinde bulunduğumuz dönemin sosyal ve siyasi

ihtiyaçları için gelişen koşullara uyacak şekilde yeniden belirtilmiştir (Jackson, 2018, ss. 6-7; Poole, 2002, s. 16).

Başka bir anlatımla şarkiyatçı söylem baskın ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi glerin ‘bilgi’ ve ‘hakikat’ alanlarını kurduğu düşünce sistemidir. Bu tür söylemsel uygulamalar toplumsal ve g ilişkileriyle i içe geçerken tarihin kendisi de toplumsal oluşumlardan ayrılamaz. ‘Doğu’nun ya da genel olarak Müslümanların Batılı anlatımları yazarlar, aydınlar, sanatçılar, eleştirmenler, gezginler ve benzer söylemsel oluşumlar içinde çalışan diğerleri tarafından yaratılan bir olgudur. Farklı entelektüel disiplinlerden ve tarihsel dönemlerden gelen ‘Batılı’ metinleri şarkiyatçılık olarak adlandırılan tek bir söylem olarak bir araya getiren şey; Doğu hakkında bilgi ürettikleri söylemsel uygulamalara içkin olan ortak kültür ve ideolojidir. Bu etkili söylemsel uygulamalar, bireylerin bunların ötesinde düşünmesini zorlaştırmaktadır (Ameli ve ark., 2007, s. 23).

Edward Said'in (1978) kavramsallaştırdığı gibi şarkiyatçılık; egzotik, barbar, despot olarak insanlıktan çıkarılmış ve şehvetlileştirilmiş hayali bir ‘Doğu’ya karşı birleştirilmiş bir ‘Batı’ ortaya koyan kültürel bir g söylemidir. şarkiyatılığın İşlam’ı ebediyen durağan, değişimden ve akılcılıktan etkilenmeyen bir biçimde anlatımı Batılı glerin tahakkümüne meşruluk kazandırmıştır (Jackson, 2018, s. 7). İşlam hakkındaki söylemlerde Müslümanlar arasındaki çeşitlilik ve farklılıkların görmezden gelinmesi yaygındır. Said’e (1981) göre Müslümanların homojenleştirilmesi öteki hakkındaki cehalete önemli ölçüde katkıda bulunan bir ‘ideolojik örtü’ işlevi görmektedir. şarkiyatçı söylemin bu yönü Müslümanların ‘küçük düşme ritüellerine’ maruz kalmasına neden olmaktadır (Poole, 2002, s. 44).

Müslüman dünyadaki insanlık dışı cezalandırma hikyelerine odaklanmak ve mağduriyete dair hikâyeleri görmezden gelmek az sayıda alternatif imgeye sahip bir kitle için yaratılan çarpıtılmış bir Müslüman tasvirine yol açar. Kadın düşmanlığı ve Müslüman kadın miti de Müslüman kadınların özellikle ‘Ortaçağ’ kıyafetleriyle vurgulanan eski zamandan kalma bir dinin ellerinde’ baskı gördükleri kanısını güçlendirmek için kullanılan imgelerdir. İşlam’a özgü bu şeytanlaştırma hem ataerkil hem de feminist kültürlerin içinden, dolayısıyla sağdan ve soldan, geniş bir siyasi yelpazeyi kapsayacak şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca İşlam’ın varsayılan çatışmacı doğası aşırılık, fanatiklik ve mantıksızlık imgeleriyle daha da güçlenerek geri kalmışlık söylemini pekiştirmektedir. Bu aşırılık, her çatışmanın cihat ve İşlam

kavramına bağlanmasıyla tüm Müslümanlara atfedilmekte ve İslam'ın gittikçe artan bir tehdit olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Lueg (1995)'den aktarıldığına göre bu durum 'doğulu mantıksızlık ve fanatik/bağnaz kitleler' imgelerine dayanmakta ve Müslümanların uzak tutulmasına ve insani özelliklerinin yok edilmesine yol açmaktadır (Poole, 2002, s. 45):

Müslümanlar kültürel uyumsuzluk üst-söylemini ifade eden cinsel sapkınlık, ilkelilik, toplumsal cinsiyet, üreyerek çoğalma, yasadışılık, ahlaksızlık ve hainlik (sahte bağlılık) ile ilgili Şarkiyatçı bir söylemle tasvir edilmektedir (Poole, 2002, s. 110). Dönüştürülerek iç Öteki'ye aktarılan Şarkiyatçı söylem, toplumsal sistemleri ve yapıları korumak ve sürdürmek amacıyla Öteki'nin yönetilmesine olanak vermesi ve Öteki'nin pahasına üzerinde uzlaşmış bir ulusal kimlik duygusunu geliştirmesi açısından işlevseldir. Hegemonya sürdürülmektedir. Yorum çerçevelerini stratejik çıkarlarla ırk temeline dayanan ideolojik varsayımları içerecek şekilde sınırlandıran Şarkiyatçı söylem, çağdaş bir güç olmaya devam etmektedir (Poole, 2002, s. 251).

2.5. Stephen Toulmin'in Tartışma Modeli

2.5.1. Tartışma

Türkçeye Fransızca “argument” kelimesinden geçen argüman (tartışma) sözcük olarak kanıt, tez, iddia ve sav olarak tanımlanmıştır (Uzun, 2022, s. 61). Toulmin, Rieke ve Janik'e göre tartışma, bir usamlama zinciri açısından belirli bir konuşmacının ileri sürdüğü savın esasını ve gücünü ortaya koyan birbiriyle bağlantılı iddialar ve gerekçeler dizisidir (Toulmin ve ark., 1984, s. 14; Toulmin, 2003, s. 6). Herhangi bir tartışma bir başka tartışmanın başlangıç noktası olabilir; bu ikinci tartışma üçüncü bir tartışmanın başlangıç noktası olma eğilimindedir ve bu böyle devam eder. Bu şekilde, tartışmalar, zincirler halinde birbirine bağlanır (Toulmin ve ark., 1984, s. 73).

Usamlama (reasoning), dar anlamıyla bir savı destekleyen gerekçeleri ileri sürme ve bu gerekçelerin sava güç kazandırmada nasıl başarılı olduğunu gösterebilecek bir şekilde asıl eylem için kullanılır (Toulmin ve ark., 1984, s. 14). Söz konusu terim iddialarda bulunma, iddialara karşı çıkma, gerekçeler ortaya koyarak söz konusu iddiaları destekleme, iddialara eleştiri getirme, iddiaları çürütme ve benzeri eylemlerin tamamını ifade eder (Toulmin ve ark., 1984, s. 14; Uzun, 2022, s. 60).

Toulmin, Rieke ve Janik, *benzetme, genelleme, neden-sonuç, gösterge ve yetke* olmak üzere beş tane usamlama türü belirlemiştir. Benzetme yoluyla usamlamada benzetmeden yola çıkarak bir sav ileri sürüldüğünde biri için geçerli olanın diğeri için de geçerli olduğu iddiasını desteklemek için iki şey arasında yeteri kadar benzerlik olduğu varsayılır. Eğer Teton barajı toprak dolguluysa bir fay hattı üzerinde inşa edilmişse ve otuz yıldan daha eskiyse başka açılardan aynı olmasa da bu özellikleri paylaşan diğer birtakım barajla karşılaştırmak akla yatkındır. Bu nedenle Teton barajının taşması göz önüne alındığında benzeşen bir barajın da taşma eğiliminde olduğu iddia edilebilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 216).

Böyle bir tartışma üzerinden mühendisler bu zamana dek dayanaksız olduğuna dair hiçbir işaret vermemiş olsa bile benzeşen barajın tadilatını gerekli görebilir. Bir barajda olanların ileri sürülen sav ile ilgili özellikleri paylaşan diğer bir barajda da olacağını beklemek makul surette beklenebilir ve benzetmeyi ortadan kaldıracak farklılıklar yoktur. Hiç bir olay birbirine tam olarak benzemez, bu nedenle tüm benzetmelerde bulunan karşılaştırmalar az ya da çok kusurludur (Toulmin ve ark., 1984, s. 216).

Genelleme yoluyla usamlama, yeterli miktarda temsili (tipik), daha fazla ögenin eklenmesinin sonucu değiştirmeyeceği kadar kapsamlı, nesnel bir şekilde gözlemlenmiş veya seçilmiş olan, doğru bir şekilde ölçülmüş ve tarihsel değişimlerin genellemeyi geçersiz kılmaması için desteklemede kullanıldıkları genellemeye zaman açısından oldukça yakın örneklerin kullanılmasını gerektirir. Yanlı anketler ve özensiz araştırma tasarımı güvenilir olmayan veriler sağlayabilir; sağlam olmayan ölçüm aygıtları güvenilir olmayan sonuçlar verebilir ve insanların alışkanlıklarındaki sürekli değişiklikler örneklemin gözlemlenmesi ile savın ileri sürülmesi arasında geçen süreden ötürü savın kendini geçersiz kılma olasılığını artırır (Bir seçim kampanyasının son haftalarında kamuoyunda yaşanan hızlı gelişmeler siyasi tahminde bulunmayı riskli bir iş haline getirebilir). Dolayısıyla genellemeden yola çıkarak sonuca varan eleştirmenler, dayarılan örneklemin niteliğinden özellikle örneklem ile sonraki savın yapılacağı daha geniş evren arasındaki ilişkiden büyük oranda etkilenecektir (Toulmin ve ark., 1984, ss. 219-220).

Neden-sonuç yoluyla usamlamanın nedene dayalı argümanları da her şeyden önce belli bir nedenin belli bir sonuca yol açmasının beklenebileceğini ileri süren nedensel bir genelleme gerektirir. Bundan farklı olarak genelleme bazen diğer yönde

de ileri sürülebilir: Sonuç varsa neden varsayılabilir. Nedensel genellemeler üretmek için bir dizi yöntem vardır. Bunlar; uyum (agreement), farklılık (difference), uyum ve fark, kalıntılar (residues) ve eşlik değişken (concomitant variation) yöntemleridir (Toulmin ve ark., 1984, s. 226).

Uyum ilkesinde iddia nesnesinin iki veya daha fazla örneğinin tek bir ortak durumu varsa bu durum incelenen olgunun nedeni (veya sonucu) ve farklılık yönteminde iddia nesnesinin gerçekleştiği bir örnek ile gerçekleşmediği bir örnek, yalnızca ilk örnekle ilişkilendirilen bir özellik dışında her özelliği paylaşıyorsa bu farklılık noktası incelenen olgunun nedeni veya sonucu (veya nedenin zaruri bir parçası) olarak düşünülür. Genetik ve çevrenin insan gelişimi ve davranışı ile ilişkisini göstermek için tasarlanan çalışmalar tek yumurta ikizleri ile çalıştıklarında bu uslamla bçimini kullanır. Genetik olarak bu tür ikizler tamamen aynıdır. Şu ya da bu nedenle doğumda birbirlerinden ayrıldıklarında ve başka ailelerde ve yerlerde yetiştiklerinde kişilik, davranış ya da diğer açılardan ortaya çıkan farklılıklar genetik nedenlerden ziyade çevresel nedenlere atfedilebilir (Toulmin ve ark., 1984, ss. 226-227).

Uyum ve farklılığa dayalı iddialar nedensel genellemeyi güçlendirmek için bu iki yöntemi birleştirir. Eğer bir olgunun meydana geldiği iki ya da daha fazla örnekte sadece bir ortak durum varsa bu olgunun meydana gelmediği iki ya da daha fazla örnekte bu durumun yokluğu dışında hiçbir ortak durum yoktur: İki örnek kümesinin (her zaman ya da değişmez bir şekilde) farklı olduğu tek durum olgunun nedeni ya da nedenin zaruri bir parçasıdır. Bilimsel deneylerde kontrol gruplarının kullanılması bu yöntemi uygulamak için tasarlanmıştır. Kalıntılar yöntemi; araştırılan herhangi bir olgudan nedeni zaten bilinen kısımları çıkarıldığında olgunun kalıntısının kalan olası nedenlerin sonucu olarak alınabileceğini ileri sürer. Eşlik değişken, modern terimlerle korelasyon olarak adlandırılan şeye karşılık gelir. Bir olgu diğer bir olgu değiştiğinde değişiyorsa birinin diğerinin nedeni ya da sonucu olarak alınabileceği ya da bu ikisinin nedensel olarak ilişkili olduğu iddia edilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 227).

Korelasyonlar genellikle birlikte değişen iki faktörü ortaya çıkarır, çünkü her ikisi de üçüncü bir nedenin veya nedenlerin sonucudur: Sigorta şirketleri, okulda iyi notlar alan öğrencilerin kasko için daha iyi risk taşıdığını tespit etmiş ve bu nedenle onlara daha düşük prim oranı teklif etmiştir. Kimse bir mantık dersinden “A” almanın kişiyi doğrudan daha iyi bir sürücü yaptığını ve prim indirimine hak kazandırdığını

iddia etmez. Daha ziyade iyi notlar alan kişinin aynı zamanda iyi sürücü olma eğiliminde olduğu iddia edilir. Her iki olgu grubu da başka, belirtilmemiştir ve hatta bilinmeyen nedenlere atfedilmektedir. Not ortalamasının saptanması kolay olduğundan şirketin belirtilmeyen diğer nedenleri araştırmasına gerek kalmadan iyi sürüş ile nedensel ilişkileri gerekçelendirmenin kolay bir yolunu sağlar (Toulmin ve ark., 1984, ss. 227-228).

Gösterge yoluyla usamlama ise daha kesin tartışmalar geliştirmenin zor olduğu son derece karmaşık forumlarda iddiaları desteklemek için makul bir yöntem sağlar. Milli iktisat, “ekonomik göstergelerin” veya işaretlerin genellikle geniş çaplı iddiaları desteklemek için kullanıldığı birbiriyle etkileşim halinde olan bu tür sayısız gücü ortaya koyar. Hukukta, ikinci derecede kanıt, çoğunlukla gösterge yoluyla usamlamadan yola çıkarak bir imge oluşturur. Sanığın suçluluğuna dair dolaysız kanıtın eksikliği durumunda eyalet suça ilişkin bir dizi kanıt (gösterge) sunabilir. Bir ceza davasında sağlam bir gösterge yoluyla usamlama oluşturmaya yönelik kurallar çoğunlukla bellidir, ancak temel soru, basitçe söylemek gerekirse, herhangi bir göstergenin işaret etmesi beklenen şeyle kesin olarak ne kadar bağlantılı olduğudur (Toulmin ve ark., 1984, s. 223).

Diplomasi, gösterge yoluyla usamlamaya yönelik tartışmaları oluşturan anlaşılması güç bir başka alandır. Aslında diplomatik ilişkilerdeki hassasiyet ve bundan doğan doğrudan iletişimle ilgili sorunlar iletişim kurabilmek adına diplomatların bir göstergeler sistemi oluşturmalarına yol açmıştır. Göstergedenden yola çıkarak akıl yürütmenin kullanılabileceği diğer bir alan da “Eylemler, kelimelerden daha yüksek sesle konuşur.” alanıdır. Örnek vermek gerekirse Ronald Reagan, Birleşik Devletler Başkanı olduğunda onun başkanlığında yönetimin kadın haklarından yana olduğunu beyan etmiştir. Muhalifler şüphe içindeydiler: işaretleri (göstergeleri) izleyeceklerini açıkladılar; eylemleri sözlerinden daha yüksek sesle konuşacaktı (Toulmin ve ark., 1984, s. 223).

Sonuncu, otoritelerin (bilirkişi) yargısına dayanan usamlama, aynı anda hem en yaygın hem de en sık suiistimal edilen biçimlerden biridir. Bu tür tartışmalarla ilgili sorun, yetkinin bizzat kullanılması değil yetke için yeterli bir temel oluşturulamamasıdır. Bir iddianın ikna edici bir şekilde gerekçelendirilebilmesi için atıfta bulunulan otoritenin iddia konusu hakkında uzman görüşü sunabilecek nitelikte olması gerekir. İddianın mahkemede bir cinayet davasında ölüm nedenini açıklamak

için kullanılması durumunda bilirkişi, adli tıp alanında uzmanlaşmış, şüpheli koşullar altında ölüm nedenlerini belirleme konusunda deneyimli, son zamanlarda kapsamlı deneyimi olan ve bu alanda uzman olarak karar vermeye yetkili kişiler arasında itibar sahibi bir doktor olarak belirlenmelidir. Bu doğrultuda iddialar aşağıdaki koşullar altında bilirkişilerin kararlarına dayandırılır (Toulmin ve ark., 1984, ss. 229-230):

1. Tanıklık eden kişinin hakkında bir yargıya varılacak olan gerekli veri veya nesnelere yakın zamanda ve tam olarak erişmiş olduğu kanıtlanır.

2. Kanıt, “ulusal bir araştırma laboratuvarı” veya “tanınmış bir yorumcu” gibi belirsiz bir biçimde değil açıkça belirtilir.

3. Kişinin otorite olarak kabul edilmesi için gerekli mesleki bilgiye ve deneyime sahip olduğu gösterilir.

4. Söz konusu bilirkişi otoriteyi değerlendirmeye yetkili diğer uzmanlar tarafından da kabul edilir.

5. Bilirkişinin geçmiş performansı ile saygıya değer bir otorite olduğu gösterilir.

6. Kişinin sicili veya (mesleki) tecrübesi günceldir.

7. Bilirkişi kendi uzmanlık alanına giren bir görüşü ifade etmektedir.

8. Bilirkişinin kararı diğer nitelikli uzmanların tanıklığına karşı değerlendirilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 231).

2.5.1.1. Haber Metninde Yetke Yoluyla Uslamlama

Yetkilendirme (authorization), gelenek, görenek, hukuk ve bir tür kurumsal yetkinin verildiği kişilerin otoritesine atıfta bulunarak meşrulaştırmaktır – yasallaştırma- (Fairclough, 2003, s. 98). Haber metninde yetkilendirmeye ilgili olarak vatandaş dışında başka kaynaklar ve kurumlar yüksek derecede önceliklidir: Resmi yetki, sosyal statü veya ticari başarı ile belirlenmiştir; sözcülerden oluşan bürokratik bir yapı ve düzenli bir açıklama programıyla örgütlenmiştir ve tanıtım ve halkla ilişkiler için ödeme yapacak *kaynakları* vardır. Dolayısıyla gazetecilerin takip etmesi için en uygun kaynaklar da zorunlu olarak resmi yetkiye veya mali güce sahip kurum ve kişilerdir. Hartley’den aktarıldığı biçimde ‘erişilen sesler’ politikacılar, devlet memurları, yöneticiler, müdürler, çeşitli türden uzmanlar (doktorlar, mimarlar, muhasebeciler, profesörler), kraliyet mensupları ve soylular, yıldızlar gibi imtiyazlı bir grubun görüş ve deyişleridir. Erişim dengesizliği yalnızca bir içerik meselesi (hangi iddia ve tutumların aktarıldığı) değil aynı zamanda biçim veya üslup/biçem (iddia ve

tutumların nasıl aktarıldığı) meselesidir. Her ikisi de taraflılıkla sonuçlanır (Fowler, 1991, ss. 22-23).

2.5.2. Tartışma Unsurları

Stephen Toulmin'ın modeline göre tartışma; iddia, veri, gerekçe, niteleyici, çürütücü ve destekleyici öğelerinin birlikte dikkate alındığı bir akıl yürütme biçimidir (Yeşil, 2022, s. 294). Basit düzeyde bir tartışma, üç ana bileşen; veri, iddia ve gerekçe içerir (Kneupper, 1978, s. 237; Uzun, 2022, s. 62). Karmaşık olan bir tartışma yapısında ise üç ana bileşenin yanında destekleyici, niteleyici ve çürütücü gibi yardımcı bileşenlere ihtiyaç duyulur (Uzun, 2022, s. 62).

2.5.2.1. Veri

Veri, bir iddiayı gerekçelendiren, destekleyen bir ifade, bir kanıt, belirli gerçekler ya da iddiayı desteklemek için başvurulmuş olgulardır (Kneupper, 1978, s. 238; Toulmin ve ark., 1984, s. 27; Uzun, 2022, s. 63; Üzelgün ve ark., 2020, s. 274; Verheij, 2005, s. 348). Bir verinin veya bilginin sağlamlığı ve güvenilirliği söz konusu veriden veya bilgiden hareketle ileri sürülen iddianın sağlamlığını ve güvenilirliğini artıracaktır. Benzer şekilde bir verinin veya bilginin zayıf ve kuşkulu olması söz konusu veriye veya bilgiye dayandırılan iddiayı daha zayıf ve kuşkulu hale getirecektir (Yeşil, 2022, s. 276).

Dayanak

Bir dayanak, iddiayı destekleyen ve "neye dayanmam gerekiyor?" sorusuna yanıt veren kanıt(lar), belirli gerçekler veya verilerdir (Karbach, 1987, s. 89; Toulmin ve ark., 1984, s. 31). İddia, dayanaklarla yani bir durumla ilgili belirli gerçekleri belirten açıklamalarla desteklenir. Bu gerçekler, hâlihazırda doğru olarak kabul edilmektedir ve bu nedenle önceki iddiayı açıklığa kavuşturmak ve geçerli kılmak ya da en iyi durumda onun doğruluğunu veya sağlamlığını ortaya koymak için güvenilebilirdir (Toulmin ve ark., 1984, ss. 37-38). Tartışılan iddianın türüne bağlı olarak dayanaklar; deneysel gözlemler, herkesçe bilinen konular, istatistiksel veriler, bireysel tanıklık, daha önce ortaya konmuş iddialar, kanıt, hukuki içtihatlar, tarihsel olaylar veya diğer benzer olgusal verilerden oluşabilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 26; Yeşil, 2022, s. 277). Bu işleyiş bütün iddialarla ilişkilendirilebilecek tek tip bir veri varsayımını olanaksız hale getirmektedir (Yeşil, 2022, s. 278). Ancak en sık başvurulmuş dayanak kaynağının tanıkların beyanı olduğu söylenebilir.

Tanık Beyanı

İhtilaflı bir konu hakkında doğrudan bilgi sahibi olan kişiler davanın her iki tarafındaki avukatlar tarafından sorgulanır. Beyanları, güvenilirliklerinin ve tutarlılıklarının test edilmesi amacıyla çapraz sorguya tabi tutulur. Söylenenlerin davadaki konularla ilgili olduğuna, mühim olduğuna ve yeterli olduğuna (ya da güvenilirmiş gibi görüldüğüne ve kabul edilebilirlik politikasıyla tutarlı olduğuna) karar verilebilmesi için kanıt kurallarıyla tekrar araştırılır (Toulmin ve ark., 1984, s. 302).

Diğer tanıklıklar mevcut anlaşmazlık hakkında doğrudan bilgi sahibi olmayan ancak uzmanlıklarını kullanarak yetkili bir görüşe varan kişilerden (tıbbi uzmanlar, psikiyatristler, el yazısı uzmanları vb.) gelebilir. Onların görüşleri de sorgu, çapraz sorgu ve kanıt kuralları yoluyla aynı detaylı araştırmaya tabi tutulur. Bir suç ortağının diğerine bulunduğu beyanlar, zorla yaptırılmayan itiraflar, bunları bildiren kişinin çıkarlarına ters düşme eğiliminde olan beyanlar ve ölüm anında yapılan beyanlarda olduğu gibi söylentiye dayanan kanıtlar da dikkate değerdir. Dolaylı kanıt durumunda tanık, iddiaya ilişkin bir çıkarımı destekleyen diğer olgular hakkında ilk elden bilgi sahibi olduğuna tanıklık eder. Şüphesiz tüm dayanaklar sözlü ifadelerden gelmez; mahkeme aynı amaca hizmet etmek üzere fiziksel maddeleri de kabul edebilir. Nesneler çapraz sorgulanamaz, ancak güvenilir olduklarını göstermek ve kanıt olarak kabul edilmelerine zemin hazırlamak için insanlar onlar hakkında sorgulanabilir. Bu nesneler de uygunluk, gereklilik ve yeterlilik açısından kontrol edilebilir (Toulmin ve ark., 1984, ss. 302-303).

En iyi delil kavramına göre kanun, bir tanığın konuyla ilgili sözlü beyanı yerine gerçek bir belgenin ibraz edilmesini talep eder. Diğer fiziksel nesneler gerçek - maddi delil olarak adlandırılır. Bu tümce gerilim filmlerinden aşına olduğumuz fiziksel materyallere atıfta bulunur: Kan lekeleri, silahlar, parmak izleri, fotoğraflar, ses kayıtları, kaza mahallinden toplanan materyaller ve bir iddiayı desteklemeye katkıda bulunabilecek diğer nesneler (Toulmin ve ark., 1984, s. 303). Temyizde karar verilirken güvenilen dayanaklar ise diğer temyiz mahkemelerinin geçmiş kararlarının muhtevası, ilgili kanunların metni, adli makamların beyanı ve benzerleriyle birlikte ilk duruşma tutanaklarından gelir (Toulmin ve ark., 1984, s. 306).

2.5.2.2. İddia

Bir iddia, bir sav ya da önermedir ve “kanıtlamak istediğim şey ne?” sorusuna karşılık gelir (Karbach, 1987, s. 89). Uzun’a göre (2022, s. 63) iddia; bir fikir, bir konudaki probleme çözüm olarak öne sürülen görüşler olarak da tanımlanabilir. Yalın veya bireysel olarak ele alındığında bir iddia “kendi başına ayakta duran”, “kendi kendini destekleyen” bir ifade değildir. Bu husus bir konuşmadaki, açıklamadaki, metindeki, filmdeki veya reklamdaki iddianın tespit edilmesini temel bir gereklilik haline getirmektedir (Yeşil, 2022, s. 273).

Dilin tartışmacı kullanımı bir iddianın, bu iddiayı destekleyen veya zayıflatan gerekçelerin hatta karşıt-iddia ve karşıt-tartışmaların birlikte ele alındığı bir işleyiş sürecidir. Başka bir anlatımla bir iddiayı ileri sürmek, o iddiaya ilişkin destek ve gerekçe ifadelerinin sunulmasını, bu gerekçelerin kuvvetinin ve alaka düzeyinin sorgulanmasını hatta muhtemel karşıt iddiaların ve karşıt tartışmaların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Desteklenmemiş ve gerekçelendirilmemiş yalın bir iddia ile muhatapları ikna etmek mümkün olmadığı gibi tek bir iddiadan oluşan sözlü ya da yazılı ifadeyi bir tartışma olarak ele almak da mümkün değildir (Yeşil, 2022, ss. 265-266).

Bir sav ileri sürüldüğünde, bir hipotez önerildiğinde, bir hukuki yargı ortaya konulduğunda ve bir ahlaki eleştiri gündeme getirildiğinde (vb.) muhataplar tespit edebildikleri iddia ile ilişkili başka sorular sormakta ve bu sorulara verilen cevaplarda içerilen veri veya gerekçeye göre söz konusu iddiayı benimsemekte veya reddetmektedir (Yeşil, 2022, ss. 273-274). Dolayısıyla iddia bir tartışmanın sonucu olduğundan amaç iddiaların kanıtlanmaya çalışılmasıdır (Kneupper, 1978, s. 238; Uzun, 2022, s. 63).

2.5.2.3. Gerekçe

Herhangi bir temel veya dayanağın belirli bir iddia ile ilişkilendirilme biçimine dair de sorular sorulmaktadır. Bu ikinci türden sorgulama biçimi ile karşılaşıldığında genellikle söz konusu veriyi güçlendirmek için farklı bir veri arayışına girilmemekte, bu verinin ilgili iddia ile ilişkilendirilmesine olanak sağlayan bir “gerekçe” sunma teşebbüsü içerisine girilmektedir (Yeşil, 2022, s. 278). “Dayanaklardan söz konusu iddiaya geçişi nasıl gerekçelendirirsiniz?” sorusuna ne tür (bir) yanıt(lar) bekleyebileceğimiz tartışılan iddianın türüne bağlı olacaktır. Dayanaklardan iddialara

doğru atılan adımlar hukukta, bilimde, siyasette ve başka yerlerde farklı şekillerde “gerekçelendirilir” (Karbach, 1987, s. 89; Toulmin ve ark., 1984, s. 26).

Doğa bilimlerinde gerekçe işlevini yerine getiren “doğa yasaları” ve benzerleridir; yasal bağlamlarda gerekçe sağlayan tüzükler, emsaller ve kurallardır. Tıpta iddiaların doğrulandığı gerekçeleri oluşturan genellikle teşhisle ilgili açıklamalardır (Toulmin ve ark., 1984, s. 213). Dolayısıyla, ortaya çıkan gerekçeler doğa kanunları, hukuk ilkeleri ve tüzükler, genel kabul görmüş kurallar, varsayımsal ifadeler, mühendislik formülleri ve benzerleri şeklini alır. Ancak uygulama gerektiren her durumda dayanaktan iddiaya giden adımın güvenilir olması için uygun bir gerekçeye ihtiyaç duyulacaktır (Toulmin ve ark., 1984, s. 26; Verheij, 2005, s. 98). Gerekçe seçimi tartışma süreciyle ilgili bir meseledir ve tartışmanın hitap ettiği (okuyucular veya dinleyiciler) yanı sıra aranan iddianın türü ve gücü tarafından yönetilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 214).

Buradan hareketle dayanaklara bağlı tek bir “doğru” gerekçe olmadığı söylenebilir. Bununla beraber ihtilaflı tartışmalarda örtük gerekçelerin açık hale gelmesi ve savunulması için karşı çıkılması muhtemeldir. Bu olası meydan okumanın ve retorik tartışmaların olasılığa dayanan doğası nedeniyle Toulmin daha karmaşık bir model geliştirmeyi gerekli bulmuştur. Bu modeldeki ek unsurlar; niteleyici, destekleyici ve çürütücüdür. Niteleyici genellikle iddianın ihtimale dayanan doğasının tanınmasıdır, çürütücü gerekçenin geçerli olmadığı koşulları belirtir, destekleyici ise gerekçeyi destekler ya da doğrular (Kneupper, 1978, s. 238).

2.5.2.4. Niteleyici

Bir tartışmada yalnızca iddia, veri ve gerekçe unsurlarını belirlemek yeterli olmayabilir; iddianın geçerli olabileceğini ve gerekçenin iddiaya kazandırmış olduğu kuvvetin derecesini belirleyen bir kiplik ifadesi eklemek gerekebilir (Uzun, 2022, s. 64; Yeşil, 2022, s. 284). Her bir durumda veri sabit olsa da tercih edilen gerekçeye göre iddia ve bu iddianın kesinlik derecesi – niteleyicisi - değişir.

Başka bir anlatımla iddialar, “mutlak kesinlik” veya “zorunluluk” içermek durumunda değildir. Söz konusu katı belirlenimlerden ziyade iddialar, “kuvvetlilik” veya “zayıflık” bildiren niteleme ifadelerini içerir (Yeşil, 2022, ss. 285-286). Kuvvetlilik veya zayıflığı belirtmek için alışlagelmiş bir takım konuşma diline özgü zarf ve zarf niteliğinde ifadeler vardır. Bu tür zarflar ve zarf niteliğinde ifadeler

şunlardır: Mutlaka (necessarily), kesinlikle (certainly), muhtemelen (presumably), büyük olasılıkla (in all probability), kanıtların gösterdiği kadarıyla (so far as the evidence goes), söyleyebileceğimiz kadarıyla (for all that we can tell), kuvvetle muhtemel (very likely), çok muhtemel (very possibly), belki (maybe), apparently (görünüşe göre), plausibly (makul bir biçimde) ya da öyle görünüyor/gibi (so it seems) (Toulmin ve ark., 1984, s. 86). ‘Muhtemelen’ zarfı, anlatımın kesin olmadığını ve konuşmacının belirli bir dereceden daha fazla görüşünü belirtmemesi gerektiğini aktarmak amacıyla sonuçları ve iddiaları niteleme işlevi görür (Toulmin, 2003, s. 60).

Bu nedenle bir kişi ‘Muhtemelen şöyle yapacağım’ diyerek niyetinin ya da temkinli bir teşebbüsün ilk işaretini verebilir. Daha doğrulanabilir bir tahminde bulunmak için yeterli olmayan kanıtlara dayanarak ‘Muhtemelen şöyle olacak’ diyerek farazi bir tahminde de bulunabilir. Ya da belki, daha detaylı bir çalışmanın ışığında yeniden gözden geçirilebilecek ihtiyatlı bir değerlendirme yaparak ‘Bu tablo muhtemelen tüm Paduan Okulu'nun en iyi tasarımıdır’ diyebilir (Toulmin, 2003, s. 60). Bu durumda değerlendirmeler, vaatler ve tahminler arasında seçim yapmaya gerek yoktur. Hepsi de aynı şekilde ‘muhtemelen’ kelimesini içerebilir ve her durumda gücü aynıdır - her ne kadar doğrulanabilir/belli bir hava durumu tahmininin aksine farazi bir tahmin için gereken dayanak türleri durumun doğası gereği bir ressamı açıkça deha atfedilmesine karşı temkinli bir atfı haklı çıkaran dayanaklardan ve bir adamı niyetleri hakkında açıklama yapmak yerine yalnızca hukuki niteliğe sahip olan bir taahhütte bulunmaya zorlayan nedenlerden çok farklı olsa da (Toulmin, 2003, s. 83).

İhtimal terimlerimiz sadece iddiaları, vaatleri ve değerlendirmeleri nitelemek için değil aynı zamanda iddia, değerlendirme veya her neyse onun için sahip olduğumuz desteğin gücünün bir göstergesi olarak da hizmet etmeye başlar. ‘Durum böyle olmalıdır’ mı, ‘Durum böyle olabilir’ mi yoksa ‘Durum böyle olamaz’ mı demelidir. ‘Kesinlikle falanca’ mı yoksa ‘Muhtemelen falanca’ mı demelidir? Vardığımız sonuçları ve iddialarımızı bu şekilde nitelendirerek dinleyicilerimize bu iddialara ya da sonuçlara daha fazla ya da daha az inanma, bunlara güvenme, bunlara uygun şekilde bunları daha fazla ya da daha az güvenilir olarak ele alma yetkisi vermiş oluruz (Toulmin, 2003, ss. 83-84).

Kiplik

Kiplik ifadeleri doğruluk (correct), olabilirlik ('certainly', 'might') ve istenilebilirlik ('regrettable') gibi yargılara işaret eder; diğer kipsel kullanımlar, yükümlülükleri ('should', 'ought to') şart koşar ve izin verir ('may') (Fowler, 1991, s. 64). Örneğin hukuki tartışmalarda kipsel niteleyiciler iki şeyden birini yapmak için kullanılabilir: Kanıtların ne kadar iyi olduğunu belirtmek veya ilgili hukuki dayanaklar üzerindeki sınırlamaları göstermek (Toulmin ve ark., 1984, s. 88).

Göz önünde bulundurulması gereken şeylerden biri ihtimalin kanıta göre olduğudur ve yanlış olduğu bilinen bir şey bile belirli bir kanıt seçkisine göre bütünüyle akla uygun bir biçimde muhtemel olarak tanımlanabilir (Toulmin, 2003, s. 50). Kipliğin önemi bireyin öznelliğini ortaya koymasıdır. Kiplik ifadeleri sıkça kullanılır ve vurgulanırsa öznellik artar, kendine ait bir sesi ve görüşleri olan bir 'kişi' yanılsaması yaratılır. Diğer taraftan bilimsel bir rapor veya 'gerçekçi' kurgunun belirli kuralları gibi nesnellik izlenimi vermeye gayret eden yazılar, kiplik ifadelerini en aza indirme eğilimindedir (Fowler, 1991, s. 64).

2.5.2.5. Destekleyici

Gerekçelere tamamen güvenilemez. Herhangi bir tartışmada hangi kurala ya da yasaya, formüle ya da ilkeye dayanıldığını öğrendiğimizde 'Bu gerçekten güvenli bir hamle mi?, Bu rota bizi gerekli hedefe güvenli ve güvenilir bir şekilde götürüyor mu? ve Bu belirli gerekçeye olan güveninizi destekleyecek başka hangi genel bilgilere sahipsiniz?' vb. birtakım sorular gündeme gelebilir (Toulmin ve ark., 1984, s. 26). "Bermuda'da doğan bir adamın İngiliz vatandaşı olarak kabul edilebileceği varsayılır", ancak neden böyle düşünülür?

Önceden bahsedilen bu örneğin hatırlattığı gibi genelde başka güvenceler de olacaktır. Bu güvenceler olmadan gerekçelerin ne bir yetkisi ne de bir geçerliliği olacaktır. Bu diğer şeyleri gerekçelerin destekleyicisi (dayanağı) - tartışmada gerekçenin varsaydığı genel bilgi bütünü - olarak adlandırabiliriz (Toulmin ve ark., 1984, s. 26; Toulmin, 2003, ss. 95-96; Verheij, 2005, s. 348). Tartışmanın farklı alanlarında farklı türde destekleyiciler ortaya çıkar. Toulmin'in destek örnekleri arasında tüzükler ve Parlamento yasaları, istatistiksel raporlar, deney sonuçlarına yapılan itirazlar ve taksonomik sistemlere yapılan atıflar yer almaktadır. Bunların hepsi belirli alanlarda kabul edilebilir oldukları için tartışmaları gerekçelendiren

destekleyiciyi sağlayabilir (Verheij, 2005, s. 358).

Gerekçe ve Destekleyici

Gerekçe anlatımları varsayımsal, köprü benzeri anlatımlardır, ancak gerekçelerin destekleyicisi sonuçlarımızı doğrudan desteklemek için başvuru veriler kadar olgunun ulamsal anlatımları biçiminde de belirtilebilir (Toulmin, 2003, s. 98). Evrensel dayanakları gerekçeyi değil fakat destekleyici açıklıyor olarak yorumladığımız sürece hem ikincil hem de asıl dayanaklar her halükârda ulamsal ve olgusaldır. Bu bakımdan tek bir İsveçli'nin bile Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olarak kaydedilmiş olmadığına dair bilgi Karl Henrik Petersen'in bir İsveçli olduğu bilgisiyle aynı değerdedir (Toulmin, 2003, ss. 105-106).

Öyle olsa bile tartışmada bir kişinin verilerinin ve gerekçelerinin destekleyicisinin oynadığı farklı roller bunları aynı 'dayanaklar' olarak tanımlamayı oldukça uygunsuz kılmaktadır. Ancak ana dayanaklarımızın alternatif yorumunu benimsediğimizi ve onları gerekçe olarak ele aldığımızı varsayarsak ana ve ikincil dayanaklar arasındaki farklar daha da çarpıcıdır (Toulmin, 2003, s. 106). 'Tek dayanak' kendisinden bir sonuç çıkardığımız bir bilgi parçasını ifade ederken 'evrensel dayanak' verilerimizden sonucumuza doğru güvenle adım atabileceğimiz bir güvenceyi ifade eder. Böyle bir güvence tüm destekleyicisine rağmen ne olgusal ne de ulamsal olacak, daha ziyade varsayımsal ve isteğe bağlı olacaktır (Toulmin, 2003, s. 106). Anlatımlarımız söz konusu işlevsel farklılıkları açıkça yansıttığı sürece bir gerekçenin dayanağını, gerekçenin kendisiyle karıştırma tehlikesi yoktur. Bu tür karışıklıklar yalnızca bu farklılıklar ifade biçimlerimiz tarafından gizlendiğinde ortaya çıkar (Toulmin, 2003, s. 98).

Destek ve Veri

Destekleyici veriden de ayırt edebiliriz. Bir tartışmada başvurduğumuz veriler ve gerekçelerimize inandırıcılık veren destekleyici benzer şekilde doğrudan olgu meseleleri olarak belirtilebilse de bu ifadelerin tartışmada oynadığı roller kesinlikle farklıdır (Toulmin, 2003, s. 98). Veri içeren fakat açık bir destekleyicisi olmayan tartışmalar vardır. Öte yandan destekleyici içeren ancak veri içermeyen tartışmalar yoktur (Verheij, 2005, s. 105).

Bir desteğin ortaya çıkması verinin (ve iddianın) ortaya çıkmasını gerektirir. Ayrıca, ileri sürülen gerekçelerin destekleyicisinin açıkça belirtilmesine gerek yoktur

- en azından başlangıçta: Gerekçeler itiraz edilmeksizin kabul edilebilir ve destekleyicileri anlaşılmış olarak bırakılabilir. Aslında tüm gerekçelerden en başta güvence isteseydik ve hiçbirinin tartışılmadan geçmesine izin vermeseydik tartışma hemen hemen hiç başlayamazdı (Toulmin, 2003, s. 98; Verheij, 2005, s. 105).

2.5.2.6. Çürütücü

Çoğu zaman güçlü tartışmalar olduğuna inanmak için nedenimizin olduğu argümanlar sunarız, ancak bu güvenin dayandığı tüm koşulları ve varsayımları açıkça belirtmeyiz. Sadece koşulların geçerli olduğuna inanmak için nedenimiz olduğundan tartışmamızın sonucunun doğru olduğunu varsayma hakkına sahibiz. Eğer birisi varsayımlarımızdan birinin aslında yanlış olduğunu gösterebilirse o zaman sadece bu gerçeğe işaret ederek sonuçlarımızın işleyişini bozabilir (Şöyle de diyebiliriz, onun itirazı bizim asıl varsayımımızı çürütür.) (Toulmin ve ark., 1984, s. 82). Anlaşılabileceği gibi çürütme, tartışma için istisna koşullarını sağlar (Verheij, 2005, s. 348).

Başka bir anlatımla çürütme iddiayı geçersiz kılabilir, destekleyici tartışmaların gücünü zayıflatabilecek istisnai durumdur (Karbach, 1987, s. 82; Toulmin ve ark., 1984, s. 95). “İstisnaların” gerçekten istisnai olmadığı durumlarda tartışmalarımızın sonuçlarını sadece olası bir çürütücüye bağlı olarak “muhtemelen” geçerli olarak ileri süremeyiz. Bunun yerine gerekçelerimizi açıkça, yalnızca belirli koşulların yerine getirilmesi halinde geçerli olacak şekilde yeniden ifade etmemiz daha iyi olacaktır (Toulmin ve ark., 1984, s. 99). Çürütmelerin çeşitli işlevleri olabilir. Örneğin ‘gerekçenin genel otoritesinin bir kenara bırakılması gereken durumları gösterebilir’; ancak aynı zamanda (ve Toulmin için görünüşe göre eşdeğer olarak) ‘gerekçeli sonucu alt edebilecek veya çürütebilecek istisnai durumlar’ da olabilir (Verheij, 2005, s. 101).

2.5.3. Diyalektik Uslamlama Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi, daha belirli bir biçimde diyalektik usamlama; eleştiri, açıklama ve eylem arasındaki ilişkiyi ön plana çıkaran bir tartışma biçimidir (Fairclough, 1995b, s. 18; 2017, s. 14). Bunu dört adımda açıklayabiliriz (Fairclough, 1995b, s. 18):

1. Söylemin normatif eleştirisi.

2. Normatif olarak eleştirilen söylemin mevcut durumun (mevcut toplumsal gerçeklik) özellikleri açısından açıklanması.

3. Mevcut durumun açıklayıcı eleştirisi.

4. Mevcut durumu ‘daha iyiye doğru’ değiştirmek için eylemin savunulması.

Anlaşılabacağı gibi eleştirel söylem çözümlemesi, söylem eleştirisi ile söylemin mevcut toplumsal gerçeklikte nasıl yer aldığına dair açıklamayı gerçekliği değiştirmeye yönelik eylem için bir temel olarak birleştirir.

Örneğin modern üniversitelerin söyleminin eleştirisi ve bu söylemin üniversitelerin ‘piyasalaştırılması’ içinde nasıl yer aldığına açıklanması bu söylemi değiştirmeye yönelik eylem için bir temel oluşturur. Eğer üniversiteler öğrencilerden ‘tüketiciler’ olarak söz ediyorsa, ikisi arasında problemlili veya ‘yanlış’ bir benzerlik kuruyorsa ve bu durum üniversiteleri özelleştirme stratejisinin bir parçası olarak açıklanabiliyorsa değiştirilmesi gereken yanlış bir şeyler var demektir (Fairclough, 2017, s. 14).

2.5.4. Tartışma Modelinin Söylem Çözümlemesine Katkısı

Tartışma modeli yöntemsel ve analitik bir yaklaşım sunmaktadır. Bu çerçevede söylem çözümlemesine katkısı beş başlıkta özetlenebilir (Üzelgün ve ark., 2020, ss. 287-288):

1. Tartışmanın açıkça tanımlanmış bir analiz birimi olarak ele alınabilmesi

2. Bir tartışmanın dilsel, akli ve toplumsal unsurlarına ayrılarak analiz edilebilmesi

3. Tartışma, öncül ve ön kabul arasındaki ilişkinin sistematik bir biçimde ortaya çıkarılması

4. Bir metin ya da konuşmadaki akıl yürütme biçimlerini ve çıkarsama düzeneğini belirlemesi

5. Tartışmayı eleştirel usallık arka planının sağladığı normatif standartlar ile eleştirel bir biçimde değerlendirilebilmesi.

3. YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın modelini, evren ve örneklemini, veri toplama tekniklerini, verilerin toplanmasını ve analizlere dair bilgilendirmeyi içermektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Fairclough'un anlatımıyla eleştirel söylem çözümlemesi sosyal bilimlerin çeşitli alanlarındaki analitik ve teorik araçlarla birlikte kullanılır. Eleştirel söylem çözümlemesinin bir araştırmada kullanılan yöntemlerin birleşimlerinin uygun bir parçası olup olmadığına ancak araştırma süresi boyunca 'araştırma nesnesinin' gelişen yapısı ışığında karar verilebilir. (Fairclough, 2003, ss. 20-21). Araştırma nesnesi eklektik olmayı gerektirdiğinden araştırma modeli Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi ile Stephen Toulmin'ın tartışma modeline dayanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İngiliz ulusal çevrimiçi yazılı basınıdır. Evren tercihinde BBC'nin dünyanın en geniş kapsamlı uluslararası haber toplama ağı olması ile güvenilir ve tarafsız olduğuna dair iddia (Way, 2013, s. 20) etkili olmuştur. Araştırmanın örneklemi araştırmacı tarafından BBC çevrimiçi yazılı haber sitesinden ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenen 5 metindir. Ölçüt örnekleme yönteminde araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ölçüt veya ölçütleri karşılayan tüm durumlar çalışılır ve gözden geçirilir (Başaran, 2017, s. 491).

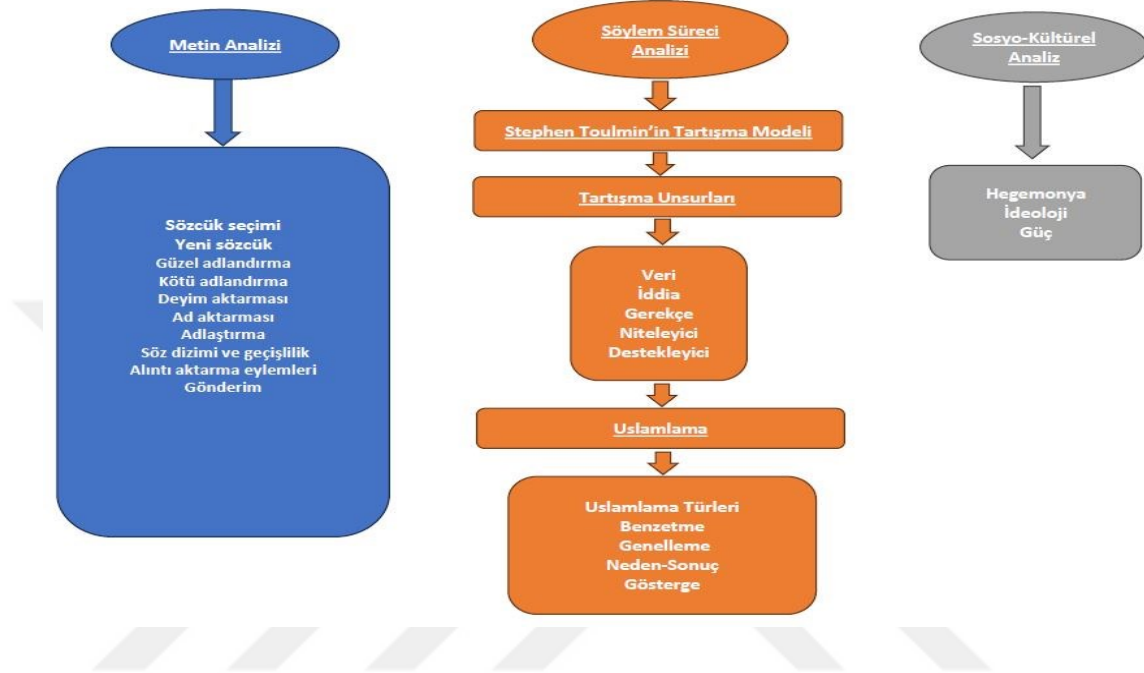
Bu noktada araştırmada ölçüt kanıtsallık olarak belirlenmiştir. Kanıtsallığın ölçüt olarak belirlenmesinin nedeni ciddi haber anlatısının tutarlılığının, ikna edici olmasının ve tarafsızlığının kanıta dayalı doğasına bağlı olmasıdır. Kanıtsallık ile kastedilen mantık, ortak akıl, gerçeklere dayanan kanıt, söylenti, çoğunluk görüşü, geçmiş deneyim, görüşme, kişisel deneyim öyküleri, tanık ifadeleri vb. bilgi kaynağıdır (Fetzer ve Oishi, 2014, s. 325).

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama tekniklerinden biri, bir dilbilim uzmanı olan Prof. Dr. Nalan KIZILTAN ile araştırmacı Tuğba TAŞDEMİR tarafından geliştirilen ve Tablo 3.3.1.'de gösterilen haber söylemi analiz kriterleri çizelgesidir. Tezin amacı doğrultusunda Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi ile Stephen Toulmin'ın tartışma modeli birleştirilmiştir. Bir diğer teknik kullanıcıların metinsel

veri yüklemelerine, veriyi analiz etmelerine ve görselleştirebilmelerine olanak tanıyan web tabanlı bir metin analizi ve görselleştirme uygulamasıdır.

3.3.1. Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi

Tablo 3.1. Haber Söylemi Analiz Kriterleri Çizelgesi.

Araştırmanın haber söylemi için geliştirilen analiz kriterleri çizelgesi dilbilimsel ve biçimsel unsurların çözümlendiği metin ve söylem süreci analizi ile sosyo-kültürel analizden oluşmaktadır. Metin analizi; sözcüksel analizi, yeni sözcüğü, sözbilimini, dilbilgisini, alıntı aktarma eylemlerini ve gönderimi içermektedir. Söylem süreci analizi; metinlerarasılığı, söylemlerarasılığı ve Stephen Toulmin'in tartışma modelini içermektedir. Sosyo-kültürel analiz ise hegemonyayı, ideolojiyi ve gücü içermektedir. Metin analizi, söylem süreci analizi ve sosyo-kültürel analizde ele alınan unsurlar zorunlu olmayıp araştırmanın doğasına ve araştırmacının tercihinine göre değişiklik gösterebilir.

3.3.2. Voyant Tools

Voyant Tools web tabanlı, açık kaynaklı metin analiz yazılımıdır ve nicel analiz yaparken kullanışlı olan çok yönlü metin işleme imkânı verir.

İnsan bilimleri araştırmalarında veri görselleştirme verilerdeki terimlerin sıklığını göstermek için önemli bir husustur. Araçları, en sık kullanılan kelimelerden oluşan bir kelime bulutu oluşturmanıza olanak tanır.

Genellikle kelime sıklığını veya kelimeler arasındaki tamamlayıcı bağlaçları belirlemek gibi yapıları tespit etmeyi içerir (Moldonalieva, 2022a, s. 85). Söz konusu program aynı zamanda kelimelerin yan yana dizilişini de göstermektedir. Araştırmada kullanmamızdaki amaç en sık kullanılan kelimeler ile eşdizimliliği tespit edebilmektir. Voyant'ta ana gösterge tablosu araç isimleri; bulut (cirrus), okuyucu (reader), eğilim (trends), özet (summary) ve bağlamdan (context) oluşmaktadır. Bulut, derlemdeki en sık kullanılan kelimeleri merkezi olarak gösteren bir kelime bulutu oluşturma aracıdır. Okuyucu, kullanıcıya metne ait parçaları getiren bir derlem görünümüdür. Eğilimler, derlemdeki terimleri (veya belge içindeki terimleri) gösteren bir dağılım grafiğidir. Özet mevcut külliyata-bütüncüye temel, metinsel, genel özet sağlayan bir araçtır. Bağlam ise bir anahtar kelimenin her geçtiği yeri bağlamıyla birlikte gösteren bir tanıklı dizindir (Moldonalieva, 2022a, s. 85).

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sorularının yanıtlarına ulaşmak için Voyant Tools programında metinde en çok tekrar eden kelimeler ve eş dizimlilik taranmıştır. Elde edilen verilere dair programın sunduğu grafikler verilerin analizi kısmında paylaşılarak yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. BBC Haber Metinlerinin Seçimi

Bir düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından yayınlanan *İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma* adlı raporun İslamofobinin en ayrıntılı, kapsamlı ve resmi tanımını yaptığı kabulünden ötürü 1997 ile 2020 yılları arasındaki haber metinleri seçilmiştir. Bu yıllar arasındaki metinler “İslamofobi” anahtar terimi vasıtasıyla taranmıştır ve analize tabi tutulacak olan metinler kanıtsallığı içeren ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

4.2. Haber Metni 1

Haber Başlığı: UK ‘Islamophobia’ rises after 11 September

Kaynak Metin: Muslims in one of the UK's most ethnically diverse cities have suffered an increase in racist abuse and attacks since 11 September, according to research. An academic survey of racist incidents in Leicester supports fears that the UK is witnessing a rise in Islamophobia - fear or intolerance of Muslims because of their religion. Earlier in the year, a European Union anti-racism research agency warned there was anecdotal evidence of a rise in Islamophobia. The research by the University of Leicester is the first detailed study into the actual effects of 11 September on a Muslim community.

Research findings

Racist and religious attacks in Leicester rose dramatically after 11 September, the university's research found, before dropping back during 2002. Attacks included abuse hurled at children on their way to school or women shopping, to one reported incident where a baby was tipped out of a pram. One man reported that he had eggs thrown at him outside a supermarket and then had to run as a car was driven at him. Another victim reported that he had to get off a bus after another passenger screamed accusations that he was a bomber. The research also found that Hindus and Sikhs also suffered increased abuse after 11 September, although not to the same degree. Dr Lorraine Sheridan who conducted the research for the university, said that she had been shocked by what she had found. “The attacks are being carried out by people who don't like Islam, the abuse is more about the religion than the race. “They think that it victimises women and that Muslims refuse to integrate.

“The people behind the attacks think that Muslims are outside of society and they are different. “What is of most concern is that this is happening in Leicester, a leading multi-ethnic city which is supposed to be a model for the rest of the UK.” Suleman Nagdi of the Federation of Muslim Organisations in Leicester, said that while incidences of attacks had now fallen, the community had been shaken by attacks - but many remained reluctant to report them. “Many of the attacks that came after 11 September were against women in the street,” said Mr Nagdi. “They presented an easy target because people could identify their religion by their headscarves.”

'Silent majority'

Mr Nagdi said that all mosques and community groups in the city had been put on alert to report incidents. “Within Leicester's ethnic minorities there is a silent majority,” he said. “That means that many incidents go unreported. People are too timid to speak out by nature. “We have tried to encourage people to report the incidents to the police so that they can be dealt with.” Leicester University surveyed the experiences of all the major religious faiths as part of the research which also included Stoke on Trent. The survey involved detailed questionnaires of experiences since 11 September 2001. Approximately 500 people responded, the overwhelming number being Muslims. The study examined levels of both racial and religious discrimination and incidences of “implicit” racism - where people may deny being racist but treat other ethnic minorities differently. Dr Sheridan said: “The British Crime Survey's own figures suggest that Pakistani and Bangladeshi communities suffer the most abuse. Our figures are the first attempt to look at this in depth in just one area. “But we need more research into this nationally to find out the true extent of Islamophobia.”

Haber Başlığı: İngiltere'de 'İslamofobi' 11 Eylül'ün Ardından Artıyor

Erek Metin: Araştırmaya göre İngiltere'nin etnik açıdan farklı şehirlerinden birinde ikamet eden Müslümanlar 11 Eylül'den beri ırkçı taciz ve kurbandaki artıştan dolayı sıkıntı yaşadı. Leicester'deki ırkçı olaylarla ilgili akademik bir araştırma İngiltere'nin Müslümanlara karşı duyulan korku ya da hoşgörüsüzlük olarak adlandırılan İslamofobide bir artışa tanıklık ettiği yönündeki korkuları desteklemektedir. Yılın ilk yarısında bir Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşu İslamofobinin arttığına dair söylentilere dayanan bir kanıt olduğu konusunda

uyardı. Leicester Üniversitesi tarafından yapılan araştırma 11 Eylül'ün Müslüman bir topluluk üzerindeki gerçek etkilerine ilişkin ilk ayrıntılı çalışmadır.

Araştırma bulguları

Üniversite tarafından yapılan araştırmada Leicester'daki ırkçı ve dini saldırılar 2002'deki düşüşten önce 11 Eylül'ün sonrasında belirgin bir biçimde arttı. Saldırıları, çocukları okulda, kadınları alışverişte ve bebekleri de arabalarında vurdu. Olaya maruz kalan kurbanlardan biri bir süpermarketin önünde kendisine yumurta atıldığını ve ardından üzerine üzerine gelen bir arabadan kaçmak zorunda kaldığını anlattı. Olaya maruz kalan başka bir kurban aynı otobüste birlikte olduğu bir yolcunun kendisine canlı bir bomba ihbarıyla bağırdığını ardından otobüsten inmek zorunda kaldığını belirtiyor. Araştırma ayrıca Hinduların ve Sihlerin de 11 Eylül'den sonra aynı derecede olmasa da giderek artan tacize maruz kaldığını gösterdi. Üniversite için bu araştırmayı yürüten Dr.Lorraine Sheridan bu bulgular karşısında şok olduğunu belirtti. “Saldırıları İslam'dan hoşlanmayan insanlar tarafından yapılıyor, tacizler daha çok ırkçı değil dinidir.” Saldırıların arkasındakiler Müslümanların toplumun dışında kaldığını ve farklı olduklarını, İslam dininin kadınları mağdur ettiğini ve Müslümanların yaşadıkları topluma dâhil olmayı reddettiğini düşünüyor. Müslümanların toplumun dışında olduğu ve farklı oldukları görüşünde. “En endişe verici olan şey, bunun Birleşik Krallık'ın geri kalanı için bir model olması beklenen, önde gelen çok etnikli bir şehir olan Leicester'de gerçekleşiyor olmasıdır.” Leicester'daki Müslüman Örgütler Federasyonu'ndan Süleyman Nagdi saldırı vakalarının son zamanlarda düşmesine rağmen topluluğun saldırılarla sarsıldığını - ancak birçoğunun saldırıları ihbar etme konusunda isteksizliğini sürdürdüğünü söyledi. Nagdi, “11 Eylül'den sonra gelen saldırıların çoğu sokaktaki kadınlara yönelikti” dedi. İnsanlar, başörtülerinden dinlerini tespit edebildikleri için kolay hedeftiler.

'Sessiz çoğunluk'

Bay Nagdi, şehirdeki tüm camilerin ve toplumsal grupların vakaları ihbar etmek için teyakkuza geçirildiğini söyledi. “Leicester'ın etnik azınlıkları içinde sessiz bir çoğunluk var” dedi. “Bu, birçok vakanın bildirilmeden kaldığı anlamına geliyor. İnsanlar doğası gereği dile getirmekte fazla ihtiyatlı. “İnsanları olayları polise bildirmeleri için teşvik etmeye çalıştık, böylece ilgilenbilsinler. “Leicester Üniversitesi Stoke on Trent'i de içeren araştırmanın bir parçası olarak tüm büyük dini

inançlara ait yaşananları araştırdı. Araştırma 11 Eylül 2001'den bu yana yaşanan deneyimlerin ayrıntılı anketlerini içeriyordu. Çoğunluğu Müslüman olan yaklaşık 500 kişi yanıtladı. Çalışma hem ırk ayrımcılığının hem de dini ayrımcılığın seviyelerini ve insanların ırkçı olduklarını inkâr edebilecekleri ancak diğer etnik azınlıklara farklı şekilde davranabilecekleri “örtülü” ırkçılık vakalarını inceledi. Dr Sheridan, “İngiliz Suç Araştırması'nın kendi rakamsal verilerinin Pakistan'a ve Bangladeş'e özgü toplulukların kötü muameleye en çok maruz kalanlar olduğunu gösterdiğini söyledi. Rakamsal verilerimiz bunu yalnızca bir alanda derinlemesine incelemeye yönelik ilk girişimdir. Ancak İslamofobinin gerçek boyutunu ortaya çıkarmak için ulusal çapta daha fazla araştırmaya ihtiyacımız var.”

4.2.1. Veri Analizi 1

Şekil 4.1. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler.

En sık kullanılan kelimeler İslamofobi ile ilgili bir araştırmaya ya da araştırmalara değinildiğini göstermektedir. Üniversite, araştırma ve ayrıntılı sözcüklerinin sıkça kullanılması İslamofobinin bilimsel araştırma ve akademik çalışmalar aracılığıyla analiz edilip anlaşılmasına ve delillendirilmesine yönelik bir kararlılığa işaret etmektedir. “Saldırıları, taciz, ırkçı(lık), olaylar, kurban, ihbar etme(me), din(i), etnik, Müslüman, kadınlar, azınlıklar, deneyimler” gibi sözcüklerle belirli bir dini ya da etnik grubun ve grup içerisinde çoğunlukla kadınların maruz kaldığı istismar ve şiddet eylemlerini içeren vakaların altı çizilmektedir. Artış, uyarmak, sessiz gibi kelimelerin sıkça kullanılması İslamofobiye ve buna dayalı suçlarda artışa dikkat çekerek bu konuda sessiz kalmamak gerektiğine atıfta bulunmaktadır.

Document	Left	Term ↓	Right
UK 'Isla...	out the true extent of	islam...	
UK 'Isla...	evidence of a rise in	islam...	. The research by the University
UK 'Isla...	is witnessing a rise in	islam...	- fear or intolerance of Muslims
UK 'Isla...	UK'	islam...	' rises after 11 September Muslims

islamophobia x ? 4 context expand

Şekil 4.2. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler.

İslamofobi ile kullanılan “artıyor, artışa dair kanıt ve gerçek boyutuyla” sözcük ve sözcük grupları ele alındığında İslamofobinin doğrulamak adına kanıta da ihtiyaç duyan ve gittikçe artış gösteren ciddi bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Müslümanlara karşı duyulan korku ya da hoşgörüsüzlük sözcüğünün olumsuz anlamla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu noktada söz konusu korku ya da hoşgörüsüzlükte artışın istenilmeyen bir durum olduğu söylenebilir.

Haber metninde geçen bir Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşunun İslamofobinin arttığına dair söylentilere dayanan bir kanıtı olduğu konusunda yapmış olduğu uyarı Leicester Üniversitesi'nin 11 Eylül'ün Müslüman bir topluluk üzerindeki gerçek etkilerine ilişkin ilk ayrıntılı çalışmayı gerçekleştirmesi ve şehirdeki tüm camilerin ve toplumsal grupların vakaları ihbar etmek için teyakkuza geçirilmesi Müslümanlara karşı duyulan korku ya da hoşgörüsüzlükteki artışın istenilmeyen bir durum olduğunu desteklemektedir.

4.2.2. Metin Analizi 1

1. Sözcük seçimi:

“Çalışma hem ırk ayrımcılığının hem de dini ayrımcılığın seviyelerini ve insanların ırkçı olduklarını inkâr edebilecekleri ancak diğer etnik azınlıklara farklı şekilde davranabilecekleri “örtülü” ırkçılık vakalarını inceledi.” Bu tümcede yazarın kullandığı dini ayrımcılık sözcüğü ile bireylere ya da gruplara karşı eşit olmayan bir davranış içermesi yönüyle “örtülü” ırkçılıkla olan ilişki vurgulanmıştır. Ayrımcılık noktasında Pakistan’a ve Bangladeş’e özgü toplulukların kötü muameleye en çok maruz kalanlar olduğunun tespit edilmesi örtülü ırkçılıkla olan ilişkiyi desteklemektedir.

Ayrıca Runnymede Trust raporunda yer alan önyargı, dışlama ve şiddetle birlikte İslamofobiye oluşturan dört olgudan biri olduğu söylemi ile de örtüşmektedir. Tümcede geçen örtülü ırkçılık sözcüğü, “Leicester'deki ırkçı olaylarla ilgili akademik bir araştırma, İngiltere'nin Müslümanlara karşı duyulan korku ya da hoşgörüsüzlük olarak adlandırılan İslamofobide bir artışa tanıklık ettiği yönündeki korkuları desteklemektedir.” tümcesindeki İslamofobinin bir tür korku olduğu tanımını desteklemektedir. Korku, usdışı korku anlamına gelmekte olduğundan ve örtülü ırkçılıkta da bireylerin ayrımcı eylemleri bilinçaltı veya bilinçdışı bir düzeyde işlediğinden metinde tutarlılık sağlanmaktadır. Göz önünde bulundurulması gereken başka bir nokta da muhabirin İslamofobiye ilişkin açıklamasının son derece net olduğu, başka bir anlatımla tanımı belirsiz kılacak muğlak bir dil kullanmadığı ve terimin yaygın kullanımıyla uyumlu olduğudur.

2. Yeni sözcük: Haber metninde yeni sözcük mevcut değildir.

3. Güzel adlandırma: Örtülü ve açık vakaları ihbar etmeyen mağdurlar ya da kurbanlar için arıksayış olarak 'sessiz çoğunluk' kullanılmıştır. Burada yazarın mağdurları ya da kurbanları suçlayıcı ya da yargılayıcı bir dil kullanmaktan kaçındığı için güzel adlandırmaya başvurduğu söylenebilir.

4. Kötü adlandırma: Haber metninde kötü adlandırma mevcut değildir.

5. Deyim aktarması: Haber metninde deyim aktarması mevcut değildir.

6. Ad aktarması: Haber metninde ad aktarması mevcut değildir.

7. Adlaştırma: Haber metninde eylemin ve nedenselliğin gizlenmesi amacıyla kullanılan bir adlaştırma mevcut değildir.

8. Söz dizimi ve geçişlilik:

1. “Saldırıları İslam'dan hoşlanmayan insanlar tarafından yapılıyor, tacizler daha çok ırkçı değil dinidir.” (“The attacks are being carried out by people who don't like Islam, the abuse is more about the religion than the race.”) tümcesi edilgen bir cümledir. Ancak kimler tarafından gerçekleştirildiği açıkça belirtildiğinden kişilerin saldırılardaki rolünü gizleme ya da bütünüyle ortadan kaldırma gibi bir işlevi yoktur.

2. “Leicester'daki Müslüman Örgütler Federasyonu'ndan Süleyman Nagdi saldırı vakalarının son zamanlarda düşmesine rağmen topluluğun saldırılarla sarsıldığını - ancak birçoğunun saldırıları ihbar etme konusunda isteksizliğini

sürdürdüğünü söyledi.” (“Suleman Nagdi of the Federation of Muslim Organisations in Leicester, said that while incidences of attacks had now fallen, the community had been shaken by attacks - but many remained reluctant to report them.”) tümcesinde de saldırıyı gerçekleştirenlerin kim olduğu önceki cümlede verildiğinden örtük özne kullanımı yoktur.

9. Alıntı aktarma eylemleri:

1. Anlatmak/Belirtmek/Söylemek/Demek:

1. Olaya maruz kalan kurbanlardan biri, bir süpermarketin önünde kendisine yumurta atıldığını ve ardından üzerine üzerine gelen bir arabadan kaçmak zorunda kaldığını anlattı.

2. Olaya maruz kalan başka bir kurban aynı otobüste birlikte olduğu bir yolcunun kendisine canlı bir bomba ihbarıyla bağırdığını ardından otobüsten inmek zorunda kaldığını belirtiyor.

3. Üniversite için bu araştırmayı yürüten Dr Lorraine Sheridan bu bulgular karşısında şok olduğunu belirtti.

4. Dr.Sheridan, İngiliz Suç Araştırması'nın kendi rakamsal verilerinin Pakistan'a ve Bangladeş'e özgü toplulukların kötü muameleye en çok maruz kalanlar olduğunu gösterdiğini söyledi.

5. Leicester'daki Müslüman Örgütler Federasyonu'ndan Süleyman Nagdi, saldırı vakalarının son zamanlarda düşmesine rağmen topluluğun saldırılarla sarsıldığını - ancak birçoğunun saldırıları ihbar etme konusunda isteksizliğini sürdürdüğünü söyledi.

6. Nagdi, “11 Eylül'den sonra gelen saldırıların çoğu sokaktaki kadınlara yönelikti” dedi.

7. Bay Nagdi, şehirdeki tüm camilerin ve toplumsal grupların vakaları ihbar etmek için teyakkuza geçirildiğini söyledi.

8. “Leicester'ın etnik azınlıkları içinde sessiz bir çoğunluk var” dedi. (Süleyman Nagdi)

Anlatmak, belirtmek, söylemek ve demek eylemleri anlamsal olarak tarafsız eylem olma eğilimindedir. Öte yandan yazarın alıntılanan kaynakla ve alıntının

önermesel içeriğiyle olası mutabakatını gösterir. Bu noktada doğruyu söyleyenin kim olduğunu göstermenin kasti bir yolu olarak söz konusu eylemler tecrübelerini paylaşan tanıklar ve yetkilileri alıntılararak iddianın doğruluğunu güçlendirmiştir. “İngiltere’nin etnik açıdan en çeşitli şehirlerinden birinde ikamet eden Müslümanlar 11 Eylül’den beri ırkçı taciz ve saldırılardaki artıştan dolayı sıkıntı yaşadı.” tümcesinde en başta yer alan ‘Araştırmaya göre’ ifadesinin kullanımı da yazarın alıntıya ve kaynağa olan mesafesi konusundaki fikrimizi doğrulamaktadır. Söz konusu ifade alıntının önermesinin geçerli olduğuna işaret etmektedir.

2. Uyarmak:

1. Yılın ilk yarısında bir Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşu İslamofobinin arttığına dair söylentilere dayanan bir kanıt olduğu konusunda uyardı. Burada, uyardı eylemi ile Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşunun sözünün ağırlığının altı çizilerek durumun ciddiyeti vurgulanmak istenmiştir.

10. Gönderim:

1. Dış gönderim:

1. Dr Sheridan, “İngiliz Suç Araştırması’nın kendi rakamsal verilerinin Pakistan’a ve Bangladeş’e özgü toplulukların kötü muameleye en çok maruz kalanlar olduğunu gösterdiğini söyledi.” tümcesinde İngiliz Suç Araştırması dış gönderim olarak kullanılmıştır. Metnin dışında İngiliz yetkililer veya kurumlar tarafından yürütülen belirli bir araştırmaya atıfta bulunmaktadır.

2. “Yılın ilk yarısında bir Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşu İslamofobinin arttığına dair söylentilere dayanan bir kanıt olduğu konusunda uyardı.” tümcesinde Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı araştırma kuruluşuna atıfta bulunmaktadır.

2. Ön gönderim:

1. “Leicester’in etnik azınlıkları içinde sessiz bir çoğunluk var” dedi. “Bu, birçok vakanın bildirilmeden kaldığı anlamına geliyor.” (“Within Leicester's ethnic minorities there is a silent majority,” he said. “That means that many incidents go unreported. People are too timid to speak out by nature.”) tümceleri için bu zamiri Leicester’in etnik azınlıkları içinde sessiz bir çoğunluğun ne anlama geldiğini açıklayan kendinden sonraki tümceye atıfta bulunmaktadır. Bu adılı ile yapılan söz

konusu öngönderimde okuyucu için vakaların bildirilmeden kalmasının sessiz çoğunlukla olan ilişkisi vurgulanmaktadır.

3. Art gönderim:

1.“Saldırıların arkasındakiler Müslümanların toplumun dışında kaldığını ve farklı olduklarını, İslam dininin kadınları mağdur ettiğini ve Müslümanların yaşadıkları topluma dâhil olmayı reddettiğini düşünüyor.” (The attacks are being carried out by people who don't like Islam, the abuse is more about the religion than the race. “They think that it victimises women and that Muslims refuse to integrate.”) tümcelerinde orijinal metinde ‘it’ aslında İslam dini için art gönderim olarak kullanılmıştır. O (it) adılı ile saldırıların arkasındakilerin eylem ve düşünce yapılarında İslam ile kurmuş oldukları bağ kuvvetlendirilmekte ve öncelenmektedir.

4.2.3. Söylem Süreci Analizi 1

1. Metinlerarasılık:

1. Dr. Lorraine Sheridan’ın yürütmüş olduğu, Leicester Üniversitesi tarafından yapılan 11 Eylül 2001’den itibaren bu yana yaşanan deneyimlerin ayrıntılı anketlerini içeren ve örtülü ırkçılık vakalarının da incelendiği ilk ayrıntılı çalışma.

2. Söylemlerarasılık:

1. İslam’ın kadınları baskı altına alan bir inanç olduğu söylemi.

Söz konusu söylem ‘cinsiyetçiliğe’ veya kadınların Müslüman erkekler ya da ‘Müslümanlara ait’ değerler/sosyal sistemler tarafından boyunduruk ve baskı altına alınmasına atıfta bulunan, İslam’ı kötülemek için kullanılan bir tartışma stratejisidir (Richardson, 2004, s. 89). İlk olarak Müslüman kadınların toplumsal konumu ya baskı ve kısıtlamanın üslupsal dili kullanılarak ya da sadece geri kalmış, ‘Batılı, liberal olmayan’ ve dolayısıyla istenilmeyen şeklinde etiketlenerek olumsuz terminolojiyle tanımlanmaktadır (Richardson, 2004, ss. 89-90). İkinci olarak parçadan (Müslüman) bütüne (İslam) giden hatalı bir akıl yürütmeyle birçok (Müslüman) kadının adaletsiz sosyal konumu ya da ‘Müslümanlar’ tarafından kadınlara karşı gerçekleştirilen düşmanca eylemler, tartışmasız bir şekilde İslam adına gerçekleştirildiklerine ya da İslam tarafından uygulandıklarına atıfta bulunmaktadır (Richardson, 2004, ss. 89-90).

2. Müslümanların topluma dâhil olamadığı söylemi.

“Medeniyetler Çatışması”nın mutlak özcü okuması reddedilse de entegrasyon üzerinden İslam ile “Batı” arasındaki farklılıklar tanımlanarak bir medeniyet-kültür çatışması dile getirilmektedir. Bize benzemeyen ve toplumla bütünleştirilmeyi “reddeden” Müslümanlar aşırı ve sorunlu kültürel farklılığa sahip düşmanca ve kontrol altına alınması gereken kötü Müslümanları temsil etmektedir (Jackson, 2018, s. 179; Mondon ve Winter, 2017, s. 2163). Bu durum bir sadakat testi yoluyla “iyi” (bağışlanabilir/kurtarılabılır) ile “kötü” Müslümanlar arasında “ılımlı” Müslümanlardan itiraz ve özür talepleri yoluyla sınırlı ayrımlara yer verir, ancak bu tür talepleri karşılayacak çizgi keyfidir ve her zaman erişilebilir değildir. Dolayısıyla “ılımlı” Müslümanlar bile görünürde toplumun bir parçasıdır (Mondon ve Winter, 2017, s. 2164).

3. Müslümanların aşırılıkçı, terörist olduğu söylemi.

Haber metninde otobüsle seyahat eden herhangi bir Müslüman için canlı bomba ihbarı yapıldığından bahsedilmektedir. Burada ihbarı yapan kişinin İslam ile terör arasında bir ilişki olduğuna dair yerleşik bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Sözcük birlikteliklerinden de görüldüğü üzere “bomba, terör, ölüm” gibi söz konusu kelimelerin birlikte kullanımı yalnızca İslam, şiddet ve terör arasında kurulan ilişkiyi pekiştirmez, her iki tarafın da tartışılabilir durumlar olduğunu ima ettiğinden ötürü ırkçı argümana da belli bir güvenilirlik kazandırır. Bu, tartışma şeklinde ortaya konsa olsa bile “(Müslüman) inancın, kültür(ler)in ve insan(lar)ın bir tehdit kaynağı olarak görüldüğüne dair bitmek bilmeyen ısrarın” bir parçasıdır (Richardson, 2004, s. 43).

4. Müslümanların saldırıları ihbar etmekten kaçındığı söylemi.

Londra merkezli bir kuruluş olan Uluslararası İnsan Hakları Komisyonu (IHRC) büyük çoğunluğun ciddi fiziksel saldırılar da dâhil olmak üzere olayları bildirmediğini öne sürmektedir (Allen, 2010, s. 124). Umut et Nefret Etme (HnH) adlı kuruluş tarafından yayınlanan İngiltere’de kimlik, ırk ve inanç üzerine kapsamlı bir raporda da düşük düzeydeki dini gerekçelerden kaynaklanan nefret suçlarının büyük ölçüde bildirilmediğinden bahsedilmektedir (Kallis, 2018, s. 692). Allen’a göre (2014, s. 13) birçok durumda suçlar intikam ve dışlanma korkusu nedeniyle polise ihbar edilmeyecektir. Bu tür suçların bildirilmesine yönelik polis prosedürleri de yetersizdir.

5. Kadınların kolay hedef olduğu söylemi.

Son yıllarda yapılan çeşitli anketler “Müslüman karşıtı saldırıların” Avrupa’da arttığını göstermektedir. Birleşik Krallık’ta İngiltere merkezli İslam karşıtı eylemlerle mücadele kuruluğu olan Tell Mama’nın (Measuring Anti-Muslim Attacks) derlediği verilere göre Kasım 2015 Paris saldırılarını takip eden haftada Müslümanlara yönelik nefret suçları yüzde 300’den fazla artarak 115’e yükselmiştir ve kurbanların çoğu “geleneksel İslami giysiler içindeki” Müslüman kız çocukları ve kadınlar olmuştur (Desislava, 2018, ss. 89-90; Mondon ve Winter, 2017, s. 2154).

Mayıs ayındaki terör saldırısından sonra da Haziran ayında Londra Barking’deki Al-Madina Camisine giden kadınların çoğunlukla sözlü olmakla birlikte bazı durumlarda tükürme veya saldırgan fiziksel temas içeren tacizlere maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Yılın ilerleyen dönemlerinde Manchester ve Belfast’ta da benzer türde sözlü ve fiziksel saldırılar bildirilmiştir (Kallis, 2018, s. 693). Anlaşılacağı gibi İslamofobinin en çok karşılaşılan hedefi dinleri kıyafetleri ile somutlaşarak görünür olan Müslüman kadınlardır (Aked ve ark., 2019, s. 12).

3. Stephen Toulmin’in Tartışma Modeli

1. Tartışma Unsurları

1. Veri: Dr. Lorraine Sheridan’ın yürütmüş olduğu, Leicester Üniversitesi tarafından yapılan, 11 Eylül 2001’den itibaren bu yana yaşanan deneyimlerin ayrıntılı anketlerini içeren ve örtülü ırkçılık vakalarının da incelendiği ilk ayrıntılı çalışmanın bulgularıdır. Dayanaklar ise araştırmayı yürüten Dr. Lorraine Sheridan’ın bulgularla ilgili yapmış olduğu açıklama ile Leicester’daki Müslüman Örgütler Federasyonu’ndan Süleyman Nagdi’nin saldırılara dair yapmış olduğu açıklamadır.

2. İddia: Müslümanlara yöneltile ırkçı taciz ve saldırılardaki artışın İslamofobinin bir sonucu olduğudur.

3. Gerekçe: İngiltere’nin etnik açıdan en çeşitli şehirlerinden biri olan Leicester’de ırkçı saldırılardaki ve tacizdeki artışın 11 Eylül’ün ardından artmış olmasıdır.

4. Niteleyici: Haber metninde niteleyici mevcut değildir.

5. Destekleyici:

1. Leicester Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen, çoğunluğu Müslüman olan yaklaşık 500 kişinin yanıtladığı ankettir.

2. Irkçı ve dini saldırılara maruz kalan kurbanların açıklamalarıdır.

6. Çürütücü: Haber metninde çürütücü mevcut değildir.

2. Uslamlama

1. 11 Eylül saldırısı Leicester’de İslamofobide bir artışa yol açmıştır ve söz konusu şehirdeki Müslümanlara yöneltilen ırkçı saldırıların artmasına sebep olmaktadır.

2. İslamofobinin ulusal çapta gerçek boyutunu ortaya çıkarmak için daha çok çalışmaya gerek vardır.

3. Suçların ihbarı ile ilgili çoğunluk sessiz kalmayı tercih ettiğinden suçların gerçek oranı hakkında bilgi edinmenin zor ve teşvik konusunda emniyet güçleriyle işbirliği içinde hareket etmenin gerekli olduğudur.

3. Uslamlama Türleri

1. Benzetme yoluyla usamlama: Haber metninde benzetme yoluyla usamlama mevcut değildir.

2. Genelleme yoluyla usamlama: Haber metninde genelleme yoluyla usamlama mevcut değildir.

3. Neden-sonuç yoluyla usamlama: Irkçı saldırılardaki ve tacizlerdeki artış 11Eylül saldırılarına bağlanmıştır.

4. Gösterge yoluyla usamlama: Leicester’de 11 Eylül’den sonra yaşanan ırkçı saldırılar ve tacizler İslamofobinin arttığı iddiasını destekleyen göstergelerdir.

5. Yetke yoluyla usamlama: Otoriteye başvurma iddiayı desteklemek için iddia konusu hakkında uzman görüşü sunabilecek nitelikte olan bir kaynağa güvenmeyi gerektirir. Bu noktada bir bilim insanı olarak Dr. Lorraine Sheridan’a ve bir sivil toplum kuruluşunun üyesi olan Süleyman Nagdi’nin açıklamalarına yer verilmiştir.

4.2.4. Sosyo - Kültürel Analiz 1

1. Hegemonya: Kurbanların kendi adlarına konuşabilmeleri için röportaj yapılması, olayları daha kapsamlı değerlendirebilecek bir uzmanla ve bir sivil toplum kuruluşu üyesi ile görüşülmesi, İslamofobinin görmezden gelinmesine ya da

sonuçlarının önemsenmemesine neden olabilecek, azınlıkları ötekileştirebilecek baskın anlatılara meydan okumaktadır. Ötekine işitilmesi gereken bir ‘ses’ kazandırmaktadır.

2. İdeoloji: Alıntıda kullanılan eylemlerin seçiminden ve anlatının uzmanlar ile kurbanların beyanlarına başvurularda çerçevelenmesinden anlaşılacağı gibi İslamofobiye karşı eleştirel bir duruş sergilenmiştir. Bu nedenle söz konusu duruş söylemsel uygulamanın bir boyutu olarak ideolojik mücadeleye, başka bir anlatımla yerleşik ideolojileri yeniden biçimlendirme mücadelesine işaret etmektedir.

3. Güç: Haber metni ırkçı saldırıların ve tacizlerin Müslüman topluluk üzerindeki ‘gerçeğe dayanan’ etkilerini açıklığa kavuşturarak ve ötekileştirilmiş bir azınlığa sesini kazandırarak eşit olmayan güç ilişkilerini ele almıştır. Bununla birlikte metne güvenilirlik ve nesnellik kazandırmak adına yetkili seslerin bir sivil toplum kuruluşu üyesi ile bir uzman olması güç ilişkilerinde bir farklılık yaratmamış gibi görünse de ötekilerin seslerine yer verilmesi ile söz konusu ilişki dengelenmiş görünmektedir.

4.3. Haber Metni 2

Haber Başlığı: Muslim hate crime phone line aims to help victims

Kaynak Metin: Faith crime victims Sabana Amod and her husband Salim kept a scrapbook recording their experiences. A first UK helpline for victims of Islamophobia is being set up amid concerns that incidents are not being reported or properly categorised. Last year 2,000 hate crimes were recorded against different faiths in England, Wales and Northern Ireland. Police say it is unclear how many were against Muslims as separate figures were not recorded. Faith Matters, a non-profit group, hopes to show the scale of the problem and provide support for victims. “Many people think that Islamophobic crime does not exist. They say: ‘Where is the data?’” said the director of Faith Matters, Fiyaz Mughal. He is setting up the project Measuring Anti-Muslim Attacks (MAMA) with the help of government funding. “This is a chance for the Muslim community to say: ‘Let us present the case, in terms of the facts, let somebody collate it and present it to the authorities.’” “If someone has suffered abuse, been attacked or received a leaflet with inflammatory comments about Muslims in it, I want to hear about it.”

Brick through window

The Amod family were forced to move house from a traditionally white area of Leicester, Saffron Lane, to the more multicultural area of Highfields after two years of constant abuse and vandalism. “At first my husband did not want us to report it, but it got so bad that in the end I had to,” said Sabana Amod. “Our car was vandalised, someone tried to set their dog on me, and snowballs with stones in them were thrown at my young children. “On the day we were moving house, a brick was thrown through the window, narrowly missing my son's head but the glass shattered and cut his hand. He still has nightmares about it. “It was because we are Muslim. I wear a jilbab (full length gown) and hijab (head covering) and youths in the street used to ask me if I was a Muslim before abusing me.” Three people were later convicted of racial offences. A 21-year-old man was ordered to carry out 120 hours of community service and pay £100 compensation. A 54-year-old woman was fined £167 with £25 compensation, and a 16-year-old was referred to a youth offending panel for nine weeks, and ordered to pay his victim £100 in compensation. Faith Matters say the helpline will help measure the extent of Islamophobia faced by British Muslims.

Hate crime

The police are required by the Home Office to record all hate crime - this includes crime on the basis of race, sexual orientation, gender, disability and faith. Anti-Islamic crime is currently grouped together with faith hate crimes against Christians, Hindus and Sikhs. Anti-Semitic incidents are recorded separately and Faith Matters wants Islamophobic incidents to also be in their own category. According to their research, only 14 police forces out of 44 collate information about Islamophobic crime. Anti-Semitic hate crimes have been recorded separately since 2006 in response to a request from the government following an inquiry into anti-Semitism, said a spokesperson for the Association of Chief Police Officers (Acpo.) “A significant challenge in identifying other hate crimes for other religious groups is that many victims consider the crimes to be racist. Given that Muslims originate from all ethnicities it would not be possible to identify such victims from within racist crime data. “While we do not publish national data on anti-Muslim hate crimes, it is important to stress that all police forces maintain their local hate crime data.” Fear of Islam and Muslims is on the increase, according to Dr Leon Moosavi, an academic based at Lancaster University who has studied Islamophobia. “It is a widespread

problem in the UK,” he said. “More education is needed in schools, and Muslims need to also educate people about their faith.” Media reports of anti-Muslim incidents are monitored by Islamophobia Watch, Engage and the Islamic Human Rights Commission, but none are able to offer a personal service to victims.

Panic attacks

“I started wearing the hijab at university in 2006 but last summer I decided to take it off because I didn't feel safe after someone tried to pull it off my head, said Alisha, a student from Middlesbrough. She and her husband were targeted because they were Muslim, she believes. “I started to get panic attacks. I never thought I'd feel like this, but everyone is so afraid.” Her husband was also attacked on his way to work. “He was verbally abused, called a 'Paki', 'terrorist', and he was spat on. When he confronted the men, security guards tried to arrest him until an old man pointed out who the attackers were,” she said. Another victim Usman Choudhry, an IT manager in Salford, said he has suffered at least one incident of abuse per week over the last five to six years. “I haven't reported it to the police,” he said, “because I am not sure they could have caught the offenders.” The new phone line will also welcome calls from non-Muslims such as Sikhs and Hindus, who feel that they have been mistaken for Muslims and suffered verbal or physical abuse as a result. Faith Matters will monitor incidents for an initial 12 months and report its findings.

Haber Başlığı: Müslümanlardan nefret suçu telefon hattı mağdurlara yardım etmeyi amaçlıyor

Erek Metin: İnanç suçu kurbanları Sabana Amod ve eşi Salim bizzat kendi deneyimlerini içeren bir anı defteri tuttu. İslamofobi mağdurları için ilk Birleşik Krallık yardım hattı vakaların bildirilmediği veya usulen sınıflandırılmadığı kaygıları nedeniyle kuruluyor. Geçen yıl İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da farklı inançlara karşı 2.000 nefret suçu kaydedildi. Polis ferdi rakamlar kaydedilmediği için kaçının Müslümanlara karşı olduğunun bilinmediğini söyledi. Bir sivil toplum kuruluşu olan Faith Matters (İnançlar Önemlidir) sorunun boyutunu göstermeyi ve mağdurlara destek sağlamayı umuyor. Faith Matters'ın müdürü Fiyaz Mughal “Birçok insan İslamofobik suçun olmadığını düşünüyor. ‘Veriler nerede?’ diyorlar” dedi. Hükümet fonunun yardımıyla Müslüman Karşıtı Saldırıları Ölçme (MAMA) projesini geliştiriyor.

“Bu, Müslüman cemaatin durumu gerçeklerle ortaya koyalım, biri bunu düzenlesin ve ilgililere ilet sin demesi için bir şanstır. Birisi tacizden sıkıntı çektiyse saldırıya uğradıysa veya Müslümanlar hakkında tahrik edici yorumlar içeren bir broşür aldıysa bundan haberdar olmak isterim.”

Pencereden Gelen Tuğla

Amod ailesi iki yıl süren sürekli taciz ve vandalizmden sonra bilindiği üzere herhangi bir planlama çalışması yapılmamış bir bölge olan Saffron Lane'den Highfields'in görece çok kültürlü bölgesine taşınmaya mecbur bırakıldı. Sabana Amod “İlk başta eşim bunu ihbar etmemizi istemedi, ancak o kadar kötüye gitti ki sonunda mecbur kaldım” dedi. “Arabamıza zarar verildi, biri köpeğini üzerime saldırtmaya çalıştı ve küçük çocuklarıma içinde taşlar olan kartopu atıldı. Taşındığımız gün pencereden bir tuğla atıldı, kıl payı oğlumun kafasını ıskaladı, fakat cam parçalarına ayrıldı ve elini kesti. Bununla ilgili hala kâbuslar görüyor.” Faith Matters, yardım hattının İngiliz Müslümanların karşılaştığı İslamofobinin uzantısını ölçmeye faydası olacağını söylüyor. “Müslüman olduğumuz içindi. Ben cilbab (uzun giysi) ve türban (başörtüsü) takıyorum ve sokaktaki gençler beni taciz etmeden önce Müslüman olup olmadığını sorarlardı.” Üç kişi daha sonra ırkçı suçlardan mahkûm edildi. 21 yaşındaki bir erkeğe 120 saat toplum hizmeti yapması ve 100 sterlin tazminat ödemesi cezası verildi. 54 yaşındaki bir kadın 25 sterlin tazminat ile 167 sterlin para cezasına çarptırıldı ve 16 yaşındaki biri dokuz hafta boyunca bir gençlik suçları eğitim kampına gönderildi ve mağdura 100 sterlin tazminat ödeme cezası aldı.

Nefret suçu

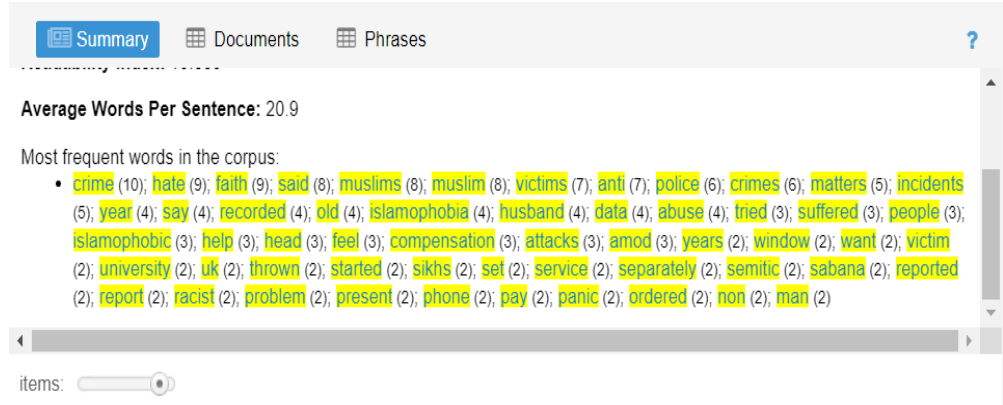
İçişleri Bakanlığı ilgili birimi polisin tüm nefret suçlarını kayıt altına almasını şart koşuyor – bu ırk, cinsel yönelim, cinsiyet, engellilik ve inançla ilgili suçlara dayalı suçları da kapsıyor. İslam karşıtı suçlar şu anda Hristiyanlara, Hindulara ve Sihlere yönelik inanç nefret suçlarıyla birlikte gruplandırılıyor. Yahudi aleyhtarı olaylar ayrı kaydediliyor ve Faith Matters grubu İslamofobik olayların da Yahudi karşıtı grup içerisinde gruplandırılmasını istiyor. Araştırmalarına göre 44 polis teşkilatından sadece 14'ü İslamofobik suçlar hakkında bilgi topluyor. Polis Yöneticileri Birliği (Acpo) sözcüsü bir Yahudi aleyhtarlığı soruşturmasının ardından hükümetten gelen bir talebe yanıt olarak Yahudi aleyhtarı nefret suçlarının 2006'dan beri ayrı olarak kaydedildiğini söyledi. Ayrıca başka dini gruplara yönelik diğer nefret suçlarını

belirlemede anlamlı bir meydan okuma birçok mağdurun suçları ırkçı olarak görmesidir. Müslümanların her türlü etnik kökenden geldiği düşünüldüğünde bu tür mağdurları ırkçılığa dayalı suç verilerinden saptamak mümkün olmayacaktır. “Müslüman karşıtı nefret suçlarıyla ilgili ulusal verileri yayınlamıyor olsak da tüm polis teşkilatlarının yerel nefret suçu verilerini tutacağını vurgulaması önemlidir.” Devamında Lancaster Üniversitesi'nde İslamofobiyi araştıran bir akademisyen olan Dr Leon Moosavi'ye göre İslam'a ve Müslümanlara duyulan korku büyüyor. O'nun “Birleşik Krallık'ta yaygın bir sorun” olduğunu söyledi. “Okullarda daha fazla eğitime ihtiyaç var ve Müslümanların da insanları inançları hakkında eğitmesi gerekiyor.” Müslüman karşıtı olaylarla ilgili basın raporları İslamofobiyi İzleme, İslamofobiyle Mücadele Etme ve İslam İnsan Hakları Komisyonu tarafından izleniyor, ancak hiçbir kurbanlara kişisel bir hizmet veremiyor.

Panik ataklar

Middlesbrough'da bir öğrenci olan Alisha, “Başörtüsü bağlamaya 2006'da üniversitede başladım, ancak geçen yaz biri kafamdan çekip almaya çalıştıktan sonra kendimi güvende hissetmediğim için çıkarmaya karar verdim,” dedi. Alisha kendisinin ve eşinin Müslüman oldukları için hedef alındığını düşünüyor. “Panik ataklar geçirmeye başladım. Böyle hissedeceğimi hiç düşünmemiştim ama herkes çok korkuyor.” Eşi de işe giderken saldırıya uğradı. Sözlü tacize uğradı, “Paki, ‘terörist’ olarak seslenildi ve üstüne tükürüldü. Adamlarla yüz yüze geldiğinde yaşlı bir adam saldırganların kim olduğunu gösterene kadar güvenlik görevlileri onu tutuklamaya çalıştı” dedi. Bir diğer kurban Salford'da bir bilgi teknolojileri yöneticisi olan Usman Choudhry son beş ila altı yıl içinde her hafta en az bir kez tacize uğradığını söyledi. “Bu olayı polise ihbar etmediğini” bunun nedeni olarak da suçluları yakalayabileceklerinden emin olmadığını söyledi. Yeni telefon hattı, Sihler ve Hindular gibi Gayrimüslimlerin Müslümanlarla karıştırıldıklarını ve sonucunda sözlü ya da fiziksel tacize maruz kaldıklarını hissedenlerin de aramalarını kabul edecek. Faith Matters grubu olayları ilk 12 ay boyunca izleyecek ve bulgularını raporlayacak.

4.3.1. Veri Analizi 2

Şekil 4.3. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler.

“Suç, inanç, nefret, kurban(lar), polis, olaylar, saldırılar, İslamofobik” ve “yardım” gibi sözcükler haber metninde en sık kullanılanlar arasındadır. “Nefret, suç, İslamofobik, inanç, olaylar, taciz ve Müslüman(lar)” gibi sözcükler inanç temelli bir nefretin belirli bir inanca sahip kişilere ya da gruplara – Müslümanlara yöneldiğine ve suçların doğasına işaret etmektedir. Ayrıca İslamofobik ve baş sözcüğünden anlaşılacağı gibi Sihlerin de suça yönelik eylemleri belirten sözcükler içinde yer alması nefretin onlara da yöneltilebildiğini göstermektedir.

“Maruz kalmak, kurban, polis, yardım” ve “insanlar” gibi sözcükler belirli bir grubun etrafında gelişen suça dair eylemlerle ilgili duyulan endişeyi ve bu insanları korumaya yönelik bir eyleme dair gerekliliği yansıtır gibi görünmektedir. Bununla birlikte “tazminat ve ceza almak” gibi kelimelerin kullanımı suça dair olayların hukuki bir boyutta ele alındığını ortaya koymaktadır. Son olarak “kurban, acı, panik” ve “maruz kalmak” gibi sözcükler kişisel tecrübeleri içeren anlatılar yoluyla kurbanların ruhsal durumuna dikkat çekmektedir.

Contexts	Bubblelines	Collocates	
Document	Left	Term	Right
Muslim ...	UK helpline for victims of	isl...	is being set up amid
Muslim ...	help measure the extent of	isl...	faced by British Muslims Hate
Muslim ...	Lancaster University who has studied	isl...	. "It is a widespread problem
Muslim ...	Muslim incidents are monitored by	isl...	Watch, Engage and the Islamic

4 context expand

Şekil 4.4. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler.

İslamofobi ile kullanılan “araştırmak,” “izleme” ve “izlenmek” sözcükleri İslamofobinin araştırılan ve izlenen bir durum olarak ele alındığını göstermektedir. “Boyutu” ile “yaygın” sözcükleri İslamofobinin görülme sıklığı ve boyutuna dair bir fikir vermekte, “karşılaşmak” ve “kurbanlar” sözcükleri ise İslamofobinin insanları mağdur eden, onları kurbana dönüştüren ciddi bir mesele ya da sorun olduğuna işaret etmektedir. Bu husus sorun sözcüğünün olumsuz anlamla ilişkili olması ile ortaya koyulmaktadır.

4.3.2. Metin Analizi 2

1. Sözcük seçimi:

1. Faith Matters’ın müdürü Fiyaz Mughal, “Birçok insan İslamofobik suçun olmadığını düşünüyor. ‘Veriler nerede?’ diyorlar” dedi.

2. Araştırmalarına göre 44 polis teşkilatından sadece 14’ü İslamofobik suçlar hakkında bilgi topluyor.

3. Yahudi aleyhtarı olaylar ayrı kaydediliyor ve Faith Matters grubu İslamofobik olayların da Yahudi karşıtı grup içerisinde gruplandırılmasını istiyor.

Burada İslamofobik sözcüğünün seçimi suçların inanç temelli olduğunu vurgulamak içindir. Ayrıca İslamofobinin İslam ve Müslüman karşıtlığından kaynaklanan, ırkçı saldırıdan ayrı olarak kendine özgü bir doğası olan belirli bir suç veya olay türü olduğunu açıkça belirtme gereği duyulmuştur.

2. Yeni sözcük: Geleneksel kıyafetler sözcüğü tüm örtünme biçimlerini belirtmek için üretilmiştir.

3. Güzel adlandırma: Haber metninde güzel adlandırma mevcut değildir.

4. Kötü adlandırma: Haber metninde kötü adlandırma mevcut değildir.

5. Deyim aktarması: Haber metninde deyim aktarması mevcut değildir.

6. Ad aktarması: Haber metninde ad aktarması mevcut değildir.

7. Adlaştırma: Haber metninde eylemin ve nedenselliğin gizlenmesi amacıyla kullanılan bir adlaştırma mevcut değildir.

8. Söz dizimi ve geçişlilik: “Geçen yıl İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda’da farklı inançlara karşı 2.000 nefret suçu kaydedildi.” tümcesinde kaydı tutanların polis olduğu sonraki cümlede verildiğinden örtük özne kullanımı yoktur.

9. Alıntı aktarma eylemleri:

1. Demek/Söylemek:

1. “Birçok insan İslamofobik suçun olmadığını düşünüyor. ‘Veriler nerede?’ diyorlar” dedi.

2. Sabana Amod “İlk başta eşim bunu ihbar etmemizi istemedi, ancak o kadar kötüye gitti ki sonunda mecbur kaldım” dedi.

3. Middlesbrough'da bir öğrenci olan Alisha “Başörtüsü bağlamaya 2006’da üniversitede başladım, ancak geçen yaz biri kafamdan çekip almaya çalıştıktan sonra kendimi güvende hissetmediğim için çıkarmaya karar verdim,” dedi.

4. Adamlarla yüz yüze geldiğinde yaşlı bir adam saldırganların kim olduğunu gösterene kadar güvenlik görevlileri onu tutuklamaya çalıştı dedi.

5. Polis ferdi rakamlar kaydedilmediği için kaçının Müslümanlara karşı olduğunun bilinmediğini söyledi.

6. Polis Yöneticileri Birliği (Acpo) sözcüsü bir Yahudi aleyhtarlığı soruşturmasının ardından hükümetten gelen bir talebe yanıt olarak Yahudi aleyhtarı nefret suçlarının 2006’dan beri ayrı olarak kaydedildiğini söyledi.

7. O’nun “Birleşik Krallık’ta yaygın bir sorun” olduğunu söyledi.

8. Bir diğer kurban Salford'da bir bilgi teknolojileri yöneticisi olan Usman Choudhry son beş ila altı yıl içinde her hafta en az bir kez tacize uğradığını söyledi.

9. Bu olayı polise ihbar etmediğini bunun nedeni olarak da suçluları yakalayabileceklerinden emin olmadığını söyledi.

10. Faith Matters, yardım hattının İngiliz Müslümanların karşılaştığı İslamofobinin uzantısını ölçmeye faydası olacağını söylüyor.

Gazeteci haber metninin güvenilir ve yasal görünmesi açısından kendi fikirlerinden ziyade başvuru tüm kaynakların (katılımcıların) konuya dair değerlendirmelerini aktaran, öznel değerlendirmenin olmadığı demek ve söylemek eylemlerini kullanmıştır.

10. Gönderim:

1. Dış Gönderim: “Geçen yıl İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda’da farklı inançlara karşı 2.000 nefret suçu kaydedildi.” tümcesi dış gönderimdir. Farklı inançlarla kastedilenin hangi inançlar olduğu bilinmemektedir. Metnin dışında yer alan bu inançların hangileri olduğunun bilindiği varsayılmaktadır.

2. Ön Gönderim: Haber metninde ön gönderim mevcut değildir.

3. Art Gönderim:

1. Faith Matters’ın müdürü Fiyaz Mughal “Birçok insan İslamofobik suçun olmadığını düşünüyor. ‘Veriler nerede?’ diyorlar” dedi. Hükümet fonunun yardımıyla Müslüman Karşıtı Saldırıları Ölçme (MAMA) projesini geliştiriyor.” (“Many people think that Islamophobic crime does not exist. They say: ‘Where is the data?’ said the director of Faith Matters, Fiyaz Mughal. He is setting up the project Measuring Anti-Muslim Attacks (MAMA) with the help of government funding.”) tümcesinde orijinal metinde geçen “He- O” adılı, Faith Matters’ın müdürü Fiyaz Mughal’a atıfta bulunmaktadır. Burada art gönderim yoluyla haber öyküsü ile aktörün bağı kuvvetlendirilmektedir. Ayrıca yetkili biri olması bakımından kim olduğu vurgulanmaktadır.

2. Faith Matters’ın müdürü Fiyaz Mughal, “Birçok insan İslamofobik suçun olmadığını düşünüyor. ‘Veriler nerede?’ diyorlar dedi.” (“Many people think that Islamophobic crime does not exist. They say: ‘Where is the data?’ said the director of Faith Matters, Fiyaz Mughal.”) tümcesinde orijinal metinde geçen “They-Onlar” adılı, İslamofobik suçun olmadığını düşünen birçok insan’a atıfta bulunmaktadır. Burada art gönderim ile söz konusu düşüncesi olanların kimler olduğunun unutulmaması sağlanmaktadır.

3. “Yahudi aleyhtarı olaylar ayrı kaydediliyor ve Faith Matters grubu İslamofobik olayların da Yahudi karşıtı grup içerisinde gruplandırılmasını istiyor.” (Anti-Semitic incidents are recorded separately and Faith Matters wants Islamophobic incidents to also be in their own category.) tümcesinde orijinal metinde geçen “Their-Onların” adılı İslamofobik olaylara atıfta bulunmaktadır. Art gönderim İslamofobik olaylara yapılan atfin takibini kolaylaştırmaktadır.

4.3.3. Söylem Süreci Analizi 2

1. Metinlerarasılık:

1. İnanç suçu kurbanları Sabana Amod ve eşi Salim'in bizzat kendi deneyimlerini içeren tuttukları anı defteri.

2. Müslüman karşıtı olaylarla ilgili basın raporları.

2. Söylemlerarasılık:

1. Müslüman karşıtı olaylar ferdi kaydedilmediğinden gerçek ve kesin suç oranlarının tespiti amacıyla İslamofobik olayların ayrı değerlendirilmesi gerektiği söylemi. Bu nedenden ötürü İngiliz Müslümanlarından İslamofobi mağduru olanlar için bir yardım hattı kurulmasının gerekliliğine dair söylem de mevcuttur.

2. Sihler ve Hindular gibi Gayrimüslimlerin Müslümanlarla karıştırıldıkları, Müslüman sanıldıkları için tacize maruz kaldıkları söylemi.

11 Eylül 2001 saldırılarının ardından Bin Ladin ve Taliban'ın görüntülerinin medyada yoğun bir şekilde yer alması ile uyumlu olarak sarıklı erkekler ayırım gözetmeksizin hedef haline gelmiştir ve sarıklar -biraz da yanlış bir biçimde- Müslümanların görsel bir tanıtıcısı olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde sakallı erkekler de - yine Sih erkekleri de dahil olmak üzere - belirli yerlerde saldırının ve şiddetin hedefi olmuştur (Allen, 2010, s. 104). Sihlerin sarıkları ve sakallarının 11 Eylül saldırılarını planlayan kişi olduğu varsayılan Usame bin Ladin'e benzer bir görünüm verdiği düşünülmüştür (Hanes, 2007, s. 17). “Bin Ladin Etkisi” olarak adlandırılan bu retorik 1980'ler boyunca - özellikle Fransa'da, Cezayir'de İslamcılığın yükselişi bağlamında - az ya da çok örtüktü. 11 Eylül saldırıları ve Usame bin Ladin ile El Kaide'nin bu saldırıları üstlenmesinden sonra açık hatta düşmanca bir hal almıştır. 11 Eylül 2001'den sonra Araplara veya Müslümanlara sadece fiziksel benzerliklerinden (Sihler gibi) ötürü birkaç kişi öldürülmüştür. Avrupa'da fiziksel saldırılara daha az rastlanmakla birlikte başta İngiltere, Almanya ve Hollanda olmak üzere hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde sözlü hakaret ve saldırılar bildirilmiştir (Allen, 2010, s. 86; Cesari, 2004, s. 35).

Sokak düzeyinde ayrımcılığa maruz kaldığını bildiren Müslümanların çoğunluğu - 2004 Runnymede İzlem Komisyonuna verilen ifadelerin de kanıtladığı gibi - bunu “göze çarpan bir şekilde Müslüman” gördüklerinde görünmediklerinden

daha fazla yaşamaktadır. Saldırı bir inanç olarak İslam'a değil bir ümmet olarak Müslümanlara yöneliktir. Dolayısıyla, düşman - bir inanç değil önyargının 'gerçek' hedeflerini oluşturan bir topluluktur (Sayyid ve Vakil, 2008, s. 35).

Anlaşılabileceği gibi ırksallaştırılmış aidiyetin sembolik doğası ve algının rolü esastır. İrksal belirleme genellikle 'öteki'nin ırksallaştırılmış bedenine dışarıdan tahsis edilen bir şey olduğundan İslamofobik söylem ve uygulamayla hedef alınan bireyin gerçek Müslümanlığı büyük ölçüde önemsizdir. Günümüzün İslamofobik düşmanlık ikliminde 'kulağa Müslüman gibi gelen' bir isme, belirli bir etnik veya ulusal mirasa (özellikle Britanya bağlamında Pakistanlı) veya 'İslam'a uygun' olarak tanımlanan kıyafetlere sahip olmak bireylerin 'Müslüman' kimliği taşıdığını belirlemek için yeterlidir ve dindarlığın veya dindar olmamanın ırksallaştırılmış grupta algılanan aidiyetle çok az ilgisi vardır (Jackson, 2018, ss. 10-11). Bu noktada İslamofobik nefret suçları yol göstericidir.

Bu tür suçlar genellikle Müslüman öznenin bedenine yönelik şiddeti içerir, bu da ırkçı şiddete özgü bir olaydır. Ancak deneysel çalışmalar bireylerin ırkları üzerinden hedef alınmadığını göstermektedir. Failler daha ziyade başörtüsü, türban/sarık veya 'İslam'a uygun kıyafet' gibi sembolik bedensel özelliklere karşı harekete geçmektedir, çünkü bu semboller tamamen ırksal bir anlam kazanmıştır (Jackson, 2018, s. 11). Görsel belirleyiciye yüklenen söz konusu anlam coğrafi sınırları ve yakınlıkları aşarak İslam'ın görsel belirleyicilerini taşıyan tüm Müslümanları nefret ve taciz için meşru hedefler haline getirmektedir (Allen, 2010, s. 86).

3. Stephen Toulmin'in Tartışma Modeli

1. Tartışma Unsurları

1. Veri:

1. Amod ailesinin karşılaştığı taciz ve saldırılardır.

2. İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da kayıt altına alınmış olan nefret suçlarına dair istatistiki bilgilerdir. Dayanak ise Alisha ve eşinin karşılaştığı taciz ve saldırılardır.

2. İddia: Sihler ve Hindular da dâhil olmak üzere Birleşik Krallık'ta bir yardım hattına ihtiyaç vardır.

3. Gerekçe: İslamofobiyi İzleme, İslamofobiyle Mücadele Etme ve İslam İnsan Hakları Komisyonu'nun kurbanlara kişisel bir hizmet verememesi ve ihbar konusunda polisin suçluları yakalayabileceklerine olan güvensizliktir.

4. Niteleyici: Haber metninde niteleyici mevcut değildir.

5. Destekleyici: Dr. Leon Moosavi'nin İslam'a ve Müslümanlara duyulan korkuya dair açıklamalarıdır.

6. Çürütücü: Haber metninde çürütücü mevcut değildir.

2. Uslamlama: Kayda geçirilen suçlar, belirli olaylara ilişkin tanık beyanları ve Faith Matters grubunun açıklamaları dikkate alındığında İslamofobi mağdurlarına bir yardım hattının gerekli olduğudur.

3. Uslamlama Türleri

1. Benzetme yoluyla usamlama: Haber metninde benzetme yoluyla usamlama mevcut değildir.

2. Genelleme yoluyla usamlama: Haber metninde genelleme yoluyla usamlama mevcut değildir.

3. Neden-sonuç yoluyla usamlama: Kayda geçirilen suçlar, belirli olaylara ilişkin tanık beyanları, Faith Matters grubunun açıklamaları ve korkunun artmış olması bir yardım hattına duyulan gereksinimi gerekli kılmıştır.

4. Gösterge yoluyla usamlama: Haber metninde gösterge yoluyla usamlama mevcut değildir.

5. Yetke yoluyla usamlama: Güvenilir kaynaklar olarak bir sivil toplum kuruluşu olan Faith Matters grubunun, emniyet güçlerinin ve Dr. Leon Moosavi gibi bir uzmanın açıklamalarına yer verilmesi tartışmayı güçlendirmektedir.

4.3.4. Sosyo-Kültürel Analiz 2

1. Hegemonya: Yahudi aleyhtarı olayların ayrı kaydedilmesi noktasında Faith Matters grubunun İslamofobik olayların bu grupta sınıflandırılması talebinde bulunması yerleşik hegemonik düzene bir başkaldırı olarak okunabilir.

2. İdeoloji: Haber metninde birçok insanın İslamofobik suça dair inkâr içinde olduğu vurgulanmaktadır. Şüphecililiği de içeren bu söylem, ırkçılık temelli suçları dinden kaynaklanan suçlardan ayırmanın zor olduğu kabulünü içermektedir. Ayrıca

ihbar konusundaki ihtiyat ve inanca yönelik saldırıların ayrı bir biçimde değerlendirilememesi de bu kabulü kolaylaştırmaktadır. Söz konusu ideolojik söylem doğal hale gelerek ortak aklın bir uzantısına dönüşmüştür.

3. Güç: İslamofobiden ötürü doğabilecek mağduriyetleri önleme ve azınlık durumunda olmanın getirdiği güvensizlik ve çaresizlik duygularını yenebilme noktasında bir yardım hattının kurulacak olması İslamofobik olayların yerleşik hale gelmesini ve sürdürülmesini sağlayan güç ilişkilerine karşı duracaktır.

4.4. Haber Metni 3

Haber Başlığı: Police encourage Muslim women to report hate crime

Kaynak Metin: Police said there were a “total of 191 female Islamophobia victims from Bristol” from 2017 to August 2019. Some Muslim women suffer hate crime on an almost daily basis and police must make them aware they do not need to accept it, an officer has said. Avon and Somerset Police said three-quarters of recorded hate crimes towards women in the past two years in Bristol were anti-Muslim. Supt Andy Bennett said: “It is a crime and you don't have to put up with it.” Aaliyah Hussain, founder of campaigning organisation We Rise, said “all women face barriers” when reporting crime. Supt Bennett and Ms Hussain said some victims got so used to being abused they treated it as normal, racial harassment tended to be carried out by young white men and that some people assumed Muslim women would not be allowed by men to report crimes.

Under-reporting ‘off the charts’

Supt Bennett, Avon and Somerset Police’s hate crime lead, said: “Islamic women in particular are suffering, often almost daily, verbal harassment and persistent name calling and intimidation - and this is the area where we really want to smash it.

“They are normalising this behaviour because it's part of their everyday life and I want to say ‘the police absolutely don’t want you to put up with this behaviour’.” Aaliyah Hussain said people should “look at wider gender discrimination in our society and not just focus on cultural and religious causes.” Ms Hussain, from We Rise, which aims to empower Muslim women, said: “Sometimes there’s a tendency to treat Muslim women differently than women in general when it comes to issues such as not reporting crime. “The assumption made by many authorities is that Muslim women are under the control of men and therefore aren’t able to report crimes, when actually if you look

at the wider statistics relating to all gender-based violence such as sexual harassment, rape, domestic violence - you can see that the reporting rates are very low.” Supt Andy Bennett said “perpetrators of racial harassment tend to be young white men” Supt Bennett said, based on results from The British Crime Survey, police knew there was “still a substantial gap between reported and unreported crime and in some crime categories it can be as much as 50%.” “The survey unsurprisingly shows even higher levels of under-reporting for hate crime. Every time I talk to Muslim groups, I can never find anybody who hasn't suffered from some form of hate crime and therefore my gut tells me that under-reporting is probably off the charts,” he said. He said officers had to “work much harder” to get the message through to women because “they’re not as overtly present on prayer days as the men.” Sheila el Dieb said she has experienced hate crime, some of which she had not reported to the police Sheila el Dieb, 72, from Bristol, has been a Muslim for 20 years. She said her experiences ranged from verbal abuse to physical abuse and damage of her property in previous homes. “Sometimes I feel that women may be reluctant to report incidents and run the risk of upsetting family members who have been unable to protect them and risk changing the normal pattern of life,” she said. “I think most of the hate crime is perpetrated in the street by people passing by. Often we go into shock when it happens because it’s unexpected and we don't know what to do. “Generally it's opportunist. If your first language is not English, you think ‘did I really hear that?’.”

‘Fair game’

Supt Bennett said the abuse his force dealt with was not just confined to Bristol. “There are mosques in Bridgwater, Yeovil, Taunton, Street, Glastonbury,” he said. “It's not unique to Bristol but amplified by the size of the Muslim community. “An incredible amount of hate crime is perpetrated by a stranger to the victim. Our positive outcomes in hate crime are incredibly low and if we don't have CCTV or witnesses it can be difficult. “The perpetrators of racial harassment tend to be young white men under the age of 25.

Perpetrators of hate crime tend to be cowards. They pick on people when they're vulnerable, on their own. It's the psychology of the bully. “Why young white men? Hate crime is driven by ignorance. If you were to profile that ‘young white man’, they would tend to be what I'd call right wing.” Aaliyah Hussain said she had not experienced anti-Muslim crime because she was not “visibly Muslim”.

“I don't wear the headscarf. I've endured racism but not Islamophobia. But women who do wear the headscarf are far more likely to be abused because they're considered fair game - and it's because of the pervasive hostility towards Muslims that is encouraged by the right wing media,” she said. Alex Raikes, from Stand Against Racism and Inequality (SARI), said they “encouraged Muslim women to come forward to them when they suffer anti-Muslim abuse”. “SARI will support any victim whether they want to report to other agencies or not - 35% of SARI's clients are Muslim so many people are coming forward and clearly Islamophobic abuse is happening all too often. “If it's not reported, it can't be stopped. SARI has also set up the Tackling Islamophobia Working Group (TIWG) to ensure agencies such as the police and local authority and Muslim communities work together.”

Haber Başlığı: Polis Müslüman kadınları nefret suçunu ihbar etmeye teşvik ediyor

Erek Metin: Polis 2017'den Ağustos 2019'a kadar “Bristol'den toplam 191 kadının İslamofobi kurbanı” olduğunu söyledi. Polislerden biri bazı Müslüman kadınların hemen hemen her gün nefret suçundan mağdur olduğunu ve polisin onları, bu nefreti kabul etmek durumunda olmadıkları konusunda ayırdında olmaları gerektiğini söyledi. Avon ve Somerset Polisi Bristol'de son iki yılda kadınlara yönelik rapor edilen nefret suçlarının dörtte üçünün Müslüman karşıtı olduğunu söyledi. Supt Andy Bennett, “bu bir suç ve buna katlanmak zorunda değilsiniz” dedi. We Rise adlı kampanya organizasyonunun kurucusu Aaliyah Hussain suçu ihbar ederken “bütün kadınların engellerle karşılaştığını” söyledi. Supt Bennett ve Bayan Hussain bazı kurbanların taciz edilmeye alıştıklarını bunu normal gördüklerini, ırkçı tacizin genç beyaz erkekler tarafından gerçekleştirildiğini ve Müslüman gibi düşünülen bazılarının suçları ihbar etmelerine erkekler tarafından izin verilmeyeceğini söyledi.

‘İhbara Pek Rastlanmıyor’

Avon ve Somerset Polisi'nin nefret suçu lideri Supt Bennett, “özellikle İslam yanlısı kadınların genellikle hemen hemen her gün sözlü tacize, hakarete ve tehdide maruz kaldığını - ve bunun gerçekten ortadan kaldırmak istedikleri bir mesele” olduğunu söyledi. “Bu davranışı normalleştiriyorlar çünkü bu onların günlük hayatlarının bir parçası ve ben ‘polis bu davranışa kesinlikle katlanmanızı istemediğini’ söylemek istiyorum.”

Aaliyah Hussain insanların “toplumumuzdaki cinsiyet ayrımcılığına daha geniş açıdan bakmasını ve sadece kültürel ve dini nedenlere odaklanmamız gerektiğini” söyledi. Müslüman kadınları güçlendirmeyi amaçlayan We Rise'dan Bayan Hussain, “İhbar etmeme gibi konular söz konusu olunca bazen Müslüman kadınlara genel olarak kadınlardan farklı davranma eğilimi olduğunu” söyledi. “Birçok otorite tarafından yapılan varsayım Müslüman kadınların erkeklerin kontrolü altında olduğu, bu nedenle cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet gibi bütünüyle cinsel şiddetle ilgili istatistiklere daha kapsamlı bakarsanız suçları ihbar etmeyeceklerdir. - raporlama oranlarının çok düşük olduğunu görebilirsiniz.” Supt Andy Bennett, “ırksal taciz eylemlerinin genç beyaz erkekler tarafından gerçekleştirildiğini” söyledi. Supt Bennett, İngiliz Suç Araştırması'nın sonuçlarına dayanarak polisin “ihbar edilen ve edilmeyen suçlar arasında hala büyük çapta bir boşluk olduğunu ve bazı suç kategorilerinde bu boşluğun %50'ye varabileceğini” bildiğini söyledi. “Araştırma, beklenildiği gibi nefret suçu için daha yüksek düzeyde az ihbar yapıldığını gösteriyor. Her ne zaman Müslüman gruplarla konuşsam bir tür nefret suçundan mağdur olmayan birini asla bulamıyorum, bu nedenle içimden bir ses bana bu az ihbara büyük olasılıkla pek rastlanmadığını söylüyor” dedi. Memurların mesajı kadınlara iletmek için “çok daha fazla çalışmak” zorunda olduklarını çünkü “ibadetlere erkekler kadar katılmadığını” söyledi. Sheila el Dieb birkaçını polise ihbar etmediği nefret suçu yaşadığını söyledi. Bristol'den 72 yaşındaki Sheila el Dieb 20 yıldır Müslüman. Başına gelenlerin sözlü tacizden fiziksel tacize ve önceki evlerinde mülkünün zarar görmesine kadar uzandığını söyledi. “Bazen kadınların vakaları ihbar etme konusunda isteksiz olabileceğini ve kendilerini koruyamayan aile üyelerini üzme ve olağan yaşam tarzını değiştirme riskini göze aldığını hissediyorum” dedi. “Bence nefret suçlarının çoğu sokakta yanınızdan geçip giden insanlar tarafından işleniyor. Çoğu kez bu olduğunda şoka giriyoruz çünkü beklenmedik bir olay ve ne yapacağımızı bilmiyoruz. “Çoğunlukla fırsatçılık. İlk diliniz İngilizce değilse ‘bunu gerçekten duydum mu?’ diye düşünürsünüz.”

‘Açık Hedef’

Supt Bennett polis kuvvetinin uğraştığı tacizin sadece Bristol ile sınırlı olmadığını söyledi. “Bridgwater, Yeovil, Taunton, Street, Glastonbury'de camiler var” dedi. “Bristol'e özgü değil Müslüman toplumunun büyüklüğü ile daha güçlü hale getirildi. “Yabancı biri tarafından inanılmaz miktarda nefret suçu işleniyor. Nefret

suçundaki olumlu sonuçlarımız son derece düşük ve kapalı devre kamera sistemi veya tanıklarımız yoksa bu zor olabilir. “İrksal tacizin failleri 25 yaşın altındaki genç beyaz erkeklerden oluşuyor. Nefret suçu failleri korkak olma eğilimindedir. Savunmasız ve yalnız olan insanları seçerler.

Bu, zorba psikolojisidir. “Neden genç beyaz adamlar? Nefret suçu cehaletten kaynaklanır. O ‘genç beyaz adamın’ profilini çıkarsanız sağ görüşten olarak adlandıracağım türde biri olur.” Aaliyah Hussain “görünür bir şekilde Müslüman” olmadığı için Müslüman karşıtı bir suçla karşılaşmadığını söyledi. “Ben başörtüsü bağlamıyorum. Irkçılığa katlandım ama İslamofobiye değil. Ama başörtüsü bağlayan kadınların tacize uğrama olasılığının kuvvetle muhtemel olduğunu çünkü kolay hedef olarak görüldüklerini - ve bunun nedeninin sağ kanat basın tarafından teşvik edilen Müslümanlara yönelik yaygın düşmanlık yüzünden olduğunu” söyledi. Irkçılık ve Eşitsizliğe Karşı Duruş’tan (SARI) Alex Raikes “Müslüman kadınları, Müslüman karşıtı tacizden mağdur olduklarında ortaya çıkmaya teşvik ettiklerini” söyledi. “SARI, herhangi bir kurbanı, diğer kurumlara ister ihbar etsin ister etmesin destek verecektir - SARI’nın üyelerinin %35’i Müslüman, bu yüzden birçok insan öne çıkıyor ve açıkça İslamofobik taciz çok sık yaşanıyor. “Eğer bu durum ihbar edilmezse durdurulamaz. SARI ayrıca polis, yerel yönetim ve Müslüman toplumlar gibi kurumların birlikte çalışmasını sağlamak için İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu’nu (TIWG) kurdu.”

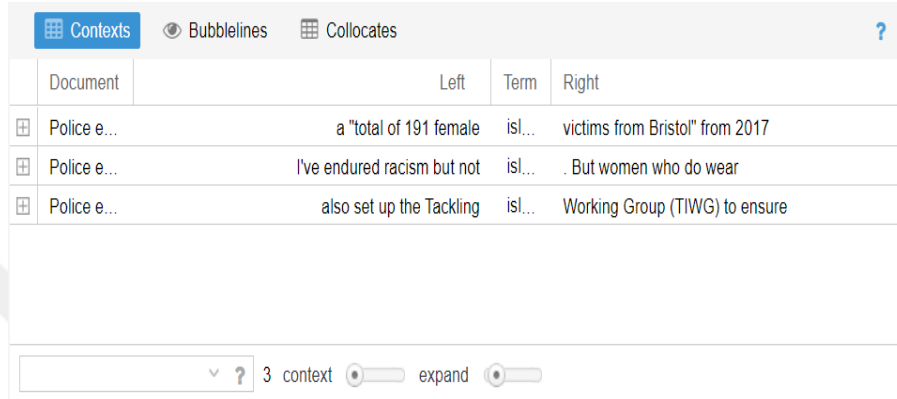
4.4.1. Veri Analizi 3

Şekil 4.5. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler.

En sık kullanılan sözcüklerden “suç(lar), kadınlar, Müslüman, adamlar, taciz, maruz kalmak, suç işlemek, ihbar etmek, şiddet, kurban(lar), ırkçılık” sözcüklerinin

sıkça kullanımı özellikle kadınların ve Müslümanların şiddet ve istismara maruz kaldığını göstermektedir ve ihbar edilen olayların toplumsal etkisi vurgulanmaktadır. “Polis, failler, yükselmek” ve “şiddet” gibi sözcüklerden anlaşılacağı gibi İslamofobi suçla ilişkili bir biçimde çerçevelenmektedir. “Genç, beyaz, görüş, ırkçı” gibi sözcükler ise faillerin özelliklerine dair bir fikir vermektedir. Ayrıca “Supt, Bennett, Sheila” ve “Hussain” gibi adların ya da soyadların kullanımı katılımcıların bazı durumlarda mağdurların deneyimlerine ve ruhsal dünyasına dair içgörü sağlayabilir.

Document	Left	Term	Right
Police e...	a "total of 191 female	isl...	victims from Bristol" from 2017
Police e...	I've endured racism but not	isl...	. But women who do wear
Police e...	also set up the Tackling	isl...	Working Group (TIWG) to ensure

3 context expand

Şekil 4.6. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler.

İslamofobi ile eşdizimli kullanılan “kadın, giymek, kurbanlar, ırkçılığa katlanmak” ve “mücadele” sözcük ve sözcük gruplarına bakıldığında kadın mağdurların zorlu deneyimlerini anlatmak için güçlü bir dil kullanıldığı görülmektedir. Giymek sözcüğü kurbanlar ve ırkçılığa katlanmakla birlikte düşünüldüğünde giyim ile kurbana dönüşme arasında bir bağlantı olduğuna işaret edilmektedir. “İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu” sözcük grubu ise İslamofobi ile ilgili harekete geçirildiğini göstermektedir.

4.4.2. Metin Analizi 3

1. Sözcük seçimi: Haber metninde belirli bir kelime seçimi yoktur.

2. Yeni Sözcük: Haber metninde yeni sözcük mevcut değildir.

3. Güzel Adlandırma: Açık hedef nefret suçunu içeren İslamofobi mağduru başörtülü Müslüman kadınlar için güzel adlandırma olarak kullanılmıştır. Burada yazarın kadınların başörtüsünden ayırt edilmeleri bağlamında kolay hedef olarak görüldüklerini vurgulamaya yönelik kullanımı söz konusudur.

4. Kötü Adlandırma: Haber metninde kötü adlandırma mevcut değildir.

5. Deyim Aktarması: Haber metninde deyim aktarması mevcut değildir.

6. Ad Aktarması: Haber metninde ad aktarması mevcut değildir.

7. Adlaştırma: Haber metninde eylemin ve nedenselliğin gizlenmesi amacıyla kullanılan bir adlaştırma mevcut değildir.

8. Söz dizimi ve geçişlilik: Haber metninde eyleyenin gizleme veya bütünüyle ortadan kaldırmaya yönelik belirli bir edilgen çatı yoktur.

9. Alıntı Aktarma Eylemleri:

1. Söylemek/Demek:

1. Polis 2017'den Ağustos 2019'a kadar "Bristol'den toplam 191 kadının İslamofobi kurbanı" olduğunu söyledi.

2. Polislerden biri bazı Müslüman kadınların hemen hemen her gün nefret suçundan mağdur olduğunu ve polisin onları, bu nefreti kabul etmek durumunda kalmadıklarının ayırdında olmaları gerektiğini söyledi.

3. Avon ve Somerset Polisi Bristol'de son iki yılda kadınlara yönelik rapor edilen nefret suçlarının dörtte üçünün Müslüman karşıtı olduğunu söyledi.

4. We Rise adlı kampanya organizasyonunun kurucusu Aaliyah Hussain suçu ihbar ederken "bütün kadınların engellerle karşılaştığını" söyledi.

5. Supt Bennett ve Bayan Hussain bazı kurbanların taciz edilmeye alıştıklarını, bunu normal gördüklerini, ırkçı tacizin genç beyaz erkekler tarafından gerçekleştirildiğini ve Müslüman gibi düşünülen bazılarının suçları ihbar etmelerine erkekler tarafından izin verilmeyeceğini söyledi.

6. Avon ve Somerset Polisi'nin nefret suçu lideri Supt Bennett, "Özellikle İslam yanlısı kadınların genellikle hemen hemen her gün sözlü tacize, hakarete ve tehdide maruz kaldığını - ve bunun gerçekten ortadan kaldırmak istedikleri bir mesele" olduğunu söyledi.

7. Aaliyah Hussain insanların "toplumumuzdaki cinsiyet ayrımcılığına daha geniş açıdan bakmasını ve sadece kültürel ve dini nedenlere odaklanmamız gerektiğini" söyledi.

8. Müslüman kadınları güçlendirmeyi amaçlayan We Rise'dan Bayan Hussain, “İhbar etmeme gibi konular söz konusu olunca bazen Müslüman kadınlara, genel olarak kadınlardan farklı davranma eğilimi olduğunu” söyledi.

9. Supt Andy Bennett, “ırksal taciz eylemlerinin genç beyaz erkekler tarafından gerçekleştirildiğini” söyledi.

10. Supt Bennett İngiliz Suç Araştırması'nın sonuçlarına dayanarak polisin “ihbar edilen ve edilmeyen suçlar arasında hala büyük çapta bir boşluk olduğunu ve bazı suç kategorilerinde bu boşluğun %50'ye varabileceğini” bildiğini söyledi.

11. Memurların mesajı kadınlara iletmek için “çok daha fazla çalışmak” zorunda olduklarını çünkü “ibadetlere erkekler kadar katılmadığını” söyledi.

12. Sheila el Dieb birkaçını polise ihbar etmediği nefret suçunu yaşadığını söyledi.

13. Başına gelenlerin sözlü tacizden fiziksel tacize ve önceki evlerinde mülkünün zarar görmesine kadar uzandığını söyledi.

14. Aaliyah Hussain, “görünür bir şekilde Müslüman” olmadığı için Müslüman karşıtı bir suçla karşılaşmadığını söyledi.

15. Ama başörtüsü bağlayan kadınların tacize uğrama olasılığının kuvvetle muhtemel olduğunu çünkü kolay hedef olarak görüldüklerini - ve bunun nedeninin sağ kanat basın tarafından teşvik edilen Müslümanlara yönelik yaygın düşmanlık yüzünden olduğunu” söyledi.

16. Supt Bennett polis kuvvetinin uğraştığı tacizin sadece Bristol ile sınırlı olmadığını söyledi.

17. Irkçılık ve Eşitsizliğe Karşı Duruş'tan (SARI) Alex Raikes, “Müslüman kadınları, Müslüman karşıtı tacizden mağdur olduklarında ortaya çıkmaya teşvik ettiklerini” söyledi.

18. Supt Andy Bennett, “Bu bir suç ve buna katlanmak zorunda değilsiniz” dedi.

19. Her ne zaman Müslüman gruplarla konuşsam bir tür nefret suçundan mağdur olmayan birini asla bulamıyorum, bu nedenle içimden bir ses bana bu az ihbara büyük olasılıkla pek rastlanmadığını söylüyor” dedi.

20. “Bazen kadınların vakaları ihbar etme konusunda isteksiz olabileceğini ve kendilerini koruyamayan aile üyelerini üzme ve olağan yaşam tarzını değiştirme riskini göze aldığını hissediyorum” dedi.

21. “Bridgwater, Yeovil, Taunton, Street, Glastonbury'de camiler var” dedi.
(Supt Andy Bennett)

Anlaşılaçağı üzere gazeteci haber metninin güvenilir ve yasal görünmesi bakımından tüm metin boyunca kendi fikirlerinden ziyade başvurulmuş tüm kaynakların (katılımcıların) konuya dair açıklamalarını aktaran, tarafsız görünen ve öznel değerlendirmenin olmadığı demek –söylemek eylemlerini kullanmıştır.

10. Gönderim:

1. Dış Gönderim: Haber metninde dış gönderim mevcut değildir.

2. Ön Gönderim:

1. “Polislerden biri bazı Müslüman kadınların hemen hemen her gün nefret suçundan mağdur olduğunu ve polisin onları, bu nefreti kabul etmek durumunda kalmadıklarının ayırdında olmaları gerektiğini söyledi.” tümcesinde polislerden biri sözcük grubu kendisinden sonra gelen Supt Andy Bennett’e atıfta bulunmaktadır. Burada ön gönderim polisin kim olduğuna dair okuyucuda merak uyandırmakta, okuyucuyu yapılacak açıklamaya hazırlamakta ve Supt Andy Bennett’in polis kimliğini öne çıkarmaktadır.

3. Art Gönderim:

1. “Avon ve Somerset Polisi, Bristol'de son iki yılda kadınlara yönelik rapor edilen nefret suçlarının dörtte üçünün Müslüman karşıtı olduğunu söyledi. Supt Andy Bennett, “Bu bir suç ve buna katlanmak zorunda değilsiniz” dedi tümcesinde ‘bu’ adılı rapor edilen nefret suçları için art gönderim olarak kullanılmıştır. Burada ‘bu’ adılı, nefret suçlarının hemen ardından gelerek okuyucunun takibini kolaylaştırmakta ve unutmasını engellemiş olmaktadır.

2. “Özellikle İslam yanlısı kadınların genellikle hemen hemen her gün sözlü tacize, hakarete ve tehdide maruz kaldığını - ve bunun gerçekten ortadan kaldırmak istedikleri bir mesele” olduğunu söyledi.” “Bu davranışı normalleştiriyorlar çünkü bu onların günlük hayatlarının bir parçası ve ben ‘polisin bu davranışa kesinlikle katlanmanızı istemediğini’ söylemek istiyorum tümcelerinde ‘bu’ ile ‘bu davranış’,

sözlü taciz, hakaret ve tehdit için art gönderim olarak kullanılmıştır. Burada ‘bu’ adılı ile ‘bu davranış’ sözlü taciz, hakaret ve tehdit’in hemen ardından gelerek söz konusu eylemlerle olan bağ kuvvetlendirilmektedir.

4.4.3. Söylem Süreci Analizi 3

1. Metinlerarasılık:

1. İngiliz Suç Araştırması'nın sonuçları.

2. Polis tarafından paylaşılan istatistiki bilgi.

2. Söylemlerarasılık: İslamofobik suçun kabul edilmemesi ve nefret suçlarının ihbar edilmesi gerektiğine dair söylem.

3. Stephen Toulmin'in Tartışma Modeli

1. Tartışma Unsurları

1. Veri:

1. Polis tarafından paylaşılan 2017'den Ağustos 2019'a kadar “Bristol'den toplam 191 kadının İslamofobi kurbanı” olduğuna dair istatistiki bilgi.

2. Avon ve Somerset Polisi tarafından paylaşılan Bristol'de son iki yılda kadınlara yönelik rapor edilen nefret suçlarının dörtte üçünün Müslüman karşıtı olduğu bilgisi.

3. Sözlü ve fiziksel tacize uğrayan, İslamofobinin kurbanı olan Müslüman kadınların açıklamalarına yapılan atıflar.

4. İngiliz Suç Araştırması'nın sonuçları.

2. İddia: Müslüman kadınların nefret suçlarına maruz kalması ve polisin onları bu konuda teşvik etmeye çalışmasıdır.

3. Gerekçe: İslamofobik suçun kabul edilmemesi ve nefret suçlarının ihbar edilmesi gerektiridir.

4. Niteleyici: Haber metninde niteleyici mevcut değildir.

5. Destekleyici: Irkçılık ve Eşitsizliğe Karşı Duruş'tan (SARI) Alex Raikes'in ve We Rise'dan Bayan Hussain'in konuyla ilgili değerlendirmeleri.

6. Çürütücü: Haber metninde çürütücü mevcut değildir.

2. Uslamlama: Suçları ihbar etme anlayışının yerleşmesi gerektiği ve İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu'nu (TIWG) kurmanın bir zaruriyet olduğudur.

3. Uslamlama Türleri

1. Benzetme yoluyla usamlama: Haber metninde benzetme yoluyla usamlama mevcut değildir.

2. Genelleme yoluyla usamlama: Haber metninde genelleme yoluyla usamlama mevcut değildir.

3. Neden -sonuç yoluyla usamlama: Metin Müslüman kadınlara yönelik nefret suçlarının yaygınlığı ile bu tür olayların ihbar edilmesi arasında bir ilişki kurmaktadır.

4. Gösterge yoluyla usamlama: Haber metninde gösterge yoluyla usamlama mevcut değildir.

5. Yetke yoluyla usamlama: Avon ve Somerset Polisi'nin nefret suçu lideri Supt Bennett'in, We Rise'dan Bayan Hussain'in ve Irkçılık ve Eşitsizliğe Karşı Duruş'tan (SARI) Alex Raikes'ın yapmış olduğu açıklamalarda bir polisin ve sivil toplum kuruluşlarının otoritesine başvurulmuştur.

4.4.4. Sosyo-Kültürel Analiz 3

1. Hegemonya: Irksal taciz eylemlerinin genç beyaz erkekler tarafından gerçekleştirilmesi belirli bir sosyal grubun varlığına ve gücüne işaret etmektedir. Söz konusu gücün kültürün bir bileşeni olduğu da göz önüne alınırsa kadınların ihbar konusundaki tereddüdüne ışık tutabilir. Bu noktada metinde geçen sivil toplum kuruluşları ile emniyet güçlerinin desteği güç ilişkileri açısından zayıf durumda olan Müslüman kadınlara hegemonik mücadelede bir fırsat sunmaktadır.

2. İdeoloji: Metinde Müslüman kadınların suçları ihbar etme konusunda özgür olmadığı, erkekler tarafından kontrol altında tutulduğu ve risk almama eğiliminde olabildikleri gibi toplumsal cinsiyet ve kültürel önsayıtlarla ilgili belirli ideolojileri yansıtan varsayımlar bulunmaktadır. Söz konusu varsayımlar ayrımcı davranışları 'olağanlaştırmakta' ve ideolojiyi görünmez hale getirmektedir.

3. Güç: Avon ve Somerset Polisi'nin nefret suçu lideri Supt Bennett'in Müslüman kadınların İslamofobik suça katlanmasını istemediğine dair söylemi ile SARI üyelerinin polis, yerel yönetim ve Müslüman toplumlar gibi kurumların birlikte çalışmasını sağlamak için İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu'nu (TIWG)

kurması mevcut güç ilişkilerini değiştirme ve bu güç düzenine meydan okuma girişimine işaret etmektedir.

4.5. Haber Metni 4

Haber Başlığı: Islamophobia: Tories ‘will order inquiry into allegations’

Kaynak Metin: Baroness Warsi was the UK’s first female Muslim cabinet minister. The Conservative Party will order an independent inquiry into allegations of Islamophobia within its ranks, the chairman has confirmed. But James Cleverly was criticised for saying the party must agree a definition of Islamophobia first. Earlier this year, the Tories rejected a definition created by a cross-party group of MPs and backed by several other parties, including Labour. Tory peer Baroness Warsi accused her party of “political hypocrisy”. She said Labour had used exactly the same argument around a definition when it was accused of failing to tackle anti-Semitism, and her Tory colleagues had “rightly criticised” them for that. “And yet we are now adopting exactly the approach we condemned,” the party’s first female Muslim cabinet member tweeted. Since 2018, the Muslim Council of Britain has been calling for the Tories to launch an independent inquiry into alleged Islamophobia, and in May, the council formally asked the UK’s human rights watchdog, the Equalities and Human Rights Commission (EHRC), to hold one.

The MCB has listed a series of complaints against figures in the party, including Boris Johnson for comments he made about Muslim women before becoming prime minister. Asked on Sky’s Sophy Ridge on Sunday whether there would be an independent inquiry into the issue, Mr Cleverly replied: “Yes there will be.” Pressed on whether it would look specifically at Islamophobia or more broadly at all forms of prejudice, he continued: “One of the things we need to get is the definition of that, so specifically on that point we will be guided by a formal definition of Islamophobia. “But the point is we do, and will always, take firm action on anyone who steps outside the boundaries of appropriate behaviour.” During the Conservative leadership race, then Home Secretary Sajid Javid challenged the other candidates to commit to an external investigation and the others appeared to agree to it. Later though, Mr Johnson claimed he understood they had committed to an inquiry “into all types of prejudice and discrimination including anti-Semitism”, not Islamophobia specifically. The EHRC is already investigating Labour over allegations of anti-Semitism.

‘Rooted in racism’

The MCB said the definition of Islamophobia must reflect the lived experiences of Muslims. “An inquiry into Islamophobia in the Conservative Party has been long-awaited and will be welcomed if it is sufficiently independent and robust. Words must be followed by action.” The All-Party Parliamentary Group on British Muslims came up with its definition earlier this year and it was endorsed by Labour, the Liberal Democrats, the Scottish Conservatives and several Muslim groups. It states: “Islamophobia is rooted in racism and is a type of racism that targets expressions of Muslimness or perceived Muslimness.” A government spokesman said the wording needed “further careful consideration” and had “not been broadly accepted”. Concerns were raised, including by the chairman of the National Police Chiefs’ Council, that the definition was too vague and could undermine efforts to tackle extremism.

Haber Başlığı: ‘İslamofobi: Muhafazakârlar 'iddialarla ilgili soruşturma talimatı verecek’

Erek Metin: Barones Warsi Birleşik Krallık’ın ilk kadın Müslüman kabine bakanı oldu. Başkan Muhafazakâr Parti’nin kendi içinde İslamofobi iddialarına ilişkin bağımsız bir soruşturma talimatı vereceğini doğruladı. Ancak James Cleverly partinin ilk önce İslamofobinin ne olduğu konusunda mutabakata kalması gerektiğini söylediği için eleştirildi. Bu yılın başlarında Muhafazakârlar partiler arası bir milletvekili grubu tarafından yapılan ve İşçi Partisi de dâhil olmak üzere diğer birçok parti tarafından desteklenen bir tanımı reddetti. Muhafazakâr meslektaş Barones Warsi partisini “siyasi ikiyüzlülük”le suçladı. İşçi Partisi’nin anti-Semitizmle mücadele edememekle suçlandığında sözde tanım etrafında tamamen aynı argümanı kullandığını ve Muhafazakâr meslektaşlarının bu hususta onları “haklı olarak eleştirdiğini” söyledi. Partinin ilk kadın Müslüman kabine üyesi, “Hal böyleyken son zamanlarda tam olarak kınadığımız yaklaşımı benimsiyoruz” tweet’ini attı. 2018’den bu yana Britanya Müslüman Konseyi Muhafazakârları sözde İslamofobi iddiasıyla ilgili bağımsız bir soruşturma başlatmaya çağırıyor ve Mayıs ayında konsey Birleşik Krallık’ın insan hakları gözlemcisi olan Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu’ndan (EHRC) bir soruşturma yapmasını resmen istedi.

MCB (Britanya Müslüman Konseyi), başbakan olmadan önce Müslüman kadınlar hakkında yaptığı yorumlardan dolayı Boris Johnson da dâhil olmak üzere

partideki kişilere yönelik bir dizi şikayeti sıraladı. Pazar günü Sky's Sophy Ridge'e konuyla ilgili bağımsız bir soruşturma yapıp yapılmayacağı sorulduğunda Bay Cleverly, “Kesinlikle olacağını söyledi. Özellikle İslamofobi'nin mi yoksa daha kapsamlı bir biçimde tüm önyargı türlerinin mi inceleneceği konusuna dayanarak şöyle devam etti: “Edinmemiz gereken şeylerden biri bunun tanımıdır, o yüzden özellikle o konuda belli başlı bir tanımın yapılmasını sağlayacak. “Ama mesele şu ki uygun davranışın sınırlarının dışına çıkan herkese karşı katı bir tedbir alıyoruz ve her zaman alacağız.”

Muhafazakâr liderlik yarışı sırasında İçişleri Bakanı Sajid Javid diğer adaylara bağımsız bir soruşturma yürütmeleri için meydan okudu ve bunu kabul ettiler. Ancak daha sonra Bay Johnson özellikle İslamofobi değil “antisemitizm dâhil her türlü önyargı ve ayrımcılığa” yönelik bir soruşturma yapmayı taahhüt etmiş olmalarını anladığını iddia etti. EHRC, İşçi Partisi'ni anti-Semitizm iddiaları nedeniyle zaten araştırıyor.

‘İrkçilik kökenli’

MCB, İslamofobi tanımının Müslümanların yaşamışlıklarını yansıtmaması gerektiğini söyledi. Muhafazakâr Parti'de İslamofobiye yönelik bir soruşturma uzun zamandır bekleniyor ve yeterince bağımsız ve sağlam olması halinde destek bulacaktır. Sözler eylemle konuşmalıdır. İngiliz Müslümanlarla ilgili tüm partilerden oluşan bir meclis grubu, bu yılın başlarında tanımını yaptı ve İşçi Partisi, Liberal Demokratlar, İskoç Muhafazakârlar ve birkaç Müslüman grup tarafından onaylandı. “İslamofobinin ırkçılığa dayandığı ve Müslümanlık veya algılanan Müslümanlık ifadelerini hedef alan bir ırkçılık türü” olduğu belirtiliyor. Bir hükümet sözcüsü kelimenin “daha da dikkatli değerlendirilmesi” gerektiğini ve “yaygın olarak kabul görmediğini” söyledi. Emniyet Genel Müdürü de dâhil olmak üzere bu tanımın çok açık olmadığı ve aşırıcılıkla mücadeledeki çabalara zarar verebileceği endişeleri dile getirildi.

4.5.1. Veri Analizi 4

Şekil 4.7. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler.

“İslamofobi”nin en sık kullanılan sözcük olduğu göz önüne alındığında en sık kullanılan sözcüklerden “soruşturma, bağımsız, iddialar, gözlemci” gibi sözcükler metnin İslamofobiye dair tartışmalar ve iddialar etrafında çerçvelendiğine işaret etmektedir. “İddialar” sözcüğünün olumsuz anlamla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu durum “soruşturma” ve “bağımsız” sözcükleriyle birlikte düşünüldüğünde iddiaların kanıtlanmaları ya da bağımsız bir biçimde soruşturulmaya tabi tutulmaları gerektiği anlamına gelmektedir.

Ayrıca metnin hukuki boyutunu göstermektedir. “Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (EHRC), konsey, parti, işçi” ve “muhafazakâr” sözcükleri ise metnin siyasi boyutuna işaret etmektedir. Bu noktada “Bay, Barones, Cleverly, müdür, bakan” ve “Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (EHRC)” gibi sözcükler İslamofobi tartışmalarına yetkililerin ve kamusal kurumların dâhil edildiğini göstermektedir.

“Muhafazakâr” sözcüğünün olumsuz anlamla ilişkili olması “suçladı” sözcüğüyle birlikte düşünüldüğünde İslamofobi ve tanımıyla ilgili tartışmalarda muhafazakâr partinin istenilmeyen bir tutum içinde olduğunu ima ediyor olabilir. Olumsuz anlamla ilişkili olan “ayrımcılık, ırkçılık, Müslümanlar, Müslümanlık, kadın, eylem, kökenli, önyargı” ve “mücadele” sözcükleri İslamofobi ile ilişkili harekete geçilmesi gereken vakalara işaret ediyor olabilir. Özetlemek gerekirse en sık kullanılan sözcükler İslamofobinin tanımına, siyasi, hukuki ve toplumsal boyutlarına odaklanan bir metni göstermektedir.

Document	Left	Term	Right
Islamop...		isl...	: Tories 'will order inquiry into
Islamop...	independent inquiry into allegations of	isl...	within its ranks, the chairman
Islamop...	must agree a definition of	isl...	first. Earlier this year, the
Islamop...	an independent inquiry into alleged	isl...	, and in May, the council
Islamop...	it would look specifically at	isl...	or more broadly at all
Islamop...	by a formal definition of	isl...	. "But the point is we
Islamop...	discrimination including anti-Semitism", not	isl...	specifically. The EHRC is already
Islamop...	MCB said the definition of	isl...	must reflect the lived experiences
Islamop...	of Muslims. "An inquiry into	isl...	in the Conservative Party has
Islamop...	several Muslim groups. It states: "	isl...	is rooted in racism and

Şekil 4.8. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler.

İslamofobi ile ilgili kullanılan eşdizimli sözcükler “”iddialar, iddia edilen, tanım, anti-semitizm, soruşturma, belirtme, muhafazakârlar, özellikle” ve “kökenli” gibi sözcüklerdir. Burada İslamofobinin tanımının, iddiaların ve soruşturmanın metnin ana temalarından olduğu söylenebilir. Bu durum İslamofobinin tanımı üzerinde bir anlaşma sağlanması gerektiğine dair ipucu niteliğindedir.

“Muhafazakâr parti, muhafazakârlar, Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (EHRC)”, İslamofobinin hem politik alanda hem de kamusal alanda tartışılan bir konu olduğunu göstermektedir. Kamusal alanda tartışılması noktasında “anti-semitizm” ve “ırkçılık” sözcükleri hem ayrımcılık hem de deneyimler açısından İslamofobinin gerçek etkilerine işaret ediyor olabilir. Seçilen eşdizimli sözcükler ana temaların yanı sıra siyasi tutumu da kısmen ortaya koymaktadır.

4.5.2. Metin Analizi 4

1. Sözcük seçimi:

‘Müslümanlık veya algılanan Müslümanlık ifadelerini hedef alan bir ırkçılık türü’ gazetecinin alıntılamaı seçtiği tanım olduğundan İslamofobinin din üzerinden Müslümanlara yöneltilen kültürel ırkçılık olduğu belirtilmektedir.

2. Yeni Sözcük: Haber metninde yeni sözcük mevcut değildir.

3. Güzel Adlandırma: Haber metninde güzel adlandırma mevcut değildir.

4. Kötü Adlandırma: Haber metninde kötü adlandırma mevcut değildir.

5. Deyim Aktarması: Haber metninde deyim aktarması mevcut değildir.

6. Ad Aktarması: Haber metninde ad aktarması mevcut değildir.

7. Adlaştırma: Haber metninde eylemin ve nedenselliğin gizlenmesi amacıyla kullanılan bir adlaştırma mevcut değildir.

8. Söz dizimi ve geçişlilik:

1. Bu yılın başlarında Muhafazakârlar partiler arası bir milletvekili grubu tarafından yapılan ve İşçi Partisi de dâhil olmak üzere diğer birçok parti tarafından desteklenen bir tanımı reddetti.

2. İngiliz Müslümanlarla ilgili tüm partilerden oluşan bir meclis grubu, bu yılın başlarında tanımını yaptı ve İşçi Partisi, Liberal Demokratlar, İskoç Muhafazakârlar ve birkaç Müslüman grup tarafından onaylandı.

Her iki tümcede de eylemi gerçekleştiren kişi ya da kişiler bilindiğinden haber metninde örtük özne kullanımı yoktur.

3. “Emniyet Genel Müdürü de dâhil olmak üzere bu tanımın çok açık olmadığı ve aşırıçılıkla mücadeledeki çabalara zarar verebileceği endişeleri dile getirildi.” tümcesinde Emniyet Genel Müdürü ve hükümet sözcüsünün dışında tanımın kimin için açık olmadığı ya da aşırıçılıkla mücadeledeki çabalara dair endişelerin kim tarafından dile getirildiği bilinmemektedir. İslamofobinin “Müslümanlık veya algılanan Müslümanlık ifadelerini hedef alan bir ırkçılık türü” olduğu belirtiliyor tümcesinde bu tanımın kim ya da kimler tarafından yapıldığı da belirsizdir. Dolayısıyla ilk tümcede özneler kısmen verilmiş sonraki tümcede ise tamamen ortadan kaldırılmıştır.

9. Alıntı Aktarma Eylemleri:

1. Söylemek/Belirtmek/Dile Getirmek:

1. İşçi Partisi'nin anti-Semitizmle mücadele edememekle suçlandığında sözde tanım etrafında tamamen aynı argümanı kullandığını ve Muhafazakâr meslektaşlarının bu hususta onları “haklı olarak eleştirdiğini” söyledi.

2. Pazar günü Sky's Sophy Ridge'e konuyla ilgili bağımsız bir soruşturma yapılıp yapılmayacağı sorulduğunda Bay Cleverly, “Kesinlikle olacağını” söyledi.

3. Bir hükümet sözcüsü kelimenin “daha da dikkatli değerlendirilmesi” gerektiğini ve “yaygın olarak kabul görmediğini” söyledi.

4. “İslamofobinin ırkçılığa dayandığını ve Müslümanlık veya algılanan Müslümanlık ifadelerini hedef alan bir ırkçılık türü” olduğu belirtiliyor.

5. Emniyet Genel Müdürü de dâhil olmak üzere bu tanımın çok açık olmadığı ve aşırı cılızlıkla mücadeledeki çabalara zarar verebileceği endişeleri dile getirildi.

2. Tweet atmak:

1. Partinin ilk kadın Müslüman kabine üyesi , “Hal böyleyken son zamanlarda tam olarak kınadığımız yaklaşımı benimsiyoruz” tweet’ini attı. Burada ‘tweet attı’ aktarma eylemi kabine üyesinin açıklamasını doğrudan aktarma işlevi görmüştür.

3. İddia etmek:

1. Ancak daha sonra Bay Johnson özellikle İslamofobi değil “antisemitizm dâhil her türlü önyargı ve ayrımcılığa” yönelik bir soruşturma yapmayı taahhüt etmiş olmalarını anladığını iddia etti.

İddia etti eylemi kanıtlanması gereken bir şeyler olduğunu ya da bir konudaki cehaleti belirtebilir, ancak buradaki gibi otorite sahibi birinden alıntı yapmak için kullanıldığında demek/söylemek eylemlerine nazaran anlatım daha güçlüdür. Görüleceği üzere gazeteci çoğunlukla katılımcıların konuya dair görüşlerinin tarafsız bir biçimde aktarılmasına ağırlık veren söylemek, belirtmek, dile getirmek ve tweet atmak eylemlerini kullanmıştır.

10. Gönderim:

1. Dış Gönderim: Haber metninde dış gönderim mevcut değildir.

2. Ön Gönderim: Haber metninde ön gönderim mevcut değildir.

3. Art Gönderim:

1. Pazar günü Sky's Sophy Ridge'e konuyla ilgili bağımsız bir soruşturma yapıp yapılmayacağı sorulduğunda Bay Cleverly, “Kesinlikle olacağını söyledi. Özellikle İslamofobi’nin mi yoksa daha kapsamlı bir biçimde tüm önyargı türlerinin mi inceleneceği konusuna dayanarak şöyle devam etti: “Edinmemiz gereken şeylerden biri bunun tanımıdır, o yüzden özellikle o konuda belli başlı bir tanımın yapılmasını sağlayacak.’ tümcesinde art gönderim okuyucu için bahsedilenin İslamofobi olduğunun hatırlanmasını kolaylaştırarak tanımlı konusundaki ısrarı vurgulamıştır.

2. Muhafazakâr meslektaş Barones Warsi partisini “siyasi ikiyezölölük”le suçladı. İşçi Partisi'nin anti-Semitizmle mücadele edememekle suçlandığında sözde tanım etrafında tamamen aynı argümanı kullandığını ve Muhafazakâr meslektaşlarının bu hususta onları “haklı olarak eleştirdiğini” söyledi. Burada ‘onlar’ adılı Muhafazakâr parti üyeleri kastedilmektedir. ‘Onlar’, eleştiriye hedef olanın parti üyeleri olduğunu netleştirmiştir. Barones Warsi’nin parti üyelerine yönelmiş olan eleştiriye ön plana çıkarmak istediğı söylenebilir.

4.5.3. Söylem Süreci Analizi 4

1. Metinlerarasılık:

1. Boris Johnson'ın Müslüman kadınlar hakkında yapmış olduğu yorumlar.
2. Barones Warsi’nin Muhafazakâr Partinin İslamofobiye ilişkin yaklaşımını içeren tweet.

2. Söylemlerarasılık:

1. İşçi Partisi'nin anti-semitizm konusuna yaklaşımına atıfta bulunan Muhafazakâr Parti'deki mevcut duruma dair siyasi ikiyezölölük söylemi.
2. Britanya Müslüman Konseyi'nin soruşturma çağrısı ve Eşitlikler ve İnsan Hakları Komisyonu'nun (EHRC) katılımı insan hakları ve bağımsız soruşturmalar söylemini gündeme getirmektedir.

3. Stephen Toulmin’in Tartışma Modeli

1. Tartışma Unsurları

1. Veri:

1. Parti genel başkanının partinin soruşturma başlatma kararını teyit eden açıklamaları.

2. Britanya Müslüman Konseyi'nin resmi soruşturma çağrısı.

3. James Cleverly’nin soruşturmaya dair yapmış olduğu açıklamalar.

2. İddia: Muhafazakâr partinin İslamofobi iddialarına ilişkin bağımsız bir soruşturma yürütecek olmasıdır.

3. Gerekçe: Muhafazakâr partinin İslamofobi iddialarının bağımsız bir soruşturma gerektirmesidir.

4. Niteleyici: Haber metninde niteleyici mevcut değildir.

5. Destekleyici:

1. İslamofobinin tanımı etrafında birleşilememesi, bu nedenle açık ve net bir tanıma ihtiyaç duyulması.

2. Britanya Müslüman Konseyi'nin resmi soruşturma çağrısı.

6. Çürütücü: Barones Warsi'nin yapmış olduğu açıklamada İşçi partisinin Yahudi aleyhtarlığının tanımı etrafında yapmış olduğu aynı argümanı İslamofobinin tanımı etrafında da kullanmış olmasına ilişkin Muhafazakâr partiyi siyasi ikiyüzlülükle suçlayan bir çürütücü vardır.

2. Uslamlama

1. İşçi Partisinin anti-semitizmin tanımı ile ilgili yaklaşımının aynısının İslamofobinin tanımında Muhafazakâr Parti tarafından gösterilmesinin siyasi bir ikiyüzlülük olduğudur.

2. İddiaların etkili bir şekilde ele alınabilmesi için bağımsız ve tarafsız bir soruşturmaya ihtiyaç olduğudur.

3. Bağımsız ve tarafsız bir soruşturma için hükümetin, emniyet güçlerinin ve ilgili kurum ve kuruluşların uzlaşabileceği açık ve net bir tanımın gerekliliğidir.

3. Uslamlama Türleri

1. Benzetme yoluyla uslamlama: Haber metninde benzetme yoluyla uslamlama mevcut değildir.

2. Genelleme yoluyla uslamlama: Haber metninde genelleme yoluyla uslamlama mevcut değildir.

3. Neden-sonuç yoluyla uslamlama: Haber metninde neden-sonuç yoluyla uslamlama mevcut değildir.

4. Gösterge yoluyla uslamlama: Haber metninde gösterge yoluyla uslamlama mevcut değildir.

5. Yetke yoluyla uslamlama: Britanya Müslüman Konseyinin ve Eşitlikler ve İnsan Hakları Komisyonunun (EHRC) otoritesine başvurulmuştur.

4.5.4. Sosyo-Kültürel Analiz 4

1. Hegemonya: Hegemonik yapılar siyasi partiler arasındaki ve partilerin kendi içlerindeki güç dinamiklerinde ve İslamofobiye ele alma girişimlerinde açık bir biçimde görülebilmektedir. İslamofobinin tanımı, reddi, bağımsız bir soruşturma talebi ve partilerin tanım etrafında birbiriyle çatışan tutumları İslamofobi anlatısını çerçevelemede hegemonik mücadelelerin rolünü açığa çıkarmaktadır.

2. İdeoloji: İslamofobi tanımının reddedilmesi ve parti üyeleri ile emniyet güçlerinin ortak bir tanım etrafında birleşememesi birden fazla ve birbiriyle çatışan ideolojik yaklaşımların olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir hükümet sözcüsünün İslamofobinin “Müslümanlık veya algılanan Müslümanlık ifadelerini hedef alan bir ırkçılık türü” olduğuna dair yapılan tanımın yaygın olarak kabul görmediğini ve emniyet genel müdürünün bu tanımın çok açık olmadığını belirtmesi İslamofobinin dini temelli bir ırkçılık türü olarak kabul edilmediğine işaret etmektedir. Bu durumda aşırıcılıkla mücadele altında Müslümanlara yönelen ırkçılık yasal sınırlar içinde tutulmaya devam edilmekte ve Müslümanlar dini hedef alan ırkçılık yasasından yararlanamamaktadır.

3. Güç: Güç ilişkileri siyasi aktörlerin eylemleri aracılığıyla açıklık kazanmaktadır. Bağımsız bir soruşturmanın başlatılmasına dair karar, İslamofobi tanımının hem reddi kabulü, ikiyüzlülük suçlamaları, her biri siyasi gücün kullanımını ve siyasi aktörlerin gücünü içermektedir. Ayrıca Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonunun ve Britanya Müslüman Konseyinin sürece katılımından hareketle toplumsal kuruluşların güç dinamiklerini değiştirebilmedeki etkisi ortaya konmaktadır.

4.6. Haber Metni 5

Haber Başlığı: Bristol anti-Islamophobia group aims to ‘demystify Muslims’

Kaynak Metin: A group set up to tackle Islamophobia has been stopping passers-by in Bristol in an attempt to “demystify Muslims”. Hasina Khan, from the Tackling Islamophobia Working Group (TIWG) said it was “in some aspects the first opportunity for some to meet Muslims”. She said it was a chance to “ask questions, have fun trying on hijabs” and talk about the rise in hate crime. Since 2017, 72% of religious hate crimes against women in Bristol were anti-Muslim, police said. Hasina

Khan, Mariyah Akhtar and Hafsa Abdur-Rahman set up the stall at Broadmead's Christmas Market in Bristol Ms Khan, who said she had experienced hate crime, said: "The people who have come over say 'this is really important what you are doing'. "I think it's because of the amount of hate crime and there's also a bit of mystery about Muslim people. "There's a lot of positivity and awareness of what we're doing today, there'll be more harmony in the community."

Matthew Hamey said he wanted to "learn a bit more about what I can do to hopefully integrate more people". Matthew Hamey, from Weston-super-Mare, said: "We live in the 21st Century now and racism of any sort shouldn't be part of our society. "I spent the first eight years of my life in the Middle East, in Bahrain - it had an impact, most definitely. "You obviously come into contact with local Bahrainis and they treated us the same as they wanted to be treated. They didn't let religious differences get in the way." Heather Staniforth and Rachel Weeks are colleagues of Hasina Khan and came along to support her during the Islamophobia Awareness Month event Rachel Weeks said: "I literally grew up in a village just outside Bristol and I had no idea there would be any hatred towards my friend. "She's my only Muslim friend, so just to have an idea that this sort of thing would happen to her - it's nice to support her.

"I've been very lucky not to have been exposed to horrible things. It still shocks me that people are like that." Heather Staniforth said: "I lived in Malaysia and Singapore, so I have Muslim friends and obviously living in Singapore, everything is set up for that religion. Events like this are important because it shows love." Sukhi said it was a "really good idea" to get people from diverse backgrounds "involved in the community" Sukhi, from Bristol, said: "Because people have a negative view with all different walks of life, it's very important to have people from minorities, from BME groups and they can interact and make people understand. "We need to break these walls and these barriers that are dividing people." Alex Raikes, from Stand Against Racism and Inequality said the group was "doing all we can to combat negative and destructive perceptions of Muslim communities and Islam". "A big aim of the group is to take part in positive activities that challenge myths and stereotypes and break down fear and division. "TIWG joining the Christmas Market and engaging with local shoppers in conversation and fun activities is one great way to do this."

Haber Başlığı: Bristol İslamofobi karşıtı grup ‘Müslümanların anlaşılmasını kolaylaştırma’ amacıyla

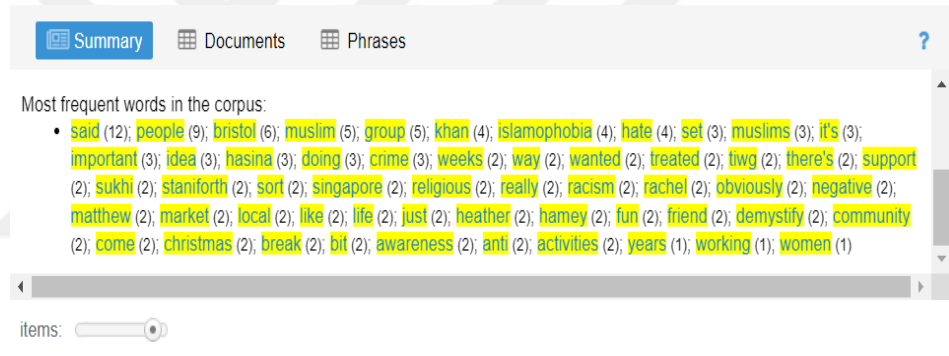
Erek Metin: İslamofobiyle mücadele için kurulan bir grup “Müslümanların anlaşılmasını kolaylaştırmak” amacıyla Bristol’de yoldan geçenleri durdurmayı sürdürüyor. Hasina Khan, etkinliğin İslamofobi farkındalığını artırmada “eğlenmek ve başörtüsü denemek” için bir şans olduğunu söyledi. İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu'ndan (TIWG) Hasina Khan, “bazı açılardan bakıldığında kimilerinin Müslümanlarla tanışması için ilk fırsat” olduğunu söyledi. Bunun “soru sormak, başörtüsü denerken eğlenmek” ve nefret suçlarındaki artıştan bahsetmek için bir fırsat olduğunu söyledi. Polis 2017'den bu yana Bristol'de kadınlara yönelik dini nefret suçlarının yüzde 72'sinin Müslüman karşıtı olduğunu söyledi. Hasina Khan, Mariyah Akhtar ve Hafsa Abdur-Rahman, Bristol'deki Broadmead Noel Pazarı'nda stand kurdu. Nefret suçuyla karşı karşıya kaldığını söyleyen Bayan Khan, “Standa gelenlerin ‘yaptığı şey gerçekten önemli’ diyor. “Bence bu nefret suçu oranından kaynaklanıyor ve ayrıca Müslüman insanlar hakkında önemli ölçüde bilinmeyen var. “Bugün yaptığımız şeye dair çok fazla pozitiflik ve farkındalık var, toplumda daha fazla uyum olacak.”

Matthew Hamey, “daha fazla insanı entegre etmek için neler yapabileceğini biraz daha öğrenmek” istediğini söyledi. Weston-super-Mare'den Matthew Hamey, “21.yüzyılda yaşıyoruz ve ırkçılığın hiçbir türü toplumumuzun bir parçası olmamalıdır. “Hayatımın ilk sekiz yılını Orta Doğu'da, Bahreyn'de geçirdim - kesinlikle bir etkisi oldu. “Açıkça belirtmek gerekirse yerel Bahreynlilerle temasa geçtiğinizde kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa bize de öyle davranırlar. Dini farklılıkları göz ardı ederler.” Heather Staniforth ve Rachel Weeks, Hasina Khan'ın meslektaşları ve İslamofobi Farkındalık Ayı etkinliği sırasında onu desteklemek için birlikte geldiler. Rachel Weeks, “Aslında Bristol'un hemen dışında bir köyde büyüdüğünü ve arkadaşına karşı herhangi bir nefret olacağı hakkında hiçbir fikri olmadığını söyledi.” Başına böyle bir şey geleceği fikrini taşıdığım tek Müslüman arkadaşım - onu desteklemek güzel.

“Korkunç şeylere maruz kalmadığım için çok şanslıyım. İnsanların böyle olması beni hâlâ dehşete düşürüyor.” Heather Staniforth, “Malezya ve Singapur'da yaşadım, bu yüzden Müslüman arkadaşlarım var ve açıkçası Singapur'da hayat, her şey o dine göre düzenlenmiş. Bu tür etkinlikler önemli çünkü sevgiyi gösteriyor.” Sukhi farklı

geçmişlere sahip insanları “topluma dahil etmenin” “gerçekten iyi bir fikir” olduğunu söyledi. Bristol'den Sukhi, “Toplumsal her kesiminden insanın olumsuz düşünceleri olduğundan azınlıklardan, BME gruplarından insanların olmasının son derece önemli olduğunu, birlikte vakit geçirebilmenin ve birbirini anlayabilmenin sağlanabileceğini söyledi. “İnsanları ayıran bu duvarları ve barikatları yıkmamız gerekiyor.” Stand Against Racism and Inequality'den (İrkçilik ve Eşitsizlik Karşıtı) grubundan Alex Raikes, grubun “Müslüman toplulukların ve İslam'ın olumsuz ve yıkıcı algılarıyla mücadele etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptığını” söyledi. “Grubun asıl amacının söylencelere ve klişelere meydan okuyan, korku ve bölünmeyi ortadan kaldıran olumlu etkinliklerde yer almak olduğunu söyledi. “TIWG'nin Noel Pazarı'na katılması, yerel alışveriş yapanlarla sohbet ve eğlenceli etkinliklere katılması bunu gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri.”

4.6.1. Veri Analizi 5

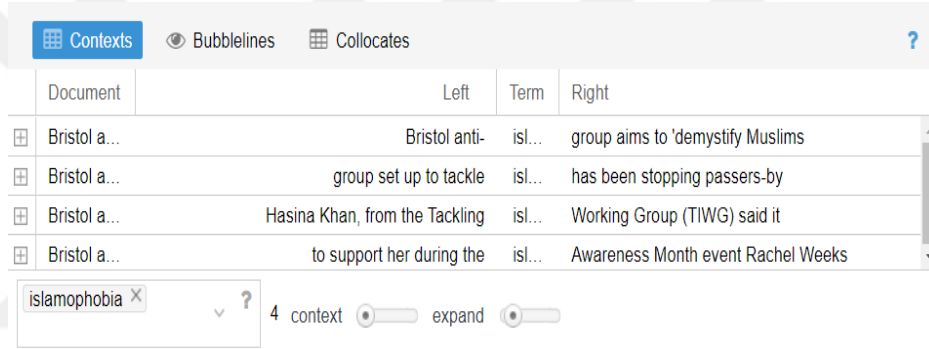
Şekil 4.9. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen en sık kullanılan sözcükler.

En sık kullanılan kelimelere bakıldığında alıntı aktarma eylemi olarak “söyledi” ve “dedi” sözcüğünün sık kullanımı kişi ya da kişilerden doğrudan alıntı yapıldığına işaret etmektedir. Bu durum aktarılan bilginin orijinalliğinin korunmaya çalışıldığını gösterdiği gibi muhabirin alıntı yaptığı kaynaklara katıldığını ya da güvendiğini gösteriyor olması da muhtemeldir. “İnsanlar” sözcüğünün sık kullanımı büyük ölçüde geniş bir kitlenin ve topluluğun dâhil edilmek istendiğini ya da bu kitle ve topluluğa seslenildiğini belirtiyor olabilir. Bristol'un sık kullanımı haber metninin burada meydana gelen olay(lar)a odaklandığının açık bir göstergesidir.

“İslamofobi, suç, yapmak, grup, Müslüman, dini, kadınlar, karşıt, nefret, davranmak, olumsuz, topluluk” ve “ırkçılık” gibi sözcükler bir arada düşünüldüğünde belirli bireylere veya gruplara ve topluluklara karşı dini ve cinsiyeti esas alan ırkçı

suçların ya da eylemlerin gerçekleştirildiği söylenebilir. “Farkındalık” ve “önemli” sözcükleri söz konusu sözcüklerle birlikte ele alındığında bu bireyler ve toplulukla bağlantılı olarak ırkçı olaylar ve nefret suçları hakkında bilinç kazanmanın, bunları ele almanın ve eyleme geçilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu sözcükler haber metninin ana teması hakkında fikir vermektedir.

Ayrıca “Khan, Sukhi, Staniforth, Hasina, Heather, Hamey” ve “Rachel” gibi ad ve soyadların kullanımı bu kişiler etrafında bir tartışmaya ya da bu kişilerin anlatıda öne çıkan kişiler olduğuna işaret ediyor olabilir. “Noel Pazarı, eğlenceli, istedi, yerel” ve “etkinlikler” gibi sözcükler ise kültürel ve sosyal bağlama, olumlu bir eylem ya da etkinliğe dikkat çekmektedir. Söz konusu eylem ya da etkinlik “destek” sözcüğü ile birlikte düşünüldüğünde toplumsal bir dayanışma ve anlayışı da amaçlıyor olabilir.

The screenshot shows the Voyant Aracı interface with the 'Contexts' tab selected. A search bar at the bottom contains the term 'islamophobia'. Below the search bar, a table displays four contexts. Each row has a checkbox, a document name, a left context, a term, and a right context. The table is as follows:

	Document	Left	Term	Right
☐	Bristol a...	Bristol anti-	isl...	group aims to 'demystify Muslims
☐	Bristol a...	group set up to tackle	isl...	has been stopping passers-by
☐	Bristol a...	Hasina Khan, from the Tackling	isl...	Working Group (TIWG) said it
☐	Bristol a...	to support her during the	isl...	Awareness Month event Rachel Weeks

Below the table, there is a search bar with 'islamophobia' and a dropdown menu showing '4 context'. To the right of the dropdown are two sliders labeled 'expand' and 'contract'.

Şekil 4.10. Voyant Aracı aracılığıyla belirlenen, İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcükler.

İslamofobi ile kullanılan eşdizimli sözcüklere ve sözcük gruplarına bakıldığında “karşıt” ve “mücadele etmek” gibi sözcükler İslamofobi sorununun ele alınması noktasında mücadeleye yönelik tedbirlerin alınmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. “Sırasında, farkındalık ayı, çalışma grubu” ve “anlaşılmasını kolaylaştırmak” sözcükleri etkinliğin bilinçlendirme amacı taşıdığına işaret etmektedir. Böylelikle grubun amacı hakkında netlik sağlamaktadır.

4.6.2. Metin Analizi 5

1. Sözcük seçimi: Haber metninde belirli bir kelime seçimi yoktur.
2. Yeni Sözcük: Haber metninde yeni sözcük mevcut değildir.
3. Güzel Adlandırma: Haber metninde güzel adlandırma mevcut değildir.
4. Kötü Adlandırma: Haber metninde kötü adlandırma mevcut değildir.

5.Deyim Aktarması: Haber metninde deyim aktarması mevcut değildir.

6. Ad Aktarması: Haber metninde ad aktarması mevcut değildir.

7. Adlaştırma: Haber metninde eylemin ve nedenselliğin gizlenmesi amacıyla kullanılan bir adlaştırma mevcut değildir.

8. Söz dizimi ve geçişlilik: Haber metninde eyleyi gizleme veya bütünüyle ortadan kaldırmaya yönelik belirli bir edilgen çatı yoktur.

9. Alıntı Aktarma Eylemleri:

1. Demek/Söylemek:

1. Hasina Khan (ortada) etkinliğin İslamofobi farkındalığını artırmada “eğlenmek ve başörtüsü denemek” için bir şans olduğunu söyledi.

2. Nefret suçuyla karşı karşıya kaldığını söyleyen Bayan Khan, “Standa gelenlerin yaptığı şey gerçekten önemli” diyor.

3. Matthew Hamey, “daha fazla insanı entegre etmek için neler yapabileceğini biraz daha öğrenmek” istediğini söyledi.

4. Heather Staniforth, “Malezya ve Singapur'da yaşadım, bu yüzden Müslüman arkadaşlarım var ve açıkçası Singapur'da hayat, her şey o dine göre düzenlenmiş. Bu tür etkinlikler önemli çünkü sevgiyi gösteriyor” dedi.

5. Sukhi farklı geçmişlere sahip insanları “topluma dâhil etmenin” “gerçekten iyi bir fikir” olduğunu söyledi.

Gazeteci kendi fikirlerinden ziyade başvuru alan tüm kaynakların (katılımcıların) konuya dair değerlendirmelerini aktaran ve öznel değerlendirmenin olmadığı demek/söylemek eylemlerini kullanmıştır.

10. Gönderim:

1. Dış Gönderim: Haber metninde dış gönderim mevcut değildir.

2. Ön Gönderim: Haber metninde ön gönderim mevcut değildir.

3. Art Gönderim:

1. “İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu’ndan (TIWG) Hasina Khan, “bazı açılardan bakıldığında kimilerinin Müslümanlarla tanışması için ilk fırsat” olduğunu söyledi. Bunun “soru sormak, başörtüsü denerken eğlenmek” ve nefret suçlarındaki

artıştan bahsetmek için bir fırsat olduğunu söyledi” tümcelerinde ‘bu’ adılı Müslümanlar ile tanışma fırsatı için art gönderim olarak kullanılmıştır. Art gönderim tanışma fırsatının beraberinde getireceği olumlu eylemlerle olan ilişkiyi güçlendirmiştir.

2. Heather Staniforth ve Rachel Weeks, Hasina Khan'ın meslektaşları ve İslamofobi Farkındalık Ayı etkinliği sırasında onu desteklemek için birlikte geldiler. Rachel Weeks, “Aslında Bristol’un hemen dışında bir köyde büyüdüğünü ve arkadaşına karşı herhangi bir nefret olacağı hakkında hiçbir fikri olmadığını söyledi. Başına böyle bir şey geleceği fikrini taşıdığım tek Müslüman arkadaşım - onu desteklemek güzel.” tümcelerinde ‘onu’ Hasina Khan için art gönderim olarak kullanılmıştır. Burada onu adılı ile aktörlerden biri olan Hasina Khan’ın öyküyle bağı kuvvetlendirilmiştir.

3. “Grubun asıl amacının söylencelere ve klişelere meydan okuyan, korku ve bölünmeyi ortadan kaldıran olumlu etkinliklerde yer almak olduğunu söyledi. “TIWG'nin Noel Pazarı'na katılması, yerel alışveriş yapanlarla sohbet ve eğlenceli etkinliklere katılması, bunu gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri.” tümcelerinde ‘bunu’ söylencelere ve klişelere meydan okumak, korku ve bölünmeyi ortadan kaldırmak için art gönderim olarak kullanılmıştır. Burada art gönderim söylencelere ve klişelere meydan okumanın, korku ve bölünmeyi ortadan kaldırmanın önemini vurgulama ve okuyucu için neden bahsedildiğini hatırlama noktasında kolaylık sağlama işlevi görmüştür.

4.6.3. Söylem Süreci Analizi 5

1. Metinlerarasılık:

1. Polisin 2017'den bu yana Bristol'de kadınlara yönelik dini nefret suçlarına dair verdiği bilgi.

2. Söylemlerarasılık:

1. Müslüman toplulukların ve İslam’ın olumsuz ve yıkıcı algılarıyla mücadele etmede eğlenceyi de içeren ve kişilerin birbirini tanıma fırsatı bulabildiği etkinliklerin İslamofobi ile ilgili farkındalık yaratabileceği söylemi.

3. Stephen Toulmin’in Tartışma Modeli

1. Tartışma Unsurları

1. Veri: Polisin 2017'den bu yana Bristol'de Müslüman kadınlara yönelik dini nefret suçlarına dair verdiği istatistiki bilgi.

2. İddia: İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu ve Irkçılık ve Eşitsizlik Karştı gibi grupların çeşitli etkinlikler aracılığıyla yerel halkla bir araya gelerek İslamofobi konusunda çaba gösterdiğiidir.

3. Gerekçe: Haber metninde gerekçe mevcut değildir.

4. Niteleyici: Haber metninde niteleyici mevcut değildir.

5. Destekleyici: Hasina Khan'ın, Rachel Weeks'in, Heather Staniforth'un, Sukhi'nin ve etkinliğe katılmış olanların yapmış olduğu açıklamalar.

6. Çürütücü: Haber metninde çürütücü mevcut değildir.

2. Uslamlama

1. İslamofobinin özellikle kadınlara yönelmiş olan İslamofobinin farkındalık kazanılması gereken ciddi bir mesele olduğudur.

2. Farkındalık yaratma noktasında toplumsal katılım ve etkinliklerin gerekli olduğudur.

3. Uslamlama Türleri

1. Benzetme yoluyla usamlama: Haber metninde benzetme yoluyla usamlama mevcut değildir.

2. Genelleme yoluyla usamlama: Haber metninde genelleme yoluyla usamlama mevcut değildir.

3. Neden-sonuç yoluyla usamlama: Müslüman kadınlara yönelik nefret suçlarının yüksek oranı ile İslamofobi ile mücadelenin gerekliliği arasında örtülü bir nedensellik vardır. Söz konusu istatistiki bilgi bu suçların azaltılması gerektiğine işaret etmektedir.

4. Gösterge yoluyla usamlama: Haber metninde gösterge yoluyla usamlama mevcut değildir.

5. Yetke yoluyla usamlama: İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu'ndan Hasina Khan ve Irkçılık ve Eşitsizlik Karştı grubundan Alex Raikes gibi konuyla ilgili yetkeye ve güvenilirliğe sahip kişi ve sivil toplum kuruluşlarının açıklamaları

İslamofobinin ‘gerçek sonuçlarına’ dair verilen mücadeleye inanırlık kazandırmaktadır.

4.6.4. Sosyo-Kültürel Analiz 5

1. Hegemonya: İslamofobiyle mücadele eden Hümanist ve ırkçılık karşıtı söylem Müslüman karşıtı anlayışları sürdüren hegemonik güçlere karşı bir direniş olarak düşünülebilir. Yapılan etkinlik ve açıklamalar ile İslamofobiden güç alan yerleşik anlayışlara karşı alternatif bir söylem oluşturularak hegemonik söylemin etkisi azaltılmaya çalışılmaktadır.

2. İdeoloji: Metinde İslamofobinin beslendiği nefretin karşısına bu dini temelli kültürel ırkçılığa karşı çıkan, kapsayıcılığı, duygudaşlığı ve insanca değerleri harekete geçirmeye çalışan karşıt Hümanist bir ideoloji yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

3. Güç: İslamofobiye dair yeterli farkındalığın olmayışına da işaret eden Müslüman kadınlara yönelmiş olan nefret suçlarına dair veriler ve bireylerin paylaştığı deneyimler, güç dinamikleri bakımından kadınların güçsüz bırakıldığı anlamına gelmektedir. Bu noktada İslamofobiyle Mücadele Çalışma ve Irkçılık ve Eşitsizlik Karşıtı gibi grupların farkındalığı artırma çabaları bir tür güç dengesi oluşturmaya çalışmaktadır.

4.7. Tartışma

İngiliz ulusal basınında İslam ve Müslüman karşıtlığına sebep olan ve bu karşıtlığı içeren İslamofobinin nasıl ele alındığını araştırma hususunda BBC’nin güvenilir ve tarafsız bir yayın politikası olduğu savı çevrimiçi yazılı haber metnlerinin seçilmesinde etkili olmuştur. Haber metnlerinin seçiminde ise tarafsızlığın temel göstergelerinden biri olan kanıtsallık ölçütü olarak belirlenmiştir. Tarafsızlık ve kanıtsallığın İslamofobinin Runnymede Trust (1996) tarafından yayınlanan “İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma” adlı raporda belirtildiği gibi tekrar eden kapalı görüşler çerçevesinde haber metnlerine yansıyor yansımadığının ortaya çıkarılmasında yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu hususta araştırmanın örneklemini oluşturan beş haber metninde yer alan kapalı görüşleri söz konusu raporda yer aldığı biçimde sınıflandırabilir ve metinleri buradan yola çıkarak değerlendirebiliriz. Değerlendirmeye ilişkin olarak kapalı görüşlerin araştırmanın örneklemini oluşturan beş haber metninde yer alan karşılıkları şu şekildedir:

1. İslam tek bir bloktur, ilerleme/gelişme göstermez ve yeni gerçeklere tepkisizdir.

İslam, Araplar ve Müslüman dünyası Batı'ya karşı duran yekpare bir blok olarak temsil edilmektedir. Ancak Esposito'dan (1995) aktarıldığı gibi tek bir blok olan İslam, Müslüman tarihinin gerçekliği tarafından hiçbir zaman doğrulanmayan, tekrarlanan bir Batı söylencesi olmuştur (Elgamri, 2005, s. 7). Batı'nın sıklıkla İslam'ı tek bir blok olarak tasvir etmesinin, İslam'a yönelik bu özel tutumun, Batı'nın hem Müslüman dünya üzerindeki gücünü yeniden tesis etmesi hem de kendi kimliğini inşa etmesi ve onaylaması için gerekli olduğu savunulmaktadır (Elgamri, 2005, s. 64). Bu noktada İslam'da insan hakları ve özgürlükler, İslam, diğer dinler ve laiklikle ilgili tartışmalar ve anlaşmazlıklar da göz ardı edilmektedir (Trust, 1997, s. 5). Anlaşılacağı gibi haber metinlerinde İslam'a yöneltmiş bu tür tartışmalara ya da ifadelere yer verilmemiştir.

2. İslam farklı ve ötekidir – (a) diğer kültürlerle paylaştığı benzer gayeleri ya da değerleri yoktur (b) söz konusu kültürlerden etkilenmez (c) onları etkilemez.

İslam ile Müslüman olmayan dünya özellikle de Batı arasında tam bir fark olduğu düşünülür. İslam, kendisi ile diğer medeniyetler ve kültürler arasında çok az benzerlik bulunan ya da hiç bulunmayan ve diğer medeniyet ve kültürlerle çok az ortak kavram ve ahlaki değeri olan 'öteki'dir. Söz konusu öteki – İslam dünyanın geri kalanından soyutlanmış, ortak kökleri olmayan ve her iki yönde de hiçbir aktarım ya da birleşim içermeyen bir din olarak görülmektedir (Elgamri, 2005, s. 6). Bu bakımdan haber metinlerinde İslam'a yöneltmiş olan bir eleştiri ya da görüş mevcut değildir.

3. İslam'ın Batı'dan daha alt bir nitelikte, ilkel, usa aykırı olduğu ve cinsiyet ayrımı yaptığı düşünülür.

Haber metni 1'de İslam'ın cinsiyet ayrımı yaptığına dair kapalı görüşe yer verilmiştir. Leicester kentinde gerçekleşen saldırılarda saldırganların İslam dininin kadınları mağdur ettiğini düşündüğü ve *haber metni 3*'te cinsiyet ayrımcılığına dair sadece kültürel ve dini nedenlere odaklanılması gerektiği ve Müslüman kadınların erkeklerin kontrolü altında olduğu, bu nedenle cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet gibi suçları ihbar etmeyeceklerine dair varsayım aktarılmıştır. Söz konusu varsayım raporlama oranlarının çok düşük olması ile desteklenmiştir.

Bu noktada kapalı görüşlerden İslam kültürünün kadınlara kötü davrandığı, kadın düşmanı ve cinsiyetçi olduğu kabulünün Kuran'ı Kerim'in yalnızca sözcük sözcüğüne (literal) yorumlarında ısrar edilmesine dayandığı söylenebilir (Allen, 2010, s. 71).

Kuran'ı Kerim'in sözcük sözcüğüne yorumuna ve kadın düşmanlığına dayalı ezilen/itaatkâr kadın anlatısı Müslüman kadınların hem tehlikeli ve suçlu hem de toplumun sözde 'İslamlaştırılmasının' kültürel öncüleri olduğu eşzamanlı uyumsuz bir anlatı olmaya devam etmektedir. Örneğin Ocak 2016'da dönemin Başbakanı David Cameron 'geleneksel olarak itaatkâr' ve çok sayıda İngilizce konuşamayan Müslüman kadınlara odaklanarak aşırıcılıkla mücadele ve entegrasyonu teşvik etmeye yönelik tedbirler açıklamıştır. Bu girişim Müslüman kadınların hem itaatkâr hem cinsel olarak baskı altında tutulan ve bastırılan hem de bir tehlike (terör tehdidi de dâhil olmak üzere) olduğu fikrini 'eğitimsiz' ve 'entegre olmamış' ifadelerinin de eklenmesiyle tek bir klişeye indirgemıştır (Merali, 2017, ss. 23-24). Benzer bir yaklaşımdan *haber metni 4*'te de kısaca bahsedilmiştir. Metinde Britanya Müslüman Konseyi'nin başbakan olmadan önce Müslüman kadınlar hakkında yaptığı yorumlardan dolayı Boris Johnson da dahil olmak üzere partideki kişilere yönelik bir dizi şikâyeti sıraladığı aktarılmaktadır.

Anlaşılabacağı gibi Müslümanlığın önde gelen sembolü olarak 'Müslüman kadın'ın uzun bir geçmişi vardır. Bunun bir kısmı kültürel bir saplantıdan ve kıyafet türleri olarak kapsamlı bir biçimde yorumlanan 'örtü'nün fetişleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlar; baş örtüsü, yüz örtüsü, uzun giysiler ve değişik zamanlarda *şalvar kamiz* ve hatta *sariler* gibi 'etnik' olarak belirtilmiş giysilerden oluşmaktadır (Merali, 2017, s. 23). Bu hususta özellikle 'başörtüsü', kadını özgürleştirilmesi gereken "itaatkâr" birine dönüştürülecek bir biçimde kurgulanmıştır. *Haber Metni 2*, söz konusu 'özgürleştirmeye yönelik' tutumun belirgin bir örneğini verir. Metinde Middlesbrough'da bir öğrenci olan Alisha'nın kafasından çekip almaya çalışılmasının ardından kendini güvende hissetmediği için başörtüsünü çıkarmaya karar verdiği aktarılmıştır.

Haber metni 3'te de Aaliyah Hussain'in "görünür bir şekilde Müslüman" olmadığı için Müslüman karşıtı bir suçla karşılaşmadığını söylediği ve İslamofobiye katlanamayacağı için başörtüsü bağlamadığı aktarılmıştır.

Müslüman kadınlara yönelik cinsiyetçi söylemden hareketle gerçekleştirilen bu saldırılar Alisha'nın yaşadığı gibi genellikle ya örtüye yönelik bir saldırıyı (üzerine alkol dökmek, çıkarmaya çalışmak vb.) ve/veya bu yolla mağdura dokunma girişimini içermektedir (Merali, 2017, s. 23). *Haber metni 5*'te polisin 2017'den bu yana Bristol'de kadınlara yönelik dini nefret suçlarının yüzde 72'sinin Müslüman karşıtı olduğuna dair aktarım kadınları “görünür bir şekilde Müslüman” yapan örtüye yönelik saldırıları doğrular niteliktedir.

4. İslam'ın şiddet içerdiği, saldırgan, tehdit edici olduğu, terörizmi desteklediği ve ‘medeniyetler çatışması’ ile ilgili olduğu düşünülür. *Haber Metni 2*'de Salim'e ‘terörist’ olarak seslenilmesi ve *haber metni 1*'de aynı otobüste birlikte olduğu bir yolcunun kurbanlardan birine ‘canlı bir bomba’ ihbarıyla bağırması İslam'ın şiddet içerdiği, saldırgan, tehdit edici olduğu ve terörizmi desteklediği kapalı görüşünün bir parçasıdır. Bu görüşe göre İslam şiddet yanlısı, ilkel bir düşmandır. Bu durumda Müslümanlar da terörizmi ve Batı'ya karşı işlenen vahşeti onaylayan kimselerdir (Trust, 1997, s. 7). Müslümanların hatta sadece Müslüman olması muhtemel kimselerin düzenlediği ya da karıştığı her terör saldırısı bu İslamofobik söylemi güçlendirmiştir. Söz konusu kamusal (İslamofobik) söylemde onlara atfedilen terörist ve suçlu gibi etiketlerin Batı toplumlarında Müslümanların ne ölçüde kültürel ve toplumsal bir tehdit ya da başka bir anlatımla “öteki” olarak görüldüğüne dair süregelen bir çatışmayı yansıttığı (Polak-Springer, 2015, ss. 99-100) söylenebilir.

Haber metni 1'de saldırganların Müslümanların toplumun dışında kaldığı, farklı oldukları ve yaşadıkları topluma dahil olmayı reddettikleri ve *haber metni 5*'te Matthew Hamey'in “daha fazla insanı entegre etmek için neler yapabileceğini biraz daha öğrenmek” istediği, Sukhi'nin farklı geçmişlere sahip insanları “topluma dahil etmenin” “gerçekten iyi bir fikir” olduğunu söylediği ve Alex Raikes'in grubun Müslüman toplulukların ve İslam'ın olumsuz ve yıkıcı algılarıyla mücadele etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptığını dair aktarımı medeniyetler çatışması ile ilgilidir. Söz konusu kapalı görüş ilkinde doğrudan ancak ikincisinde örtük olarak mevcuttur.

Medeniyetler çatışmasının saldırganlarda olduğu gibi bir söylem haline gelmesinde özellikle Huntington'ın etkili olduğu söylenebilir. Dünyayı din ve kültür ilişkisi temelinde medeniyetlere ayıran Huntington'a göre kültürel özellikler daha az değişime uğradığı ve daha zor uzlaşmaya tabi olduğundan başka bir anlatımla medeniyetler kültür temelinde sabit bir kimliğe sahip ve tarih içinde değişmez

olduğundan çatışma kültürel değerler ile medeniyetlerden oluşur (Sarıaslan, 2018, ss. 24-25) Dolayısıyla, özellikle medeniyetlerden biri olarak kabul gören İslam'ın Batı medeniyetleri ile çatıştığı düşünülür.

5. İslam'ın siyasi ya da askeri üstünlük için kullanılan siyasal bir ideoloji olduğu düşünülür.

“İslamofobi literatüründe yürüyen, konuşan, emreden, baskı yapan, nefret eden, aldatan, komplo kuran, savaş açan, genişleyen ve geri çekilen bir ‘İslam’ ile karşılaşmaktadır. İslam kendi başına hareket ettiği için ürkütücü bir ‘Müslümanlığın’ doğuştan gelen özünün kaynağı gibi görünmektedir (Hafez, 2016, s. 23). Başka bir anlatımla Müslüman karşıtı aşırıcılığın ideolojik özü İslam'ın bir şiddet dini; açık ya da gizli bir şekilde Batı toplumları üzerinde hâkimiyet kurmayı amaçlayan bir siyasi ideoloji olarak tasvir edilmesidir (Fielitz ve ark., 2018, s. 20).

Bu doğrultuda İslam'ın Müslüman dünyasında hâkim ideoloji olduğu ve modernizmle bağdaşmayan katı, değişmez bir sistem olduğu düşünülmektedir. Tehlikeli bir şekilde dünyanın bu bölümünü ve onun hem sosyo-ekonomik hem de siyasi gelişimini anlamanın yalnızca İslami metinleri ve dini liderlerin verdiği ‘fetvaları’ incelemeye ve analiz etmeye mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımın destekçileri Batılı hükümetlere, diğer araçların yanı sıra bu ülkelerdeki laik rejimlere yardım sağlayarak İslami siyasi hareketlere karşı mücadele etmelerini tavsiye etmektedir (Shadid ve Van Koningsveld, 2002, s. 183). Bu bakımdan İslam'ın totaliter bir siyasi ideoloji kabulü ‘İslamofaşizm’ fikrini de popülerleştirmiştir. Örneğin 2015 yılına gelindiğinde bu terim dönemin Fransa başbakanı Manuel Valls tarafından kullanılmıştır. Avrupa'nın karşı karşıya olduğu ‘İslami tehdidin’ yeni bir faşizm olduğunu ima eden bu terim İslamcı hareketlerin oluşturduğu algılanan tehlikelere karşı aşırı duyarlılığa hizmet etmiştir (Aked ve ark., 2019, s. 14).

Dolayısıyla, teröre karşı savaş da Batı'nın modern değerleri ile İslam'ın fanatizmi arasındaki bir medeniyetler çatışması değildir; çatışma, Batılı değerlerle uyumlu geleneksel, siyasi etkisi olmayan bir İslam ile İslam'ın anlamının totaliter bir şekilde benimsenmesi ve şiddet içeren bir siyasi ideolojiye dönüştürülmesi arasındadır (Kundnani, 2014, ss. 55-56). Kısaca İslam(cılık), İslami ilke ve fikirlerin (teokratik) siyasi bir ideolojiye dönüştürüldüğü, İslam'ın siyasi boyutudur (Marko, 2011, s. 191) ve siyasi ve askeri amaçlar için kullanıldığına inanılmaktadır (Trust, 1997, s. 3).

Bu ideolojik içerik dünyayı anlamlandırmaya yardımcı olduğu gibi dünyanın ‘sorunlarını’ da anlamlandırır; bu ‘sorunlar’ çağdaş ortamda öncelikle ‘Müslümanlara’ veya ‘İslam’a odaklanmıştır.

Bu tür bir ideoloji dünyanın çağdaş bir şekilde nasıl algılandığını tanımlama ve açıklamanın önemli bir parçasını ve ‘benliğin’ - burada ‘Batı’nın - İslam'a ve mevcut olduğuna inanılan sözde tehdide hem yerel hem de küresel olarak çeşitli düzeylerde nasıl tepki verdiğinin temelini oluşturmakta ve gerekçelendirmektedir (s.170). Oldukça endişe verici bir şekilde bu tepkiler aynı zamanda hem doğal hem de normatif olarak kendini güvence altına alan ve sürdüren tepkiler haline gelmektedir (Allen, 2010, ss. 170-171). Bahsedilenler göz önüne alındığında İslam’ın siyasi ya da askeri üstünlük için kullanılan siyasal bir ideoloji olduğuna dair herhangi bir aktarım ya da atıf yoktur.

6. İslam’ın ‘Batı’ya yönelik eleştirileri doğrudan reddedilir.

Müslümanların Batı liberalizmine, modernitesine ve laisizmine yönelttikleri eleştiriler çoğu zaman tartışmaya değmez bulunarak doğrudan reddedilir. Aslında Batı ülkelerinde örneğin ifade özgürlüğünün sınırları konusunda çok fazla tartışma vardır. Benzer şekilde cinsellikle ilgili suskunluk ve iffet normları, kumar ve alkolle ilgili ahlaki konular da tartışılmaktadır.

Ancak İslamofobi Müslümanların toplumun ahlaksal tartışmalarına tam olarak katılmaya çağrılmasını veya teşvik edilmesini engellemekte ve görüşlerinin ülke genelinde “yankı bulmasını” önlemektedir (Trust, 1997, s. 10). Dolayısıyla, söz konusu kapalı görüş Müslümanları bu tür tartışmalardan dışlayan bir görüştür. Bu bakımdan haber metinlerinde Müslümanlar’ın Batı liberalizmine, modernitesine ve laisizmine yönelttikleri eleştirilere ya da ahlaki tartışmaların dışında bırakıldıklarına dair herhangi bir aktarıma yer verilmemiştir.

7. İslam’a karşı düşmanlık Müslümanlara karşı uygulanan ayrımcı uygulamaları ve mevcut toplumdaki dışlanmalarını haklı göstermek için kullanılmaktadır. Tarihsel olarak düşmanlık ve çatışmanın odağında İslam yer alırken çağdaş ortamda bu odak daha çok Müslümanlara yöneltilen bir olguya dönüşmüştür. Bu durum İslam’ın mevcut şartlarda yanlış anlaşılmaya devam etmesine rağmen bugünkü düşmanlığın odağında daha çok Müslümanların - gerçek ortamlardaki gerçek insanlar - yakınlığının olduğu durumlarda doğru görünmektedir.

Dolayısıyla İslam artık ana odak noktası olmadığından Halliday'in tercih ettiği terminoloji 'Müslüman karşıtlığı' dır (Allen, 2010, s. 75).

Söz konusu Müslüman karşıtlığı Runnymede Trust Vakfı raporunda belirtildiği gibi eğitim, sağlık, yönetim, yönetişim, siyaset, istihdam ve iş edinmeyi içeren sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda (Trust, 1997, s. 11) Müslümanlar'a karşı ayrımcı uygulamalara sebep olur. Ayrımcı ve dışlayan uygulamalar şiddete maruz kalmayı da içermelidir (Allen, 2010, s. 189). Bu hususta şiddet, saldırganlık ve tutum değişiklikleriyle ilgili olarak rapor AB'nin tüm yelpazesinde Müslümanlara veya İslam'la ilişkilendirilen maddi bir varlığa karşı olumsuz veya ayrımcı bir eylemin gerçekleştirildiği olayların tespit edildiği sonucuna varmıştır. Çok sayıda cami, kültür merkezi ve İslam okulu ya hedef alınmış ya da tehdit edilmiştir. Bu olaylardan biri İngiltere'nin Exeter kentindeki bir camidir; caminin dışına yedi domuz başı kazığa geçirilmiş olarak bırakılmış ve binanın dışına ve girişine domuz kanı olduğu iddia edilen bir şey sürülmüştür (Allen, 2010, ss. 103-104). Kısaca haber metinlerinde Müslümanlara yönelik bir dizi uygulamanın İslam'a karşı düşmanlıktan değil bahsedilenlere benzer bir biçimde Müslüman karşıtlığından kaynaklandığı söylenebilir.

8. Müslüman-karşıtı düşmanlık doğal ve olağan kabul edilmektedir.

*Haber metni 2'*de mevcut olan ilk kapalı görüş Müslüman-karşıtı düşmanlığın doğal ve olağan kabul edilmesidir. Kurbanlardan Sabana Amod'un *sokaktaki gençler* tarafından sözlü tacize uğraması, Usman Choudhry'nin son beş ila altı yıl içinde her hafta en az bir kez tacize uğradığını söylemesi ve *haber metni 3'*te polisin hemen hemen her gün nefret suçundan mağdur olan Müslüman kadınların bu nefreti kabul etmek durumunda olmadıkları konusunda ayırdında olmaları gerektiğini söylemesi, Supt Bennett ve Bayan Hussain'in bazı kurbanların taciz edilmeye alıştıklarını bunu normal gördüklerini ve yine Supt Bennett'in söz konusu mağdur kadınların sözlü tacizi, hakareti ve tehdidi normalleştirdiğini belirtmesi Müslüman karşıtı fikir ve duyguların ifade edilmesinin doğal, kanıksanmış bir durum olduğuna işaret etmektedir (Trust, 1997, s. 10). Olağan kabul edildiği gibi olağan hale gelen söz konusu karşıtlığın *haber metni 3'*te olduğu gibi *haber metni 2'*de de yalnızca sözlü tacizle sınırlı olmadığı, Alisha, Sabana ve eşi Salim'e yöneltilmiş olan şiddet eylemlerini de içerdiği aktarılmaktadır.

Batı'nın Müslümanlara yönelik bu düşmanlığı, Müslüman karşıtlığı olarak adlandırılan ırkçı, yabancı düşmanı ve basmakalıp unsurları içeren bir olgudur. Bu terminoloji Müslümanlara karşı dile getirilen düşmanlığın esasen İslam'a değil bir grup insan olarak Müslümanlara yönelik olduğu ve anti-propagandanın tamamen dini unsurlardan oluşmadığı, düzmece söylem ve diğer karanlık ideolojilerle bir arada olduğu iddiasına dayanmaktadır.

Ona göre stratejik ve halk arasında kabul gören yaygın görüş olmak üzere birbirinden farklı iki tür Müslüman karşıtlığı vardır. İlkinin kökeni Amerika Birleşik Devletleri'ne dayanmaktadır. Petrol kaynakları, nükleer silahlar ve terörizm gibi konularla ilişkilidir ve esas olarak OPEC fiyat artışları, İran devrimi, Tahran'daki ABD diplomatik personelinin rehine krizleri ile 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması ve bu olayların basın tarafından önyargılı bir şekilde analiz edilmesinin sonucudur. İkinci tür ise benzeşme (asimilasyon), etkileşim (entegrasyon), ırk, örtünme vb. Müslümanların Batı toplumlarındaki varlığıyla ilgili konulara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır ve bunlarla ilgilenmektedir (Shadid ve Van Koningsveld, 2002, s. 175).

Metinlerde yer alan tüm bu kapalı görüşler göz önüne alındığında Runnymede Trust'ın İslamofobi formülasyonunun Müslüman karşıtı duyguların çeşitli tipik özcü, yeni-ırkçı ve Oryantalist yönlerini kapsadığı görülmektedir (Anderson, 2015, s. 8). Özcülük, Müslümanların eylemlerinin (neredeyse) değişmez, esnek olmayan 'Müslümanlıkları' ile tanımlandığı ve temsil edildiği şekilde kanıtlanan 'soy topluluklarına' olan inanç üzerine kuruludur (Richardson, 2004, s. 24). Dolayısıyla İslamofobi, İslam'a özgü doktrinlerden ziyade çalışmada ileri sürdüğümüz gibi değer sisteminde herhangi bir farklılığa yer vermediğine inanılan etnik bir grubun, kültürün veya dinin yekpare doğasına ilişkin görüşlerden kaynaklanan *kültürel ırkçılık* (Desislava, 2018, s. 59) olarak kendini göstermiştir. Bu noktada kültürel ırkçılık biçimi olarak İslamofobinin Runnymede Trust Vakfı raporunda belirtildiği gibi dini önyargı, ayrımcılık, dışlamadan ve şiddetten oluşan boyutlarının beş haber metninde yer alıp almadığını değerlendirebiliriz. Değerlendirmeye ilişkin söz konusu olguların araştırmanın örneklemini oluşturan beş haber metninde yer alan karşılıkları şu şekildedir:

1. Dini Önyargı:

İslam'a ve Müslümanlara özgü kültüre dair klişeleri, damgalamayı ve etiketlemeyi içinde barındıran ve dini açıdan harekete geçirilen önyargıya günlük konuşma ile sözlü ve yazılı basında sıkça karşılaşılmaktadır. Beş haber metninde günlük konuşmada ya da hayatta daha sık karşılaşıldığı basından ise bir kez bahsedildiği tespit edilmiştir.

Haber metni 1'de kurbanlardan birine canlı bomba ihbarıyla bağırılması ve *haber metni 2*'de Alisha'nın eşine 'terörist' olarak seslenilmesi, Müslümanlara dair damga ve etiketlemenin varlığına işaret etmektedir.

Haber metni 3'te Müslüman kadınların erkeklerin kontrolü altında olduğuna dair birçok otorite tarafından yapılan varsayım ve bu varsayıma dayandırılan cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet gibi suçları ihbar etmeyeceklerine dair kanı, Müslüman kadınların ataerkil bir düşünce yapısını ve yaşam biçimini içselleştirdiklerine ilişkin bir önyargıyı açığa vurmaktadır. *Haber metni 4*'te Britanya Müslüman Konseyi'nin Boris Johnson ve partideki kişilere yönelik Müslüman kadınlar hakkında yaptığı yorumlarla ilgili şikâyetleri, *haber metni 3*'te olduğu gibi Müslüman kadınlara yönelik önyargıyı göstermektedir. Ayrıca İslamofobi değil "antisemitizm dâhil her türlü önyargı ve ayrımcılığa" yönelik bir soruşturma yapılacağına dair taahhüt *İslamofobinin* önyargı çerçevesinde ele alındığına işaret etmektedir. *Haber metni 5*'te ise İslamofobiyle Mücadele Çalışma Grubu'ndan (TIWG) Hasina Khan'ın Müslüman halklar hakkında önemli ölçüde bilinmeyen olduğunu belirtmesi, yapılan etkinliğin soru sormak, başörtüsü denerken eğlenmek ve nefret suçlarındaki artıştan bahsetmek için bir fırsat olduğunu söylemesi ve toplumda daha fazla uyum olacağına olan inancı bir bütün olarak düşünüldüğünde nefret suçlarının ardındaki nedenin aslında Müslümanlar ile ilgili bilginin yetersizliğine dayandırıldığı söylenebilir.

Haber metni 2'de de Müslümanların insanları inançları hakkında eğitmesi gerektiğinden bahsedilmesi önyargının en olası nedeni ve bu önyargının çözümüne dair benzer yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Bunların önyargıyla ilgili örtük çıkarımlar olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca *haber metni 5*'te Stand Against Racism and Inequality'den (İrkçilik ve Eşitsizlik Karşısı) grubundan Alex Raikes'in grubun "Müslüman toplulukların ve İslam'ın olumsuz ve yıkıcı algılarıyla mücadele etmek için ellerinden gelen her şeyi

yaptığını” ve asıl amacının söylencelere ve klişelere meydan okuyan, korku ve bölünmeyi ortadan kaldıran olumlu etkinliklerde yer almak olduğunu söylemesi önyargının klişeleri içinde barındıran doğasına açık bir gönderimde bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bahsedilen haber metnlerinin bir kısmında İslamofobinin nedeninin önyargı ya da hatalı biliş olduğuna ve çözümün bilgi edinmede, farkındalık kazanmada ve birbirini tanımada yattığına duyulan inanç görülmektedir.

2. Ayrımcılık:

Haber metni 4'te Boris Johnson'ın antisemitizm dâhil her türlü “önyargı ve ayrımcılığa” yönelik bir soruşturma yapılacağına dair taahhütü *İslamofobinin* yalnızca önyargı çerçevesinde değil ayrımcılık çerçevesinde de ele alındığına işaret etmektedir. Başka bir anlatımla önyargı beraberinde ayrımcılığa sebep olan bir süreci getirerek Müslümanlara karşı açık ve örtük biçimlerde davranılması ile sonuçlanır.

3. Dışlama:

Ayrımcılık gibi davranış boyutunda ortaya çıkan dışlamaya iş edinmeyle birlikte yönetim, yönetişim ve siyasette rastlanmaktadır (Trust, 1997, s. 11). Bu açıdan metinlerde dışlamayla ilgili herhangi bir aktarım ya da anlatıya rastlanmamıştır.

4. Şiddet:

İslam'ın terörle, köktendincilikle, kültürel geri kalmışlık ve kadın düşmanlığı ile ilişkilendirilmesi (görünürde) Müslüman olanlara yönelik fiziksel saldırıyı, tacizi, tehdit ve alayı da içeren şiddete sebep olmaktadır. Özellikle 11 Eylül ve sonrasında gerçekleşen terör olayları zaten var olan önyargıları daha da şiddetlendirmiş ve birçok Avrupa Üye Devletinde saldırganlık ve taciz eylemlerini körüklemiştir (Mohiuddin, 2019). Söz konusu durumun haber metinleri üzerinden Birleşik Krallık'ta da yaşandığı ifade edilebilir. *Haber metni 1*'de 11 Eylül'ün sonrasında çocukların, kadınların ve erkeklerin market ve otobüs gibi kamusal alanlarda şiddete uğradığından ve Pakistan'a ve Bangladeş'e özgü toplulukların kötü muameleye en çok maruz kalanlar olduğundan bahsedilmektedir.

Haber Metni 2'de Amod ve ailesinin sözlü tacize, vandalizme ve fiziksel saldırılara maruz kaldığından ve Salford'da bir bilgi teknolojileri yöneticisi olan Usman Choudhry'nin son beş ila altı yıl içinde her hafta en az bir kez tacize uğradığından bahsedilmektedir.

Haber metni 3'te de bazı Müslüman kadınların hemen hemen her gün nefret suçundan mağdur olduğu, Bristol'de son iki yılda kadınlara yönelik rapor edilen nefret suçlarının dörtte üçünün Müslüman karşıtı olduğu bilgisi ve özellikle İslam yanlısı kadınların genellikle hemen hemen her gün sözlü tacize, hakarete ve tehdide maruz kaldığı aktarımı *İslamofobinin* şiddet boyutunun farklı biçimlerde de var olduğunu yansıtmaktadır. Ele alınan haber metinlerinde *İslamofobinin* tanımı etrafında gelişen kapalı görüşlerin ve olguların analizleri sonrasında onun tekrarlayan şu üç söylemden ayrı tutulamayacağı anlaşılmıştır. Bunlar; İslam'ın kadınları baskı altına alan bir inanç olduğu, Müslümanların topluma dâhil olamadığı ve onların aşırılıkçı, terörist oldukları söylemidir. Bu söylemlerin Şarkiyatçı söylemle uyumlu olduğu görülmektedir. Bu söylem ile Müslümanlar; geri kalmış, usdışı, değişmez, köktendinci, kadın düşmanı ve tehditkâr olan kişiler şeklinde aynı bileşenlere sahip bir biçime getirilmeye çalışılmaktadır (homojenleştirilmektedir) (Poole, 2002, s. 18).

Tekrarlayan söylemlere benzer bir biçimde Müslümanların Richardson'ın İslam'ın haberleştirilmesiyle ilgili temalarından teröristlerle/aşırı uçlarla ilişkili olma, cinsiyetçi ya da toplumsal bir tehdit olma ile de tamamen örtüştüğü görülmüştür (Richardson, 2004, s. 232). Burada dikkat edilmesi gereken bu söylemlerin ve temaların haberi yazanlara değil haberde yer alan kişilerin bir kısmına ait olmasıdır. Metin yazarları söz konusu söylemleri çürütmek adına gayret etmiş ve İslamofobiye dair farkındalık kazandırmaya çalışmıştır. Bu hususta İngiliz basınındaki Müslümanlarla ilgili tespitler BBC News'te yer alan ve analizini yapmış olduğumuz metinlerle örtüşmemektedir. Nitekim Müslümanlarla ilgili 'yanlış tanıtımlara' karşı çıkmak adına birçok farklı Müslüman'ın, sivil toplum örgütünün ve kurum ve kuruluşların da içinde yer aldığı bir haber anlatısına yer verilmiştir.

5. SONUÇ

Araştırma yalnızca BBC'nin çevirimiçi yazılı haber metinlerini ve bunların çevirilerini derinlemesine analiz ederek dilbilimsel teknikler aracılığıyla İslamofobinin nasıl ele alındığını değil aynı zamanda İngiliz ulusal basınında İslam'ın ve Müslümanların nasıl konumlandırıldığını açığa çıkarmayı da amaçlamıştır. Bu analizi gerçekleştirmek için Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi ile Stephen Toulmin'ın tartışma modelinden oluşturulan haber söylemi analiz kriterleri çizelgesi ile Voyant Tools'dan yararlanılmıştır. Haber metinleri hem kaynak hem de erek dilde analiz edilmiştir. Model, haber metninin çeşitli bölümlerinin incelendiği metinsel, söylemsel ve sosyo-kültürel analizin gerçekleştirildiği bölümlerden oluşmaktadır.

Araştırmada literatüre katkı sağlaması açısından hazırlanan üç araştırma sorusu vardır. İlk ve temel soru İslamofobinin BBC'nin çevirimiçi yazılı haber sitesinden seçilen beş metinde nasıl ele alındığı ile ilgilidir. Araştırmanın bulguları göz önüne alındığında İslamofobinin korku ya da hoşgörüsüzlük olduğuna değinilmiş olsa da ikinci bölümde belirttiğimiz gibi o, kültürel bir ırkçılık olarak değerlendirilmekte ve bu tanıımı vurgulanmaktadır. Ayrıca metinsel analiz, yazarların her birinin kullandığı dilin ciddi haber anlatısıyla örtüştüğünü göstermektedir.

Nesnel haberciliğin en önemli göstergelerinden biri olan alıntı aktarma eylemleri çoğunlukla 'demek' ve 'söylemek' eylemlerinden seçilmiştir. Eylemliliği ya da nedenselliği gizlemek amacıyla adlaştırma ya da edilgen çatı kullanımı tercih edilmemiştir. Genellikle tabloit gazetelere özgü yeni sözcük kullanımına rastlanmamıştır. Güzel ve kötü adlandırma da benzer şekilde fazla tercih edilmemiştir. Anlatımı desteklemek ve etkisini artırmak için başvuru deyim ve ad aktarması da kullanılmamıştır.

Bununla birlikte söylem sürecinin analizi, yazarların ciddi haber anlatısına uygun olarak kaleme aldıkları metinlerin söylemler ve metinlerarasılık noktasında ayrıştığını göstermektedir. Tanık beyanları, istatistiki veriler, yetkili kişi ve kurumların açıklamaları gibi çok çeşitli kaynaklardan yararlanan yazarlar bunu sadece tarafsız ve gerçek habercilik için yapmamıştır.

Metinde ‘ses verilen’lerin, inanırlılığı ve güvenilirliği sağlanmak istenenlerin özellikle kadın kurbanlar olduğu sonucuna varılmıştır. Kurbanların sesinin duyulmaya değer olduğunu desteklemek adına metindeki uslamlamaya uygun olarak farklı usamlama türleri kullanılmıştır. Ancak en sık kullanılan türlerden birinin yetke yoluyla usamlama olduğu tespit edilmiştir. Bu durum mağdurların ve güç ilişkileri açısından geride kalanların beyanlarının önemsenmediğine, ciddiye alınmadığına ve bu nedenle yetkili kişiler ve kurumlarla desteklenirlerse seslerinin duyulabileceğine işaret etmektedir. Bu noktada usamlama türlerinden yetke yoluyla usamlamanın neden çok tercih edildiği sorusu yanıtlanmış olur.

Sosyo-kültürel analiz ile söylem sürecinin analizine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Egemen ideolojiye karşıt bir ideoloji, hegemonik söylemi yerinden etme ve güç ilişkilerini yeniden oluşturmaya dair çabalar söz konusudur. Yerleşik kabullere dayalı önyargıyı, kültürel ırkçılığı ve İslam-Müslüman karşıtlığını toplumsal şartları ve tarihsel süreci de dâhil ederek ‘şimdi’inde ve ‘gerçeğe dayalı olarak’ kavrayan metinler vardır. Söz konusu metinlerin İslam’a ve Müslümanlara dair kapalı görüşlerin karşısında açık görüşlü olmaya gayret eden ve karşıtları tarafından heretik sayılabilecek metinler olduğu söylenebilir.

Araştırmaya ilişkin ikinci soru seçilen haber metinlerinde sözcüklerin kullanım sıklığı nedir sorusudur. Farklılık göstermekle birlikte en sık kullanılan sözcükler; ‘ırkçı(lık), ırksal, kurban(lar), taciz, saldırılar, suç(lar), ihbar etmek, polis, maruz kalmak, yükseliş, kadınlar, erkekler, adamlar, dini, inanç, grup, karşı, Müslüman(lar), nefret, insanlar, topluluk’ ve ‘vakalar’dır. Bu sözcükler alanda yapılan çalışmalarla örtüşmektedir. Haber metinlerinde Müslümanlar çoğunlukla suçun ve suçla ilgili durumların olduğu biçimde yer almaktadır.

Suç, saldırı ve nefret ile çerçevelenen bu metinlerin de çoğunda ‘kadınlar’ yer almaktadır. ‘Nefret, karşıtlık, dini, inanç, ırkçı(lık), taciz’ ve ‘suç’ gibi sözcüklerin kullanım sıklığı etnik - dini özelliklerin belirleyici olduğu kültürel ırkçılığa atıfta bulunmaktadır. İslamofobi kültürel bir ırkçılık olduğundan bu sözcüklerin sık kullanılması beklenen bir durumdur. Ayrıca Runyymede Trust Komisyonu tarafından geliştirilen kavramsal çerçevenin tanımıyla da örtüşmektedir. ‘Suçlar’ ve ‘vakalar’ gibi sözcüklerin sık kullanımından şiddetin; taciz, kurbanlaştırma, nefret, ırkçılık ve dini sözcüklerinin sık kullanımından önyargının, ayrımcılığın ve dışlamanın mevcut olduğu görülebilmektedir.

Araştırmanın son sorusu seçilen haber metinlerinde İslamofobi ile ilgili hangi sözcüklerin yan yana kullanıldığıdır. ‘Yükseliş, korku, soruşturma, boyut, Müslüman, kurbanlar, kadın(lar), çalışma, mücadele, muhafazakârlar, suçlamalar, tanım, soruşturma, karşı, farkındalık, ele almak, yüzleşmek, izleme’ ve ‘Birleşik Krallık’ İslamofobinin yan yana kullanıldığı sözcüklerdir. ‘Tanım, muhafazakârlar’ ve ‘soruşturma’ sözcüklerinin İslamofobi ile yan yana kullanımı toplumsal ve politik bir mesele olarak hakkındaki tartışmalar nedeniyle şaşırtıcı değildir.

‘Kurbanlar, yüzleşmek, yükseliş, karşı ve Müslüman’ gibi sözcüklerin İslamofobi ile yan yana kullanımı Müslümanlara ve İslam’a karşıtlığın büyük ölçüde sürüyor ve yükseliyor olmasına işaret etmektedir. ‘Mücadele, izleme, farkındalık’ ve ‘ele almak’ sözcükleri ise söz konusu karşıtlığa dair verilen mücadelenin ve insanları bilinçlendirmeye çalışıldığının göstergesidir. Birleşik Krallık’ın kullanımı ise İslamofobinin yalnızca İngiltere’de değil aynı zamanda Kuzey İrlanda, Galler ve İskoçya’da da görüldüğünü, tartışılan, deneyimlenen ve önlem alınmaya çalışılan bir mesele olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Beş haber metninde varılan sonuç haber metinlerini yazarların İslam ve Müslümanları ırkçılık ve suç çerçevesinde tutma çabasından ziyade *İslamofobinin* ne kadar derin, gerçek ve ölümcül sonuçları olabilen kültürel bir ırkçılık olduğuna dair farkındalık kazandırabilmeye çalıştığıdır. Söz konusu ayrımı yapabilmek, haber metinlerinin satır aralarını okumayı da gerektirdiğinden eleştirel söylem çözümlemesi ile gerçekleştirilebilmiştir. Metni bütünüyle analiz etmek ve mevcut söylemi ortaya çıkarmak için haber söylemi analiz kriterleri çizelgesinin ve metni tarafsız bir biçimde yorumlayabilmek için Voyant Tools’un çok etkili olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2010). The 7/7 London Bombings and British Muslim Women: Media Representations, Mediated Realities. In F. Shirazi (Ed.), *Muslim Women in War and Crisis: Representation and Reality* (ss. 245-261). University of Texas Press.
- Ahmed, A. (2021, 13 Eylül). Factsheet: Islam in Britain. <https://religionmediacentre.org.uk/factsheets/factsheet-islam-in-britain/adresinden>.
- Ahmed, A.-A. ve Ali, M. (2019). In Search of Sylhet—The Fultoli Tradition in Britain. *Religions*, 10(572), 1-17. <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/10/572/html>
- Aked, H., Jones, M. ve Miller, D. (2019). *Islamophobia in Europe: How Governments Are Enabling the Far-Right 'Counter-Jihad' Movement* (0957027494).
- Ali, J. (2003). Islamic Revivalism: The Case of the Tablighi Jamaat. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 23(1), 173-181.
- Allen, C. (2007). Islamophobia and its Consequences. In S. Amghar, A. Boubekeur, & M. Emerson (Eds.), *European Islam. Challenges for Public Policy and Society* (ss. 144-167). Centre for European Policy Studies CEPS.
- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Ashgate Publishing.
- Allen, C. (2014). Exploring the Impact of Islamophobia on Visible Muslim Women Victims: A British Case Study. *Journal of Muslims in Europe*, 3(2), 137-159.
- Allen, F. (2014). *Islamophobia in the UK: The role of British Newspapers in Shaping Attitudes towards Islam and Muslims* University of Wales Trinity Saint David]. London.
- Ameli, S. R., Marandi, S. M., Ahmed, S., Kara, S. ve Merali, A. (2007). *The British Media and Muslim representation: The Ideology of Demonisation*. IHRC.
- Anderson, L. (2015). Countering Islamophobic Media Representations: The Potential Role of Peace Journalism. *Global Media and Communication*, 11(3), 255-270. <https://doi.org/10.1177/1742766515606293>.
- Asghar, J., Uzair, M. ve Mehmood, A. (2018). Critical Discourse Analysis of Contemporary Islamophobic Narratives: Deconstructing the Phraseology of Fear and Intolerance. *NDU Journal*, XXXII(1), 153-166.
- Aytan, A., Aynur, B., Hilal, P., Aytac, E. ve Malahat, A. (2021). Euphemisms and Dysphemisms as Language Means Implementing Rhetorical Strategies in Political Discourse. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17(2), 741-754.
- Baker, P., Gabrielatos, C. ve Mcenery, T. (2013). *Discourse Analysis and Media Attitudes: The Representation of Islam in the British Press*. Cambridge University Press.
- Barut, E. ve Odacıoğlu, M. C. (2018). Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim-Çeviribilim İlişkisi. *Tarih Okulu Dergisi*, 1, 927-943.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. *The Journal of Academic Social Science*(47), 480-495.
- BBC News. (2017, Şubat 6). BBC Araştırması: İngiltere'de 'Müslüman İsimliler' Daha Zor İş Buluyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38883105> adresinden.
- Blackledge, A. (2013). Discourse and Power. In J. P. Gee & M. Handford (Eds.), *The Routledge handbook of discourse analysis* (ss. 616-627). Routledge.
- Blommaert, J. ve Bulcaen, C. (2000). Critical Discourse Analysis. *Annual review of Anthropology*, 29(1), 447-466.

- Bloor, M. ve Bloor, T. (2007). *The Practice of Critical Discourse Analysis: An Introduction*. Routledge.
- Bloor, M. ve Bloor, T. (2018). Systemic Functional Linguistics. In J. Flowerdew & J. E. Richardson (Eds.), *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (ss. 151-164). Routledge.
- Blumi, I. (2015). Nothing New: Islamophobia by Default in Postwar Europe. *Ircica Journal*, 3(6), 29-64.
- Bravo López, F. (2011). Towards A Definition of Islamophobia: Approximations of the Early Twentieth Century. *Ethnic and Racial Studies*, 34(4), 556-573.
- Bredin, H. (1984). Metonymy. *Poetics today*, 5(1), 45-58.
- Broersma, M. (1880). Form, Style and Journalistic Strategies. *An Introduction*. W: M. Broersma (red.), *Form and Style in Journalism. European Newspapers and the Representation of News*, 2005, x-xxix.
- Brown, G. ve Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Press Syndicate of the Unlversity of Cambridge.
- Bulut, F. (2018). 'METİNLERARASILIK' KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Cesari, J. (2004). When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States. In. Palgrave Macmillan.
- Choudhury, T. (2007). Muslims and Discrimination. In S. Amghar, A. Boubekur, & M. Emerson (Eds.), *European Islam: Challenges for Public Policy and Society* (ss. 77-106). Centre for European Policy Studies CEPS.
- Claridge, C. (2010). News Discourse. In A. H. Jucker & I. Taavitsainen (Eds.), *Historical Pragmatics* (ss. 587-620). Walter de Gruyter GmbH&Co.KG.
- Cope, J. (2020). Quoting to Persuade: A Critical Linguistic Analysis of Quoting in US, UK, and Australian Newspaper Opinion Texts. *AILA Review*, 33(1), 136-156.
- Coulthard, C., Rosa Caldas ve Coulthard, M. (1996). Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis. In C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Eds.), (ss. xi-xii). Routledge.
- Çiçekler, A. N. ve Aydın, T. (2019). Kavramsal Metafor Kuramı ve Belagat: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(16), 14-26.
- Çığ, Ü. (2010). *Haberin Anlatı Yapısı: Modern Haber Metinlerinde Bilginin Örgütlenişi ve İşlevi* İstanbul Üniversitesi]. İstanbul.
- Dekker, H. ve Van Der Noll, J. (2012). Islamophobia and Its Explanation. In M. Helbling (Ed.), *Islamophobia in the West : Measuring and Explaining Individual Attitudes* (ss. 112-123). Routledge.
- Demirci, K. (2008). Örtmece (Euphemism) Kavramı Üzerine. *Milli Folklor*, 77, 21-34.
- Desislava, C.-S. (2018). *Framing Muslims in the Bulgarian and the British Media Discourse*. Konstantin Preslavsky University of Shumen.
- Dijk, T. A. v. (1988a). *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Dijk, T. A. v. (1988b). *News As Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Dijk, T. A. v. (1991). *Racism and the Press*. Routledge.
- Dijk, T. A. v. (1995). Power and the News Media. *Political communication and action*, 6(1), 9-36.

- Dijk, T. A. v. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. SAGE Publications.
- Dijk, T. A. v. (1999). Discourse and Racism. *Discourse & Society*, 145-159.
- Dijk, T. A. v. (2001a). Introduction: What is Critical Discourse Analysis. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, & Heidi E. Hamilton (Eds.), *The Handbook of Discourse Analysis* (ss. 352-371). Blackwell Publishers Inc.
- Dijk, T. A. v. (2001b). Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods* (ss. 95-120). SAGE Publications Ltd.
- Edwards, J. A. (2005). The Transcription of Discourse. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (ss. 321-348). Blackwell Publishers.
- Elahi, F. ve Khan, O. (2017). *Introduction: What is Islamophobia?* (Islamophobia: Still a challenge for us all, Issue).
- Elgamri, E. (2005). *Islam in the British Broadsheets: How Historically-Conditioned Orientalist Discourses Inform Representations of Islam as A Militant Monolithic Entity* [PhD, University of Westminster]. London.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). (2006). *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia* (9291920185).
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Longman Inc.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Polity Press.
- Fairclough, N. (1995a). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman Publishing.
- Fairclough, N. (1995b). *Media Discourse*. Arnold.
- Fairclough, N. (2001). Critical Discourse Analysis As A Method in Social Scientific Research. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods* (ss. 121-138). SAGE Publications Ltd.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
- Fairclough, N. (2017). CDA as Dialectical Reasoning. In *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (ss. 13-25). Routledge.
- Fang, I. (1991). *Writing Style Differences in Newspaper, Radio, and Television News. Monograph Series No. 1*. ERIC.
- Fetzer, A. ve Oishi, E. (2014). Evidentiality in Discourse. *Intercultural Pragmatics*, 11(3), 321-332.
- Fielitz, M., Ebner, J., Guhl, J. ve Quent, M. (2018). *Loving Hate. Anti-Muslim Extremism, Radical Islamism and the Spiral of Polarization*.
- Fishbein, H. D. (2002). *Peer Prejudice and Discrimination: The Origins of Prejudice* (2 ed.). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Flowerdew, L. (2012). Corpus-Based Discourse Analysis. In J. P. Gee & M. Handford (Eds.), *The Routledge handbook of discourse analysis* (ss. 174-187). Routledge.
- Floyd, A. (2000). Reporting Verbs and Bias in the Press. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, 13, 43-52.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
- Fredrickson, G. M. (2002). *Racism: A Short History*. Princeton University Press.

- Gee, J. P. ve Handford, M. (2012). *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Routledge.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Heretik Yayıncılık.
- Grosfoguel, R. (2012). The Multiple Faces of Islamophobia. *Islamophobia Studies Journal*, 9-34.
- Guliyeva, F. F. (2021). Metonymy is a Cognitive Mechanism of News Discourse. *Traektoriâ Nauki*, 7(10), 3001-3007.
- Hafez, F. (2016). Comparing Anti-Semitism and Islamophobia: The State of the Field. *ISJ*, 3, 2.
- Hanes, S. M. (2007). *Prejudice in the Modern World: Primary Sources* (S. Hermesen, Ed.). Thomson Gale.
- Harry, J. C. (2014). Journalistic Quotation: Reported Speech in Newspapers from A Semiotic-Linguistic Perspective. *Journalism*, 15(8), 1041-1058.
- Helbling, M. (2012). Islamophobia in the West: An Introduction. In M. Helbling (Ed.), *Islamophobia in the West: Measuring and Explaining Individual Attitudes* (ss. 1-18). Routledge.
- Hewings, A. ve North, S. (2010). Texts and Practices. In J. Maybin & J. Swann (Eds.), *The Routledge Companion to English Language Studies* (ss. 42-75). Routledge.
- Hıdır, Ö. (2019). "Kültürel İrkçilik" Olarak İslamofobi-İslam Karşıtlığı. In H. Aydın, M. Eken, & M. D. Dereli (Eds.), *Medya ve İslamofobi* (ss. 15-34). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Hodges, A. (2018). Intertextuality in Discourse. In Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, & Deborah Schiffrin (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (ss. 42-60). John Wiley & Sons, Inc.
- Home Office. (2018). Experimental Statistics: Perceived Religion of Victims of Religious Hate Crimes. <https://www.gov.uk/government/statistics/hate-crime-england-and-wales-2017-to-2018> adresinden 17.03.2023 tarihinde alınmıştır.
- Hong, X. (2019). A Pragmatic Study of Euphemism in English Political News. 4th International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities (ICCESSH 2019).
- Horton, J. (2006). Hizb-ut-Tahrir: Nihilism or Realism? *Journal of Middle Eastern Geopolitics*, 2(3), 71-83.
- Hussain, S. (2017). *British Muslims: An overview* (Islamophobia: Still A Challenge for Us All, Issue).
- Jackson, L. B. (2018). *Islamophobia in Britain: The Making of a Muslim Enemy*. Springer Nature.
- Jäger, S. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods* (ss. 32-63). SAGE Publications Ltd.
- Kallis, A. (2018). *Islamophobia in United Kingdom: National Report 2017* (European Islamophobia Report, Issue).
- Karbach, J. (1987). Using Toulmin's Model of Argumentation. *Journal of Teaching Writing*, 6(1), 81-92.
- Kaya, S. (2015). Islamophobia in Western Europe: A Comparative, Multilevel Study. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 35(3), 450-465.

- Kayaoğlu, T. (2012). Three Takes on Islamophobia. *International Sociology Review of Books*, 27(5), 609–615.
- Kendall, S. ve Tannen, D. (2001). Discourse and Gender. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (ss. 548-567). Blackwell Publishers.
- Kite, M. E. ve Whitley, B. E. (2016). *Psychology of Prejudice and Discrimination*. Routledge.
- Kneupper, C. W. (1978). Teaching Argument: An Introduction to the Toulmin Model. *College Composition and Communication*, 29(3), 237-241.
- Kökpinar Kaya, E. ve Yağlı, E. (2018). Yeşil Sahalardan Viyana Kapılarına: Twitter Gönderilerinde Osmanlıspor Üzerine Bir Söylemlerarasılık İncelemesi. In Ü. D. Turan, H. K. Yavuz, & A. Balcı (Eds.), *Dilbilimde Güncel Tartışmalar* (ss. 113-125). Dilbilim Derneği Yayınları.
- Kundnani, A. (2014). *The Muslims Are Coming! : Islamophobia, Extremism, and the Domestic War on Terror*. Verso.
- Kunst, J. R., Sadeghi, T., Tahir, H., Sam, D. ve Thomsen, L. (2016). The Vicious Circle of Religious Prejudice: Islamophobia Makes the Acculturation Attitudes of Majority and Minority Members Clash. *European Journal of Social Psychology*, 46(2), 249-259. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2174>
- Lina, Z. (2016). Neologisms in News English. *Sino-US English Teaching*, 13(4), 292-295.
- Lorente, J. R. (2010). Discrepancies Around the Use of the Term “Islamophobia.”. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, 8(2), 115-128.
- Machin, D. ve Mayr, A. (2012). *How To Do Critical Discourse Analysis A Multimodal Introduction*. SAGE Publications Ltd.
- Manual, R., Kahn, A. P. ve Adamec, C. (2008). *The Encyclopedia of Phobias, Fears, and Anxieties* (3 ed.). Infobase Publishing.
- Marko, D. (2011). Alterization of Islam: Borders Between Islam And Other Faiths, Defined by Media. In *Spaces and Borders. Young Researchers about Religion in Central and Eastern Europe* (ss. 29-33).
- Marko, D. (2011). Stereotypes and Prejudices in Media on Religious “Others”: The Case of Islam. In M. T. Andras & R. Cosima (Eds.), *Spaces and Borders: Current Research on Religion in Central and Eastern Europe* (ss. 191-206). Walter de Gruyter.
- Marks, I. M. (2001). Fears, Phobias, and Rituals: Panic, Anxiety, and Their Disorders. In I. Ward (Ed.), *Ideas in Psychoanalysis*. Icon Books.
- Massey, J. ve Tatla, R. S. (2012). Moral Panic and Media Representation: The Bradford Riot. In G. Morgan & S. Poynting (Eds.), *Global Islamophobia: Muslims and Moral Panic in the West* (ss. 161-180). Ashgate Publishing.
- Maulana, I., Aziz, Z. A. ve Daud, B. (2020). Dysphemism Used in Prohaba Newspaper. *English Education Journal*, 11(4), 466-481.
- Mccordic, C. R. (2012). *The Use of Stigma as a Marker of Otherness by RTL during the Rwandan Genocide* [Master of Science, University of Guelph].
- McGarty, C., Yzerbyt, V. Y. ve Spears, R. (2002). Social, cultural and cognitive factors in stereotype formation. In C. McGarty, V. Y. Yzerbyt, & R. Spears (Eds.), *Stereotypes As Explanations: The Formation of Meaningful Beliefs About Social Groups*. Cambridge University Press.

- McNeil-Willson, R. (2009). Counter-Terrorism and the Repression of Islamic Activism: Hizb ut-Tahrir in Britain and Denmark. *Journal of Contemporary European Studies*, 30(2), 220-235.
- Medovoi, L. (2012). Dogma-Line Racism Islamophobia and the Second Axis of Race. *Social Text*, 30(2), 43-74. <https://doi.org/10.1215/01642472-1541754>
- Meer, N. ve Modood, T. (2008). *On conceptualizing Islamophobia, anti-Muslim sentiment and cultural racism* Thinking Thru' Islamophobia,
- Meer, N. ve Modood, T. (2010). Analysing the Growing Scepticism Towards the Idea of Islamophobia. *Arches Quarterly*, 4(7), 116-126.
- Meer, N. ve Modood, T. (2012). For "Jewish" Read "Muslim"? Islamophobia As A Form of Racialisation Of Ethno-Religious Groups in Britain Today. *Islamophobia Studies Journal*, 34-54.
- Meer, N. ve Noorani, T. (2008). A sociological Comparison of Anti-Semitism and Anti-Muslim sentiment in Britain. *Sociological Review*, 56(2), 195-219. <https://doi.org/DOI10.1111/j.1467-954X.2008.00784.x>
- Merali, A. (2017). *Workstream 1: Dominant Islamophobic Narratives-UK*.
- Meyer, M. (2001). Between Theory, Method, and Politics: Positioning of The Approaches to CDA. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods* (ss. 14-31). SAGE Publications Ltd.
- Meyer, A. (2012). Moral Panics, Globalization and Islamophobia: The Case of Abu Hamza in *The Sun*. In G. Morgan & S. Poynting (Eds.), *Global Islamophobia: Muslims and Moral Panic in the West* (ss. 181-195). Ashgate Publishing.
- Miqdad Asaria, D. P. A., Ammar Haidar, S. L., Saqeb Mueen,, Dr. Shuja Shafi, D. K. E., Dr. Jamil Sherif ve Vakil, a. A. (2015). *British Muslims in Numbers : A Demographic, Socio-Economic and Health Profile of Muslims in Britain Drawing on the 2011 Census*.
- Mohiuddin, A. (2019). Islamophobia and the Discursive Reconstitution of Religious Imagination in Europe. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 39(2), 135-156. <https://doi.org/10.1080/13602004.2019.1625254>
- Moldonalieva, B. (2022a). *The Peculiarities of Translation of Terms in Medical Discourse from English into Kyrgyz* [Kyrgyz Turkish Manas]. Bishkek.
- Mondon, A. ve Winter, A. (2017). Articulations of Islamophobia: From the Extreme to the Mainstream? *Ethnic and Racial Studies*, 40(13), 2151-2179. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1312008>
- Moosavi, L. (2011). Muslim Converts and Islamophobia in Britain. In T. Keskin (Ed.), *The Sociology of Islam: Secularism, Economy and Politics* (ss. 247-268). İthaca Press.
- Munfaati, F. (2008). *Euphemism Used in Political Articles in Reuters.Com* The State Islamic University of Malang]. Indonesia.
- Nazmi, A. (2022). Vesîletü'n-Necât'ta Bağımsız Gönderim Ögeleri. *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları*, 5(5), 1-17.
- Nazroo, J. Y. ve Bécares, L. (2017). *Islamophobia, racism and health* (Islamophobia: Still A Challenge for Us All, Issue.
- Nefret, İslamofobi ve Irkçılık*. (2015). (Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık, Issue.
- Noble, G. (2012). Where's the Moral in Moral Panic" Islam, Evil and Moral Turbulence. In G. Morgan & S. Poynting (Eds.), *Global Islamophobia: Muslims and Moral Panic in the West* (ss. 215-231). Ashgate Publishing.

- Nosirovna, K. A. ve Salimboy, S. M. (2022). Newspaper Style. The Translation Issues of Lexical Units and Word Combinations in Newspaper Texts. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(2), 285-287.
- Office for National Statistics. (2011). Ethnic Group by Religion. https://www.nomisweb.co.uk/census/2011/DC2201EW/view/2092957703?rows=c_et hpuk11&cols=c_relpuk11
- Office for National Statistics. (2014, Ocak 15). Census - Religion by ethnic group - England and Wales. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/adhocs/002182ct01712011censusreligionbyethnicgroupenglandandwales> adresinden.
- Office for National Statistics. (2020, Şubat 26). Religion, Education and Work Domain. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/religion/data sets/religioneducationandworkinenglandandwales> adresinden.
- Office for National Statistics. (2022, Kasım 29). Religion, England and Wales: Census 2021. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/religion/bulletins/religionenglandandwales/census2021> adresinden.
- Open Society Institute. (2004, Kasım 22). *Muslims in the UK: Policies for Engaged Citizens*.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). (2018). Anti-Muslim Hate Crime [Factsheet]. In. Poland.
- OSCE - ODIHR Hate Crime Reporting. (2021). United Kingdom. <https://hatecrime.osce.org/index.php/united-kingdom> adresinden 14.03.2023 tarihinde alınmıştır.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Literatürk.
- Özer, Ö. (2012). *Haberi Eleştirmek*. Literatürk.
- Pan, Z. ve Kosicki, G. M. (1993). Framing Analysis: An Approach to News Discourse. *Political communication*, 10(1), 55-75.
- Pérez de Ayala Becerril, S. (2002). Conceptualization of Events in Newspaper Discourse: Mystification of Agency and Degree of Implication in News Reports. In J. I. M. Arrese (Ed.). Universidad Complutense de Madrid.
- Polak-Springer, P. (2015). “Willkommenskultur” in Arab Eyes: Arabic Traditional and Social Media Discourses on Syrian Refugees in Germany. *Ircica Journal*, 97-122.
- Poole, E. (2002). *Reporting Islam: Media Representations of British Muslims*. I.B.Tauris & Co. Ltd.
- Rabiyeva, M. G. (2022). Dysphemism or Euphemism? *Central Asian journal of literature, philosophy and culture*, 3(6), 61-65.
- Rasmussen, M. B. (2012). Xenophobia & Fascism in the Outskirts of Northern Europe. *Left Curve*, 36, 41-47.
- Rejwan, N. (2000). *The Many Faces of Islam: Perspectives on A Resurgent Civilization*. University Press of Florida.
- Richardson, J. E. (2004). *(Mis) Representing Islam : The Racism and Rhetoric of British Broadsheet Newspapers* (Vol. 9).
- Richardson, J. E. (2006). Who Gets to Speak? A Study of Sources in the Broadsheet Press. In E. Poole & J. E. Richardson (Eds.), *Muslims and the News Media* (ss. 103-115). I.B.Tauris & Co Ltd.

- Richardson, J. E. (2007). *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. Palgrave Macmillan.
- Rigoni, I. (2007). Access to Media for European Muslims. In S. Amghar, A. Boubekur, & M. Emerson (Eds.), *European Islam: Challenges for Public Policy and Society* (ss. 107-123). Centre for European Policy Studies CEPS.
- Ruminda, I. (2016). Semantic Categories of Reporting Verbs in Online News Articles. *Al-Tsaqafa: Jurnal Ilmiah Peradaban Islam*, 13(01), 21-34.
- Sabir, M. ve Kanwal, N. (2018). Norman Fairclough's Model as A Research Tool in The Critical Discourse Analysis of Robert Frost's Poem Fire and Ice. *University of Wah Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(1), 83-99.
- Saeed, A. (2007). Media, Racism and Islamophobia: The Representation of Islam and Muslims in the Media. *Sociology Compass*, 1(2), 443-462. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00039.x>
- Sayyid, S. ve Vakil, A. (2008). Thinking Thru' Islamophobia. Symposium, University of Leeds.
- Sariaslan, F. K. (2018). *İslamofobi: Batı Literatüründe İslam Algısı ve İslamofobi*. Onto Yayıncılık.
- Sari, Y. W. (2020). *Euphemistic Expression in the Independent News: Semantics Approach* Putera Batam]. Indonesia.
- Schiffrin, D., Tannen, D. ve Hamilton, H. E. (2001). *The Handbook of Discourse Analysis*. Blackwell Publishers Ltd.
- Schultz, M. (2012). Metaphor and Metonymy: A study of Figurative Language in Newspapers.
- Shadid, W. ve Van Koningsveld, P. S. (2002). The Negative Image of Islam and Muslims in the West: Causes and Solutions. *Religious Freedom and the Neutrality of the State: The Position of Islam in the European Union*, 174-196.
- Shryock, A. (2010). Introduction: Islam as an Object of Fear and Affection. In A. Shryock (Ed.), *Islamophobia/Islamophilia: Beyond the Politics of Enemy and Friend*. Indiana University Press.
- Social Mobility Commission. (2017, Eylül 7). Young Muslims in the UK Face Enormous Social Mobility Barriers. <https://www.gov.uk/government/news/young-muslims-in-the-uk-face-enormous-social-mobility-barriers> adresinden.
- Soomro, S. ve Kazemian, B. (2015). Critical Discourse Analysis of A Reading Text 'Pakistan and The Modern World': A Speech by Liaquat Ali Khan. *Communication and Linguistics Studies*, 1(3), 35-41.
- Sözen, E. (2020). *Söylem (Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite)*. Profil Kitap.
- Statista. (2022). Number of Police Recorded Hate Crime Offences Committed against Muslims in England and Wales 2017-2022. <https://www.statista.com/statistics/623880/islamophobic-hate-crimes-england-and-wales/> adresinden 17.03.2023 tarihinde alınmıştır.
- Strindberg, A. ve Warn, M. (2011). *Islamism: Religion, Radicalization and Resistance*. Polity Press.
- Stroebe, W. ve Insko, C. A. (1989). Stereotype, Prejudice, and Discrimination: Changing Conceptions in Theory and Research. In D. Bar-Tal, C. F. Graumann, A. W. Kruglanski, & W. Stroebe (Eds.), *Stereotyping and Prejudice: Changing Conceptions* (ss. 3-34). Springer Science & Business Media.
- Sutherland, S. (2016). *A Beginner's Guide to Discourse Analysis*. Palgrave.

- Şerefoğlu, Z. K. (2013). Atlansoy'un "Su Burcu"nda Metinlerarasılık. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(1), 307-344.
- Timuçin, M. (2010). Different Language Styles in Newspapers: An investigative Framework. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 6(2), 104-126.
- Toulmin, S., Rieke, R. ve Janik, A. (1984). *An Introduction to Reasoning*. Macmillan Publishing Company.
- Toulmin, S. E. (2003). *The Uses of Argument*. Cambridge University Press.
- Trask, R. L. (1999). *Key Concepts in Language and Linguistics*. Routledge.
- Trust, T. R. (1997). *Islamophobia: A Challenge For Us All*.
- Türkan, H. (2015). *Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık*.
- Uzun, E. (2022). Eğitimde Argümantasyon. In S. Girgin (Ed.), *Eğitimde Güncel Yaklaşımlar 2* (ss. 59-76). Efe Akademik Yayıncılık.
- Uzun, N. (2012). *Avrupa'da İslamofobi: İngiltere Örneği*. Pınar Yayınları.
- Ünsal, G. (2019). Gönderim Olgularının Çevirisi Üzerine Gözlemler. *International Journal of Language Academy*, 4(11), 271-281.
- Üzelgün, M. A., Küçükural, Ö. ve Rahmi, O. (2020). Argüman Analizinde Dört Yaklaşım: Toulmin Modeli, Pragma-Diyalektik, Politik Söylem Analizi ve Argüman Kaynakları Modelinin Bir Karşılaştırması. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*(59), 265-297.
- Verheij, B. (2005). Evaluating Arguments Based on Toulmin's Scheme. *Argumentation*, 19, 347-371.
- Yeşil, M. (2022). Toulmin'in Argüman Modeli. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 12(1).
- van Aertselaer, J. N. (2002). Metaphor and Metonymy in the Representation of Agency. In J. I. M. Arrese (Ed.), *Conceptualization of events in newspaper discourse: Mystification of agency and degree of implication in news reports* (ss. 89-103).
- Varol, F. B. A. (2019). *Haber Söyleminde İslamofobinin İnşası: Batı Avrupa Basınına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz* [Doktora, Selçuk Üniversitesi]. Konya.
- Wang, W. (2006). Critical Discourse Analysis, Intertextuality and the Present Study (Chapter4). Elektronikusan elérhető: <http://elearn.unisofia.bg/mod/resource/view.php>.
- Way, L. C. S. (2013). Orientalism in Online News: BBC Stories of Somali Piracy. *Journal of African Media Studies*, 5(1), 19-33. https://doi.org/10.1386/jams.5.1.19_1
- Wodak, R. (2001). Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods. In M.M & R.Wodak (Ed.), *What CDA Is About - A Summary of Its History, Important Concepts and Its Developments* (ss.1-13).
- Concepts and Its Developments. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis: Introducing Qualitative Methods* (ss. 1-13). SAGE Publications Ltd.
- Wodak, R. (2002). Aspects of Critical Discourse Analysis. *Zeitschrift für angewandte Linguistik*, 36(10), 5-31.
- Zalaf, A. A. E. (2022). The Special Apparatus (al-Nizām al-Khāṣṣ): The Rise of Nationalist Militancy in the Ranks of the Egyptian Muslim Brotherhood. *Religions*, 13(1), 1-18. <https://www.mdpi.com/2077-1444/13/1/77>

Zhao, H. M. (2016). The Characteristics of Euphemism in American News English. 4th International Conference on Management Science, Education Technology, Arts, Social Science and Economics 2016.

ÖZ GEÇMİŞ

Tuğba Taşdemir, Kütahya Kılıçarslan Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi’ni bitirdikten sonra Anadolu Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı bölümünden Onur Derecesiyle mezun oldu. 2013 yılında OMÜ LEE Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girdi. 2016’da yüksek lisansını tamamlayıp Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı doktora programına başladı. 2013 yılından bu yana araştırma görevlisi olarak görev yapan Tuğba Taşdemir, iyi derecede İngilizce bilmektedir (YÖKDİL: 96). Temel ilgi alanları, Psikoloji, Basın, Edebiyat.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-7625-0020.

Yayınlar:

1. Taşdemir, Tuğba. “John Hick. İnançların Gökkuşağı: Dinsel Çoğulculuk Üzerine Eleştirel Diyaloglar.” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 52, 2022, ss. 379-381.
2. Taşdemir, Tuğba, “Şeytani Ele Geçirilme”, Social Sciences Studies Journal, 3/5, 2017, ss. 403-412.
3. Taşdemir, Tuğba, “Yahudilik’te Seçilmişlik Psikolojisi”, Journal of Strategic Research SocialScience, 3/2, 2017, ss.103-114.
4. Taşdemir, Tuğba, “Reenkarnasyon İnanıcı”, Tidsad, 4/11, 2017, 246-255.
5. Taşdemir, Tuğba İbn Miskeveyh”, İslam Düşüncesini Etkileyen Şahıslar, ed. İlhan Yıldız, Mansur Özgül, Ömer Yıldız, Fecr Yayınları, Ankara 2022, ss.126-132.
6. Taşdemir, Tuğba, “İbn Bâcce”, İslam Düşüncesini Etkileyen Şahıslar, ed. İlhan Yıldız, Mansur Özgül, Ömer Yıldız, Fecr Yayınları, Ankara 2022, ss. 202-207.
7. Taşdemir, Tuğba, “Benzerlik ve Farklılık Ekseninde Luka İncil’ini Okumak”, ed. Fevzi RENÇBER, Serüven Yayınları, İzmir 2022, ss.19-33.
8. Taşdemir, Tuğba. (2017). Din Psikolojisi Açısından Türk ve Avrupa Sinemasında Kadın. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing.

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

1. İlahiyat Alanında En İyi Araştırmacı Ödülü (Gold Research Award). International Conference of Strategic Research in Social Science and Education. Strategic Researches Academy. Prague / CZE (Çek Cumhuriyeti). 2017.